

PŘÍRUČKA

Příručka evropského antidiskriminačního práva

Vydání 2018

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Rukopis této příručky byl dokončen v únoru 2018.

Aktualizace budou v budoucnu k dispozici na internetových stránkách FRA na adrese fra.europa.eu a na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v nabídce *Case-Law* (Judikatura) na adrese echr.coe.int

Fotografie (obálka a uvnitř publikace): © iStockphoto

© Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, 2020

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

K veškerému použití nebo reprodukci fotografií či jiného materiálu, k nimž Agentura Evropské unie pro základní práva / Rada Evropy nemá autorská práva, je nutné získat svolení přímo od držitelů těchto práv.

Agentura Evropské unie pro základní práva a žádná osoba vystupující jejím jménem není zodpovědná za využití níže uvedených informací.

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2020

Rada Evropy:	ISBN 978-92-871-9813-6		
FRA – print:	ISBN 978-92-9474-782-2	doi:10.2811/0294	TK-07-17-108-CS-C
FRA – web:	ISBN 978-92-9474-783-9	doi:10.2811/05275	TK-07-17-108-CS-N

Tato příručka byla vypracována v anglickém jazyce. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) neodpovídá za kvalitu překladů do jiných jazyků. Názory vyjádřené v této příručce ESLP nezavazují. Příručka odkazuje na výběr komentářů a manuálů k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv. ESLP neodpovídá za obsah těchto publikací a jejich zařazením na tento seznam je nijak neschvaluje. Další publikace o Evropské úmluvě jsou uvedené na internetových stránkách knihovny ESLP na adrese: echr.coe.int/Library

Příručka evropského antidiskriminačního práva

Vydání 2018

Předmluva

V lednu 2010 se Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva rozhodly spolupracovat na přípravě této příručky věnované evropské judikatuře v oblasti zákazu diskriminace. Těší nás, že vám nyní můžeme představit aktualizovanou verzi této příručky, která obsahuje aktualizované příklady příslušné judikatury a je lépe strukturovaná.

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost se Listina základních práv Evropské unie stala právně závaznou. Kromě toho smlouva obsahuje ustanovení o přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech. V této souvislosti je lepší znalost společných zásad, které vypracovaly Soudní dvůr Evropské unie a Evropský soud pro lidská práva, nezbytná k řádnému vnitrostátnímu provádění klíčového aspektu evropských právních předpisů v oblasti lidských práv: norem upravujících zákaz diskriminace. Kromě toho je práce FRA zakotvena v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 a agentura se zavázala k zásadám univerzality, rovnosti a nikoho neopomíjet. V této souvislosti příručka podporuje 5. cíl udržitelného rozvoje (dosáhnout rovnosti žen a mužů a posílit postavení všech žen a dívek), 10. cíl (snížit nerovnost v rámci jednotlivých zemí i mezi nimi) a 16. cíl (podporovat spravedlivé, mírové a inkluzivní společnosti).

Tato příručka má pomoci advokátům, kteří se nespécializují na antidiskriminační právo, a slouží jako nástroj seznamující se souvisejícími klíčovými otázkami. Je určena právníkům, soudcům, státním zástupcům, sociálním pracovníkům a osobám, které pracují s vnitrostátními orgány, nevládními organizacemi a dalšími subjekty, jež se mohou setkávat s právními otázkami souvisejícími s diskriminací.

Vzhledem k působivému souboru judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie v oblasti zákazu diskriminace se jeví jako užitečné předložit aktualizovanou a přístupnou příručku určenou pro příslušníky právnických profesí – jako jsou soudci, státní zástupci a právníci, jakož i úředníci orgánů činných v trestním řízení – v členských státech EU a Rady Evropy i mimo ně. Zejména ti, kdo stojí v čele ochrany lidských práv, si musí být vědomi zásad zákazu diskriminace, aby byli schopni je účinně uplatňovat v praxi. Jedná se o vnitrostátní úroveň, která ustanovení o zákazu diskriminace přivádí k životu, a právě zde, přímo v praxi, se výzvy stávají viditelnými.

Čtěli bychom poděkovat Dr. Magdaleně Jankowské-Gilbergové a Dr. Dagmaře Rajské za jejich přínos při práci na této aktualizované příručce. Rádi bychom rovněž vyjádřili dík všem, kdo poskytli vstupní informace a podporovali nás po celou dobu její přípravy, zejména Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva a oddělení Rady Evropy pro Evropskou sociální chartu. Jsme rovněž vděční za dokumentární podporu, kterou nám poskytli Soudní dvůr Evropské unie.

Roderick Liddell

tajemník Evropského soudu
pro lidská práva

Michael O'Flaherty

ředitel Agentury Evropské unie
pro základní práva

Obsah

PŘEDMLUVA	3
ZKRATKY	9
JAK S TOUTO PŘÍRUČKOU PRACOVAT	11
1. ÚVOD DO EVROPSKÉHO ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA: SOUVISLOSTI, VÝVOJ A HLAVNÍ PRINCIPY	15
1.1. Souvislosti a pozadí evropského antidiskriminačního práva	16
Klíčové body	16
1.1.1. Rada Evropy: vývoj antidiskriminačního práva	18
Klíčový bod	18
1.1.2. Evropská unie: vývoj antidiskriminačního práva	20
Klíčové body	20
1.1.3. Evropské antidiskriminační právo a smlouvy OSN o lidských právech	23
Klíčové body	23
1.2. Kdo je chráněn podle evropského antidiskriminačního práva?	26
Klíčové body	26
1.3. Oblasti působnosti EÚLP: článek 14 a protokol č. 12	28
Klíčové body	28
1.3.1. Práva, na něž se vztahuje EÚLP	29
1.3.2. Rozsah práv podle EÚLP	29
1.3.3. Protokol č. 12 k EÚLP	32
1.4. Oblast působnosti antidiskriminačního práva EU	33
Klíčové body	33
2. KATEGORIE DISKRIMINACE	39
Klíčový bod	42
2.1. Přímá diskriminace	43
Klíčové body	43
2.1.1. Méně příznivé zacházení	44
2.1.2. Komparátor	44
2.1.3. Příčinná souvislost	49
2.1.4. Diskriminace na základě vztahů s jinou osobou	51

2.2. Nepřímá diskriminace	52
Klíčové body	52
2.2.1. Neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost	54
2.2.2. Významně nepříznivější, pokud jde o účinek na chráněnou skupinu	56
2.2.3. Komparátor	58
2.3. Vícenásobná diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám	59
Klíčové body	59
2.4. Obtěžování a navádění k diskriminaci	64
2.4.1. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle směrnic EU o zákazu diskriminace	64
Klíčový bod	64
2.4.2. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle EÚLP a ESCH ..	67
2.5. Zvláštní opatření	69
Klíčové body	69
2.6. Trestné činy z nenávisťi	80
Klíčový bod	80
2.7. Nenávisťné verbální projevy	86
Klíčový bod	86
3. ODŮVODNĚNÍ MĚNĚ PŘÍZNIVÉHO ZACHÁZENÍ PODLE EVROPSKÉHO ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA	91
3.1. Uplatňování objektivního odůvodnění na základě EÚLP	92
Klíčové body	92
3.2. Uplatňování objektivního odůvodnění na základě práva EU	94
Klíčový bod	94
3.3. Konkrétní důvody odůvodnění podle práva EU	96
Klíčové body	96
3.3.1. Podstatný profesní požadavek	97
3.3.2. Náboženské instituce	102
3.3.3. Výjimky na základě věku	103
4. VYBRANÉ OBLASTI OCHRANY	109
Klíčový bod	113
4.1. Zaměstnanost	113
4.2. Přístup k sociální péči a sociálnímu zabezpečení	122
4.3. Vzdělávání	130

4.4. Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení	133
4.5. Přístup ke spravedlnosti	139
4.6. „Osobní“ oblast: soukromý a rodinný život, osvojení, domov a manželství	141
4.7. Politická účast: svoboda projevu, shromažďování a sdružování a svobodné volby	148
4.8. Záležitosti trestního práva	151
5. CHRÁNĚNÉ DŮVODY	155
Klíčové body	160
5.1. Pohlaví	162
5.2. Pohlavní identita	171
Klíčové body	171
5.3. Sexuální orientace	176
5.4. Zdravotní postižení	182
5.5. Věk	189
5.6. Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině	196
5.7. Státní občanství nebo národnostní původ	201
Klíčové body	201
5.8. Náboženské vyznání nebo přesvědčení	209
5.9. Sociální původ, rod/narození a majetek	216
5.10. Jazyk	218
5.11. Politické či jiné smýšlení	222
5.12. „Jiné postavení“	224
6. PROCESNÍ OTÁZKY TÝKAJÍCÍ SE ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA	227
Klíčové body	228
6.1. Přenesení důkazního břemene	229
6.2. Okolnosti, které nejsou podstatné pro zjištění diskriminace	237
6.3. Úloha statistických a jiných údajů	240
6.4. Vymáhání antidiskriminačního práva	246
Klíčové body	246
JUDIKATURA	251
REJSTŘÍK	273
SEZNAM PRÁVNÍCH TEXTŮ	293
POZNÁMKA K CITACÍM	295

Zkratky

CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
CRC	Úmluva o právech dítěte
CRPD	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
CST	Soud pro veřejnou službu Evropské unie
ECRI	Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti
ECSR	Evropský výbor pro sociální práva
ESCH	Evropská sociální charta
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech (celý název: Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod)
HRC	Výbor OSN pro lidská práva
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
ICERD	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
IGO	mezivládní organizace
Listina EU	Listina základních práv Evropské unie
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
OSN	Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie (před prosincem 2009 Evropský soudní dvůr)
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SPS	Soud prvního stupně
TCN	státní příslušník třetí země
UDHR	Všeobecná deklarace lidských práv

JAK S TOUTO PŘÍRUČKOU PRACOVAT

Tato příručka představuje přehledně hlavní aspekty antidiskriminačního práva v Evropě, přičemž si všímá zejména zákazu diskriminace stanoveného v Evropské úmluvě Rady Evropy o lidských právech (EÚLP), ve výkladu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), a v právu Evropské unie, ve výkladu Soudního dvora Evropské unie (SDEU).

Příručka uznává, že zásada zákazu diskriminace je velmi důležitá, neboť ovlivňuje požívání všech ostatních lidských práv. Cílem antidiskriminačního práva je umožnit všem osobám rovné a spravedlivé vyhlídky na přístup k příležitostem, které jsou ve společnosti dostupné.

Příručka má pomoci advokátům, kteří se nespécializují na antidiskriminační právo, a slouží jako nástroj seznamující se souvisejícími klíčovými otázkami. Je určena právníkům, soudcům, státním zástupcům, sociálním pracovníkům, jakož i osobám, které pracují s vnitrostátními orgány, nevládními organizacemi a dalšími subjekty, jež se zabývají právními otázkami souvisejícími s diskriminací. Příručka může být rovněž přínosná pro právní výzkum nebo pro účely veřejného zájmu. Je uspořádána tak, aby advokáti mohli podle potřeby nahlížet přímo do konkrétních oddílů/témat; není nutné ji číst celou.

Jedná se o referenční bod evropského antidiskriminačního práva vysvětlující, jak každou problematiku upravuje právo EU, jakož i EÚLP. V relevantních případech jsou v příručce uvedeny i odkazy na Evropskou sociální chartu (ESCH), jiné nástroje Rady Evropy (RE) a mezinárodní smlouvy uzavřené pod záštitou Organizace spojených národů (OSN) a týkající se zákazu diskriminace.

Právo EÚLP je popsáno především prostřednictvím vybrané judikatury ESLP. Právní předpisy vyplývající z práva EU jsou prezentovány prostřednictvím legislativních opatření (směrnice o zákazu diskriminace), příslušných ustanovení Smluv EU, Listiny základních práv Evropské unie (Listina EU) a judikatury SDEU.

Judikatura popsaná nebo citovaná v této příručce nabízí příklady z významného souboru judikatury ESLP i judikatury SDEU. Je-li to vzhledem k jejímu omezenému rozsahu a povaze seznamujícího nástroje možné, zahrnuje příručka právní vývoj do dubna 2017, včetně případných pozdějších změn. Přednost dostala novější judikatura, i když v případě potřeby jsou zmíněny starší významné věci. Aby se předešlo nejasnostem, odkazuje tato příručka na Evropský soudní dvůr (ESD)

jako na SDEU, a to i v případě rozhodnutí vydaných do prosince 2009. Vzhledem k tomu, že mnoho věcí zahrnuje několik různých aspektů, o nichž tato příručka pojednává, je volba oddílu, v němž je daná věc rozebírána, subjektivní.

Každá kapitola pojednává o odlišném tématu a křížové odkazy na jiná témata a kapitoly umožňují komplexněji pochopit použitelný právní rámec a příslušnou judikaturu. Každá kapitola začíná tabulkou, v níž jsou nastíněny otázky, jimiž se tato kapitola zabývá. Tabulka rovněž specifikuje použitelná právní ustanovení v rámci dvou samostatných evropských systémů a vyjmenovává příslušnou judikaturu SDEU a EÚLP. Kapitola pak předkládá právní ustanovení v rámci každého systému týkající se daného tématu. Tak čtenář vidí, co mají tyto dva právní systémy společného a v čem se liší. Advokáti v nečlenských státech Evropské unie (EU), které jsou členskými státy Rady Evropy, a tedy i smluvními stranami EÚLP, mohou získat přístup k informacím o jejich vlastní zemi, a to přímo v oddílech týkajících se Rady Evropy. Advokáti v členských státech EU budou muset používat oba oddíly, neboť tyto státy jsou vázány oběma právními řády.

Kromě toho jsou na začátku každého oddílu představeny hlavní body.

Příručka začíná shrnutím obou právních systémů, stanovených v právu Rady Evropy a EU. Kapitola 1 vysvětluje souvislosti a pozadí evropského antidiskriminačního práva a nastiňuje osobní a věcnou oblast působnosti obou systémů.

Kapitola 2 uvádí, kdy jsou rozdíly v zacházení považovány za diskriminační. Důraz je kladen na kategorie diskriminace (jako je přímá a nepřímá diskriminace, obtěžování nebo navádění k diskriminaci, nenávisně motivované trestné činy a nenávisně verbální projevy). Kapitola 3 se pak vztahuje na možné důvody rozdílného zacházení.

V kapitole 4 je zásada zákazu diskriminace prezentována z hlediska různých oblastí života, mezi něž patří mimo jiné zaměstnanost, přístup k sociální péči a sociálnímu zabezpečení, vzdělávání, soukromý a rodinný život.

Kapitola 5 analyzuje důvody diskriminace, jako je pohlaví, pohlavní identita, sexuální orientace, zdravotní postižení, věk, rasa, etnický původ, národnostní původ a náboženské vyznání nebo přesvědčení.

Kapitola 6 zkoumá procesní otázky v antidiskriminačním právu. Zvláštní pozornost byla věnována přenesení důkazního břemena. Byly vysvětleny i další důkazní otázky, jako je úloha statistických a dalších údajů.

Elektronická verze příručky obsahuje hypertextové odkazy na judikaturu a právní předpisy EU. Tyto odkazy na zdroje práva EU nasměřují čtenáře na obecné stránky Eur-lex, na nichž lze danou věc nebo právní předpisy otevřít v kterémkoli z dostupných jazyků EU. Judikatura ESLP a ECSR je hypertextovým odkazem propojena s databází Hudoc, která je k dispozici v angličtině a francouzštině. U některých věcí jsou k dispozici překlady do dalších jazyků.

1

Úvod do evropského antidiskriminačního práva: souvislosti, vývoj a hlavní principy

EU	Probíraná témata	RE
<p>Listina základních práv, články 20 (rovnost před zákonem) a 21 (zákaz diskriminace)</p> <p>SEU, článek 2, čl. 3 odst. 3, článek 9</p> <p>SFEU, článek 10</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES)</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES)</p> <p>SDEU, C-571/10, <i>Servet Kamberaj proti IPES</i> [velký senát], 2012</p> <p>SDEU, C-236/09, <i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL proti Conseil des ministres</i> [velký senát], 2011</p>	<p>Rovnost a zákaz diskriminace</p>	<p>ÉÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 12, článek 1 (všeobecný zákaz diskriminace)</p> <p>ESCH, článek E, protokol, kterým se stanoví systém kolektivních stížností</p> <p>Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin</p> <p>Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)</p> <p>Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi</p> <p>Úmluva o přístupu k veřejným dokumentům</p> <p>Protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě</p> <p>Úmluva o lidských právech a biomedicině</p> <p>ESLP, <i>Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku</i> [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 2017</p> <p>ESLP, <i>Pichkur proti Ukrajině</i>, č. 10441/06, 2013</p> <p>ESLP, <i>Savez crkava „Riječ života“ a další proti Chorvatsku</i>, č. 7798/08, 2010</p>

EU	Probíraná témata	RE
SFEU, článek 18 Směrnice o právu na sloučení rodiny (2003/86/ES) Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech, kteří jsou státní příslušníci třetích zemí (2003/109/ES)	Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti a přistěhovaleckého statusu	

Tato úvodní kapitola nastiňuje původ antidiskriminačního práva v Evropě. Na samém počátku je důležité si povšimnout, že soudci a státní zástupci jednotlivých států jsou povinni uplatňovat záruky stanovené Evropskou úmluvou o lidských právech (EÚLP) a záruky, které jsou stanoveny ve směrniciích EU o zákazu diskriminace, a to bez ohledu na to, zda je účastník řízení uplatňuje. To je důsledek právních zásad stanovených v každém příslušném systému, například přímý účinek práva Unie v členských státech EU a přímá použitelnost EÚLP¹, což znamená, že musí být dodržována ve všech členských státech EU a Rady Evropy.

1.1. Souvislosti a pozadí evropského antidiskriminačního práva

Klíčové body

- Ochranu před diskriminací v Evropě lze nalézt v právu EU i Rady Evropy.
- Oba systémy fungují odděleně, ale mohou se vzájemně ovlivňovat prostřednictvím své judikatury.

Pojem „evropské antidiskriminační právo“ naznačuje, že existuje jednotný celoevropský systém předpisů týkajících se zákazu diskriminace. Je však tvořen různými zdroji. Tato příručka čerpá především z práva Rady Evropy (se zaměřením na EÚLP) a EU. Tyto dva systémy mají různý původ, strukturu a cíle.

1 Viz SDEU, C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* [velký senát], 19. ledna 2010.

Přestože oba fungují odděleně, existuje mezi nimi řada vazeb. Soudní dvůr Evropské unie (SDEU) odkazuje na EÚLP² a Evropskou sociální chartu (ESCH)³ jako na zdroje poskytující návod pro výklad práva EU. Oba akty jsou rovněž zmiňovány v rámci smluv o EU: čl. 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU) výslovně potvrzuje EÚLP jako zdroj inspirace pro rozvoj základních práv v EU; čl. 52 odst. 3 Listiny EU stanovuje, že smysl a rozsah odpovídajících práv Listiny jsou stejné jako ty, které jim přikládá EÚLP⁴ (ačkoli právo EU může poskytovat rozsáhlejší ochranu). Článek 151 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) a preambule Listiny EU zmiňují Evropskou sociální chartu. Ve své judikatuře se Evropský soud pro lidská práva (ESLP) a Evropský výbor pro sociální práva (ECSR) odvolávají na právní předpisy EU a judikaturu SDEU.⁵

Právo EU a EÚLP jsou úzce propojeny. Všechny členské státy EU se připojily k EÚLP a SDEU v ní hledá inspiraci při určování rozsahu ochrany lidských práv podle práva EU. Rozsah práv v EÚLP odráží i Listina základních práv EU (i když se na něj neomezuje). V důsledku toho je právo EU do značné míry v souladu s EÚLP. Pokud si však jednotlivec přeje podat stížnost na EU a na její neschopnost zaručit dodržování lidských práv, není oprávněn zažalovat EU jako takovou u Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Místo toho musí postupovat takto: musí podat stížnost u vnitrostátních soudů, které se pak mohou obrátit na SDEU prostřednictvím řízení o předběžné otázce; nebo si může na EU stěžovat u ESLP nepřímo tím, že podá žalobu proti členskému státu.

Lisabonská smlouva obsahuje ustanovení, které EU ukládá, aby se jako samostatná smluvní strana připojila k EÚLP, a protokol č. 14 k této úmluvě ji mění, aby k tomu mohlo dojít. Není zatím jasné, kdy by se tak stalo a jaký by byl budoucí vztah mezi SDEU a ESLP.

2 Viz například rozsudek SDEU, C-510/11 P, *Kone Oyj a další proti Evropské komisi*, 24. října 2013, body 20–22.

3 Například SDEU, spojené věci C-395/08 a C-396/08, *Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) proti Tiziana Bruno a Massimo Pettini a Daniela Lotti a Clara Matteucci*, 10. června 2010, body 31–32.

4 Viz také článek 53 Listiny základních práv EU a její preambule.

5 Viz například ESLP, *Biao proti Dánsku* [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016.

1.1.1. Rada Evropy: vývoj antidiskriminačního práva

Klíčový bod

- Zásada zákazu diskriminace je zakotvena v řadě smluv Rady Evropy.

Rada Evropy je mezivládní organizací, která se poprvé sešla po druhé světové válce, aby podpořila mimo jiné právní stát, demokracii, lidská práva a sociální rozvoj (viz preambule a článek 1 Statutu Rady Evropy). V roce 1950 přijaly členské státy Rady Evropy Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž vyzvaly, aby ESLP přispěla k dosažení těchto cílů. EÚLP byla první z moderních smluv o lidských právech, které vycházejí z Všeobecné deklarace lidských práv Organizace spojených národů. Stanoví pro své členy právně závaznou povinnost zaručit každému v jejich jurisdikci, a to nejen občanům seznam lidských práv. Provádění EÚLP přezkoumává ESLP, který projednává věci vznesené proti členským státům. Rada Evropy má v současné době 47 členů a každý stát, který se chce připojit, musí přistoupit k EÚLP.

Zákaz diskriminace je stanoven v článku 14 EÚLP, který zaručuje rovné zacházení při požívání ostatních práv stanovených v Úmluvě. Protokol č. 12 (2000) EÚLP, dosud neratifikovaný všemi členskými státy EU⁶, rozšiřuje rozsah zákazu diskriminace na rovné zacházení při uplatňování jakéhokoli práva, včetně práv podle vnitrostátního práva.

ESCH (revidovaná)⁷ je další hlavní smlouvou Rady Evropy o lidských právech. Na rozdíl od Charty z roku 1961⁸ obsahuje článek E, výslovné ustanovení zakazující diskriminaci. Má velmi podobné znění jako článek 14 EÚLP. Poskytuje ochranu před diskriminací na základě horizontální doložky zahrnující takové důvody, jako je rasa, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, rod nebo „jiné postavení“. Za sledování toho, zda je ESCH dodržována, odpovídá ECSR. Zdůraznil, že „vlození článku E do samostatného článku v revidované Chartě značí zvýšený význam, který autoři návrhu věnovali zásadě zákazu diskriminace

6 Pokud jde o počet členských států EU, které protokol č. 12 ratifikovaly, viz [tabulka podpisů a ratifikace Smlouvy č. 177](#).

7 Rada Evropy, Evropská sociální charta (revidovaná), CETS č. 163, 3. května 1996.

8 Rada Evropy, Evropská sociální charta, CETS č. 35, 18. října 1961.

s ohledem na dosahování různých hmotných práv v ní obsažených“⁹. Na základě toho revidovaná ESCH nepovoluje diskriminaci z žádného z důvodů vyjmenovaných v tomto článku (který není podobně jako článek 14 EÚLP vyčerpávající), pokud jde o kterékoli z práv obsažených v dokumentu.

V rámci ESCH stanoví dodatkový protokol systém kolektivních stížností. Opravňuje nevládní organizace, které mají status účasti v Radě Evropy, podávat kolektivní stížnosti na stát, který ESCH ratifikoval, za to, že ji nedodrží.

Zásada zákazu diskriminace je hlavní zásadou v řadě dalších nástrojů Rady Evropy, i když na ty se tato příručka primárně nezaměřuje.¹⁰ Například ochrana před diskriminací je uvedena i v Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin¹¹, Úmluvě o opatřeních proti obchodování s lidmi¹² a Úmluvě o přístupu k úředním dokumentům.¹³ K ochraně před diskriminací vyzývá i Protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě.¹⁴ Všechny formy diskriminace žen odsuzuje také Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva).¹⁵ Istanbulská úmluva ve své preambuli uznává, že násilí páchané na ženách je projevem historicky nerovných mocenských vztahů mezi ženami a muži, které vedly k dominanci mužů nad ženami a diskriminaci žen a brání plnému rozvoji žen.¹⁶ Úmluva o lidských právech a biomedicíně zakazuje jakoukoli formu diskriminace osoby z důvodu jejího genetického dědictví.¹⁷ Kromě toho

9 ECSR, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003.

10 Znění všech smluv Rady Evropy je k dispozici na [internetových stránkách Úřadu Rady Evropy pro smlouvy](#).

11 Rada Evropy, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, CETS č. 157, 1995. Viz článek 4, čl. 6 odst. 2 a článek 9.

12 Rada Evropy, Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, CETS č. 197, 2005. Viz čl. 2 odst. 1.

13 Rada Evropy, Úmluva o přístupu k úředním dokumentům, CETS č. 205, 2009. Viz čl. 2 odst. 1.

14 Rada Evropy, Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě, který se týká kriminalizace činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů, ETS 189. Viz čl. 3 odst. 1.

15 Rada Evropy, Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, CETS č. 210, 2011. Viz článek 4.

16 Evropská komise doporučila, aby EU Istanbulskou úmluvu podepsala; viz návrh rozhodnutí Rady o uzavření, jménem Evropské unie, Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, COM (2016) 109 final, Brusel, 4. března 2016.

17 Rada Evropy, Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, CETS č. 164, 1997. Viz článek 11.

Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI),¹⁸ organizace Rady Evropy pro lidská práva, sleduje problémy v oblasti rasismu, xenofobie, antisemitismu, nesnášenlivosti a rasové diskriminace.¹⁹

Zásada zákazu diskriminace má vliv na utváření norem Rady Evropy a je považována za základní právo, které je třeba chránit.

1.1.2. Evropská unie: vývoj antidiskriminačního práva

Klíčové body

- Antidiskriminační právo EU obsahuje řadu právních aktů, které prosazují rovnost v různých oblastech života.
- Orgány EU jsou právně zavázány dodržovat ustanovení Listiny základních práv EU, včetně zákazu diskriminace. Listinu musí při jednání v oblasti působnosti práva EU dodržovat i členské státy EU.

Původní smlouvy Evropských společenství neobsahovaly žádný odkaz na lidská práva ani na jejich ochranu. Neočekávalo se, že vytvoření prostoru volného obchodu v Evropě bude mít jakýkoli dopad na lidská práva. Jelikož se však před SDEU začaly objevovat věci údajného porušování lidských práv v důsledku práva Společenství, vytvořil SDEU soubor právních předpisů vycházejících z judikatury, známý jako „obecné zásady“ práva Společenství. Podle SDEU by tyto obecné zásady měly odrážet obsah ochrany lidských práv nalezený ve vnitrostátních ústavách a smlouvách o lidských právech, zejména v EÚLP.²⁰ SDEU uvedl, že zajistí soulad práva Společenství s těmito zásadami. Při následných revizích Smluv se lidská důstojnost, svoboda, demokracie, rovnost, právní stát a dodržování lidských

18 První summit hlav států a předsedů vlád Rady Evropy zřídil ECRI, složenou ze 47 nezávislých odborníků, v roce 1993.

19 Viz [internetové stránky ECRI](#).

20 Toto bylo poprvé doloženo v takových věcech, jako je SDEU, věc 29-69, *Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt*, 12. listopadu 1969; SDEU, věc 11-70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 17. prosince 1970; SDEU, věc 4-73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisi Evropských společenství*, 14. května 1974; a v souvislosti se zásadou zákazu diskriminace: SDEU, věc 149/77, *Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, 15. června 1978.

práv staly základními hodnotami Unie zakotvenými ve Smlouvách a začleněnými do všech jejich politik a programů.

Antidiskriminační právo EU se původně omezovalo na ustanovení zakazující diskriminaci na základě pohlaví v zaměstnání. Cílem příslušných opatření bylo zabránit tomu, aby členské státy EU získaly konkurenční výhodu tím, že budou ženám nabízet nižší platové ohodnocení nebo méně výhodné pracovní podmínky. Právní předpisy v rámci antidiskriminačního práva se zásadně vyvíjely tak, že se začaly vztahovat i na takové oblasti, jako jsou důchody, těhotenství a zákonné systémy sociálního zabezpečení. Avšak do roku 2000 se antidiskriminační právo v EU uplatňovalo pouze na zaměstnanost a sociální zabezpečení a zahrnovalo pouze důvody pohlaví. Kromě toho je základním principem zakotveným ve Smlouvě o fungování EU (články 18 a 45 SFEU) a jejich „předchůdkyních“ zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti.

Když v roce 1999 vstoupila v platnost Amsterodamská smlouva, získala EU možnost přijmout opatření k boji proti diskriminaci z široké škály důvodů. Tato pravomoc vedla k přijetí nových směrnic o rovnosti a také k revizi stávajících ustanovení o rovnosti pohlaví. V současné době existuje v EU značný soubor předpisů v rámci antidiskriminačního práva.

Podle článku 2 SEU je zásada zákazu diskriminace jednou ze základních hodnot Unie. Podle článku 10 SFEU musí EU při vymezování a provádění svých politik a činností bojovat proti diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace. V roce 2000 byly přijaty dvě směrnice: směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)²¹ zakázala diskriminaci na základě sexuální orientace, náboženského vyznání nebo přesvědčení, věku a zdravotního postižení v oblasti zaměstnanosti; a směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)²² zavedla zákaz diskriminace na základě rasy nebo etnického původu v souvislosti se zaměstnáním, ale také v přístupu k systému sociální péče a sociálního zabezpečení, jakož i ke zboží a službám. Jednalo se o významné rozšíření oblasti působnosti antidiskriminačních právních předpisů v rámci práva EU. Bylo uznáno, že je rovněž nezbytné zaručit jednotlivcům rovný přístup k oblastem, jako je

21 Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16).

22 Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úř. věst. L 180, 19.7.2000, s. 22).

zdravotnictví, vzdělávání a bydlení, aby byli schopni dosáhnout svého plného potenciálu na trhu práce. V roce 2004 rozšířila směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES)²³ rozsah diskriminace na základě pohlaví na oblast zboží a služeb. Ochrana na základě pohlaví však zcela neodpovídá rozsahu ochrany podle směrnice o rasové rovnosti. Tzv. „směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy“ (přepřacované znění) (2006/54/ES)²⁴ zaručuje rovné zacházení pouze v souvislosti se sociálním zabezpečením, a nikoli s širším systémem sociální péče, jako je sociální ochrana a přístup ke zdravotní péči a vzdělávání.

Ačkoli sexuální orientace, náboženské vyznání, zdravotní postižení a věk jsou chráněnými důvody pouze v souvislosti se zaměstnáním, projednává se v současné době v orgánech EU návrh na rozšíření ochrany na další oblasti, jako je přístup ke zboží a službám (tzv. „horizontální směrnice“).²⁵

Vzhledem k tomu, že by její politiky mohly mít dopad na lidská práva, a ve snaze o to, aby se občané cítili „blíže“ EU, vyhlásila EU a její členské státy v roce 2000 Listinu základních práv EU. Listina EU obsahuje seznam lidských práv, inspirovaných právy obsaženými v ústavách členských států, EÚLP a všeobecných smlouvách o lidských právech, jako je Úmluva OSN o právech dítěte. V hlavě „Rovnost“ (články 20 až 26) Listina EU zdůrazňuje význam zásady rovného zacházení v právním řádu EU.

Listina základních práv EU²⁶ přijatá v roce 2000 představovala pouze nezávazné „prohlášení“. Když však v roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, změnila status Listiny tak, aby se stala právně závazným dokumentem se stejnou právní hodnotou jako Smlouvy EU. V důsledku toho jsou orgány EU povinny dodržovat Listinu stejně jako členské státy EU, ale pouze pokud uplatňují právo EU (článek 51 Listiny EU). Článek 21 Listiny EU obsahuje zákaz diskriminace z různých důvodů. To znamená, že jednotlivci mohou podat stížnost na právní

23 Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování (Úř. věst. L 373, 21.12.2004, s. 37).

24 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřacované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

25 Návrh směrnice Rady o provádění zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na náboženské vyznání nebo víru, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientaci, KOM/2008/0426 v konečném znění.

26 Listina základních práv Evropské unie (Úř. věst. C 202, 7.6.2016, s. 389).

předpisy EU nebo vnitrostátní právní předpisy, kterými se provádí právo EU, pokud se domnívají, že Listina nebyla dodržena. Vnitrostátní soudy mohou SDEU prostřednictvím žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle článku 267 SFEU požádat o pokyny ke správnému výkladu práva EU.

Tento vývoj na podporu základních práv a rovnosti provázelo zřízení nových institucí v rámci EU, jako je Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA)²⁷ nebo Evropský institut pro rovnost žen a mužů (EIGE).²⁸ Kromě toho prosazuje evropská síť vnitrostátních orgánů pro rovné zacházení (Equinet)²⁹ rovnost v Evropě tím, že podporuje a umožňuje práci vnitrostátních orgánů pro rovné zacházení a sdružuje 46 organizací z 34 evropských zemí. Právní předpisy EU v oblasti rovného zacházení požadují, aby členské státy zřídily orgán pro rovné zacházení, který by obětem diskriminace poskytoval nezávislou pomoc. Většina členských států tento požadavek zavedla, a to buď tím, že určila stávající instituci, nebo zřídila nový orgán, jehož posláním je plnit úkoly přidělené novými právními předpisy. Neexistují však žádné zvláštní pokyny pro členské státy ohledně způsobu, jakým by tyto orgány měly fungovat. Evropské antidiskriminační právo zatím vyžaduje pouze zřízení orgánů pro rovné zacházení v oblasti diskriminace na základě rasy, etnického původu a pohlaví. Mnoho zemí má orgány, které se zabývají i jinými důvody diskriminace.

1.1.3. Evropské antidiskriminační právo a smlouvy OSN o lidských právech

Klíčové body

- Evropské právo v oblasti lidských práv ovlivňují smlouvy OSN o lidských právech.
- Evropská unie ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, jejíž ustanovení jsou nedílnou součástí právního řádu Unie.

Mechanismy ochrany lidských práv se přirozeně neomezují jen na Evropu. Spolu s dalšími regionálními mechanismy v Americe, Africe a na Blízkém a Středním východě vytvořila OSN významný soubor mezinárodních právních předpisů

27 Viz [internetové stránky agentury FRA](#).

28 Viz [internetové stránky institutu EIGE](#).

29 Viz [internetové stránky sítě Equinet](#).

v oblasti lidských práv. Všechny členské státy EU jsou smluvními stranami následujících smluv OSN v oblasti lidských práv, z nichž všechny obsahují zákaz diskriminace: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)³⁰, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR)³¹, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD)³², Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)³³, Úmluva proti mučení³⁴ a Úmluva o právech dítěte (CRC).³⁵ Všechny tyto smlouvy o lidských právech uznávají ochranu před diskriminací při poskytování, ochraně a prosazování práv. Právní předpisy EU, včetně směrnic o rovnosti, odkazují na různé mezinárodní dohody, včetně Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, Mezinárodního paktu OSN o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.³⁶ Odkazy na smlouvy OSN lze rovněž nalézt v judikatuře ESLP. ESLP zdůraznil, že EÚLP nelze vykládat ve vдуchoprázdnu, ale že musí být vykládána v souladu s obecnými zásadami mezinárodního práva. Je třeba vzít v úvahu všechna příslušná pravidla mezinárodního práva použitelná ve vztazích mezi stranami, zejména pravidla týkající se mezinárodní ochrany lidských práv.³⁷

Ke smlouvám o lidských právech mohou tradičně přistupovat pouze státy. Jelikož však státy více spolupracují prostřednictvím mezinárodních organizací,

30 Organizace spojených národů (OSN), Valné shromáždění (1966), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR), 16. prosince 1966, série smluv Organizace spojených národů (UNTS) sv. 999, s. 171.

31 OSN, Valné shromáždění (1966), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR), 16. prosince 1966, UNTS sv. 993, s. 3.

32 OSN, Valné shromáždění (1966), Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD), 16. prosince 1966, UNTS sv. 660, s. 195.

33 OSN, Valné shromáždění (1966), Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), 18. prosince 1979, UNTS sv. 1249, s. 13.

34 OSN, Valné shromáždění (1984), Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, 10. prosince 1984, UNTS sv. 1465, s. 85.

35 OSN, Valné shromáždění (1989), Úmluva o právech dítěte (CRC), 20. listopadu 1989, UNTS sv. 1577, s. 3. Kromě toho je většina členských států též smluvní stranou Mezinárodní úmluvy o ochraně všech osob před nuceným zmizením (dok. OSN A/61/488, 20. prosince 2006); nicméně žádný z nich není dosud stranou Mezinárodní úmluvy o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (dok. OSN A/RES/45/158, 1. července 2003).

36 Viz například 4. bod odůvodnění směrnice 2000/78, 3. bod odůvodnění směrnice 2000/43.

37 ESLP, *Harroudj proti Francii*, č. 43631/09, 4. října 2012, bod 42. Viz například ESLP, *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku* [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 24. ledna 2017 odkazující na CEDAW; ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát], č. 43577/98 a 43579/98, 6. července 2005 odkazující na ICERD.

na něž přenášejí významné pravomoci a povinnosti, je naléhavě nutné zajistit, aby se tyto organizace rovněž zavázaly k plnění závazků svých členských států v oblasti lidských práv. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006 (CRPD)³⁸ je první smlouvou o lidských právech na úrovni OSN, k níž jako smluvní strany mohou přistupovat organizace pro regionální integraci a kterou EU ratifikovala v prosinci 2010.³⁹ V roce 2015 provedl Výbor pro práva osob se zdravotním postižením svůj první přezkum s cílem zjistit, jak EU plní své povinnosti⁴⁰. Výbor ve svých závěrečných připomínkách vyjádřil znepokojení nad tím, že směrnice EU, směrnice o rasové rovnosti (2000/43), směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113) a směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54) výslovně nezakazují diskriminaci na základě zdravotního postižení a neposkytují přiměřenou úpravu osobám se zdravotním postižením v oblasti sociální ochrany, zdravotní péče, rehabilitace, vzdělávání a poskytování zboží a služeb, jako je bydlení, doprava a pojišťovnictví.⁴¹ Doporučil, aby EU rozšířila ochranu před diskriminací na osoby se zdravotním postižením tím, že přijme navrhovanou horizontální směrnici o rovném zacházení.⁴²

Úmluva CRPD obsahuje rozsáhlý seznam práv osob se zdravotním postižením, jehož cílem je zajistit rovnost při uplatňování jejich práv a uložit státu povinnost přijmout pozitivní opatření. Podle čl. 216 odst. 2 SFEU jsou mezinárodní dohody uzavřené EU závazné pro Unii a členské státy a jsou nedílnou součástí práva Unie. Vzhledem k tomu, že EU je smluvní stranou úmluvy CRPD, musí při uplatňování práva EU dodržovat tuto úmluvu orgány EU i členské státy. K CRPD přistoupily navíc i jednotlivé členské státy, což jim ukládá povinnosti přímo. CRPD se stala referenčním bodem pro výklad práva EU i ESLP v souvislosti s diskriminací na základě zdravotního postižení.⁴³ V roce 2013 SDEU použil definici v souladu

38 Dok. OSN A/61/611, 13. prosince 2006. Úmluvu CRPD ratifikovaly všechny členské státy kromě Irska.

39 Pro EU vstoupila tato úmluva v platnost dne 22. ledna 2011.

40 OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2015), *Concluding observations on the initial report of the European Union, CRPD/C/EU/CO/1*, 2. října 2015.

41 Tamtéž, s. 18.

42 Tamtéž, s. 19.

43 SDEU, C-312/11, *Evropská komise proti Italské republice*, 4. července 2013; SDEU, C-363/12, *Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School* [velký senát], 18. března 2014; SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014; SDEU, C 395/15, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL a dalším*, 1. prosince 2016; SDEU, C-406/15, *Peta Milkova proti Izpjalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. března 2017.

s pojmem „zdravotní postižení“ použitou v Úmluvě Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením. SDEU uvedl, že „směrnice 2000/78 musí být v co největším možném rozsahu vykládána v souladu s uvedenou Úmluvou“.⁴⁴

Dne 11. května 2017 přijala Rada EU dvě rozhodnutí o podpisu Istanbulské úmluvy Evropskou unií, přičemž tato Úmluva se týkala soudní spolupráce v trestních věcech a azylu a nenavracení. Komisařka EU pro spravedlnost, spotřebitele a rovnost žen a mužů Věra Jourová podepsala Istanbulskou úmluvu jménem Evropské unie dne 13. června 2017. Rozhodnutí o podpisu je prvním krokem v procesu přistoupení EU k Úmluvě. Po oficiálním podpisu vyžaduje přistoupení, aby byla přijata rozhodnutí o uzavření úmluvy. Tato rozhodnutí budou vyžadovat souhlas Evropského parlamentu.

1.2. Kdo je chráněn podle evropského antidiskriminačního práva?

Klíčové body

- EÚLP chrání všechny osoby spadající do jurisdikce 47 států, které jsou jejichmi smluvními stranami.
- Podle sekundárního práva EU je ochrana poněkud omezená.

Na úvod je třeba se zamyslet nad otázkou osob požívajících ochrany podle práva EU a EÚLP. **Podle EÚLP** je ochrana zaručena všem, kdo jsou v jurisdikci některého členského státu, ať už jsou občany, či nikoli, a dokonce i za hranicemi daného území v těch oblastech, které jsou pod účinnou kontrolou státu (např. okupovaná území).⁴⁵ Jak je však uvedeno v **oddíle 5.7**, z judikatury EÚLP vyplývá, že stát může považovat státní příslušníky a příslušníky jiného státu za odlišné (a v důsledku toho je s nimi za určitých okolností zacházeno odlišně).

44 SDEU, spojené věci C-335/11 a C-337/11, *HK Danmark, jednající jménem Jette Ring, proti Dansk almennyttigt Boligselskab DAB a HK Danmark, jednající jménem Lone Skouboe Werge, proti Dansk Arbejdsgiverforening jednající za Pro Display A/S*, v úpadku, 11. dubna 2013.

45 ESLP, *Al-Skeini a další proti Spojenému království* [velký senát], č. 55721/07, 7. července 2011, bod 138; ESLP, *Loizidou proti Turecku*, č. 15318/89, 18. prosince 1996, bod 52; ESLP, *Mozer proti Moldavsku a Rusku* [velký senát], č. 11138/10, 23. února 2016, bod 101.

Podle práva EU je v souladu s článkem 18 SFEU zakázána „jakákoli diskriminace na základě státní příslušnosti“, aby bylo se všemi státními příslušníky a občany EU zacházeno v oblasti působnosti Smluv stejně. Cílem článku 18 bylo zajistit dodržování zásady rovného zacházení tak, aby byl umožněn volný pohyb osob. Je tomu tak proto, že volný pohyb pracovníků (článek 45) je jedním z nejdůležitějších práv, která jsou jednotlivcům v rámci Evropské unie udělována. Článek 18 se použije v případech, kdy neexistují žádná jiná zvláštní práva na zákaz diskriminace, a zaručuje rovné zacházení se všemi rezidenty za předpokladu, že danou situaci upravuje právo EU.

Ačkoli jsou články 20 a 21 Listiny EU širší, v rámci sekundárního práva EU je osobní rozsah ochrany omezený. Státní příslušníci třetích zemí, tj. občané státu, který není členem EU, nejsou chráněni před nepříznivým zacházením na základě státní příslušnosti podle směrnic o zákazu diskriminace.⁴⁶ Směrnice o rasové rovnosti a směrnice o rovnosti v zaměstnání stanoví, že nezakládají právo na rovné zacházení pro státní příslušníky třetích zemí, pokud jde o podmínky vstupu a pobytu⁴⁷ a o přístup k zaměstnání a povolání.⁴⁸ Rovněž uvádějí, že se netýkají „zacházení související[ho] s právním postavením dotčených státních příslušníků třetích zemí“.⁴⁹ Kromě těchto výjimek se však zákaz přímé nebo nepřímé diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, pokud jde o oblasti, o nichž pojednávají směrnice, vztahuje rovněž na státní příslušníky třetích zemí. Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění) a směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám ochranu státních příslušníků třetích zemí nevyklučují. Kromě toho budou státní příslušníci třetích zemí požívat práva na rovné zacházení v obecně stejných oblastech, na něž se vztahuje směrnice o zákazu diskriminace, pokud jsou způsobilí jako „dlouhodobě pobývající rezidenti“, což vyžaduje dobu pěti let oprávněného pobytu.⁵⁰ Mohou se rovněž spoléhat na ochranu vyplývající z ustanovení o rovnosti žen a mužů. Směrnice o sloučení rodiny umožňuje státním příslušníkům třetích zemí s bydlištěm v členském státě, aby se za určitých podmínek připojili k rodinným příslušníkům.⁵¹ Mohou být chráněni v určitých oblastech (například v zaměstnání) na základě dohod se třetími zeměmi nebo v rámci jiných nástrojů

46 Viz čl. 3 odst. 2 směrnice 2000/43/ES i směrnice 2000/78/ES.

47 Čl. 3 odst. 2 směrnice 2000/43/ES i směrnice 2000/78/ES.

48 Směrnice 2000/43/ES, 13. bod odůvodnění a směrnice 2000/78/ES, 12. bod odůvodnění.

49 Čl. 3 odst. 2 směrnice 2000/43/ES i směrnice 2000/78/ES.

50 Směrnice 2003/109/ES o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty (Úř. věst. L 16, 23.1.2004, s. 44), čl. 11 odst. 1.

51 Směrnice 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny (Úř. věst. L 251, 3.10.2003, s. 12).

práva EU, jako je směrnice 2003/109/ES o dlouhodobě pobývajících státních příslušnících třetích zemí.

Podle práva EU tato pravidla nebrání členským státům v zavedení příznivějších podmínek podle svých vnitrostátních právních předpisů. V tomto ohledu ukládá ESLP členským státům v souvislosti se státními příslušníky třetích zemí povinnosti, které v některých případech jdou nad rámec požadavků práva EU.

1.3. Oblasti působnosti EÚLP: článek 14 a protokol č. 12

Klíčové body

- Článek 14 EÚLP zakazuje diskriminaci pouze v souvislosti s výkonem jiného práva, které Úmluva zaručuje.
- Podle protokolu č. 12 se zákaz diskriminace stal samostatným právem.

Článek 14 zaručuje rovnost při „užívání práv a svobod“ přiznaných EÚLP. ESLP proto nebude mít pravomoc posuzovat stížnosti na diskriminaci, pokud nespadají do sféry některého z práv chráněných EÚLP.

Kdykoli ESLP zvažuje údajné porušení článku 14, děje se tak vždy ve spojení s hmotným právem. Stěžovatel často tvrdí, že došlo k porušení hmotného práva, a navíc k porušení hmotného práva ve spojení s článkem 14. To znamená, že zásah do jeho práv byl kromě toho, že nebyly splněny normy požadované v hmotném právu, rovněž diskriminační v tom smyslu, že osoby ve srovnatelné situaci nečelily podobnému znevýhodnění. Jak je uvedeno v kapitole 4, v případě, že ESLP zjistí porušení hmotného práva, nebude se stížností na diskriminaci nadále zabývat, pokud se domnívá, že to bude znamenat přezkum v podstatě stejné stížnosti.

Tento oddíl nejprve stručně vyloží práva zaručená EÚLP a poté vysvětlí, jak ESLP vykládá oblast působnosti EÚLP pro účely uplatňování článku 14.

1.3.1. Práva, na něž se vztahuje EÚLP

Vzhledem k tomu, že článek 14 je zcela závislý na diskriminaci na základě jednoho z hmotných práv zaručených v EÚLP, je nezbytné pochopit práva, na něž se tato Úmluva vztahuje. EÚLP obsahuje seznam práv, která jsou charakterizována převážně jako „občanská a politická“; chrání však také určitá práva, která mohou být považována za „hospodářská a sociální“.

Hmotná práva obsažená v EÚLP zahrnují celou řadu oblastí: například právo na život, právo na respektování soukromého a rodinného života a svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání.

Pokud se otázka diskriminace týká jedné z oblastí, na něž se vztahuje některé z práv EÚLP, ESLP bude stížnosti pokládat za porušení článku 14.

Jedná se o velmi výrazný rozdíl mezi právem EU a EÚLP, neboť v EÚLP je ochrana před diskriminací spojena s otázkami, které antidiskriminační právo EU neupravuje. Ačkoli Listina základních práv EU ukládá EU povinnost nezasahovat s lidskými právy do opatření, která přijímá (včetně zákazu diskriminace), vztahuje se Listina na členské státy pouze tehdy, když uplatňují právo EU.

Od zavedení směrnic o zákazu diskriminace a rozšíření ochrany na přístup ke zboží a službám a na systém sociální péče se rozdíl v oblasti působnosti mezi ochranou poskytovanou podle EÚLP a směrnicemi zmenšil. Nicméně lze označit konkrétní oblasti, v nichž EÚLP poskytuje ochranu nad rámec práva EU. Ty budou přezkoumány níže.

1.3.2. Rozsah práv podle EÚLP

Při použití článku 14 přijal ESLP široký výklad oblasti působnosti práv podle EÚLP:

- zaprvé ESLP objasnil, že může přezkoumávat žaloby podle článku 14 podané ve spojení s hmotným právem, i když nedošlo k porušení samotného hmotného práva⁵²,
- zadruhé měl za to, že je možné, aby stížnost na diskriminaci spadala do oblasti působnosti konkrétního práva, a to i v případě, že se tato otázka netýkala konkrétního nároku přiznaného EÚLP. V takových případech bylo

52 Viz například ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát], č. 31871/96, 8. července 2003.

dostačující, že se skutkové okolnosti dané věci obecně týkají otázek, které jsou chráněny podle EÚLP.⁵³

Příklad: ve věci *Zarb Adami proti Maltě*⁵⁴ stěžovatel namítal diskriminaci na základě pohlaví kvůli neúměrně vysokému počtu mužů povolávaných k plnění povinností porotce u soudu. ESLP shledal, že ačkoli se na „běžné občanské povinnosti“ nevztahuje zákaz „nucené nebo povinné práce“ podle článku 4 (jinak řečeno, EÚLP nepřiznává právo na zproštění výkonu služby v porotě), skutková podstata této věci spadala do oblasti působnosti daného práva. „Běžné občanské povinnosti“ by se mohly stát „neběžnými“, jsou-li uplatňovány diskriminačním způsobem.

Příklad: ve věci *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku*⁵⁵ si dva muži odpykávající si doživotní trest odnětí svobody v Rusku stěžovali na diskriminační zacházení s nimi a jinými odsouzenými, kteří podle vnitrostátního práva nebyli způsobilí k trestu doživotního odnětí svobody, konkrétně ženy všech věkových kategorií a muži, jimž bylo při spáchání trestného činu méně než 18 let nebo jimž bylo v den odsouzení více než 65 let. Tvrdili, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 5. ESLP shledal, že článek 5 Úmluvy nebrání uložení trestu odnětí svobody na doživotí, pokud byl takový trest stanoven vnitrostátními právními předpisy. Zákaz diskriminace zakotvený v článku 14 však přesahuje užívání práv a svobod zaručených státy v souladu s Úmluvou a jejími protokoly. Vztahuje se rovněž na další práva dobrovolně poskytnutá státem, která spadají do obecné působnosti Úmluvy. ESLP shledal, že rozdíl v zacházení mezi stěžovateli a mladistvými pachateli byl odůvodněn jejich duševní a emocionální nezralostí a schopností resocializace a nápravy; rozdíl v zacházení s pachateli staršími 65 let byl odůvodněn skutečností, že nárok na podmíněčné propuštění po 25 letech by jinak byl v jejich případech iluzorní. Pokud jde o rozdíl v zacházení z hlediska pohlaví, na základě stávajících mezinárodních předpisů týkajících se situace a potřeb žen a statistik předložených vládou dospěl Soud k závěru, že existuje veřejný zájem odůvodňující postoj podle vnitrostátního práva, že ženy nejsou způsobilé pro trest doživotního odnětí svobody. Dále se jevílo jako obtížné kritizovat ruské zákonodárce za to, že způsobem, který odráží vývoj společnosti v této oblasti, zavedli osvobození určitých skupin pachatelů od doživotního odnětí svobody.

53 Viz například ESLP, *A.H. a další proti Rusku*, č. 6033/13 a 15 dalších stížností, 17. ledna 2017, bod 380 a násl.

54 ESLP, *Zarb Adami proti Maltě*, č. 17209/02, 20. června 2006.

55 ESLP, *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku* [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 24. ledna 2017, bod. 58.

Tato výjimka představuje s uvážením všech ohledů sociální pokrok v oblasti penologických záležitostí. Vzhledem k neexistenci obecného důvodu, pokud jde o ukládání doživotního trestu odnětí svobody, ruské orgány nepřekročily svou diskreční pravomoc. K porušení Úmluvy tudíž nedošlo.

Příklad: věc *A.H. a další proti Rusku*⁵⁶ se týká údajně diskriminačního zákazu osvojování ruských dětí státními příslušníky USA. ESLP zopakoval, že právo na osvojení EÚLP nezaručuje. Pokud však stát překročil své povinnosti podle článku 8 a vytvořil toto právo ve svém vnitrostátním právu, nemohl při uplatňování tohoto práva přijmout diskriminační opatření ve smyslu článku 14. Právo stěžovatelů požádat o osvojení a právo na to, aby jejich žádosti byly posouzeny spravedlivě, spadá podle článku 8 do obecné oblasti soukromého života.⁵⁷

Příklad: ve věci *Pichkur proti Ukrajině*⁵⁸ byla výplata stěžovatelova důchodu ukončena z toho důvodu, že trvale pobýval v zahraničí. Stěžoval si, že zbavit ho jeho důchodu z důvodu jeho místa bydliště bylo diskriminační. ESLP zdůraznil, že pokud má stát v platnosti právní předpisy, které stanoví vyplácení sociálních dávek jako právo, je třeba se domnívat, že tyto právní předpisy vytvářejí pro ty, kdo splňují jeho požadavky, vlastnické právo ve smyslu článku 1 protokolu č. 1. V důsledku toho, ačkoli uvedené ustanovení nezahrnovalo právo dostávat platbu v rámci sociálního zabezpečení, pokud se stát rozhodl vytvořit systém dávek, musel tak učinit způsobem, který je slučitelný s článkem 14.

Obdobně, pro účely použití článku 14 shledal ESLP v mnoha dalších věcech, že jakákoli forma státní podpory, která se stane splatnou, spadá do působnosti článku 1 protokolu č. 1⁵⁹ (protože se považuje za majetek)⁶⁰ nebo článku 8 (protože ovlivňuje rodinný nebo soukromý život).⁶¹

56 ESLP, *A.H. a další proti Rusku*, č. 6033/13 a 15 dalších stížností, 17. ledna 2017.

57 Tamtéž, bod 385.

58 ESLP, *Pichkur proti Ukrajině*, č. 10441/06, 7. listopadu 2013.

59 Vysvětlení týkající se oblasti působnosti článku 1 protokolu č. 1 k EÚLP lze nalézt v: A. Grgić, Z. Mataga, M. Longar a A. Vilfan (2007), „The right to property under the ECHR“, *Human Rights Handbook*, č. 10.

60 Například ESLP, *Stec a další proti Spojenému království* [velký senát], č. 65731/01 a 65900/01, 12. dubna 2006 (výplaty důchodů a dávky v invaliditě); ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát], č. 55707/00, 18. února 2009 (výplaty důchodů); ESLP, *Koua Poirrez proti Francii*, č. 40892/98, 30. září 2003 (dávka v invaliditě); ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku*, č. 17371/90, 16. září 1996 (podpora v nezaměstnanosti).

61 Například ESLP, *Weller proti Maďarsku*, č. 44399/05, 31. března 2009 (platba sociálního zabezpečení za účelem podpory rodin s dětmi).

1.3.3. Protokol č. 12 k EÚLP

Protokol č. 12 zakazuje diskriminaci ve vztahu k „[u]žívání každého práva přiznaného zákonem“ a „orgánem veřejné moci“, a má tudíž větší rozsah působnosti než článek 14, který se vztahuje pouze na práva zaručená Úmluvou. V první věci, kterou EÚLP přezkoumal podle protokolu č. 12, *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině*⁶² (viz oddíl 5.6), Soud potvrdil, že článek 1 protokolu č. 12 zavádí všeobecný zákaz diskriminace. Dále potvrdil, že pojmy diskriminace zakázané článkem 14 a článkem 1 protokolu č. 12 mají být vykládány stejným způsobem.⁶³

Ve vysvětlivce týkající se významu těchto výrazů v důvodové zprávě protokolu č. 12 se uvádí, že článek 1 protokolu č. 12 se týká diskriminace:

- (i) při užívání každého práva konkrétně přiznaného osobě podle vnitrostátních právních předpisů;
- (ii) při užívání práva, které může být odvozeno z jasné povinnosti orgánu veřejné moci podle vnitrostátního práva, tj. pokud má orgán veřejné moci podle vnitrostátního práva povinnost chovat se konkrétním způsobem;
- (iii) orgánem veřejné moci při výkonu diskreční pravomoci (například poskytování určitých subvencí);
- (iv) jakýmkoli jiným jednáním nebo opomenutím ze strany orgánu veřejné moci (například chování příslušníků donucovacích orgánů při řízení nepokojů).⁶⁴

Příklad: ve věci *Savez crkava „Riječ života“ a další proti Chorvatsku*⁶⁵ podali stěžovatelé (tři reformistické církve) stížnost na to, že na rozdíl od jiných náboženských komunit jim jsou odírána určitá privilegia, jako je právo na náboženské vzdělávání ve školách a v mateřských školách nebo na náboženské sňatky uznané státem, neboť vnitrostátní orgány odmítají uzavřít s nimi dohodu, která by upravovala jejich právní postavení. Stížnost

62 ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině* [velký senát], č. 27996/06 a 34836/06, 22. prosince 2009.

63 Srovnejte též: ESLP, *Pilav proti Bosně a Hercegovině*, č. 41939/07, 9. června 2016.

64 Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 177), *důvodová zpráva*, bod 22.

65 ESLP, *Savez crkava „Riječ života“ a další proti Chorvatsku*, č. 7798/08, 9. prosince 2010.

stěžujících si církví v tomto ohledu se tudíž netýkala „práv výslovně jim přiznaných v souladu s vnitrostátním právem“, neboť tyto výsady byly udělovány podle uvážení státu. ESLP dospěl k závěru, že kritéria pro přiznání výsadního postavení nejsou uplatňována na rovnocenném základě vůči všem náboženským komunitám. Soud rozhodl, že tento rozdíl v zacházení nemá objektivní a přiměřené odůvodnění a je v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 9 EÚLP. Podle důvodové zprávy k protokolu č. 12 dospěl k závěru, že stížnost stěžovatelů spadá do třetí kategorie uvedené v důvodové zprávě, neboť se týká údajné diskriminace „orgánem veřejné moci při výkonu diskreční pravomoci“. Nebylo však nutné zkoumat stížnost podle tohoto protokolu, neboť ESLP již shledal, že došlo k porušení článku 14.

V důvodové zprávě k protokolu č. 12 se dále uvádí, že ačkoli tento protokol chrání v zásadě jednotlivce před diskriminací ze strany státu, použije se rovněž na vztahy mezi soukromými osobami, které by obvykle měly být regulovány státem. Tato opatření mohou zahrnovat: „například svévolné odepření přístupu k práci, přístup do restaurací nebo služby, které mohou soukromé osoby zpřístupnit veřejnosti, například lékařská péče nebo veřejné služby, jako jsou dodávky vody a elektřiny“.⁶⁶ Obecně řečeno, protokol č. 12 bude zakazovat diskriminaci mimo čistě osobní kontext, kde jednotlivci vykonávají funkce, které jim umožňují rozhodovat o tom, jak jsou nabízeny veřejně dostupné zboží a služby.

1.4. Oblast působnosti antidiskriminačního práva EU

Klíčové body

- V souladu s antidiskriminačním právem EU je zákaz diskriminace samostatné právo, ale je omezen na konkrétní oblasti.
- Článek 20 Listiny EU potvrzuje, že před zákonem jsou si všichni rovni; článek 21 zakazuje jakoukoli diskriminaci na základě otevřeného seznamu důvodů.
- Zásada zákazu diskriminace může být uplatněna pouze v případě, že záležitost spadá do oblasti působnosti práva EU.

66 Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 177), [důvodová zpráva](#), bod 28.

- Ochrana podle směrnic EU o zákazu diskriminace má různou oblast působnosti:
 - o ochrana na základě rasy a etnického původu je nejširší a zahrnuje přístup k zaměstnání, k systémům sociální péče, ke zboží a k službám,
 - o diskriminace na základě pohlaví je zakázána v souvislosti s přístupem k zaměstnání, sociálnímu zabezpečení (které je omezenější než širší sociální péče) a ke zboží a službám,
 - o sexuální orientace, zdravotní postižení, náboženské vyznání nebo přesvědčení a věk jsou chráněnými důvody pouze v souvislosti s přístupem k zaměstnání.

Na rozdíl od článku 14 EÚLP představuje zákaz diskriminace uvedený v článku 21 Listiny základních práv EU samostatné právo vztahující se na situace, na které se nemusí vztahovat žádné jiné ustanovení Listiny. Zakazuje se diskriminace „založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci“. Článek 20 Listiny EU stanoví, že před zákonem jsou si všichni rovni.

Je třeba poznamenat, že Listina EU rozlišuje mezi „rovností před zákonem“ ve smyslu článku 20 a zákazem diskriminace ve smyslu článku 21.⁶⁷ Článek 20 Listiny odpovídá zásadě, která je obsažena ve všech evropských ústavách a byla rovněž uznána Soudním dvorem jako základní zásada práva Společenství.⁶⁸ Tato zásada vyžaduje, aby státy a orgány EU dodržovaly požadavky formální rovnosti (zacházení s podobnými případy stejně) při přípravě a provádění právních předpisů EU. Článek 21 začleňuje zákaz diskriminace do rámce hmotných norem. K tomu je přiložen nevyčerpávající seznam zakázaných důvodů.

Podle SDEU je zásada rovného zacházení obecnou zásadou unijního práva, která je zakotvena v článku 20 Listiny, a zásada zákazu diskriminace uvedená v čl. 21 odst. 1 Listiny je jejím zvláštním vyjádřením.⁶⁹

67 Viz například FRA (2012), *FRA Opinion on proposed EU regulation on property consequences of registered partnerships*, stanovisko FRA, 1/2012, 31. května 2012, které zkoumá „Diskriminaci (článek 21 Listiny)“ (oddíl 2.1) a „Rovnost před zákonem (článek 20 Listiny)“ (oddíl 2.2).

68 SDEU, spojené věci 117-76 a 16-77, *Albert Ruckdeschel & Co. a Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. proti Hauptzollamt Hamburg-St. Annen*; *Diamalt AG proti Hauptzollamt Itzehoe*, 19. října 1977; SDEU, věc 283/83, *Firma A. Racke proti Hauptzollamt Mainz*, 13. listopadu 1984; SDEU, C-292/97, *Kjell Karlsson a další*, 13. dubna 2000.

69 SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014, bod 43.

Příklad: ve věci *Glatzel*⁷⁰ měl SDEU určit, zda jsou dotyčné právní předpisy EU (přísnější požadavky na zrakovou ostrost pro řidiče nákladních vozidel, nikoli však pro ostatní řidiče) slučitelné s článkem 20, čl. 21 odst. 1 a článkem 26 Listiny EU.

Pokud jde o soulad s čl. 21 odst. 1 Listiny EU, SDEU konstatoval, že rozdílné zacházení s osobou s vadou zraku může být odůvodněno obavami, např. o bezpečnost silničního provozu, což odpovídá cíli obecného zájmu, je nezbytné a nepředstavuje nepřiměřenou zátěž. Soudní dvůr dále připomněl, že cílem článku 20 Listiny EU je mimo jiné zajistit, aby se srovnatelnými situacemi nebylo zacházeno odlišně. Pokud nejsou situace dvou skupin řidičů srovnatelné, rozdíl v zacházení s dotčenými situacemi neporušuje právo řidičů v jedné nebo druhé skupině na „rovnost před zákonem“ v článku 20 Listiny.

Kromě uvedených článků obsahuje hlava III Listiny EU řadu dalších ustanovení týkajících se rovnosti. Článek 22 zavádí povinnost respektovat kulturní, náboženskou a jazykovou rozmanitost. Článek 23 se týká rovnosti žen a mužů. Podle článku 24 mají děti právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Článek 25 stanoví, že EU uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě. Podle článku 26 EU uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti. Veškeré sekundární právní předpisy EU, včetně směrnic o rovnosti, musí být v souladu s Listinou.

Příklad: ve věci *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres*⁷¹ (viz [oddíl 5.1](#)) Soudní dvůr Evropské unie shledal, že výjimka ve směrnici o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, která umožňuje rozdíly v pojistném a pojistném plnění mezi muži a ženami, je neplatná. Soudní dvůr vycházel z článků 21 a 23 Listiny základních práv.

Avšak zásada zákazu diskriminace může být uplatněna pouze v případě, že záležitost spadá do oblasti působnosti práva Unie.

70 SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014.

71 SDEU, C-236/09, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres* [velký senát], 1. března 2011.

Příklad: ve věci *Bartsch*⁷² SDEU objasnil, že pokud případné diskriminační zacházení nevykazuje žádnou souvislost s právem EU, není použití zásady zákazu diskriminace povinné. V této věci zaměstnanec zemřel dne 5. května 2004, tj. před uplynutím lhůty k provedení směrnice 2000/78/ES (31. prosince 2006), a zanechal po sobě vdovu, která byla o 21 let mladší. Systém podnikového důchodového zabezpečení zaměstnavatele vylučoval nárok pozůstalé manželky na důchod, pokud je o více než 15 let mladší než zesnulý zaměstnanec. SDEU rozhodl, že daná věc nespadá do oblasti působnosti práva Unie, protože na jedné straně nemohou být pokyny systému podnikového důchodového zabezpečení považovány za prováděcí opatření směrnice 2000/78/ES a v té době neuplynula lhůta k provedení této směrnice.

Směrnice o rovnosti se liší, pokud jde o chráněné skupiny a oblasti, v nichž je diskriminace zakázána.

Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES) zakazuje diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v zaměstnání, odborné přípravě, členství v organizacích zaměstnavatelů a zaměstnanců, sociální ochraně, včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče, sociálních výhod, vzdělávání a přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování, včetně bydlení. Vztahuje se na všechny fyzické osoby v EU. V oblasti její působnosti však existují dvě omezení. Zaprvé, vztahuje se pouze na takové zboží a služby, které jsou dostupné veřejnosti. Zadruhé se nevztahuje na rozdílné zacházení na základě státní příslušnosti a nejsou jí dotčena ustanovení upravující vstup, pobyt a zaměstnávání státních příslušníků třetích zemí.

Příklad: ve věci *Servet Kamberaj proti IPES a dalším*⁷³ byla žádost o příspěvek na bydlení předložená státním příslušníkem třetí země zamítnuta z důvodu vyčerpání rozpočtu určeného pro státní příslušníky třetích zemí. Soudní dvůr měl za to, že rozdílné zacházení vychází z postavení stěžovatele jako státního příslušníka třetí země, a tudíž nespadá do oblasti působnosti směrnice o rasové rovnosti.

72 SDEU, C-427/06, *Birgit Bartsch proti Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH* [velký senát], 23. září 2008.

73 SDEU, C-571/10, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším* [velký senát], 24. dubna 2012.

Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES) zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace, náboženského vyznání a přesvědčení, věku a zdravotního postižení v oblasti zaměstnání, povolání a souvisejících oblastech, jako je odborná příprava a členství v organizacích zaměstnavatelů a zaměstnanců. Podobně jako směrnice o rasové rovnosti se směrnice o rovnosti v zaměstnání vztahuje na osoby v rámci EU a na veřejný i soukromý sektor, nevztahuje se však na diskriminaci na základě státní příslušnosti. Rovněž stanoví řadu konkrétních výjimek z uplatňování jejích ustanovení.⁷⁴

Směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES) stanoví ochranu před diskriminací na základě pohlaví, pokud jde o přístup ke zboží a službám a jejich poskytování. Vztahuje se na všechny osoby a organizace (ve veřejném i soukromém sektoru), které poskytují zboží a služby veřejnosti a/nebo zboží a služby nabízené mimo oblast soukromého a rodinného života. Ze své oblasti působnosti vylučuje toto: mediální obsah, reklamu a vzdělávání. Nevztahuje se ani na oblast zaměstnání a samostatnou výdělečnou činnost.

Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES) zaručuje rovné zacházení na základě pohlaví ve věcech odměňování (článek 4), systémů sociálního zabezpečení pracovníků (článek 5) a přístupu k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a pracovních podmínek (článek 14).

Další právní akty prosazují rovnost žen a mužů v oblasti státního sociálního zabezpečení (směrnice 79/7/EHS)⁷⁵, rovné zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné (směrnice 2010/41/EU)⁷⁶, v souvislosti s těhotenstvím (směrnice 92/85/EHS)⁷⁷ a rodičovskou dovolenou (směrnice 2010/18/EU).⁷⁸

74 Viz kapitoly 2 a 3.

75 Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (Úř. věst. L 6, 10.1.1979, s. 24).

76 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/41/EU ze dne 7. července 2010 o uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy samostatně výdělečně činné a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS (Úř. věst. L 180, 15.7.2010, s. 1).

77 Směrnice Rady 92/85/EHS ze dne 19. října 1992 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň (Úř. věst. L 348, 28.11.1992, s. 1).

78 Směrnice Rady 2010/18/EU ze dne 8. března 2010, kterou se provádí revidovaná rámcová dohoda o rodičovské dovolené uzavřená mezi organizacemi BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP a EKOS a zrušuje se směrnice 96/34/ES (Úř. věst. L 68, 18.3.2010, s. 13).

2

Kategorie diskriminace

EU	Probíraná témata	RE
Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 2 odst. 2 písm. a)	Přímá diskriminace	EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace)
Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 2 odst. 2 písm. a)		ESCH, článek E (zákaz diskriminace)
Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), čl. 2 odst. 1 písm. a)		ESLP, <i>Guberina proti Chorvatsku</i> , č. 23682/13, 2016
Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), čl. 4 odst. 1 písm. a)		ECSR, <i>CGIL proti Itálii</i> , stížnost č. 91/2013, 2015
SDEU, C-356/12, <i>Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern</i> , 2014		ESLP, <i>Burden proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 13378/05, 2008
SDEU, C-267/12, <i>Hay proti Crédit agricole mutuel</i> , 2013		
SDEU, C-267/06, <i>Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> [velký senát], 2008		
SDEU, C-303/06, <i>Coleman proti Attridge Law a Steve Law</i> [velký senát], 2008		
SDEU, C-423/04, <i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , 2006		
SDEU, C-256/01, <i>Allonby proti Accrington a Rossendale College</i> , 2004		
SDEU, C-13/94, <i>P proti S a Cornwall County Council</i> , 1996		

EU	Probíraná témata	RE
<p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 2 odst. 2 písm. b)</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 2 odst. 2 písm. b)</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), čl. 2 odst. 1 písm. b)</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), čl. 4 odst. 1 písm. b)</p> <p>SDEU, C-83/14, „<i>ČEZ Razpredelenie Bulgaria</i>“ AD proti Komisia za zashtita ot diskriminacia [velký senát], 2015</p> <p>SDEU, C-385/11, <i>Elbal Moreno proti INSS a TGSS</i>, 2012</p> <p>SDEU, C-152/11, <i>Odar proti Baxter Deutschland GmbH</i>, 2012</p>	<p>Nepřímá diskriminace</p>	<p>EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESCH, článek E (zákaz diskriminace)</p> <p>ECSR, <i>AEH proti Francie</i>, stížnost č. 81/2012, 2013</p> <p>ESLP, <i>D. H. a další proti České republice</i> [velký senát], č. 57325/00, 2007</p>
<p>SDEU, C-443/15, <i>Parris proti Trinity College a dalším</i>, 2016</p>	<p>Vícenásobná diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám</p>	<p>ESLP, <i>Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku</i>, č. 17484/15, 2017</p> <p>ESLP, <i>S.A.S. proti Francii</i> [velký senát], č. 43835/11, 2014</p> <p>ESLP, <i>B.S. proti Španělsku</i>, č. 47159/08, 2012</p>
<p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 2 odst. 3 a 4</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 2 odst. 3 a 4</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), čl. 4 odst. 3 a 4</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), čl. 2 odst. 2 písm. a) a b)</p>	<p>Obtěžování a navádění k diskriminaci</p>	<p>EÚLP, článek 2 (právo na život), článek 3 (zákaz mučení), článek 9 (svoboda náboženského vyznání), článek 11 (svoboda shromažďování a sdružování), článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESCH, článek E (zákaz diskriminace), článek 26 (právo na důstojnost při práci)</p> <p>ESLP, <i>Dordević proti Chorvatsku</i>, č. 41526/10, 2012</p> <p>ESLP, <i>Catan a další proti Moldavsku a Rusku</i> [velký senát], č. 43370/04, 18454/06 a 8252/05, 2012</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Listina základních práv, článek 23 (muži a ženy), článek 24 (děti), článek 25 (starší osoby), článek 26 (osoby se zdravotním postižením)</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), článek 5</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), článek 7</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřevzaté znění) (2006/54/ES), článek 3</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), článek 6</p> <p>Usnesení Evropského parlamentu o posílení boje proti rasismu, xenofobii a zločinům z nenávnosti (2013/2543 (RSP))</p> <p>SDEU, C-173/13, <i>Leone a Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a dalším</i>, 2014</p> <p>SDEU, C-407/98, <i>Abrahamsson a Leif Anderson proti Fogelqvist</i>, 2000</p> <p>SDEU, C-409/95, <i>Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen</i>, 1997</p> <p>SDEU, C-450/93, <i>Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen</i>, 1995</p>	<p>Zvláštní opatření</p>	<p>EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 12, článek 1 (všeobecný zákaz diskriminace)</p> <p>ESCH, článek E (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Çam proti Turecku</i>, č. 51500/08, 2016</p> <p>ESLP, <i>Horváth a Kiss proti Maďarsku</i>, č. 11146/11, 2013</p> <p>ECSR, <i>The Central Association of Carers in Finland proti Finsku</i>, stížnost č. 71/2011, 2012</p>
<p>Usnesení Evropského parlamentu o posílení boje proti rasismu, xenofobii a zločinům z nenávnosti (2013/2543 (RSP))</p> <p>Rámcové rozhodnutí Rady o rasismu a xenofobii (2008/913/SVV)</p> <p>Směrnice o právech obětí (2012/29/EU)</p>	<p>Trestné činy z nenávnosti / nenávnostné verbální projevy</p>	<p>ESLP, <i>Škorjanec proti Chorvatsku</i>, č. 25536/14, 2017</p> <p>ESLP, <i>Halime Kılıç proti Turecku</i>, č. 63034/11, 2016</p> <p>ESLP, <i>Identoba a další proti Gruzii</i>, č. 73235/12, 2015</p> <p>ESLP, <i>M'Bala M'Bala proti Francii</i> (rozh.), č. 25239/13, 2015</p> <p>ESLP, <i>Delfi AS proti Estonsku</i> [velký senát], č. 64569/09, 2015</p> <p>ESLP, <i>Perinçek proti Švýcarsku</i> [velký senát], č. 27510/08, 2015</p> <p>ESLP, <i>Virabyan proti Arménii</i>, č. 40094/05, 2012</p>

Klíčový bod

- Diskriminace definuje situaci, kdy je osoba na základě jednoho či více chráněných důvodů nějakým způsobem znevýhodněna.

Cílem antidiskriminačních právních předpisů je umožnit všem jednotlivcům rovné a spravedlivé vyhlídky na přístup k příležitostem, které jsou v určité společnosti k dispozici. Denně činíme rozhodnutí, například o tom, s kým se budeme stýkat, kde budeme nakupovat a kde budeme pracovat. Určitým věcem a určitým lidem dáváme přednost před ostatními. Jakkoli je vyjadřování našich subjektivních preferencí běžné a obvyklé, někdy můžeme zastávat funkce, které nám dávají určitou pravomoc nebo nám umožňují přijímat rozhodnutí, jež mohou mít přímý vliv na životy ostatních. Můžeme být státními úředníky, vedoucími obchodu, zaměstnavateli, pronajímateli či lékaři, kteří rozhodují o způsobu, jakým budou využívány veřejné pravomoci nebo jakým bude nabízeno soukromé zboží či služby. V těchto neosobních situacích zasahují antidiskriminační právní předpisy do našeho rozhodování dvěma způsoby:

Zásada zákazu diskriminace zakazuje scénáře, v nichž je s osobami či skupinami osob ve stejné situaci zacházeno rozdílným způsobem a v nichž je s osobami či skupinami osob v rozdílných situacích zacházeno stejným způsobem.

Zprvė stanoví, že osobám, které jsou v podobných situacích, by se mělo dostat podobného zacházení a nemělo by s nimi být zacházeno méně příznivě jen na základě určitého „chráněného“ znaku, který vykazují („přímá“ diskriminace). Zadruhé, v některých situacích může diskriminaci představovat i zacházení

založené na zdánlivě neutrálním pravidle, pokud znevýhodní určitou osobu nebo skupinu osob v důsledku jejich zvláštního znaku („nepřímá“ diskriminace).

Tato kapitola se podrobněji zabývá významem přímé a nepřímé diskriminace, některými jejich konkrétními projevy, jako je vícenásobná diskriminace, obtěžování nebo navádění k diskriminaci, trestné činy z nenávisli a nenávislné verbální projevy, a tím, jak fungují v praxi prostřednictvím judikatury. Poté přezkoumá, jak funguje přezkum odůvodnění.

2.1. Přímá diskriminace

Klíčové body

- Přímá diskriminace spočívá v tom, že se s danou osobou zachází méně příznivě na základě „chráněných důvodů“.
- Méně příznivé zacházení je určeno porovnáním údajné oběti s jinou osobou, která nemá chráněný znak, v podobné situaci.
- Evropské a vnitrostátní soudy přijaly pojem diskriminace na základě vztahů s jinou osobou v případech, kdy se s určitou osobou zachází méně příznivě z důvodu jejího spojení s jinou osobou, která má „chráněný znak“.

Přímá diskriminace je podle EÚLP a podle práva EU definována obdobně.

Podle práva EU čl. 2 odst. 2 směrnice EU o rasové rovnosti uvádí, že přímou diskriminací se „rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci“.⁷⁹

Podle EÚLP ESPL používá formulaci, že musí existovat „rozdílnost v zacházení s osobami nacházejícími se v analogických nebo vhodně srovnatelných situacích“, jejímž „základem je určitelný znak“.⁸⁰

Z procesního hlediska musí být **podle EÚLP** stěžovatel schopen prokázat, že se ho dotčené opatření „přímo“ dotýká, aby mohl podat stížnost (postavení oběti).⁸¹

Podle práva EU může být na rozdíl od EÚLP zjištěna přímá diskriminace i v případech, že neexistuje určitelný stěžovatel, který tvrdí, že se stal obětí takové diskriminace.

K přímé diskriminaci dojde, jestliže:

- s určitou osobou je zacházeno nepříznivým způsobem,
- v porovnání se způsobem, jakým se zacházelo nebo by se zacházelo s jinými osobami v podobné situaci,
- a důvodem toho je konkrétní znak daných osob, spadající do „chráněného důvodu“.

⁷⁹ Obdobně: Směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 2 písm. a); směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 2 odst. 1 písm. a); směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. a).

⁸⁰ ESPL, *Biao proti Dánsku* [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016, bod 89; obdobně ESPL, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát], č. 42184/05, 16. března 2010, bod 61; ESPL, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007, bod 175; ESPL, *Burden proti Spojenému království* [velký senát], č. 13378/05, 29. dubna 2008, bod 60.

⁸¹ ESPL (2017), *Praktická příručka k podmínkám přijatelnosti*.

Ve věci *Feryn*⁸² SDEU shledal, že skutečnost, kdy zaměstnavatel, který veřejně prohlásí, že nepřijme zaměstnance určitého etnického nebo rasového původu, představuje přímou diskriminaci při náborech do zaměstnání ve smyslu směrnice o rasové rovnosti (2000/43), neboť taková prohlášení mohou skutečně odradit určité uchazeče od toho, aby se přihlásili, a tudíž působí jako překážka jejich přístupu na trh práce.

2.1.1. Méně příznivé zacházení

Jádrem přímé diskriminace je méně příznivé zacházení, kterému je osoba vystavena. Zjistit takové zacházení je poměrně snadné v porovnání s nepřímou diskriminací, kde jsou často zapotřebí statistické údaje (viz níže). Zde je několik příkladů převzatých ze soudních věcí uváděných v této příručce: odmítnutí vstupu do restaurace či obchodu, příjem nižšího starobního důchodu či nižší mzdy, vystavení slovním urážkám či násilí, odmítnutí vstupu na kontrolní stanoviště, vyšší či nižší věk odchodu do důchodu, zákaz určité profese, nemožnost nárokovat dědická práva, vyloučení z hlavního systému vzdělávání, vyhoštění, zákaz nošení náboženských symbolů, odmítnutí nebo odejmutí výplat sociálního zabezpečení. V důsledku toho je prvním prvkem přímé diskriminace důkaz o rozdílu v zacházení. Přímá diskriminace může rovněž vyplynout ze stejného zacházení se dvěma osobami v různých situacích. ESLP konstatoval, že „právo užívat práv zaručených Úmluvou bez diskriminace je rovněž porušeno tehdy, když [...] státy nezacházejí odlišně s osobami, jejichž situace se citelně liší“.⁸³

2.1.2. Komparátor

Méně příznivé zacházení lze stanovit tak, že se v podobné situaci provede s někým porovnání. Stížnost na „nízkou“ mzdu nepředstavuje nárok z titulu diskriminace, pokud nelze prokázat, že mzda je nižší než mzda osoby zaměstnané stejným zaměstnavatelem k plnění podobného úkolu. Aby tedy bylo možné určit, zda se s osobou zacházelo méně příznivě, je nutné určit vhodný „komparátor“: tedy osobu, která je z věcného hlediska v podobné situaci, přičemž hlavním rozdílem mezi oběma osobami je daný „chráněný důvod“. Prokázání komparátoru nemusí být nijak sporné a někdy může být diskriminace stanovena i bez

82 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008. Viz též SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

83 ESLP, *Thlimmenos proti Řecku* [velký senát], č. 34369/97, 6. dubna 2000, bod 44. Obdobně ESLP, *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, 29. dubna 2002, bod 88.

výslovného projednávání v tomto ohledu. Níže uvádíme několik příkladů věcí, kdy rozhodovací orgán výslovně nastolil otázku prokázání komparátoru.

Podle práva EU SDEU v řadě soudních věcí důkladně přezkoumal, zda lze dvě skupiny považovat za srovnatelné.

Příklad: ve věci *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*⁸⁴ byl žadateli zamítnut řidičský průkaz na nákladní vozidla z důvodu nedostatečné zrakové ostrosti v jednom z jeho očí. Na rozdíl od ostatních kategorií řidičů neměl možnost získat řidičský průkaz ve „výjimečných případech“ po dalších zkouškách potvrzujících jeho schopnost řídit.

SDEU shledal, že situace obou kategorií řidičů není srovnatelná. Zejména se liší velikostí vozidla, počtem přepravovaných cestujících a odpovědností, která vyplývá z řízení těchto vozidel. Vlastnosti dotčených vozidel odůvodňují existenci různých podmínek pro jednotlivé kategorie řidičského průkazu. V důsledku toho byl rozdíl v zacházení důvodný a nebyl v rozporu s právem na „rovnost před zákonem“ podle článku 20 Listiny základních práv EU.

Příklad: ve věci *P proti S a Cornwall County Council*⁸⁵ procházela stěžovatelka v době, kdy ji zaměstnavatel propustil, změnou pohlaví z muže na ženu. SDEU shledal, že propuštění představovalo nepříznivé zacházení. Pokud jde o příslušný komparátor, SDEU konstatoval, že „pokud je osoba propuštěna z toho důvodu, že má v úmyslu podstoupit nebo že podstoupila změnu pohlavní příslušnosti, je s touto osobou zacházeno nepříznivě oproti osobám pohlaví, za jehož příslušníka byla považována před změnou pohlavní příslušnosti“. Pokud jde o důvody, ačkoli nebylo možné prokázat, že se stěžovatelkou bylo zacházeno rozdílně, protože to byl muž nebo žena, bylo možné prokázat, že toto rozdílné zacházení souviselo s pojetím jejího pohlaví.

Příklad: věc *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*⁸⁶ pojednává o výhodách manželství pro partnery stejného pohlaví. V době sporu nebylo manželství pro páry stejného pohlaví ve Francii možné, ale pro heterosexuální i homosexuální páry existovalo občanské partnerství. Stěžovatel byl zaměstnán u banky, která zaměstnancům nabízela zvláštní dávky při uzavření manželství. Stěžovatel o tyto dávky

84 SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014.

85 SDEU, C-13/94, *P proti S a Cornwall County Council*, 30. dubna 1996.

86 SDEU, C-267/12, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12. prosince 2013.

požádal poté, co uzavřel občanské partnerství s osobou stejného pohlaví, ale banka jeho žádost zamítla. SDEU musel rozhodnout, zda takový rozdíl v zacházení představuje diskriminaci na základě sexuální orientace. SDEU znovu potvrdil, že i když situace nemusí být totožné, ale pouze srovnatelné, je nutno srovnatelnost posoudit s ohledem na dotýčnou dávku, a nikoli globálním a abstraktním způsobem. SDEU zjistil, že osoby stejného pohlaví, které nemohou uzavřít manželství, a uzavřou tedy občanské partnerství, jsou v situaci srovnatelné se situací manželských párů. SDEU vysvětlil, že ačkoli je rozdílné zacházení založeno na rodinném stavu zaměstnanců, a nikoli výslovně na jejich sexuální orientaci, jedná se o přímou diskriminaci na základě sexuální orientace. Homosexuální zaměstnanci nemohou uzavřít manželství, a splnit tudíž podmínku pro získání nároku na požadovanou dávku.

Podle práva EU, které prokazuje srovnatelnost ve věcech týkajících se stejné odměny za práci, je třeba stanovit, zda je práce vykonávaná ženou „rovnocenná“ nebo „rovnocenné hodnoty“ jako práce vykonávaná mužem a zda existují rozdíly mezi platy žen a mužů. V tomto ohledu SDEU neakceptoval srovnání mezi společnostmi.

Příklad: ve věci *Allonby proti Accrington and Rossendale College*⁸⁷ si vysokoškolská učitelka stěžovala na rozdílné platové podmínky podle různých pracovních smluv. Vysoká škola, v níž byla stěžovatelka původně zaměstnána jako vysokoškolská učitelka, jí neprodloužila smlouvu. Později byla zaměstnána u společnosti, která dodávala vysokoškolské učitele vzdělávacím zařízením, a byla vyslána do své staré vysoké školy, kde plnila stejné povinnosti jako předtím, ale za nižší plat. Uvedla údajnou diskriminaci na základě pohlaví s tím, že muži, kteří pracují pro vysokou školu, dostávají vyšší plat. Vzhledem k tomu, že rozdíl v platech nelze přičítat „jedinému zdroji“ (témuž zaměstnavateli), SDEU rozhodl, že se vysokoškolští učitelé, kteří jsou zaměstnanci vysoké školy, nenacházejí ve srovnatelné situaci jako stěžovatelka, která byla zaměstnána u externí společnosti.

87 SDEU, C-256/01, *Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional a Secretary of State for Education and Employment*, 13. ledna 2004.

Zjevnou výjimkou pro nalezení vhodného „komparátoru“, přinejmenším v oblasti působnosti zaměstnání, jsou případy, kdy je důvodem diskriminace těhotenství. Z ustálené judikatury SDEU vyplývá, že pokud je újma pro ženy způsobena těhotenstvím, jedná se o přímou diskriminaci na základě pohlaví a není zde nutný komparátor.⁸⁸ Totéž platí v situacích, kdy diskriminace souvisí s mateřskou dovolenou⁸⁹ nebo s podstoupením umělého oplodnění.⁹⁰

Podle EÚLP ESLP zdůraznil, že dvě skupiny osob mohou být považovány za osoby ve srovnatelné situaci pro účely jedné konkrétní stížnosti, nikoli však pro účely jiné. Lze například mít za to, že sezdané a nesezdané páry nejsou ve srovnatelné situaci v oblasti daní, sociálního zabezpečení nebo sociální politiky. Naproti tomu bylo shledáno, že sezdaní a nesezdaní partneři, kteří měli zavedený rodinný život, jsou ve srovnatelné situaci, pokud jde o možnost udržovat kontakt telefonicky, když je jeden z nich ve vazbě.⁹¹ Srovnatelnost by proto měla být posuzována s ohledem na cíl sporného opatření, a nikoli v abstraktním kontextu.

Příklad: ve věci *Varnas proti Litvě*⁹² podal stěžovatel, obžalovaný ve vyšetřovací vazbě, stížnost na to, že mu byly odepřeny intimní návštěvy jeho manželky, zatímco odsouzeným byly tyto návštěvy povoleny. ESLP vysvětlil, že požadavek být ve „srovnatelném postavení“ neznamená, že skupiny komparátoru musí být totožné. Skutečnost, že stěžovatelova situace nebyla plně srovnatelná se situací odsouzených vězňů, nevylučuje použití článku 14 EÚLP. Žadatel musel prokázat, že se nacházel v podstatně podobné situaci jako ostatní, s nimiž bylo zacházeno odlišně. ESLP došel k závěru, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 8.

Příklad: ve věci *Burden proti Spojenému království*⁹³ žily dvě sestry spolu po dobu 31 let. Majetek vlastnily společně a v závěti každá z nich odkázala svůj podíl na majetku té druhé. Stěžovatelky namítaly, že na rozdíl od manželských párů nebo osob, které uzavřely občanské partnerství, by druhá musela

88 SDEU, C-177/88, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, 8. listopadu 1990. Obdobně SDEU, C-32/93, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14. července 1994.

89 SDEU, C-191/03, *North Western Health Board proti Margaret McKenna*, 8. září 2005, bod 50.

90 SDEU, C-506/06, *Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG* [velký senát], 26. února 2008.

91 ESLP, *Petrov proti Bulharsku*, č. 15197/02, 22. května 2008, bod 55.

92 ESLP, *Varnas proti Litvě*, č. 42615/06, 9. července 2013, další podrobnosti viz oddíl 5.12.

93 ESLP, *Burden proti Spojenému království* [velký senát], č. 13378/05, 29. dubna 2008.

zaplatit dědickou daň. ESLP shledal, že se stěžovatelky jako sourozenci nemohou srovnávat s páry žijícími ve společné domácnosti, které byly manžely nebo registrovanými partnery. Manželství a občanská partnerství představují zvláštní vztahy založené na svobodném a záměrném rozhodnutí za účelem vytvoření smluvních práv a povinností. Naproti tomu byl vztah stěžovatelek založen na příbuznosti, a proto se zásadně lišil.

Příklad: ve věci *Carson proti Spojenému království*⁹⁴ podali stěžovatelé stížnost na to, že stát neuplatňuje stejné zvýšení důchodu u důchodců žijících v zahraničí jako u důchodců, kteří žijí ve Spojeném království. ESLP dospěl k závěru, že stěžovatelé, kteří nežijí ve Spojeném království nebo ve státě, s nímž Spojené království uzavřelo dohodu o recipročním sociálním zabezpečení, nejsou v podobné situaci jako ti, kteří odešli do důchodu ve Spojeném království. Ačkoli všechny tyto různé skupiny přispívaly k vládním příjmům prostřednictvím plateb národního pojištění, nejednalo se o penzijní fond, ale spíše o všeobecné veřejné příjmy k financování různých aspektů veřejných výdajů. Kromě toho povinnost vlády uplatňovat zvýšení se zakládala na zvážení nárůstu nákladů na životní úroveň ve Spojeném království. Stěžovatelé se proto nenacházejí ve srovnatelné situaci jako tyto jiné skupiny, a proto se nejednalo o diskriminační zacházení.

Obdobně **podle ESCH** lze odkazy na komparátor nalézt i v judikatuře ECSR.

Příklad: ve věci *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii*⁹⁵ posoudil ECSR stížnost týkající se diskriminace lékařů⁹⁶, kteří nevznegli vědomou námitku proti poskytování služeb souvisejících s interupcemi. Stěžovali si, že jsou v práci znevýhodňováni, pokud jde o pracovní zátěž, rozdělení úkolů, kariérní příležitosti a bezpečnost a ochranu zdraví. Výbor potvrdil, že lékaři, které nevznegli námitky, a lékaři, kteří námitky vznesli, se nacházejí ve srovnatelné situaci, protože mají podobnou odbornou kvalifikaci a pracují ve stejném oboru. V důsledku toho se rozdíl v zacházení rovná diskriminaci.

94 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát], č. 42184/05, 16. března 2010.

95 ECSR, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii*, stížnost č. 91/2013, 12. října 2015.

96 Tamtéž, bod 215 a násl.

ECSR konstatoval, že právní postavení jednotlivých skupin ve vnitrostátním právu není relevantní pro posouzení, zda se tyto skupiny nacházejí ve srovnatelné situaci. Například ve věci *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii*⁹⁷ (viz oddíl 5.12), týkající se přístupu k systému sociálního zabezpečení, porovnal ECSR situaci doživotně jmenovaných a laických soudců. Rozhodl, že za okolností dané věci jsou relevantní pouze přidělené povinnosti, hierarchický orgán a úkoly vykonávané oběma skupinami soudců. Jelikož byly podobné, ECSR shledal, že laičtí soudci jsou funkčně rovnocenní doživotně jmenovaným soudcům. Kromě toho měl za to, že srovnání by mělo být provedeno pouze ve vztahu k různým skupinám v určitém členském státě. Ve věci *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku*⁹⁸ (viz oddíl 5.5), týkající se věku odchodu námořníků do důchodu v Norsku, stěžovatel tvrdil, že vnitrostátní předpis je diskriminační na základě věku, a to ve srovnání s námořníky zaměstnanými na lodích v jiných zemích (kde je věk odchodu námořníků do důchodu vyšší než v Norsku) a s osobami v jiných profesích v Norsku. ECSR je toho názoru, že zkoumání je nutné omezit pouze na situaci v Norsku. Kromě toho ECSR souhlasil, že pro účely této stížnosti jsou srovnatelnými kategoriemi zaměstnanců vedoucí lodivodi a vedoucí pracovníci v ropném průmyslu. Domníval se, že se nacházejí v dostatečně podobné situaci, zejména z důvodu tíživé profesní zátěže a fyzické námahy.

2.1.3. Příčinná souvislost

Kapitola 5 pojednává o rozsahu „chráněných důvodů“, které existují v evropském antidiskriminačním právu a jsou to: pohlaví, pohlavní identita, sexuální orientace, zdravotní postižení, věk, rasa, etnický původ, národnostní původ a náboženské vyznání nebo přesvědčení. Tento oddíl se zaměřuje na potřebu příčinné souvislosti mezi méně příznivým zacházením a chráněnými důvody. Aby mohl být tento požadavek uspokojen, je zapotřebí si položit následující otázku: bylo by s danou osobou zacházeno méně příznivě, kdyby byla opačného pohlaví, jiné rasy, odlišného věku nebo v jakémkoli jiném postavení na základě některého z ostatních chráněných důvodů? Pokud odpověď zní ano, pak je méně příznivé zacházení jednoznačně způsobeno předmětnými důvody.

Pravidlo nebo praxe, které se uplatňují, nemusí nutně odkazovat výslovně na „chráněné důvody“, pokud odkazují na jiný faktor, který je nerozlučně spjat s chráněným důvodem. Při úvahách o tom, zda došlo k přímé diskriminaci, se

97 ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii*, stížnost č. 102/2013, 5. července 2016.

98 ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku*, stížnost č. 74/2011, 2. července 2013.

v podstatě posuzuje, zda je méně příznivé zacházení způsobeno „chráněným důvodem“, který nemůže být oddělen od konkrétního faktoru, na nějž je podána stížnost.

Příklad: ve věci *Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*⁹⁹ chtěl stěžovatel po smrti registrovaného partnera stejného pohlaví požádat o „pozůstalostní důchod“ od společnosti, která vedla zaměstnanecké penzijní pojištění zemřelého partnera. Společnost odmítla zaplatit z toho důvodu, že pozůstalostní důchody byly splatné pouze manželům (manželkám) a stěžovatel nebyl manželem zesnulého. SDEU souhlasil s tím, že odmítnutí výplaty důchodu představovalo nepříznivé zacházení a že bylo méně příznivé ve vztahu ke komparátoru „manželských“ párů. SDEU shledal, že instituce „registrovaného partnerství“ v Německu vytvořila v mnoha ohledech stejná práva a povinnosti pro registrované partnery jako pro manžele, zejména pokud jde o státní důchodové systémy. Připustil, že pro účely této věci jsou registrovaní partneři v obdobné situaci jako manželé. SDEU pak dále uvedl, že se jedná o přímou diskriminaci na základě sexuální orientace. Skutečnost, že nemohli uzavřít manželství, je tedy nerozlučně spjata s jejich sexuální orientací.

Příklad: ve věci *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*¹⁰⁰ stěžovatelka, která podstoupila operativní změnu pohlaví, chtěla požádat o důchod o svých 60. narozeninách, což je věková hranice pro odchod do důchodu žen ve Spojeném království. V té době nemohlo být nové pohlaví paní Richards pro účely právních předpisů v oblasti důchodů¹⁰¹ uznáno. Vláda odmítla přiznat důchod, přičemž tvrdila, že se stěžovatelkou nebylo v porovnání s osobami v podobné situaci zacházeno nepříznivě. Podle vlády musela být stěžovatelka pro účely právních předpisů v oblasti důchodů považována za „muže“. SDEU konstatoval, že neexistence příslušných vnitrostátních právních předpisů vylučuje, aby stěžovatelka splnila podmínky stanovené v právních předpisech v oblasti důchodů. SDEU shledal, že osobě,

99 SDEU, C-267/06, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [velký senát], 1. dubna 2008.

100 SDEU, C-423/04, *Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, 27. dubna 2006.

101 Před zákonem o uznávání pohlaví z roku 2004 (dále jen „GRA“), který vstoupil v platnost dne 4. dubna 2005, bylo nezbytné brát k určení pohlaví osoby pohlaví, které jí bylo přisouzeno při narození, a na základě toho se rozhodovalo, kdy tato osoba dosáhne „důchodového věku“ pro účely právních předpisů v oblasti důchodů.

kteřá v souladu s vnitrostátními právními předpisy podstoupila změnu pohlavní příslušnosti, nemůže být odepřen důchod, na který by měla nárok, kdyby byla podle vnitrostátních právních předpisů považována za ženu.

2.1.4. Diskriminace na základě vztahů s jinou osobou

SDEU poskytl široký výklad oblasti působnosti „chráněného důvodu“. Může zahrnovat „diskriminace na základě vztahů s jinou osobou“, pokud oběť diskriminace sama není osobou s chráněným znakem. Může též zahrnovat konkrétní důvod, který je vykládán abstraktním způsobem. Proto je zásadní, aby se advokáti věnovali podrobné analýze odůvodnění méně příznivého zacházení s tím, že důkazy o existenci chráněného důvodu, ať už přímo či nepřímo, jsou příčinným důvodem takového zacházení.

Příklad: ve věci *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law*¹⁰² matka tvrdila, že v práci s ní bylo zacházeno nepříznivě, protože její syn byl zdravotně postižený. Zdravotní postižení jejího syna způsobovalo, že příležitostně přišla do práce pozdě a že žádala o čerpání dovolené podle potřeb svého syna. Žadosti stěžovatelky byly zamítnuty a bylo jí vyhrožováno výpovědí, stejně jako slyšela nekorektní připomínky týkající se stavu jejího dítěte. SDEU pokládal její kolegy na podobných pozicích a s dětmi za komparátory a shledal, že jim byla na požádání poskytnuta flexibilita. Souhlasil rovněž s tím, že se jedná o diskriminaci a obtěžování z důvodu zdravotního postižení jejího dítěte.

ESLP rovněž potvrdil, že článek 14 se vztahuje na diskriminaci na základě vztahů s jinou osobou.

Příklad: ve věci *Guberina proti Chorvatsku*¹⁰³ (viz [oddíl 5.4](#)) ESLP zdůraznil, že článek 14 se vztahuje i na případy, kdy se s určitou osobou zachází méně příznivě na základě chráněného znaku jiné osoby. Bylo shledáno, že diskriminační zacházení se stěžovatelkou z důvodu zdravotního postižení jejího dítěte je formou diskriminace na základě zdravotního postižení.

¹⁰² SDEU, C-303/06, *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law* [velký senát], 17. července 2008.

¹⁰³ ESLP, *Guberina proti Chorvatsku*, č. 23682/13, 22. března 2016.

Příklad: ve věci *Weller proti Maďarsku*¹⁰⁴ nebyla Rumunka způsobilá uplatnit nárok na dávky v mateřství po porodu, protože nebyla maďarskou občankou. Její maďarský manžel byl rovněž nezpůsobilý, jelikož dávka se vyplácí pouze matkám. ESLP shledal, že byl diskriminován na základě otcovství (spíše než na základě pohlaví), jelikož adoptivní otcové nebo pěstouni nárok na tuto dávku mají, zatímco biologičtí otcové nikoli. Stížnost podaly také děti, které uváděly diskriminaci na základě odmítnutí zaplatit dávku jejich otci, což ESLP akceptoval. Děti byly tudíž diskriminovány na základě postavení jejich otce.

Pojem diskriminace na základě vztahů s jinou osobou lze rovněž nalézt ve vnitrostátní judikatuře.

Příklad: první případ¹⁰⁵ diskriminace na základě vztahů s jinou osobou z důvodu sexuální orientace v Polsku se týká zaměstnance, který pracoval jako bezpečnostní pracovník obchodu. Zúčastnil se pochodu za rovnost, jehož ukázky byly vysílány v televizi. Po vysílání byl stěžovatel informován o svém propuštění, jeho zaměstnavatel uvedl, že „si nedokáže představit, že by pro jeho společnost pracoval homosexuál“. Polské soudy měly za to, že k diskriminaci může dojít bez ohledu na to, zda má oběť určitý chráněný znak. Sexuální orientace stěžovatele byla proto nepodstatná. Soudy dále shledaly, že stěžovatel byl diskriminován na základě své účasti v pochodu spojeného s lesbickou, gay, bisexuální, transgender a intersexuální komunitou (LGBT). Potvrdily, že došlo k diskriminaci na základě vztahů s jinou osobou a stěžovateli přiznaly odškodnění.

2.2. Nepřímá diskriminace

Klíčové body

- K nepřímé diskriminaci dochází, když zdánlivě neutrální pravidlo znevýhodňuje osobu nebo skupinu, která má stejné znaky.
- Je třeba prokázat, že skupina je ve srovnání s komparátorem rozhodnutím znevýhodněna.

104 ESLP, *Weller proti Maďarsku*, č. 44399/05, 31. března 2009.

105 Polsko, Krajský soud ve Varšavě (soud druhého stupně), *V Ca 3611/14*, 18. listopadu 2015. Viz také Tribunal du travail de Leuven, 10. prosince 2013, *Jan V.H. proti BVBA*, č. 12/1064/A.

Právo EU i právo RE uznávají, že zákaz rozdílného zacházení s osobami v podobných situacích by nemusel stačit k dosažení skutečné rovnosti. V některých situacích může nabízení stejného zacházení osobám, které se nacházejí v různých situacích, znevýhodňovat určitým způsobem některé osoby. V tomto případě se nejedná o rozdílné zacházení, ale o účinky tohoto zacházení, které osoby s rozdílnými znaky pocítí odlišně. Myšlenka, že by se s různými situacemi mělo zacházet odlišně, byla začleněna do konceptu nepřímé diskriminace.

Podle práva EU čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice o rasové rovnosti stanoví, že se „nepřímou diskriminací rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami“.¹⁰⁶

Podle ESLP EÚLP v některých ze svých rozsudků čerpal z této definice nepřímé diskriminace a prohlásil, že „rozdílné zacházení může mít podobu nepřiměřeně nepříznivého dopadu politiky nebo opatření, které jsou sice vyjádřeny neutrálně, na určitou skupinu osob však mají diskriminační účinek“.¹⁰⁷

Podle ESCH ECSR shledal, že nepřímá diskriminace může vzniknout tím, že se „řádně a pozitivně nezohlední všechny významné rozdíly mezi osobami ve srovnatelné situaci, nebo že nejsou podniknuty vhodné kroky k zajištění toho, aby práva a hromadné výhody, které jsou přístupné všem, byly skutečně dostupné všem“.¹⁰⁸

Znaky nepřímé diskriminace jsou následující:

- neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost,
- významně nepříznivěji ovlivňující skupinu definovanou „chráněným důvodem“,
- ve srovnání s jinými osobami v podobné situaci.

¹⁰⁶ Obdobně: Směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 2 odst. 1 písm. b); směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. b).

¹⁰⁷ ESLP, *Biao proti Dánsku* [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016, bod 103; ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007, bod 184.

¹⁰⁸ ECSR, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii*, stížnost č. 91/2013, 12. října 2015, bod 237; ECSR, *Confédération française démocratique du travail (CFDT) proti Francii*, stížnost č. 50/2008, rozhodnutí ve věci samé ze dne 9. září 2009, body 39 a 41; ECSR, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003, bod 52.

Je však třeba poznamenat, že důsledkem obou forem diskriminace je rozdíl v zacházení ve srovnatelných situacích. Například žena by mohla být ze zaměstnání vyloučena buď z toho důvodu, že zaměstnavatel nechce zaměstnávat ženy (přímá diskriminace), nebo proto, že požadavky na pozici jsou formulovány tak, že většina žen by je nemohla splnit (nepřímá diskriminace). V některých případech je rozdělení spíše teoretické a může být problematické určit, zda situace představuje přímou, nebo nepřímou diskriminaci.¹⁰⁹

2.2.1. Neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost

Prvním určitelným požadavkem nepřímé diskriminace je zjevně neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost. Jinými slovy, musí existovat určitá forma požadavku uplatňovaného na všechny osoby. Pro ilustraci uvádíme několik případů. Další příklady jsou uvedeny v kapitole 6 o důkazních otázkách a o úloze statistických údajů.

Příklad: ve věci *Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social, Tesorería General de la Seguridad Social*¹¹⁰ stěžovatelka pracovala po dobu 18 let na částečný pracovní úvazek čtyři hodiny týdně. Podle příslušného ustanovení, aby byl získán důchod, který byl již úměrně nižší, musel zaměstnanec na částečný pracovní úvazek platit příspěvky delší dobu než pracovník na plný úvazek. Jak vysvětluje předkládající soud, musela by stěžovatelka na základě smlouvy na částečný pracovní úvazek v délce čtyř hodin týdně pracovat po dobu 100 let, aby dovršila minimální období 15 let, které by jí umožnilo přístup k důchodu ve výši 112,93 EUR měsíčně. SDEU rozhodl, že příslušná ustanovení znevýhodňují pracovníky na částečný pracovní úvazek, kteří pracovali na částečný úvazek dlouhou dobu. V praxi tyto právní předpisy vylučují, aby tito pracovníci získali starobní důchod. Vzhledem k tomu, že nejméně 80 % pracovníků na částečný pracovní úvazek ve Španělsku tvoří ženy, dopad tohoto předpisu nepřiměřeně postihuje v porovnání s muži ženy. V souladu s tím se jednalo o nepřímou diskriminaci.

109 Viz například SDEU C-267/06, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [velký senát], 1. dubna 2008, kde generální advokát Ruiz-Jarabo Colomer a SDEU došli v tomto ohledu k jiným závěrům.

110 SDEU, C-385/11, *Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*, 22. listopadu 2012.

Příklad: ve věci *D. H. a další proti České republice*¹¹¹ byla ke stanovení intelektuálních schopností žáků použita řada testů, aby bylo možné určit, zda mají být umístěni do zvláštních škol určených pro děti se zvláštními vzdělávacími potřebami. Stejná zkouška byla použita u všech žáků, v jejichž případech se uvažovalo o umístění do zvláštní školy. ESLP dospěl k závěru, že existuje nebezpečí, že testy byly zkreslené a že výsledky nebyly analyzovány s ohledem na zvláštnosti a zvláštní rysy romských dětí, které je skládaly. Nebylo vzato v úvahu zejména výchovné zázemí romských dětí (např. chybějící docházka předškolního zařízení), neznalost českého jazyka u některých dětí a jejich neobeznámenost se situací v oblasti testování. V důsledku toho byla u romských žáků v podstatě vyšší pravděpodobnost, že v testech budou mít horší výsledek, což skutečně měli, a to s tím důsledkem, že 50 % až 90 % romských dětí bylo vzděláváno mimo běžný vzdělávací systém. ESLP shledal, že se jednalo o nepřímou diskriminaci.

Příklad: ve věci *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*¹¹² (viz oddíl 4.4) byl ECSR toho názoru, že omezené finanční prostředky v sociálním rozpočtu státu na vzdělávání dětí a dospívajících osob postižených autismem nepřímo znevýhodňují osoby se zdravotním postižením. Výbor vysvětlil, že omezené veřejné financování vyčleněné na sociální ochranu by mohlo mít stejný dopad na všechny, na něž se má tato ochrana vztahovat. Osoba se zdravotním postižením je však ve srovnání s jinými osobami s větší pravděpodobností závislá na komunitní péči, která je financována ze státního rozpočtu, aby mohla žít nezávisle a důstojně. Proto je pravděpodobné, že rozpočtová omezení v záležitostech sociální politiky znevýhodňují osoby se zdravotním postižením, což má za následek rozdíly v zacházení nepřímo založené na zdravotním postižení. ECSR tudíž shledal, že omezený sociální rozpočet státu představuje nepřímou diskriminaci osob se zdravotním postižením.

Příklad: ve věci¹¹³, která byla podána k odvolacímu tribunálu Spojeného království pro pracovní záležitosti, podala stěžovatelka, strojvedoucí a samoživitelka s třemi dětmi mladšími pěti let žádost o pružné uspořádání pracovní doby. Její žádost byla zamítnuta na základě toho, že by bylo nepřiměřené povolit jí, aby pracovala pouze ve směnách vstřícných k rodině, protože ostatním strojvedoucím by pak byla v důsledku toho odepřena

111 ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007.

112 ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*, stížnost č. 81/2012, 11. září 2013.

113 Spojené království, Odvolací tribunál pro pracovní záležitosti, *XC Trains Ltd proti CD & Ors*, UKEAT/0331/15/LA, 28. července 2016.

možnost volby těchto směn. Soudy se shodly na tom, že požadovaná struktura směn obecně znevýhodňuje ženy, protože pečovatelské povinnosti má více žen než mužů a více žen by nebylo schopno v tyto hodiny pracovat. Věc byla vrácena k novému projednání za účelem nového posouzení otázky objektivního odůvodnění.

2.2.2. Významně nepříznivější, pokud jde o účinek na chráněnou skupinu

Druhým určitelným požadavkem je to, že zdánlivě neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost staví „chráněnou skupinu“ do určité nevýhody. Z toho vyplývá, že nepřímá diskriminace se liší od přímé diskriminace v tom, že se zaměřuje na rozdílné zacházení s různými účinky.

Příklad: ve věci *Odar proti Baxter Deutschland GmbH*¹¹⁴ posuzoval SDEU vzorec v sociálním plánu, který vedl k tomu, že zaměstnanci ve věku nad 54 let dostávali nižší odstupné při propuštění než mladší zaměstnanci. Dr. Odar, který měl závažné zdravotní postižení, obdržel odstupné podle sociálního plánu, které bylo vypočteno na základě nejdříve možného odchodu do důchodu. Pokud by bylo jeho odstupné vypočteno podle standardního vzorce s přihlédnutím k trvání pracovního poměru, obdržel by dvojnásobek částky. Soudní dvůr shledal, že to nepředstavuje přímou diskriminaci na základě věku (takový rozdíl v zacházení může být odůvodněn podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78/ES), ale nepřímou diskriminaci na základě zdravotního postižení. SDEU rozhodl, že rozdílné zacházení nezohledňuje rizika, jimž jsou osoby s těžkým zdravotním postižením v průběhu času vystaveny, zejména pokud jde o hledání nového zaměstnání, ani skutečnost, že tato rizika mají s blížícím se odchodem do důchodu tendenci se zhoršovat. V případě, že je pracovníkovi s těžkým zdravotním postižením vyplaceno nižší odstupné, než je částka vyplacená pracovníkovi bez zdravotního postižení, má zvláštní vzorec nadměrný negativní dopad na oprávněné zájmy pracovníků s těžkým zdravotním postižením, a proto překračuje rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů sociální politiky.

114 SDEU, C-152/11, *Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH*, 6. prosince 2012.

Při posuzování statistických důkazů, že chráněná skupina je ve srovnání s osobami v podobné situaci nepřiměřeně dotčena, budou SDEU a ESLP hledat důkazy o tom, že obzvláště velká část těchto negativně dotčených osob je tvořena touto „chráněnou skupinou“. Například ve věci *Di Trizio proti Švýcarsku*¹¹⁵ se ESLP opíral o statistické údaje, z nichž vyplývá, že 97 % osob, kterých se týká použitá metoda výpočtu dávek v invaliditě, představovaly ženy, které si po narození dítěte přály zkrátit pracovní dobu. To bude podrobně posouzeno v kapitole 6 týkající se důkazních otázek. Prozatím se odkazuje na soubor vyjádření použitých SDEU ve stanovisku generálního advokáta Légera ve věci *Nolte* na téma diskriminace na základě pohlaví:

„[A]by bylo pokládáno za diskriminační, musí opatření ovlivňovat „daleko větší počet žen než mužů“ [*Rinner-Kühn*¹¹⁶] nebo „značně nižší procento mužů než žen“ [*Nimz*¹¹⁷, *Kowalska*¹¹⁸] nebo „daleko více žen než mužů“ [*De Weerd*¹¹⁹]“.¹²⁰

Příklad: ve věci¹²¹ před německými soudy se žena přihlásila na školení pilotů společnosti Lufthansa. Ačkoli prošla všemi testy, nebyla přijata, protože byla menší než 1,65 m, které jsou v případě pilotů vyžadovány. Podala stížnost na nepřímou diskriminaci s tím, že jelikož 44,3 % všech žen, ale pouze 2,8 % mužů měří méně než 1,65 metru, znevýhodňuje tento požadavek konkrétně ženy. Věc byla ukončena smírným řešením. Společnost Lufthansa souhlasila se zaplacením náhrady za nerovné zacházení.

115 ESLP, *Di Trizio proti Švýcarsku*, č. 7186/09, 2. února 2016.

116 SDEU, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13. července 1989.

117 SDEU, C-184/89, *Helga Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, 7. února 1991.

118 SDEU, C-33/89, *Maria Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, 27. června 1990.

119 SDEU, C-343/92, *M. A. Roks, provdaná De Weerd, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, 24. února 1994.

120 Stanovisko generálního advokáta Légera ze dne 31. května 1995, body 57–58 v SDEU, C-317/93, *Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, 14. prosince 1995. Příklad podobného přístupu, který byl přijat podle EÚLP viz věc *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007 (viz oddíly 6.2 a 6.3).

121 Německo, Spolkový pracovní soud, 8 AZR 638/14, 18. února 2016.

2.2.3. Komparátor

Stejně jako v případě přímé diskriminace bude soud opět muset nalézt komparátor, aby určil, zda je účinek konkrétního předpisu, kritéria nebo zvyklosti významně nepříznivější než účinky pocítované jinými osobami v podobné situaci. V případech údajné přímé a nepřímé diskriminace budou soudy například srovnávat muže s ženami, homosexuální páry s heterosexuálními páry, osoby se zdravotním postižením s osobami bez zdravotního postižení.

Při zjišťování nepřímé diskriminace je však třeba dokázat, že existují dvě skupiny: jedna sporným opatřením zvýhodněná a jedna jím znevýhodněná. Znevýhodněnou skupinu obvykle tvoří výhradně osoby, které mají chráněné znaky. Například zaměstnanci na částečný pracovní úvazek, kteří jsou určitým předpisem znevýhodňováni, jsou většinou ženy, ale mohou jím být postiženi i muži. Na druhé straně ne všechny osoby, které mají konkrétní znak, jsou znevýhodněny. Například v situaci, kdy je výborná znalost jazyka podmínkou pro získání zaměstnání, budou většinou znevýhodněni zahraniční uchazeči, ale i mezi nimi se mohou vyskytnout uchazeči, kteří jsou schopni tento požadavek splnit. Ve věcech, kdy formálně neutrální kritérium skutečně ovlivnilo celou skupinu, dospěl SDEU k závěru, že došlo k přímé diskriminaci.¹²²

Následující věc poskytla SDEU příležitost k objasnění různých aspektů týkajících se pojmu diskriminace, rozdílu mezi přímou a nepřímou diskriminací a vhodného komparátoru.

Příklad: ve věci „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashtita ot diskriminatsia¹²³ měla stěžovatelka obchod v městské čtvrti obývané převážně osobami romského původu. Stěžovala si, že umístění elektroměrů ve velké výšce na sloupech, což je praxe, která v jiných čtvrtích nebyla prováděna, znamená, že nemůže kontrolovat svou spotřebu elektřiny. Před vnitrostátními soudy stěžovatelka uváděla diskriminaci na základě etnického původu, i když sama Romka nebyla.

SDEU měl za to, že pojem „diskriminace na základě etnického původu“ se vztahuje na jakoukoli osobu, která, ačkoli není příslušníkem dotyčné rasy nebo etnického původu, je přesto diskriminačním opatřením ovlivněna

122 Viz C-267/06, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [velký senát], 1. dubna 2008, podrobnosti viz oddíl 2.1.3, a SDEU, C-267/12, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12. prosince 2013, viz oddíly 2.1.2 a 4.1.

123 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashtita ot diskriminatsia [velký senát], 16. července 2015.

stejným způsobem jako osoby, které jsou tohoto etnického původu. Proto bylo třeba stanovit, že existuje souvislost mezi diskriminačním opatřením a rasovým nebo etnickým původem. Pokud jde o komparátor, SDEU se domníval, že všichni koncoví spotřebitelé elektřiny, dodávané stejným distributorem v rámci městské oblasti, bez ohledu na čtvrt, ve které měli bydliště, museli být považováni za osoby ve srovnatelné situaci.

Druhá důležitá problematika se týká otázky, zda sporná praxe spadá do kategorie přímé nebo nepřímé diskriminace. Pokud by se tato praxe zakládala na etnickém původu většiny obyvatel čtvrti, představovala by přímou diskriminaci. Pokud vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že tato praxe je založena výhradně na objektivních faktorech, které nesouvisí s rasou nebo etnickým původem (například z důvodu vysoké míry nezákonných zásahů do elektroměrů), mohla by představovat nepřímou diskriminaci, pokud by opatření znevýhodňovalo pouze čtvrti obývané romskou většinou. Takové opatření by bylo možné objektivně odůvodnit, pokud by neexistovaly žádné jiné vhodné a méně omezující prostředky pro dosažení sledovaného cíle (zajištění bezpečnosti přenosu elektřiny a náležité zaznamenávání spotřeby elektřiny). Pokud by takové opatření neexistovalo, praxe by nebyla nepřiměřená, pouze pokud by obyvatelům čtvrti nebylo bráněno v přístupu k elektřině za podmínky, které nemají urážlivý nebo stigmatizující účinek a které jim umožní pravidelně kontrolovat jejich spotřebu elektřiny.

2.3. Vícenásobná diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám

Klíčové body

- Řešení diskriminace z pohledu jediného důvodu neřeší odpovídajícím způsobem různé projevy nerovného zacházení.
- „Vícenásobná diskriminace“ označuje diskriminaci, k níž dochází na základě několika důvodů, které působí odděleně.
- „Diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám“ popisuje situaci, kdy současně působí a vzájemně se ovlivňuje několik důvodů takovým způsobem, že jsou neoddělitelné a vytvářejí specifické druhy diskriminace.

Lidé s různým zázemím často čelí vícenásobné diskriminaci, jelikož každý má věk, pohlaví, etnický původ, sexuální orientaci, přesvědčení nebo náboženské vyznání; každý má určitý zdravotní stav nebo se může stát zdravotně postiženým. Žádná skupina, pro niž je typický konkrétní důvod, není homogenní. Každá osoba má jedinečný vzorec znaků, což má dopad na její vztahy s jinými lidmi a může se stát součástí dominance někoho nad jinými.

Stále častěji se uznává, že řešení diskriminace z pohledu jediného důvodu nezachycuje nebo odpovídajícím způsobem neřeší různé projevy nerovného zacházení, kterým mohou lidé ve svém každodenním životě čelit.

Neexistuje žádná jednotná zavedená terminologie – jako synonyma se často používají výrazy „vícenásobná diskriminace“, „kumulativní diskriminace“, „kombinovaná diskriminace“ a „diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám“, ačkoli tyto pojmy mají mírně odlišné důsledky.

„Vícenásobná diskriminace“ nejčastěji popisuje diskriminaci, k níž dochází na základě několika důvodů, které působí samostatně, zatímco „diskriminací z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám“ se rozumí situace, kdy současně působí a vzájemně se ovlivňuje několik důvodů takovým způsobem, že jsou neoddělitelné¹²⁴ a vytvářejí specifické druhy diskriminace.

Podle práva EÚLP článek 14 EÚLP a dodatkový protokol č. 12 zakazují diskriminaci z velkého počtu důvodů, což teoreticky umožňuje uplatnit nárok na více než jeden důvod. Kromě toho nevyčerpávající seznam důvodů diskriminace umožňuje, aby EÚLP rozšířil a zahrnul důvody, které nejsou výslovně uvedeny. Soud však nepoužívá termíny vícenásobné diskriminace nebo diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám.

Příklad: ve věci *N.B. proti Slovensku*¹²⁵ týkající se nucené sterilizace romské ženy ve veřejné nemocnici si stěžovatelka výslovně stěžovala na to, že byla diskriminována z více než jednoho důvodu (rasy / etnického původu a pohlaví). EÚLP výslovně neuvedl diskriminaci nebo vícenásobnou diskriminaci. Konstatoval však, že „v praxi sterilizace žen bez předchozího informovaného souhlasu postihuje zranitelné jedince z různých etnických skupin“.¹²⁶ Jednalo se o porušení článků 3 a 8 EÚLP.

124 Evropská komise (2007), „Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws“.

125 EÚLP, *N.B. proti Slovensku*, č. 29518/10, 12. června 2012. Viz také EÚLP, *V.C. proti Slovensku*, č. 18968/07, 8. listopadu 2011.

126 EÚLP, *N.B. proti Slovensku*, č. 29518/10, 12. června 2012, bod 121.

V novějších věcech se zdá, že ESLP tento jev diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám mlčky uznává, a je k tomu též opakovaně vyzván různými třetími stranami. ESLP jednoznačně zohledňuje přístup „více důvodů“, i když stále bez použití výrazů vícenásobné diskriminace či diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám.

Příklad: ve věci *B.S. proti Španělsku*¹²⁷ sexuální pracovnice nigerijského původu, oprávněně pobývající ve Španělsku, tvrdila, že se k ní španělská policie chovala špatně na základě její rasy, pohlaví a profese. Prohlásila, že na rozdíl od jiných sexuálních pracovnic evropského původu byla podrobována opakovaným policejním kontrolám a byla obětí rasistických a sexistických urážek. V této věci dvě třetí strany, AIRE Centre a European Social Research Unit Barcelonské univerzity, požádaly ESLP o uznání diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám, což si vyžádalo přístup „více důvodů“. Soud shledal, že došlo k porušení článku 3, ale tentokrát šel dále s cílem samostatně posoudit, zda nedošlo k pochybení při vyšetřování případné příčinné souvislosti mezi údajnými rasistickými postoji a násilnými činy policie. V důsledku toho shledal, že došlo k porušení článku 14, jelikož vnitrostátní soudy nezohlednily stěžovatelčinu zvláštní zranitelnost neodmyslitelně spjatou s jejím postavením Afričanky pracující jako prostitutka. Soud tak zaujal zjevně přístup z hlediska příslušnosti ke dvěma či více skupinám, aniž by použil výraz „příslušnost ke dvěma či více skupinám“.

Příklad: věc *S.A.S. proti Francii*¹²⁸ se týká zákazu nošení náboženského oblečení zakrývajícího obličej na veřejnosti. V této věci poukázovaly třetí strany (Amnesty International a nevládní organizace, článek 19) také na riziko diskriminace muslimských žen z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám, což se může projevit zejména ve formě stereotypů v podskupinách žen. ESLP uznal, že zákaz měl konkrétní negativní dopady na situaci muslimských žen, které si z náboženských důvodů přály nosit na veřejnosti závoj zahalující celý obličej, avšak považoval toto opatření za objektivně a přiměřeně odůvodněné.

Příklad: ve věci *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku*¹²⁹ zažalovala stěžovatelka v občanskoprávním řízení nemocnici za lékařskou nedbalost v průběhu gynekologické operace. Správní soud rozhodl v její prospěch

127 ESLP, *B.S. proti Španělsku*, č. 47159/08, 24. července 2012.

128 ESLP, *S.A.S. proti Francii* [velký senát], č. 43835/11, 1. července 2014 (viz též oddíl 5.8).

129 ESLP, *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku*, č. 17484/15, 25. července 2017.

a přiznal jí odškodnění. Nejvyšší správní soud ve věci odvolání potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, ale snížil výši náhrady škody. Stěžovatelka namítala, že rozsudek Nejvyššího správního soudu je diskriminační na základě jejího pohlaví a věku. Nejvyšší správní soud vycházel z toho, že stěžovatelce již bylo 50 let a v době operace měla dvě děti. Domníval se, že v této věkové skupině není sexualita důležitá jako u mladších žen a že její význam klesá s věkem. Nejvyšší správní soud rovněž konstatoval, že s ohledem na věk jejich dětí se musí „pravděpodobně starat pouze o manžela“. ESPL uvedl, že se nejedná o otázku věku či pohlaví, ale spíše o domněnku, že sexualita není pro 50letou ženu a matku dvou dětí tak důležitá jako pro někoho mladšího věku. Tato domněnka odrážela tradiční představu o ženské sexualitě jako v zásadě související s rozením dětí, a tudíž ignorovala její fyzický a psychologický význam pro sebenaplnění žen. Kromě toho, že byla unáhleně kritická, opomněla v konkrétní věci stěžovatelky zohlednit i další rozměry sexuality žen. Jinými slovy, Nejvyšší správní soud vycházel z obecné domněnky, aniž by se pokusil přezkoumat její platnost v konkrétním případě. Nebylo možné považovat rozsudek Nejvyššího správního soudu za šťastně zformulovaný. Zdá se, že rozhodujícím faktorem pro konečné rozhodnutí byl stěžovatelčin věk a pohlaví, zavádějící rozdíl v zacházení na základě těchto důvodů. ESPL tudíž dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 8.

Podle **práva EU** lze v současné době¹³⁰ jedinou zmínku o vícenásobné diskriminaci najít v bodech odůvodnění směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES) a směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), kde je uvedeno, že „ženy jsou často oběťmi několikanásobné diskriminace“.

Podobně jako v článku 14 EÚLP obsahuje článek 21 Listiny EU otevřený seznam důvodů diskriminace. Rozšíření důvodů diskriminace je však **v rámci sekundárního práva EU** nemožné, protože důvody, na něž se směrnice o rovnosti vztahují, jsou vyjmenovány vyčerpávajícím způsobem. SDEU opakovaně zdůraznil, že není v jeho pravomoci tyto důvody rozšiřovat¹³¹, a dosud neuplatnil články 20 a 21 Listiny EU, aby tento postoj zvrátil. To znamená, že by nebylo možné vytvořit

130 V dubnu 2017.

131 SDEU, C-13/05, *Sonia Chacón Navas proti Euresť Colectividades SA* [velký senát], 17. července 2006, bod 56; C-303/06, *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law* [velký senát], 17. července 2008, bod 46; C-310/10, *Ministerul Justiției și Libertății și Cetățenești proti Ștefan Agafitei a dalším*, 7. července 2011; C-406/15, *Peta Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. března 2017.

nové důvody, které by zohledňovaly konkrétní případy diskriminace, jimž jsou vystaveny některé skupiny, například černošské ženy.

Další možností je kombinovat důvody v rámci stávajícího seznamu, aniž by to bylo pokládáno za novou podskupinu. Tento přístup má však svá omezení, protože oblast působnosti každé směrnice je jiná. Je obtížné určit, zda by otevřená oblast působnosti článků 20 a 21 umožnila širší výklad, neboť SDEU na ně v takových věcech ještě neodkázal.

Příklad: ve věci *Parris proti Trinity College a dalším*¹³² se SDEU musel zabývat možností vícenásobné diskriminace, neboť předkládající soud konkrétně tuto otázku položil. Dr. Parris požádal, aby po jeho smrti byl jeho pozůstalostní důchod stanovený důchodovým systémem přiznán jeho registrovanému partnerovi stejného pohlaví. Jeho žádost byla zamítnuta z toho důvodu, že registrované partnerství uzavřeli až poté, co dosáhl šedesáti let, a nesplnil tak požadavky důchodového systému. Ve Spojeném království však bylo registrované partnerství zřízeno v roce 2009, když bylo Dr. Parrisovi již přes šedesát let; v Irsku bylo uznáno až v roce 2011. To znamenalo, že by jakákoli homosexuální osoba, která se narodila před 1. lednem 1951, nemohla v rámci tohoto systému požadovat pozůstalostní dávku pro svého registrovaného partnera nebo manžela/manželku.

SDEU však rozhodl, že pokud opatření nemůže vést k diskriminaci z kteréhokoli důvodu zakázaného směrnicí 2000/78/ES – pokud jsou tyto důvody brány samostatně –, nelze to považovat za diskriminaci v důsledku kombinovaného účinku těchto důvodů, v tomto případě sexuální orientace a věku.

Tudíž zatímco diskriminace může být ve skutečnosti založena na několika chráněných důvodech, **podle práva EU** se SDEU domníval, že nemůže existovat žádná nová kategorie diskriminace, kterou tvoří kombinace více než jednoho z těchto důvodů.

V mezinárodním právu výbor CEDAW příslušnost ke dvěma či více skupinám oficiálně uznává jako relevantní koncept pro pochopení rozsahu povinnosti smluvních států odstranit diskriminaci. Výbor uvedl, že: „zúčastněné státy musí

132 SDEU, C-443/15, *David L. Parris proti Trinity College Dublin a dalším*, 24. listopadu 2016.

tyto prolínající formy diskriminace a jejich kombinovaný negativní dopad na dotčené ženy právně uznat a zakázat¹³³.

2.4. Obtěžování a navádění k diskriminaci

2.4.1. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle směrnic EU o zákazu diskriminace

Klíčový bod

- Obtěžování je zvláštním projevem přímé diskriminace, který je podle práva EU řešen samostatně.

S cílem umožnit komplexnější ochranu byl zaveden zákaz obtěžování a navádění k diskriminaci v rámci antidiskriminačního práva EU.

Obtěžování je specifickým druhem diskriminace podle směrnic EU o zákazu diskriminace. Předtím bylo řešeno jako konkrétní projev přímé diskriminace. Jeho oddělení do konkrétní kapitoly ve směrnicích vychází spíše z důležitosti tuto obzvláště škodlivou formu diskriminačního zacházení vyčlenit, a nikoli z posunu v koncepčním myšlení.

Podle směrnic o zákazu diskriminace se obtěžování považuje za diskriminaci, pokud:

- dochází k nežádoucímu chování souvisejícímu s chráněným důvodem,
- má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby,
- a/nebo vytvoření zastrašující, nepřátelské, zahanbující, ponižující nebo urážející atmosféry.¹³⁴

Právo EU zaujímá flexibilní, objektivní/ subjektivní přístup. Zaprvé, je to způsob, jakým oběť vnímá zacházení, co rozhoduje o tom, zda došlo k obtěžování. Zadruhé, i kdyby však oběť ve skutečnosti nepocítovala následky obtěžování, lze zjištění i přesto učinit, pokud je stěžovatel cílem předmětného chování.

¹³³ OSN, CEDAW (2010), *General Recommendation 28 on the Core Obligations of States Parties under Art. 2*, CEDAW/C/GC/28, 16. prosince 2010, bod 18.

¹³⁴ Viz: Směrnice o rasové rovnosti, čl. 2 odst. 3; směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 3; směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. c), směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřecované znění), čl. 2 odst. 1 písm. c).

Jak uvedla Evropská komise v důvodové zprávě ke svému návrhu směrnice o rovnosti v zaměstnání a směrnice o rasové rovnosti, obtěžování může mít různou podobu „od mluvených slov a gest až po tvorbu, zobrazování a šíření písemných textů, obrázků nebo jiných materiálů“, pokud je to závažné povahy.¹³⁵

Ve věci *S. Coleman proti Attridge Law a Steve*¹³⁶ SDEU uvedl, že zákaz obtěžování není omezen na osobu, která má určité znaky, a proto je například chráněna i matka zdravotně postiženého dítěte. Výklad pojmu „obtěžování“ je k dispozici v judikatuře Soudu pro veřejnou službu Evropské unie (CST)¹³⁷, jehož úkolem je rozhodovat spory týkající se veřejné služby Evropské unie v prvním stupni. Soud pro veřejnou službu vysvětlil, že aby mohlo být jednání považováno za obtěžování, mělo by být vnímáno jako nepřiměřené a mělo by být pro rozumného pozorovatele s běžnou citlivostí a ve stejné situaci předmětem kritiky.¹³⁸ Kromě toho s odkazem na definici „obtěžování“ uvedenou ve směrnici o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES) Soud pro veřejnou službu zdůraznil, že z podmínky „za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby“ vyplývá, že obtěžovatel nemusí svým jednáním zamýšlet zdiskreditovat oběť nebo úmyslně zhoršit její pracovní podmínky. Stačí pouze, že jeho jednání, pokud k němu došlo úmyslně, objektivně takové následky způsobilo.¹³⁹ Soud pro veřejnou službu měl za to, že hodnocení výkonu úředníka nadřízeným, i když je kritické, nemůže být jako takové klasifikováno jako obtěžování. Negativní připomínky adresované zaměstnanci tak neoslabují jeho osobnost, důstojnost nebo integritu, pokud jsou formulovány přiměřeně a neopírají se o nepodložená tvrzení, která jsou nespravedlivá a nesouvisejí s objektivními skutečnostmi.¹⁴⁰ Rovněž měl za to, že odmítnutí roční dovolené s cílem zajistit řádné fungování služby nelze jako takové považovat za projev psychického obtěžování.¹⁴¹

135 Návrh směrnice Rady, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, COM/99/0566 v konečném znění – CNS 99/0253, 25/11/1999, a návrh směrnice Rady, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, COM/99/0565 v konečném znění – CNS 99/0225.

136 SDEU, C-303/06, *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law* [velký senát], 17. července 2008.

137 S ohledem na nárůst soudních sporů a nadměrnou délku řízení ve věcech projednávaných Tribunálem se zákonodárci EU v roce 2015 rozhodly postupně zvýšit počet soudců Tribunálu na 56 a přenést do něj jurisdikci Soudu pro veřejnou službu, který byl dne 1. září 2016 zrušen.

138 Soud pro veřejnou službu Evropské unie, F-42/10, *Carina Skareby proti Evropské komisi*, 16. května 2012, bod 65.

139 CST, F-52/05, *Q proti Komisi Evropských společenství*, 9. prosince 2008, bod 135.

140 CST, F-12/13, *CQ proti Evropskému parlamentu*, Soud pro veřejnou službu, 17. září 2014, bod 87.

141 Tamtéž, bod 110.

Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy stanoví sexuální obtěžování jako zvláštní druh diskriminace, kdy dojde k „jakékoli formě nežádoucího chování sexuální povahy, vyjádřeného verbální, neverbální nebo fyzickou formou“.¹⁴² Celounijní průzkum FRA týkající se genderově podmíněného násilí páchaného na ženách ukazuje, že 75 % žen v kvalifikovaných profesích nebo ve vrcholném vedení již bylo obětí sexuálního obtěžování¹⁴³, a jedna z deseti žen zažila pronásledování nebo sexuální obtěžování pomocí nových technologií.¹⁴⁴

Podle definice obtěžování není k jeho prokázání potřebný komparátor. To v zásadě odráží skutečnost, že obtěžování samo o sobě je nesprávné v důsledku formy, které nabývá (verbální, neverbální nebo fyzické zneužívání), a svého potenciálního účinku (narušení lidské důstojnosti).

Skutkové otázky týkající se toho, zda se dané chování rovná obtěžování, jsou obvykle určovány na vnitrostátní úrovni, nežli jsou věci postoupeny SDEU. Následující ilustrativní příklady proto čerpají z vnitrostátních jurisdikcí.

Příklad: ve věci¹⁴⁵ před francouzským Kasačním soudem si zaměstnanec stěžoval na to, že ho jeho manažer pravidelně kritizoval, používal nevhodný jazyk a přestěhoval ho do menší kanceláře. Navzdory internímu mediačnímu řízení zahájil zaměstnanec proti společnosti občanskoprávní řízení z toho důvodu, že nebyla schopna zajistit bezpečnost svých zaměstnanců při práci. Kasační soud uvedl, že zaměstnavatel je odpovědný za akty obtěžování na pracovišti, pokud nepřijal vhodná opatření k tomu, aby zabránil jakémukoli morálnímu obtěžování a zastavil jej poté, co bylo oficiálně oznámeno. Vzhledem k tomu, že v této věci zaměstnavatel nepřijal dostatečná preventivní opatření, například neposkytoval relevantní informace a odbornou přípravu, dospěl francouzský soud k závěru, že zaměstnavatel nese odpovědnost.

142 Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 odst. d); směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 2 odst. 1 písm. d).

143 FRA (2014), *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report*, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), s. 96.

144 Tamtéž, s. 104.

145 Francie, Kasační soud, Sociální komora, *M. Jean-François X... proti M. Serge Y...; a dalším*, č. 14-19.702, 1. června 2016.

Příklad: ve věci¹⁴⁶ před maďarským Orgánem pro rovné zacházení byla podána stížnost na učitele, kteří romským studentům sdělili, že jejich nesprávné chování ve škole bylo oznámeno Maďarské gardě, což je nacionalistická organizace, o níž je známo, že se dopouští extrémního násilí vůči Romům. Bylo zjištěno, že učitelé nepřímo podpořili rasistické názory gardy a vytvořily atmosféru strachu a zastrašování, což představovalo obtěžování.

Kromě toho všechny směrnice o zákazu diskriminace uvádějí, že „navádění k diskriminaci“ se považuje za jednání představující „diskriminaci“.¹⁴⁷ Žádná ze směrnic však neuvádí definici toho, co tento pojem znamená. Aby měl tento pojem význam při boji s diskriminačními praktikami, neměl by být omezen pouze na řešení situací, v nichž se vyskytují pokyny, které jsou svou povahou závazné, ale měl by zachycovat i situace, kdy se výslovně upřednostňuje nebo povzbuzuje méně příznivé zacházení s jednotlivci na základě jednoho z chráněných důvodů. Jedná se o oblast, která by se mohla vyvíjet prostřednictvím soudní judikatury. Příkladem navádění k diskriminaci by byla situace, kdy pronajímatel ukládá reálnému makléři, aby jeho byt nepronajímal homosexuálním párům.

Kromě toho, že představují diskriminaci, mohou akty obtěžování a navádění k diskriminaci spadat i do oblasti působnosti vnitrostátního trestního práva, zejména pokud se týkají rasy nebo etnického původu.¹⁴⁸

2.4.2. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle EÚLP a ESCH

I když EÚLP neobsahuje žádná konkrétní ustanovení zakazující obtěžování nebo navádění k diskriminaci, obsahuje zvláštní práva, která se vztahují k téže oblasti. Obtěžování však může spadat pod právo na respektování soukromého a rodinného života (chráněného podle článku 8 EÚLP) nebo právo nebýt vystaven nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu podle článku 3. Navádění k diskriminaci může být v závislosti na kontextu posuzováno podle jiných ustanovení EÚLP, jako je svoboda náboženského vyznání podle článku 9 nebo svoboda pokojného shromažďování podle článku 11. Pokud se u těchto aktů

¹⁴⁶ Maďarsko, Orgán pro rovné zacházení, rozhodnutí č. 654/2009, 20. prosince 2009.

¹⁴⁷ Směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 4; směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 4 odst. 1; směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o rasové rovnosti, čl. 2 odst. 4.

¹⁴⁸ Viz oddíly 2.6 a 2.7.

jedná o motiv k diskriminaci, bude ESLP zkoumat údajná porušení příslušných ustanovení Úmluvy, a to buď samostatně, nebo ve spojení s článkem 14, který zakazuje diskriminaci.

Příklad: ve věci *Bączkowski a další proti Polsku*¹⁴⁹ starosta Varšavy učinil veřejná oznámení homofobního charakteru, v nichž prohlásil, že by nepovolil pochod, jehož cílem by bylo zvýšit povědomí o diskriminaci na základě sexuální orientace. Když měl příslušný správní orgán vydat rozhodnutí, odmítl udělit povolení z jiných důvodů, jako je nutnost zabránit střetům mezi demonstranty. ESLP shledal, že prohlášení starosty mohlo ovlivnit rozhodnutí příslušných orgánů a že rozhodnutí bylo přijato na základě sexuální orientace, a představovalo tak porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 11 (právo na pokojné shromažďování).

Příklad: ve věci *Dordević proti Chorvatsku*¹⁵⁰ stěžovatelé, mentálně a fyzicky zdravotně postižený muž a jeho matka, si stěžovali na to, že orgány nebyly schopny je chránit před obtěžováním a násilím páchaným dětmi žijícími v jejich sousedství. ESLP konstatoval, že většina žalovaných byly děti mladší 14 let, které nemohly být podle vnitrostátního práva trestně odpovědné. Příslušné orgány si však byly vědomy situace závažného obtěžování zaměřeného na osobu s tělesným a duševním postižením a byly povinny přijmout přiměřená opatření, aby zabránily dalšímu zneužívání. Ojedinelé reakce na konkrétní případy (např. rychlý příjezd policistů, rozhovory s dětmi a policejní zprávy) nebyly dostatečné v situaci, kdy k případům obtěžování a násilí docházelo po dlouhou dobu. Orgány měly proti tomuto problému přijmout opatření obecné povahy. ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 3 ve vztahu ke zdravotně postiženému muži. Pokud jde o stížnost matky, ESLP zdůraznil, že pokračující obtěžování jejího zdravotně postiženého syna, o kterého se starala, spolu s případy, které se jí dotýkaly osobně, měly negativní dopad na její soukromý a rodinný život. Orgány, které řádně neřešily násilné činy ani nepřijaly žádná relevantní opatření, aby zabránily dalšímu pronásledování jejího syna, nechránily její právo na respektování soukromého a rodinného života, což je v rozporu s článkem 8 EÚLP.

149 ESLP, *Bączkowski a další proti Polsku*, č. 1543/06, 3. května 2007.

150 ESLP, *Dordević proti Chorvatsku*, č. 41526/10, 24. července 2012.

Příklad: ve věci *Catan a další proti Moldavsku a Rusku*¹⁵¹ přezkoumal ESLP stížnost na obtěžování v souvislosti s právem na vzdělání podle článku 2 protokolu č. 1. Stěžovatelé, děti a rodiče z moldavské komunity v Podněstří, podali stížnost na násilné uzavření škol a obtěžování žáků, kteří se chtějí vzdělávat ve svém národním jazyce. Případy obtěžování zahrnovaly zajištění učitelů, ničení materiálů psaných latinkou, jakož i opakované případy vandalismu a zastrašování, včetně ztráty zaměstnání rodičů. ESLP považoval tyto činy za zasahování do práva žáků na vzdělání, ale rovněž shledal, že uvedená opatření představují zásah do práv rodičů zajistit vzdělání a výuku jejich dětí v souladu s jejich filozofickým přesvědčením. Zdá se, že opatření nesledovalo žádný objektivní cíl. Záměrem jazykové politiky „Podněsterské moldavské republiky“, uplatňované v těchto školách, bylo zjevně prosadit rusifikaci jazyka a kultury moldavské komunity. V důsledku toho došlo k porušení článku 2 protokolu č. 1 ze strany Ruska.

Podle ESCH čl. 26 odst. 2 stanoví právo na ochranu lidské důstojnosti před obtěžováním, které vytváří nepřátelské pracovní prostředí a souvisí s konkrétním znakem osoby. Zaměstnavatelé musí být schopni nést odpovědnost v případě obtěžování, k němuž dochází v souvislosti s prací nebo v prostorách, za něž odpovídají, a to i v případě, kdy je žalovaným nebo obětí třetí osoba, kterou tito zaměstnavatelé nezaměstnávají, např. nezávislí dodavatelé, osoby samostatně výdělečně činné, návštěvníci, klienti atd.¹⁵²

2.5. Zvláštní opatření

Klíčové body

- Aby bylo zajištěno, že každý si stejnou měrou užívá práv, budou vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb muset možná přijmout zvláštní opatření, aby svá pravidla a postupy přizpůsobily osobám s odlišnými znaky.
- Výraz „zvláštní“ opatření může zahrnovat nápravu dřívějšího znevýhodnění osob s chráněným znakem. Je-li to přiměřené, může představovat odůvodnění rozdílného zacházení.

151 ESLP, *Catan a další proti Moldavsku a Rusku* [velký senát], č. 43370/04, 18454/06 a 8252/05, 19. října 2012.

152 ECSR, Conclusions 2014, Finland; Conclusions 2003, Sweden.

Zdržet se diskriminačního zacházení někdy k dosažení skutečné rovnosti nestačí. Aby takovou situaci napravili a předešli jí, musí vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb zajistit přijetí takových kroků, které jejich předpisy a postupy upraví tak, aby k takovým rozdílům přihlížely – musí tedy učinit něco pro úpravu stávajících politik a opatření. V rámci OSN se takovým krokům říká „zvláštní opatření“, zatímco právní předpisy EU zmiňují „zvláštní opatření“ nebo „pozitivní činnost“. ELP hovoří o „pozitivních závazcích“. Přijetím zvláštních opatření mohou vlády zajistit „skutečnou rovnost“, tedy rovné užívání příležitosti přístupu k přínosům dostupným ve společnosti, namísto pouhé „formální rovnosti“. Pokud vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb neuváží vhodnost přijetí zvláštních opatření, zvyšují riziko toho, že jejich předpisy a postupy mohou představovat nepřímou diskriminaci.

Příklad: ve věci ze Spojeného království¹⁵³ podaly dvě palubní průvodčí proti svému zaměstnavateli žalobu poté, co nenabídl opatření, která považovaly za vhodná k tomu, aby mohly po návratu do práce po mateřské dovolené i nadále kojit. Byly nuceny pracovat na směny delší než osm hodin, což nebylo z lékařských důvodů přijatelné (delší období bez odstříkání mléka zvyšuje riziko mastitidy). Soud pro zaměstnanost shledal, že letecká společnost diskriminovala žalující nepřímo na základě jejich pohlaví. Zdůraznil, že letecká společnost měla snížit počet pracovních hodin kojících matek, měla by jim najít alternativní povinnosti, nebo jim měla dát volno s plným platem. Odmítnutí nemohlo být objektivně ospravedlněno, protože neexistovaly žádné přesvědčivé důkazy o tom, že by vytvoření zvláštní úpravy pro dvě zaměstnankyně způsobilo zaměstnavateli nadměrné potíže.

Výše uvedený příklad ilustruje situaci, kdy osoba ve znevýhodněném postavení tvrdila, že zaměstnavatel nereagoval na její potřeby odpovídajícím způsobem. Žalovaná strana nejedná a nestanoví pozitivní opatření. Naproti tomu v případě, kdy je povinnost jednat splněna, se výraz „zvláštní opatření“ používá k zahrnutí situace, kdy dochází k rozdílnému zacházení, které zvýhodňuje jednotlivce na základě jejich chráněných důvodů. Výraz „zvláštní opatření“ lze proto chápat ze dvou různých úhlů pohledu. Z pohledu příjemce je příznivější zacházení přiznáno na základě chráněného znaku v porovnání s někým v podobné situaci. Z pohledu oběti je méně příznivé zacházení přiznáno na základě toho, že nemá chráněný znak. K typickým příkladům patří vyhrazování pracovních míst pro ženy

153 Spojené království, Soud pro pracovní záležitosti v Bristolu, *McFarlane a další proti easyJet Airline Company*, ET/1401496/15 a ET/3401933/15, 29. září 2016.

ve funkcích, kde dominují muži, nebo pro etnické menšiny ve veřejné správě, například u policie, kdy je cílem lépe zohlednit skladbu společnosti. Dalším příkladem jsou snížené poplatky za veřejnou dopravu pro starší osoby s cílem kompenzovat jim jejich sníženou schopnost výdělků.

Zvláštní opatření proto umožňují překonat individuální přístup a zohlednit kolektivní aspekt diskriminace.

Terminologie užívaná k popisu tohoto jevu se velmi různí a zahrnuje pojmy jako „pozitivní“ či „obrácená“ diskriminace, „přednostní zacházení“, „dočasná speciální opatření“ nebo „afirmativní akce“.¹⁵⁴ Tyto pojmy odrážejí akceptovanou povahu opatření jakožto krátkodobého a výjimečného prostředku řešení předsudků vůči jednotlivcům, kteří by jinak trpěli diskriminací, zvýhodněním příslušníků znevýhodněné skupiny.

Soudy k diskriminaci v této souvislosti obvykle nepřístupují jako k samostatné formě diskriminace jako takové, ale spíše jako k výjimce ze zákazu diskriminace. Jinými slovy, soudy akceptují, že došlo k rozdílnému zacházení, to však může být odůvodněno v zájmu nápravy již existujícího znevýhodnění, například nízkého zastoupení určitých skupin na pracovišti.

Příklad: věc¹⁵⁵ před německými soudy se týkala pracovního inzerátu začínajícího známou frází: „Ženy se dostávají k moci!“ Neúspěšný mužský kandidát si stěžoval, že jako muž byl diskriminován. Pracovní soud však stížnost zamítl. Přijal argumenty předložené žalovanou společností. Shledal,

¹⁵⁴ Například ICERD, články 1.4 a 2.2; CEDAW článek 4; CRPD článek 5.4; OSN, Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva (CESCR) (2009) *General comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights*, 2. července 2009, E/C.12/GC/20; OSN, Výbor pro práva dítěte (CRC) (2009), *General comment No. 11: Indigenous children and their rights under the Convention [on the Rights of the Child]*, 12. února 2009, CRC/C/GC/11; OSN, Výbor pro odstranění rasové diskriminace (CERD) (2009), *General Recommendation No. 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. září 2009; OSN, CERD (2004), *General Recommendation 30, Discrimination against non-citizens*, CERD/C/64/Misc.11/rev.3; OSN, CERD (1994), *General Recommendation 14, Definition of Racial Discrimination*, dok. OSN A/48/18 ve 114; OSN, CESCR (1999), *General Comment 13: The Right to Education*, dok. OSN E/C.12/1999/10, 8. prosince 1999; OSN, Výbor pro odstranění diskriminace žen (2004), *General Recommendation No. 25: Art. 4, para. 1, of the Convention (temporary special measures)*, dok. OSN A/59/38(SUPP), 18. března 2004; OSN, Výbor pro lidská práva (1989), *General Comment No. 18: Non-Discrimination*, dok. OSN A/45/40 (Vol. I.) (SUPP), 10. listopadu 1989; OSN, CERD (2005), *General Recommendation 30 on Discrimination against Non-Citizens*, dok. OSN HRI/GEN/1/Rev.7/Add.1, 4. května 2005.

¹⁵⁵ Německo, Pracovní soud v Kolině nad Rýnem, *Az. 9 Ca 4843/15*, 10. února 2016.

že rozdíl v zacházení je oprávněný, jelikož společnost (prodejce automobilů) neměla žádné zaměstnankyně a cílem opatření bylo poskytnout zákazníkům pracovníky obou pohlaví.

Podle mezinárodního práva posilují přípustnost přijímání pozitivních opatření ve prospěch znevýhodněných skupin ještě více pokyny několika monitorovacích orgánů odpovědných za výklad smluv OSN o lidských právech. Konkrétně by taková opatření měla být přiměřená situaci, která má být napravena, měla by být legitimní a nezbytná v demokratické společnosti. Kromě toho by měla být v souladu se zásadami spravedlnosti a proporcionality, měla by být dočasná¹⁵⁶ a nemá platit po dosažení cílů, pro které byla učiněna.

Aby tato opatření byla přípustná, mělo by být podle Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace jejich jediným účelem odstranění stávající nerovnosti a prevence budoucí nerovnováhy.¹⁵⁷ Smluvní státy by měly veřejnost vzdělávat a zvyšovat její povědomí o významu zvláštních opatření pro řešení situace obětí rasové diskriminace, zejména diskriminace v důsledku historických faktorů.¹⁵⁸ Výbor v této souvislosti poznamenal, že překonání strukturální diskriminace, která postihuje osoby afrického původu, vyžaduje urychlené přijetí zvláštních opatření.

Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace (CERD) zdůraznil, že rovné zacházení s osobami nebo skupinami, jejichž situace je objektivně odlišná, bude ve skutečnosti představovat diskriminaci. Dále uvedl, že je důležité, aby tato opatření vycházela z realistického posouzení aktuální situace jednotlivců a komunit, včetně přesných a rozříděných údajů, a z předchozích konzultací s dotčenými komunitami.¹⁵⁹

Výbor OSN pro lidská práva poukázal na to, že zásada rovnosti někdy vyžaduje, aby smluvní státy přijaly opatření ke snížení nebo odstranění podmínek, které způsobují nebo udržují diskriminaci. V případě, že „obecné podmínky určité části obyvatelstva brání požívání lidských práv nebo jej narušují, by stát měl přijmout

156 OSN, CERD (2009), *General Recommendation 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. září 2009, bod 16.

157 Tamtéž, body 21–26.

158 OSN, CERD (2011), *General recommendation No. 34: Racial discrimination against people of African descent*, 3. října 2011, CERD/C/GC/34.

159 CERD (2009), *General Recommendation 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. září 2009, body 21–26.

zvláštní opatření k nápravě těchto podmínek. Toto opatření může zahrnovat poskytnutí určitého preferenčního zacházení v konkrétních záležitostech na nějakou dobu dotčené části obyvatelstva v porovnání se zbytkem obyvatelstva. Je-li však toto opatření ve skutečnosti nezbytné pro nápravu diskriminace, jedná se podle Paktu o legitimní odlišení“.¹⁶⁰

Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen uvedl, že tato „dočasná zvláštní opatření“ by mohla zahrnovat „preferenční zacházení; cílené zaměstnávání, nábor a povyšování zaměstnanců; číselné cíle spojené s časovými rámci; a systémy kvót“.¹⁶¹ Podle judikatury SDEU, rozebrané níže, bude přísně posuzována přiměřenost takových opatření.

Podle práva EU směrnice EU o zákazu diskriminace výslovně předpokládají možnost pozitivní činnosti a uvádějí: „Pro zajištění plné rovnosti v praxi nebrání zásada rovného zacházení žádnému členskému státu zachovávat nebo přijímat zvláštní opatření pro předcházení nevýhodám souvisejícím s [chráněným důvodem] a pro jejich vyrovnání“.¹⁶² Listina základních práv EU rovněž potvrzuje, že zvláštní ochrana je pro určité skupiny nezbytná, a to: pro muže a ženy (článek 23), děti (článek 24), starší osoby (článek 25) a osoby se zdravotním postižením (článek 26).

Podle práva EU se zvláštní opatření rovněž uvádějí jako odůvodnění rozdílného zacházení podle směrnic o zákazu diskriminace a v judikatuře SDEU, jakož i v rámci výjimky „podstatného profesního požadavku“, jak je uvedeno v [oddíle 3.3.1](#) níže.

Hlavní věci SDEU týkající se zvláštních opatření byly řešeny v souvislosti s rovností žen a mužů; konkrétně věc *Kalanke*¹⁶³, věc *Marschall*¹⁶⁴ a věc *Abrahamsson*¹⁶⁵. Tyto věci společně vymezily hranice pro to, do jaké míry lze přijmout zvláštní

160 OSN, Výbor pro lidská práva (1989), *CCPR General Comment 18: Non-Discrimination*, dok. OSN HRI/GEN/1/Rev.1, 10. listopadu 1989.

161 OSN, Výbor pro odstranění diskriminace žen (CEDAW) (2004), *General Recommendation No. 25: Art. 4, para. 1, of the Convention (temporary special measures)*, dok. OSN A/59/38 (SUPP), 18. března 2004, bod 22.

162 Směrnice o rasové rovnosti, článek 5; směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 7, směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, článek 6; a též s mírně odlišnou formulací: směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřevzaté znění), článek 3.

163 SDEU, C-450/93, *Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen*, 17. října 1995.

164 SDEU, C-409/95, *Hellmut Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*, 11. listopadu 1997.

165 SDEU, C-407/98, *Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, 6. července 2000.

opatření, která by kompenzovala předchozí znevýhodnění pracovníc v těchto konkrétních věcech v průběhu let.

Příklad: ve věci *Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen* SDEU zaujal přísný přístup k preferenčnímu zacházení s cílem napravit nedostatečné zastoupení žen na určitých pozicích. Tato věc se týkala právního předpisu přijatého na regionální úrovni, který přiznával automatickou přednost uchazečkám, které žádaly o pracovní místa či kariérní postup. V případech, kdy měli uchazeči i uchazečky stejnou kvalifikaci a kdy se mělo za to, že zastoupení žen v daném odvětví je nedostatečné, musely dostat přednost uchazečky. Zastoupení bylo považováno za nedostatečné v případě, že ženy netvořily alespoň polovinu zaměstnanců pracujících na dotčeném pracovním místě. V této věci podal neúspěšný uchazeč pan Kalanke stížnost u vnitrostátních soudů na to, že byl diskriminován na základě pohlaví. Vnitrostátní soudy postoupily věc SDEU a otázaly se, zda je tento předpis v souladu s čl. 2 odst. 4 směrnice o rovném zacházení z roku 1976 (předchůdce článku 3 směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy ve věci „pozitivní činnosti“), který uvádí: „Touto směrnicí nejsou dotčena opatření na podporu rovných příležitostí pro muže i ženy, zejména odstraňování stávajících nerovností ovlivňujících příležitosti žen“.¹⁶⁶

SDEU prohlásil, že účelem čl. 2 odst. 4 bylo povolit opatření, která „ačkoliv jsou zdánlivě diskriminační, směřují účinně k odstranění nebo omezení faktických nerovností, které mohou ve skutečnosti existovat v sociálním životě“.¹⁶⁷ Bylo akceptováno, že uvedený předpis sledoval legitimní cíl spočívající v odstranění nerovností na pracovišti. V souladu s tím by v zásadě opatření, která dávají ženám zvláštní výhodu na pracovišti včetně kariérního postupu, byla přijatelná, pokud by byla zavedena s cílem zajistit zlepšení schopnosti žen soutěžit na trhu práce bez takové diskriminace. Bylo však také řečeno, že každá výjimka z práva na rovné zacházení by měla být vykládána přísně. Bylo konstatováno, že v případech, kdy dotčený předpis zaručuje „ženám absolutní a bezpodmínečnou přednost při jmenování nebo povýšení“ by takový stav byl vlastně nepřiměřený dosažení cíle spočívajícího v odstranění nerovnosti ve vztahu k právu na rovné zacházení. V tomto případě tedy nebylo možné přednostní zacházení odůvodnit.

¹⁶⁶ Směrnice 76/207/EHS o rovném zacházení (Úř. věst. L 39, 14.2.1976, s. 40).

¹⁶⁷ Tuto formulaci do velké míry přejaly preambule směrnic o diskriminaci: bod 21 směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění); bod 26 směrnice o rovnosti v zaměstnání; bod 17 směrnice o rasové rovnosti.

Pozdější věci však ukazují, že zvláštní opatření mohou být přijatelná v případě, že předpis nevyžaduje příznání automatické a bezpodmínečné přednosti.

Příklad: věc *Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*¹⁶⁸ se týkala předpisu, který byl svou podstatou podobný předpisu ve věci *Kalanke*. Dotčený předpis však uváděl, že stejně kvalifikovaná žena by měla být upřednostněna, „s výjimkou případu, kdy nějaký zvláštní důvod svědčí ve prospěch uchazeče“. Pan Marschall, který nebyl přijat na pracovní místo ve prospěch jiné uchazečky, napadl zákonitost tohoto předpisu u vnitrostátních soudů, které věc postoupily SDEU a opět se otázaly, zda je tento předpis slučitelný se směrnicí o rovném zacházení. SDEU konstatoval, že předpis takové povahy nebyl nepřiměřený legitimnímu cíli spočívajícímu v odstranění nerovnosti, protože „zaručuje v každém jednotlivém případě těm uchazečům, kteří mají stejné kvalifikační předpoklady jako ženy, že jejich žádosti budou objektivně posouzeny s ohledem na všechna kritéria týkající se osob uchazečů a přednost uchazeček bude vyloučena v případě, že jedno nebo více z těchto kritérií bude svědčit ve prospěch uchazeče“. Možnost uvážení začleněná do tohoto předpisu tedy bránila tomu, aby byla přednost absolutní, a předpis tak byl přiměřený dosažení cíle spočívajícího v řešení nerovnosti na pracovišti.

Příklad: věc *Abrahamsson and Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*¹⁶⁹ se týkala platnosti švédského právního předpisu, který se pohyboval mezi bezpodmínečnou předností předpisu ve věci *Kalanke* a možností uvážení vytvořenou ve věci *Marschall*. Předpis uváděl, že uchazeče příslušejícího k nedostatečně zastoupenému pohlaví, který má dostatečné kvalifikační předpoklady k zastávání daného pracovního místa, je třeba upřednostnit, pokud „rozdíl mezi kvalifikačními předpoklady uchazečů“ není tak velký, že by uplatnění takové přednosti vedlo k porušení požadavku objektivit při jmenování“. SDEU konstatoval, že účinek tohoto právního předpisu byl takový, že uchazečům příslušejícím k nedostatečně zastoupenému pohlaví přiznával přednost automaticky. Skutečnost, že takovému postupu bránilo toto ustanovení pouze v případě, že existoval značný rozdíl v kvalifikačních předpokladech, nestačila bránit nepřiměřenému účinku daného předpisu.

168 SDEU, C-409/95, *Hellmut Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*, 11. listopadu 1997.

169 SDEU, C-407/98, *Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, 6. července 2000.

Příklad: ve věci *Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice and Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*¹⁷⁰ bylo stěžovateli zamítnuto právo na předčasný odchod do důchodu. Příslušná vnitrostátní ustanovení stanovila toto právo pro státní úředníky, kteří mají tři děti a u každého z nich přerušili kariéru. Stěžovatel byl otcem tří dětí, ale nikdy nepřerušil kariéru. Stěžoval si, že to představuje nepřímou diskriminaci na základě pohlaví, protože biologické matky jsou automaticky způsobilé. SDEU shledal, že opatření, jako je předčasný odchod do důchodu, se omezuje na zvýhodnění předčasného ukončení profesní kariéry, ale nevyvažuje nevýhody, s nimiž se mohou ženy setkat v průběhu svého profesního života. Opatření proto nemůže přispět k zajištění plné rovnosti mužů a žen v profesní kariéře v praxi. Dospěl k závěru, že napadená ustanovení vedou k nepřímé diskriminaci, pokud ji nelze ospravedlnit objektivními faktory, které nesouvisejí s žádnou diskriminací na základě pohlaví, a je-li to vhodné a nezbytné k dosažení tohoto cíle.

Tyto věci ukazují, že SDEU je obecně obezřetný ve svém přístupu k povolování zvláštních opatření určených k potlačení zásady spravedlivého přístupu. Pouze za omezených okolností, kdy nejsou zvláštní opatření bezpodmínečná a absolutní, SDEU schválí, že vnitrostátní předpisy spadají do působnosti odchylky podle čl. 2 odst. 4.

Při řešení otázky týkající se zvláštních opatření podle směrnic EU o zákazu diskriminace musí advokáti věnovat zvláštní pozornost „činnosti“, která byla zavedena za účelem zvýhodnit určité uskupení osob. Jak ukazuje výše uvedená judikatura SDEU, jasným stanoviskem je, že zvláštní opatření jsou poslední možností. Advokáti a pracovníci soudů musí při řešení věci zahrnující zvláštní opatření zajistit, aby všichni uchazeči posuzovaní dotčeným zaměstnavatelem, včetně těch, na něž se nevztahuje ustanovení o zvláštních opatřeních, byli ve vztahu k dané pracovní pozici hodnoceni objektivně a spravedlivě. Zvláštní opatření lze použít pouze v případech, že takové objektivní posouzení zahrnuje více uchazečů, mezi nimiž jsou zastoupeny osoby z cílové skupiny, a uchazeči jsou hodnoceni jako stejně kvalifikovaní k výkonu funkce, která je k dispozici. Pouze za takových okolností lze vybrat příslušníka cílové skupiny, která je zvolena v důsledku dřívější historické diskriminace na pracovišti, na úkor osoby, která do cílové skupiny nepatří.

¹⁷⁰ SDEU, C-173/13, *Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17. července 2014.

Mimo to byla od ostatních jasně odlišena jedna pozitivní činnost. Článek 5 směrnice o rovnosti v zaměstnání obsahuje specifické vyjádření obecného pravidla zvláštních opatření ve vztahu k zdravotně postiženým osobám, které vyžaduje, aby zaměstnavatelé zajistili „přiměřené uspořádání“, aby osobám s tělesným či duševním postižením poskytli rovné možnosti zaměstnání. Toto přiměřené uspořádání je definováno jako „vhodná opatření, která dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamenaají neúměrné břemeno“. To může zahrnovat opatření, jako je instalace výtahu či rampy nebo toalety pro zdravotně postižené osoby na pracovišti, aby byl umožněn přístup s invalidním vozíkem.¹⁷¹

Některá opatření na podporu rovnosti by proto měla být odlišena od „afirmativní akce“, protože nediskriminují žádnou jinou osobu (například možnost kojení na pracovišti), a proto není důvod k tomu, aby byli dočasné nebo použité jako poslední možnost.

Příklad: ve věci *Evropská komise proti Italské republice*¹⁷² SDEU zdůraznil, že povinnost přijmout v případě potřeby účinná a praktická opatření, zejména v případech stanovených v článku 5 směrnice o rovnosti v zaměstnání, se vztahuje na všechny zaměstnavatele. Podle italského práva nebyly povinny přijmout vhodná opatření všechny kategorie zaměstnavatelů, a proto se SDEU domníval, že Itálie nespĺnila svou povinnost zajistit správné a úplné provedení článku 5 uvedené směrnice.

Podle EÚLP se na stát mohou vztahovat pozitivní závazky. Příslušná judikatura ESLP týkající se pozitivních činností je věnována zejména otázce, zda je v určitých situacích stát povinen učinit pozitivní činnosti, nebo zda je pouze může učinit.

Příklad: ve věci *Çam proti Turecku*¹⁷³ týkající se odmítnutí konzervatoře zapsat studentku z důvodu jejího zrakového postižení ESLP stanovil, že stát nevykonal pozitivní kroky k tomu, aby zajistil, že se studenti se zdravotním postižením budou moci vzdělávat bez diskriminace. ESLP konstatoval, že

171 Další podrobnosti týkající se přiměřeného uspořádání viz [oddíl 5.4](#).

172 SDEU, C-312/11, *Evropská komise proti Italské republice*, 4. července 2013.

173 ESLP, *Çam proti Turecku*, č. 51500/08, 23. února 2016, viz [oddíl 4.3](#).

se diskriminace na základě zdravotního postižení vztahovala i na odmítnutí poskytnout přiměřené uspořádání (například přizpůsobení výukových metod tak, aby byly přístupné pro nevidomé studenty).¹⁷⁴

Příklad: ve věci *Horváth a Kiss proti Maďarsku*¹⁷⁵ týkající se umístění romských dětí do zvláštních škol ESLP zdůraznil, že stát má pozitivní závazek zvrátit historii rasové segregace ve zvláštních školách.¹⁷⁶ ESLP rovněž poznamenal, že stát má zvláštní pozitivní závazky s cílem vyvarovat se udržování minulé diskriminace nebo diskriminačních praktik ukrytých v údajně neutrálních testech.¹⁷⁷

Příklad: ve věci *Kurić a další proti Slovinsku*¹⁷⁸ byli stěžovatelé státními příslušníky států, které dříve byly součástí Socialistické federativní republiky Jugoslávie. Podle jednoho ze zákonů přijatého poté, co Slovinsko vyhlásilo nezávislost, bylo stěžovatelům poskytnuto šest měsíců na to, aby podali žádost o slovinské státní občanství. Vzhledem k tomu, že se tak nestalo, byla po uplynutí této šestiměsíční lhůty jejich jména vymazána z matriky, což mělo za následek, že byli bez státní příslušnosti a ve Slovinsku pobývali neoprávněně. ESLP shledal, že prodlužované odmítání vyřešit jejich situaci ohledně pobytu představovalo zásah do jejich práva na soukromý a/nebo rodinný život a že byli diskriminováni, protože byli oproti jiným cizincům ve Slovinsku ve znevýhodněném postavení. Při tom Soud zdůraznil, že „článek 14 nezakazuje smluvním stranám zacházet se skupinami jinak, aby napravil „faktickou nerovnost“ mezi nimi. Za určitých okolností může nečinnost, pokud jde o pokus napravit nerovnost prostřednictvím rozdílného zacházení, bez objektivního a přiměřeného odůvodnění, vést k porušení tohoto článku“.¹⁷⁹

Podle ESCH zakazuje článek E všechny formy diskriminace, včetně nepřímé diskriminace. Podle ECSR: „Taková nepřímá diskriminace může vzniknout tím, že se řádně a pozitivně nezohlední všechny významné rozdíly nebo že nejsou podniknuty vhodné kroky k zajištění toho, aby práva a kolektivní výhody, které

174 Tamtéž, bod 67.

175 ESLP, *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, č. 11146/11, 29. ledna 2013, viz též ESLP, *Oršuš a další proti Chorvatsku* [velký senát], č. 15766/03, 16. března 2010.

176 ESLP, *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, č. 11146/11, 29. ledna 2013, bod 127.

177 Tamtéž, bod 116.

178 ESLP, *Kurić a další proti Slovinsku* [velký senát], č. 26828/06, 26. června 2012.

179 Tamtéž, bod 388.

jsou přístupné všem, byly skutečně dostupné všem“.¹⁸⁰ Velký počet ustanovení ESCH zahrnuje povinnost smluvních stran přijmout pozitivní opatření. Například článek 23 ESCH stanoví právo starších osob na sociální ochranu. Podle tohoto ustanovení by státy měly přijmout veškerá vhodná opatření zaměřená zejména k tomu:

- (i) umožnit starším osobám, aby zůstaly co možná nejdéle platnými členy společnosti;
- (ii) umožnit starším osobám, aby si svobodně zvolily životní styl a vedly, jak dlouho chtějí a mohou, nezávislý život v jim známém prostředí;
- (iii) zaručit starším osobám žijícím v ústavech vhodnou podporu, respektujíc přítom jejich soukromí, a účast v rozhodování o podmínkách života v ústavu.

Výraz „platní členové“ znamená, že starší osoby nesmí být vyloučeny z důvodu svého věku. ECSR vykládal tento článek jako článek vyžadující zavedení právních předpisů na ochranu starších osob před diskriminací. Podle čl. 15 odst. 2 ESCH mají smluvní strany podporovat rovný a skutečný přístup k zaměstnání na otevřeném trhu práce pro osoby se zdravotním postižením.¹⁸¹ Za tímto účelem musí právní předpisy zakázat diskriminaci na základě zdravotního postižení¹⁸² s cílem vytvořit skutečnou rovnost příležitostí na otevřeném trhu práce¹⁸³, zakázat propuštění na základě zdravotního postižení a poskytnout účinnou právní ochranu osobám, u nichž bylo zjištěno, že byly nezákonně diskriminovány.¹⁸⁴ Kromě toho, pokud jde o pracovní podmínky, musí být zaměstnavatel povinen přijmout opatření podle požadavku na přiměřené uspořádání, aby zajistil účinný přístup k zaměstnání a udržel si osoby se zdravotním postižením, zejména osoby, které se staly zdravotně postiženými v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.¹⁸⁵

180 ECSR, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii*, stížnost č. 91/2013, 12. října 2015, bod 237; ECSR, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003, bod 52.

181 ECSR, Conclusions XX-1 (2012), Czech Republic.

182 ECSR, Conclusions 2003, Slovenia.

183 ECSR, Conclusions 2012, Russian Federation.

184 ECSR, Conclusions XIX-1 (2008), Czech Republic.

185 ECSR, Conclusions 2007, *Statement of Interpretation on Article 15(2)*.

Příklad: věc *The Central Association of Carers in Finland proti Finsku*¹⁸⁶ se týká reorganizace služeb dlouhodobé péče o starší osoby ve Finsku. Dřívější ústavní pečovatelská zařízení nahradila domácí péče. Hlavním rozdílem mezi těmito dvěma typy pečovatelských služeb byl systém stanovení cen. Poplatky za dlouhodobou ústavní péči byly stanoveny zákonem, díky čemuž byla tato služba dostupná osobám s nízkými příjmy. Naproti tomu poplatky za domácí péči nebo domácí péči s 24hodinovou asistencí neupravovala žádná ustanovení, zejména nebyla stanovena horní hranice poplatků. V důsledku toho byly osobám, které tyto služby potřebovaly, účtovány mnohem vyšší poplatky než osobám v ústavní péči. Stěžující si sdružení tvrdilo, že nedostatečná regulace a systém tvorby cen způsobily nejistotu a bránily starším osobám v přístupu ke službám, které si vynucoval jejich stav. Výbor měl za to, že došlo k porušení článku 23 ESCH. ECSR ve svém závěru považoval za rozhodující tyto argumenty:

(i) nedostatečná regulace poplatků a skutečnost, že poptávka po těchto službách přesáhla nabídku, způsobila z důvodu různých a složitých cenových politik právní nejistotu pro starší osoby, které potřebují péči. Zdůraznil, že „ačkoli obce mohou poplatky upravit, neexistují žádné účinné záruky, které by zajistily, že všem starším osobám, které z důvodu svého stavu služby potřebují, bude zaručen účinný přístup ke službám“;

(ii) tato situace vytvořila překážku pro právo na „poskytování informací o službách a zařízeních, které jsou starším osobám k dispozici, a o jejich možnostech využívat tyto služby a zařízení“, zaručené čl. 23 písm. b) ESCH.

2.6. Trestné činy z nenávisti

Klíčový bod

- Trestné činy motivované předsudky, které se označují jako trestné činy z nenávisti nebo nenávistně motivované trestné činy, postihují nejen jednotlivce, proti kterým jsou zaměřeny, ale i jejich komunity a společnost jako celek.

¹⁸⁶ ECSR, *The Central Association of Carers in Finland proti Finsku*, stížnost č. 71/2011, 4. prosince 2012.

Trestné činy, jako jsou výhrůžky, fyzické útoky, poškození majetku, nebo dokonce i vraždy motivované nesnášenlivostí vůči určitým skupinám ve společnosti, jsou popisovány jako trestné činy z nenávisti nebo nenávistně motivované trestné činy. Trestným činem z nenávisti proto může být jakýkoli trestný čin, který se zaměřuje na osobu z důvodu jejich vnímaných znaků. Zásadním prvkem, který odlišuje trestné činy z nenávisti od jiných trestných činů, je motiv předsudku.

Dalším charakteristickým znakem trestných činů z nenávisti je to, že dopad tohoto trestného činu nezasahuje pouze skutečné oběti. Dotýká se celé skupiny, s níž se oběť identifikuje, a může vést k sociálnímu oddělení skupiny oběti od celé společnosti. Pro společnost tudíž představuje zvláštní nebezpečí. Z tohoto důvodu by trestné činy z nenávisti neměly být považovány za běžné trestné činy. Aby bylo možné trestné činy z nenávisti řešit řádně, musí být za násilným činem odhalena motivace v předsudku. Trestné činy z nenávisti by proto měly být v právním řádu uznány jako zvláštní kategorie trestných činů. Měla by být poskytována zvláštní odborná příprava, manuály, informace a další vhodné nástroje ke zlepšení schopnosti osob (policistů, státních zástupců, soudců), kteří se trestnými činy z nenávisti zabývají, vyšetřovat a soudit je.

Podle práva EU je v zásadě stanoveno, že trestné činy z nenávisti vyžadují specifickou trestněprávní reakci.¹⁸⁷ Ačkoli směrnice o zákazu diskriminace neukládají členským státům povinnost používat k řešení případů diskriminace trestní právo, rámcové rozhodnutí Evropské rady ukládá všem členským státům EU povinnost stanovit trestní sankce v souvislosti s podněcováním k násilí nebo nenávisti na základě rasy, barvy pleti, původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, národnostního či etnického původu, jakož i šíření rasistických a xenofobních materiálů, popírání nebo zlehčování genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, které jsou proti takovým skupinám namířeny.¹⁸⁸ Členské státy jsou rovněž povinny považovat rasistický nebo xenofobní úmysl za přitěžující okolnost.

Jediným právním nástrojem EU, který v současnosti chrání lesbické, gay, bisexuální, transgender a intersexuální (LGBTI) oběti trestných činů z nenávisti,

187 Usnesení Evropského parlamentu ze dne 14. března 2013 o posílení boje proti rasismu, xenofobii a zločinům z nenávisti (2013/2543(RSP)). Viz též FRA (2012), *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, Lucemburk, Úřad pro publikace, s. 15.

188 Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (*rámcové rozhodnutí o rasismu a xenofobii*) (Úř. věst. L 328, 6.12.2008, s. 55).

je směrnice EU o právech obětí.¹⁸⁹ Zahrnuje důvody sexuální orientace, pohlavní identity a vyjádření pohlavní příslušnosti při uznávání práv obětí a pomáhá zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo odpovídajících informací, podpory a ochrany a aby se mohly účastnit trestního řízení. Státy jsou navíc povinny provést individuální posouzení s cílem zjistit potřeby zvláštní ochrany obětí trestného činu spáchaného z nenávisti nebo motivovaného snahou o diskriminaci, (článek 22 směrnice).

Je třeba zdůraznit, že oběť nemusí být příslušníkem skupiny, proti níž je projev nepřátelství namířen. Na základě pojetí diskriminace ze strany na základě vztahů s jinou osobou je ochrana poskytována rovněž osobám, u nichž se jen předpokládá, že mají konkrétní znak nebo jsou jinak spojeny pouze se skupinou, která má konkrétní znak.

Podle EÚLP zahrnuje zákaz diskriminace povinnost bojovat proti trestným činům motivovaným rasismem, xenofobií, náboženskou nesnášenlivostí nebo zdravotním postižením, sexuální orientací či pohlavní identitou. Státy navíc mají pozitivní závazek chránit jednotlivce před násilím, zejména pokud byli informováni o riziku smrtelného nebo vážného ublížení na zdraví. ESLP v řadě soudních věcí¹⁹⁰ prohlásil, že řešení násilí a brutality vyplývajících z diskriminačních postojů stejně jako násilí, pokud se žádné takové náznaky neobjevily, by přehlíželo zvláštní povahu činů, které byly pro základní práva obzvláště ničivé. Zdůraznil rovněž, že i když volba vhodných odrazujících opatření záleží v zásadě na uvážení daného státu, účinný odrazující prostředek proti závažným činům vyžaduje efektivní trestněprávní předpisy. ESLP rovněž rozhodl, že státy mají povinnost prošetřit existenci jakéhokoli motivu k diskriminaci, který stojí za násilným činem, a že přehlížení pohnutek ke spáchání trestného činu založených na předsudcích představuje porušení článku 14 EÚLP.¹⁹¹ Tento přístup rozšiřuje ochranu poskytovanou EÚLP příslušníkům zranitelných skupin, které jsou oběťmi trestných činů z nenávisti, bez ohledu na to, zda ke zneužití dochází ze strany státních zástupců nebo třetích stran.¹⁹² Jinými slovy, násilí motivované snahou o diskriminaci představuje zhoršenou formu porušování lidských práv. To by se

189 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

190 Viz ESLP, *M.C. a A.C. proti Rumunsku*, č. 12060/12, 12. dubna 2016, bod 113.

191 Viz například ESLP, *Abdu proti Bulharsku*, č. 26827/08, 11. března 2014, viz [oddíl 6.3.](#)

192 Například viz ESLP, *R.B. proti Maďarsku*, č. 64602/12, 12. dubna 2016, bod 39.

mělo odrazit ve způsobu, jakým jsou vedena vyšetřování a jsou podporovány a chráněny oběti.

Příklad: ve věci *Identoba a další proti Gruzii*¹⁹³ týkající se homofobního útoku proti účastníkům pokojného shromáždění LGBT sdružení ESLP potvrdil, že „trestný čin z nenávisti“, spáchaný proti jedincům na základě sexuální orientace, představuje porušení článku 3 EÚLP ve spojení s článkem 14. ESLP zdůraznil, že gruzínské orgány věděly nebo měly vědět, jaká rizika jsou spojená s demonstrací, vzhledem k různým zprávám o situaci lesbických žen, gayů, bisexuálů a transsexuálů v Gruzii. Jelikož policejní ochrana nebyla poskytnuta včas a odpovídajícím způsobem, orgány nesplnily svou povinnost poskytnout odpovídající ochranu.

Příklad: ve věci *M.C. a A.C. proti Rumunsku*¹⁹⁴ byli stěžovatelé napadeni skupinou osob na cestě domů z každoročního pochodu za práva gayů. Byli vystaveni homofobnímu napadení a byli bití a kopáni. ESLP shledal, že při vyšetřování homofobního útoku orgány nevezaly v úvahu možné diskriminační motivy, a dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 3 (procesní větve) ve spojení s článkem 14 EÚLP.

Příklad: ve věci *Virabyan proti Arménii*¹⁹⁵ byl stěžovatel, člen opoziční strany, zatčen během protivládní demonstrace. Následně byl převezen na policejní stanici, kde utrpěl vážná zranění. Stěžoval si, že ve vazbě s ním bylo zacházeno špatně z důvodu jeho politického smýšlení. ESLP měl za to, že stát nezkoumal možnou příčinnou souvislost mezi údajnými politickými motivy a napadením stěžovatele. Dospěl tudíž k závěru, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 3 v jeho procesní větvi.

Příklad: ve věci *Nachova a další proti Bulharsku*¹⁹⁶ byli dva Romové zastřeleni, kteří utíkali před vojenskou policií, která se je snažila zatknout za to, že odešli bez povolení. Soused jedné z obětí tvrdil, že ihned po střelbě příslušník, který oběti usmrtil, na něho vykřikl: „Vy zatracení cikáni“. ESLP shledal, že stát porušil právo obětí na život (podle článku 2 EÚLP), a to nejen z hmotného, ale i z procesního hlediska, z důvodu nedostatečného prošetření úmrtí.

193 ESLP, *Identoba a další proti Gruzii*, č. 73235/12, 12. května 2015, viz též oddíl 4.7.

194 ESLP, *M.C. a A.C. proti Rumunsku*, č. 12060/12, 12. dubna 2016.

195 ESLP, *Virabyan proti Arménii*, č. 40094/05, 2. října 2012.

196 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát], č. 43577/98 a 43579/98, 6. července 2005.

Bylo konstatováno, že neprovedení šetření rovněž představuje porušení článku 2 ve spojení s právem nebýt diskriminován, neboť stát měl povinnost konkrétně vyšetřit možné diskriminační motivy.

Příklad: věc *Škorjanec proti Chorvatsku*¹⁹⁷ se týká rasově motivovaných násilných činů. ESLP upřesnil, že povinnost orgánů vyšetřit možné rasistické motivy se netýká pouze násilných činů na základě skutečného nebo domnělého osobního stavu nebo znaků oběti, ale také činů, které jsou založeny na skutečném či domnělém vztahu oběti nebo na základě vztahu s jinou osobou, která má skutečně nebo pravděpodobně zvláštní status nebo chráněný znak. ESLP konstatoval, že orgány činné v trestním řízení vycházely ze skutečnosti, že stěžovatelka sama nebyla romského původu, a odmítly posoudit, zda ji útočníci vnímali jako ženu romského původu. Orgány nezohlednily a nevytvořily vazbu mezi rasistickým motivem útoku a stěžovatelčíným spojením s jejím partnerem, který byl romského původu. V důsledku toho dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení článku 3 v jeho procesním aspektu ve spojení s článkem 14 EÚLP.

V řadě soudních věcí považoval ESLP násilí na základě pohlaví jako formu diskriminace žen.¹⁹⁸

Příklad: ve věci *Eremia proti Moldavsku*¹⁹⁹ byla první stěžovatelka obětí domácího násilí ze strany manžela, policisty. Jejich dvě dcery, druhá a třetí stěžovatelka, byly pravidelně svědky násilí, které mělo vliv na jejich duševní pohodu. ESLP měl za to, že neschopnost orgánů chránit stěžovatelky odráží skutečnost, že si neuvědomují závažnost násilí páchaného na ženách. Nedostatečné zohlednění problému násilí páchaného na ženách v Moldavské republice ze strany orgánů představovalo diskriminační zacházení na základě pohlaví v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 3 EÚLP.

Příklad: ve věci *M.G. proti Turecku*²⁰⁰ stěžovatelku její manžel bil během jejich manželství a vyhrožoval jí během rozvodu. Stěžovala si na nedostatečnou ochranu ze strany orgánů před domácím násilím a na systematické a trvalé násilí páchané na ženách v Turecku. ESLP shledal, že ačkoli se stěžovatelka

197 ESLP, *Škorjanec proti Chorvatsku*, č. 25536/14, 28. března 2017.

198 Viz též ESLP, *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, 9. června 2009, viz oddíl 6.3.

199 ESLP, *Eremia proti Moldavsku*, č. 3564/11, 28. května 2013.

200 ESLP, *M.G. proti Turecku*, č. 646/10, 22. března 2016.

v roce 2007 rozvedla, až do roku 2012, kdy vstoupil v platnost nový zákon, nebyla před svým bývalým manželem účinně chráněna, a to navzdory četným žádostem podaným k vnitrostátním soudům. V důsledku toho dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3 EÚLP.

Příklad: ve věci *Halime Kiliç proti Turecku*²⁰¹ dosáhla stěžovatelčina dcera ochranných příkazů proti svému násilnickému manželovi. Orgány však nepřijaly účinná opatření na její ochranu a ona utrpěla smrtelná zranění. ESLP shledal, že neschopnost vnitrostátních orgánů potrestat jejího manžela za nedodržení ochranného příkazu je zbavila jejich účinnosti a on ji i nadále beztrestně napadal. V důsledku toho dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 EÚLP.

Kromě povinnosti provádět vyšetřování mají státy povinnost předcházet nenávislně motivovanému násilí na straně soukromých osob, o němž orgány věděly nebo měly vědět²⁰² nebo proti kterému měly zasáhnout na ochranu obětí trestných činů ve vztahu k činům soukromých subjektů.

Příklad: ve věci *97 členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a čtyři další proti Gruzii*²⁰³ napadla ultraortodoxní skupina skupinu Svědků Jehovových. Přestože policie byla informována, nezasáhla s cílem zabránit násilí. Následné šetření bylo ukončeno, jakmile policie prohlásila, že není možné zjistit totožnost pachatelů. ESLP shledal, že neschopnost policie zasáhnout na ochranu obětí v rasově motivovaném násilí a následné nedostatečné vyšetřování představuje porušení článku 3 (právo nebýt podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu) a článku 9 (právo na svobodu náboženského vyznání) ve spojení s článkem 14 EÚLP, neboť bylo založeno na náboženských důvodech.

Podle práva RE Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva) odsuzuje všechny formy diskriminace žen.²⁰⁴

201 ESLP, *Halime Kiliç proti Turecku*, č. 63034/11, 28. června 2016.

202 ESLP, *Dordević proti Chorvatsku*, č. 41526/10, 24. července 2012, body 138 a 149, viz oddíl 2.4.2.

203 ESLP, *97 členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a čtyři další proti Gruzii*, č. 71156/01, 3. května 2007.

204 Rada Evropy, Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, CETS č. 210, 2011. Viz oddíl 1.1.1.

2.7. Nenávistné verbální projevy

Klíčový bod

- Nenávistné verbální projevy jsou podporou nenávisti na základě jednoho z chráněných důvodů.

Nenávistné verbální projevy zahrnují jakékoli veřejné projevy, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují nenávist, diskriminaci nebo nepřátelství vůči konkrétní skupině. Jsou nebezpečné, neboť přispívají k rostoucí atmosféře nesnášenlivosti vůči určitým skupinám. Slovní útoky se mohou přeměnit na fyzické útoky.

Podle Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti²⁰⁵ se nenávistnými verbálními projevy rozumí jakákoli forma obhajoby a podpory hanobení, nenávisti nebo pomlouvání osoby či skupiny osob a podněcování k nim, jakož i jakékoli obtěžování, urážky, negativní stereotypizace, stigmatizace či vyhrožování, pokud jde o tuto osobu nebo skupinu osob, jakož i ospravedlňování těchto druhů vyjádření.

Nenávistné verbální projevy mohou mít rovněž formu veřejného popírání, banalizace nebo ospravedlňování zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů a glorifikace osob odsouzených za spáchání těchto zločinů.²⁰⁶

Trestné činy z nenávisti a nenávistné verbální projevy mají stejný cíl, jímž je oslabit důstojnost a hodnotu lidské příslušnosti k určité skupině. Na rozdíl od trestných činů z nenávisti však nemusí nenávistné verbální projevy vždy představovat trestný čin.

Podle EÚLP se vyvíjí judikatura ESLP týkající se nenávistných verbálních projevů, včetně nenávistných verbálních projevů na internetu, což zahrnuje vyvažování různých práv: zákaz diskriminace, právo na soukromý život a svoboda projevu. V následujících příkladech ESLP potvrdil, že zásada zákazu diskriminace může omezovat užívání jiných práv.

²⁰⁵ Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI), General Policy Recommendation No. 15 on Combating Hate Speech, 8. prosince 2015.

²⁰⁶ Tamtéž.

Příklad: ve věci *M'Balla M'Balla proti Francii*²⁰⁷ byl stěžovatel komik, který byl odsouzen za vyjadřování negacionistických a antisemitských názorů během svých živých vystoupení. Tvrdil, že toto odsouzení bylo v rozporu s jeho svobodou projevu. ESLP shledal, že projev nenávisti a antisemitismu a podpora popírání holokaustu nemohou spadat do ochrany podle článku 10 EÚLP. Soud měl rovněž za to, že stěžovatel „se tedy svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy dovolával s cílem, který je v rozporu s textem a duchem Úmluvy a který by – pokud by byl akceptován – vedl ke zničení práv a svobod zaručených Úmluvou“. Jeho stížnost byla prohlášena za nepřipustnou.

Příklad: ve věci *Vejdeland a další proti Švédsku*²⁰⁸ byli stěžovatelé odsouzeni za šíření homofobních letáků ve škole. ESLP rozhodl, že zásah do jejich svobody projevu byl v demokratické společnosti nezbytný kvůli ochraně pověsti a práv ostatních, a proto nedošlo k porušení článku 10 EÚLP.

Příklad: ve věci *Karahmed proti Bulharsku*²⁰⁹ navštěvoval stěžovatel mešitu v Sofii za účelem pravidelných pátečních modliteb. Ve stejný den přišlo přibližně 150 příznivců pravicové politické strany, kteří protestovali proti hluku vycházejícímu z reproduktorů v mešitě během svolávání k modlitbám. Křičeli urážky na shromážděné věřící a házeli vejce a kameny. Mezi několika demonstranty a věřícími došlo k rvačce, když demonstranti nainstalovali na střechu mešity své vlastní reproduktory, aby přehlušili zvuky modliteb, a věřící se je pokusili odstranit. To, že vnitrostátní orgány nevyvážily řádně svá opatření k zajištění účinného a poklidného uplatňování práv demonstrantů a práv stěžovatele a ostatních věřících na společnou modlitbu, a i jejich následná nedostatečná reakce na tyto události a zejména na nenávistné verbální projevy, znamenaly, že stát nesplnil své pozitivní závazky ve smyslu článku 9 EÚLP (svoboda vyznání).

Mají-li komentáře třetích stran formu nenávistných verbálních projevů a přímých hrozeb pro fyzickou nedotknutelnost jednotlivců, mohou být členské státy oprávněny přenést odpovědnost na internetové zpravodajské portály, pokud nepřijmou neprodleně opatření k odstranění zjevně protiprávních komentářů, a to i bez oznámení údajné oběti nebo třetích stran.

207 ESLP, *M'Bala M'Bala proti Francii* (rozh.), č. 25239/13, 20. října 2015.

208 ESLP, *Vejdeland a další proti Švédsku*, č. 1813/07, 9. února 2012.

209 ESLP, *Karahmed proti Bulharsku* č. 30587/13, 24. února 2015.

Příklad: ve věci *Delfi AS proti Estonsku*²¹⁰ vlastnila stěžovatelka jeden z největších internetových zpravodajských portálů v Estonsku. Po zveřejnění článku na portálu týkajícím se lodní společnosti se pod článkem objevila řada komentářů anonymních třetích stran, které obsahovaly osobní výhrůžky a urážlivá vyjádření namířená proti majiteli lodní společnosti. Portál komentáře smazal o několik týdnů později a až na žádost žalující strany, ale zaplatit odškodné odmítl. Proti stěžovatce bylo zahájeno řízení pro pomluvu a bylo jí nakonec nařízeno zaplatit odškodné ve výši 320 EUR. ESLP shledal, že povinnost zabránit protiprávním komentářům nebo je odstranit a sankce ve výši 320 EUR uložené stěžovatce nepředstavovaly neúměrné omezení jejího práva na svobodu projevu. Pokud jde o obsah komentářů, bylo konstatováno, že projevy nenávisti a očividných výhrůžek byly zjevně protiprávní, představovaly tak nenávistné verbální projevy, a tudíž nevyžadovaly žádnou další jazykovou či právní analýzu.²¹¹

ESLP se domníval, že povinnost velkých zpravodajských portálů přijímat účinná opatření k omezení šíření nenávistných verbálních projevů a projevů podněcujících k násilí nelze stavět na roveň „soukromé cenzuře“. Možnost potenciální oběti takového projevu průběžně sledovat internet je ve skutečnosti omezenější než schopnost velkého komerčního internetového zpravodajského portálu předcházet protiprávním komentářům nebo je odstraňovat.

ESLP je často vyzýván k tomu, aby vyvážil konkurenční práva. V následujících příkladech jsou uvedeny věci, v nichž bylo vyjádření názoru považováno za důležitější než nutnost potrestat nenávistné verbální projevy.

Příklad: ve věci *Perinçek proti Švýcarsku*²¹² byl stěžovatel, turecký akademický pracovník, odsouzen za to, že veřejně popíral, že v Osmanské říši došlo ke genocidě arménského lidu. S přihlédnutím zejména k souvislostem, v nichž výroky byly učiněny, skutečnost, že neměly dopad na důstojnost příslušníků

210 ESLP, *Delfi AS proti Estonsku* [velký senát], č. 64569/09, 16. června 2015.

211 Srov. s ESLP, *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete a Index.hu Zrt proti Maďarsku*, č. 22947/13, 2. února 2016, kde Soud poznamenal, že používání vulgárních vět není samo o sobě rozhodující a že je nutné zohlednit zvláštnosti stylu komunikace na některých internetových portálech. Výrazy použité v předmětných komentářích měly nízkou úroveň, na mnoha internetových portálech, ale představují běžně se vyskytující součást komunikace, což snižuje význam, který jim lze připisovat.

212 ESLP, *Perinçek proti Švýcarsku* [velký senát], č. 27510/08, 15. října 2015.

arménské komunity až tak, aby bylo vyžadováno odsouzení za trestný čin, a skutečnost, že Švýcarsko nebylo podle mezinárodního práva povinno takové výroky kriminalizovat, dospěl ESLP k závěru, že se stěžovatelovy výroky týkaly záležitosti veřejného zájmu a že nepředstavovaly výzvu k vyjádření nenávisti nebo nesnášenlivosti. ESLP dospěl k závěru, že v demokratické společnosti nebylo nutné, aby stěžovatel dostal trestněprávní postih za účelem ochrany práv arménské komunity v této věci.

Příklad: ve věci *Sousa Goucha proti Portugalsku*²¹³ byl stěžovatel, který je známý televizní moderátor s homosexuální orientací, předmětem vtipu, v němž byl zmíněn jako žena, během živé televizní komediální show. ESLP se nedomníval, že by vtip přirovnávající muže s homosexuální orientací k ženám, představoval homofobní nenávistný verbální projev. Proto rozhodnutí orgánů nezahájit trestní stíhání neporušuje článek 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Podle mezinárodního práva stanoví článek 20 ICCPR, že jakákoli válečná propaganda a jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

Výbor pro lidská práva v této souvislosti poukázal na to, že se zákaz podle čl. 20 odst. 1 rozšiřuje na všechny formy propagandy, která vyhrožuje nebo vede k aktu agrese či k porušování míru v rozporu s Chartou Organizace spojených národů. Odstavec 2 je namířen proti jakékoli národní, rasové nebo náboženské nenávisti, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, ať už má taková propaganda nebo obhajoba cíle, které jsou vnitřní či vnější vůči dotčenému státu.²¹⁴

Podněcování ke genocidě je podle mezinárodního práva trestným činem, za který lze uložit trest i v případě, že dotčený akt nebyl v příslušném okamžiku a na příslušném místě podle místního práva nezákonný. Ve slavném rozsudku proti Juliu Streicherovi Mezinárodní vojenský tribunál (IMT) v Norimberku uvedl, že „ve svých projevech a článcích týden co týden, měsíc co měsíc infikoval německou mysl vírem antisemitismu a podněcoval německý lid k aktivnímu pronásledování“.²¹⁵ IMT jej shledal vinným ze zločinů proti lidskosti.

²¹³ ESLP, *Sousa Goucha proti Portugalsku*, č. 70434/12, 22. března 2016.

²¹⁴ Obecná připomínka č. 11 (General Comment No. 11) Výboru pro lidská práva.

²¹⁵ Mezinárodní vojenský tribunál, rozsudek ze dne 1. října 1946, ve: *The Trial of German Major War Criminals. Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany*, část 22, s. 501.

Článek III Úmluvy OSN o zabránění a trestání zločinu genocidia předpokládá, že trestné jsou genocidium, spolčení k spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia, pokus spáchání genocidia a účastenství na genocidiu.

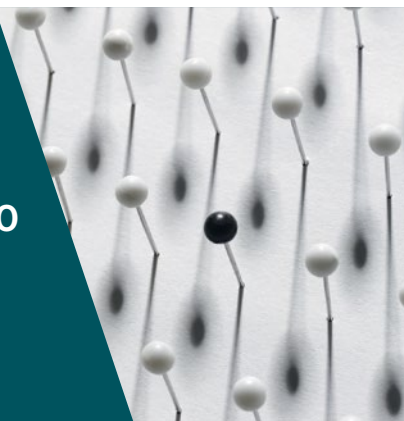
V roce 2003 odsoudil Mezinárodní trestní tribunál OSN pro Rwandu (ICTR) tři bývalé vedoucí pracovníky sdělovacích prostředků za to, že byli klíčovými postavami v mediální kampani, která měla v roce 1994 podnítit etnické Huty k zabíjení Tutsiů ve Rwandě.²¹⁶ Byli odsouzeni za genocidu, přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidy, spolčení k spáchání genocidy a k vyhlazení a pronásledování jako zločiny proti lidskosti. Senát uvedl, že „nenávistný verbální projev je diskriminační forma agrese, která ničí důstojnost osob ve skupině, která je předmětem útoku. Vytváří nižší postavení nejen v očích samotných členů skupiny, ale i v očích ostatních, kteří je vnímají a jednají s nimi jako s něčím, co má nižší postavení než člověk. Hanobení osoby na základě její etnické identity nebo příslušnosti k jiné skupině samo o sobě, jakož i jeho další důsledky mohou být nevratnou újmou“.²¹⁷

216 OSN, Mezinárodní trestní tribunál OSN pro Rwandu, *Prosecutor proti Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza a Hassan Ngeze*, věc č. ICTR-99-52-T.

217 Tamtéž.

3

Odůvodnění méně příznivého zacházení podle evropského antidiskriminačního práva

EU	Probíraná témata	RE
<p>Objektivní odůvodnění: Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), čl. 2 písm. b), směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), čl. 2 odst. 1 písm. b)</p> <p>Zvláštní důvody pro odůvodnění:</p> <p>Podstatný profesní požadavek: Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), čl. 14 odst. 2; směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), článek 4; směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 4 odst. 1</p> <p>Náboženské instituce: Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 4 odst. 2</p> <p>Věk: Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), článek 6</p> <p>Ochrana veřejné bezpečnosti: Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 2 odst. 5</p> <p>SDEU, C-354/16, <i>Kleinsteuber proti Mars GmbH</i>, 2017</p>	<p>Odůvodnění méně příznivého zacházení podle evropského antidiskriminačního práva</p>	<p>EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace)</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>SDEU, C-188/15, <i>Bougnaoui a ADDH proti Micropole SA</i> [velký senát], 2017</p> <p>SDEU, C-416/13, <i>Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo</i>, 2014</p> <p>SDEU, C-285/98, <i>Kreil proti Bundesrepublik Deutschland</i>, 2000</p> <p>SDEU, C-207/98, <i>Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern</i>, 2000</p> <p>SDEU, věc 222/84, <i>Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i>, 1986</p>		

Za určitých okolností mohou soudy akceptovat, že k tomuto rozdílnému zacházení došlo, ale že je přijatelné. Přístup k odůvodnění podle práva EU je i přes určité rozdíly v podstatě podobný přístupu ESLP.

Podle EÚLP spočívá přístup ESLP v souvislosti s přímou i nepřímou diskriminací v používání obecně formulovaného odůvodnění. Naproti tomu **podle práva EU** jsou stanoveny pouze konkrétní omezené výjimky pro přímou diskriminaci a obecné odůvodnění je posuzováno pouze v souvislosti s nepřímou diskriminací. Jinými slovy, podle směrnic o zákazu diskriminace lze rozdíl v zacházení v případech údajné přímé diskriminace odůvodnit pouze v případě, že je v souladu s konkrétními cíli výslovně uvedenými v těchto směrnících.

Je třeba poznamenat, že test odůvodnění na základě objektivních důvodů podle EÚLP a test odůvodnění v rámci výjimek ze směrnic o zákazu diskriminace jsou velmi podobné. Oba testy zahrnují posouzení legitimity sledovaných cílů a přiměřenosti prostředků používaných k dosažení těchto cílů.

3.1. Uplatňování objektivního odůvodnění na základě EÚLP

Klíčové body

- Podle EÚLP je rozdílné zacházení v případech údajné přímé a nepřímé diskriminace předmětem objektivního odůvodnění.
- Rozdílné zacházení může být odůvodněno, pokud sleduje legitimní cíl a pokud prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.

Objektivní odůvodnění je k dispozici, pokud jde **podle EÚLP** o přímou i nepřímou diskriminaci. Podle ESLP:

„[rozdílné] zacházení s osobami, které jsou ve srovnatelném postavení... je diskriminační, pokud není objektivně a rozumně odůvodněno, tedy pokud nesleduje legitimní cíl nebo pokud použité prostředky nejsou přiměřené sledovanému cíli.“²¹⁸

Z toho vyplývá, že rozdílné zacházení v odůvodněných případech nebude představovat diskriminaci.

Judikatura ESLP ukazuje, že rozdílné zacházení v souvislosti se záležitostmi, které jsou považovány za základ osobní důstojnosti, jako je diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, soukromého a rodinného života, se odůvodňuje obtížněji než to, které se týká širších hledisek sociální politiky, zejména pokud má fiskální důsledky. ESLP v této souvislosti používá terminologii „diskreční pravomoci“, která označuje oblast uvážení státu při určování toho, zda má být rozdílné zacházení odůvodněno. Pokud je tato diskreční pravomoc považována za „úzkou“, uplatňuje ESLP vyšší míru kontroly.

K odůvodnění rozdílného zacházení musí být uvedeno:

- že dotyčný předpis nebo zvyklost sledují legitimní cíl,
- že prostředky zvolené k dosažení tohoto cíle (tj. opatření, které vedlo k rozdílnému zacházení) jsou přiměřené a nezbytné k dosažení tohoto cíle.

Aby bylo možné určit, zda je rozdílné zacházení přiměřené, musí se soud ujistit, že:

- k dosažení tohoto cíle nejsou žádné jiné prostředky, které by do práva na rovné zacházení zasahovaly méně. Jinak řečeno, že vzniklé znevýhodnění je minimální možná výše škody, která je potřebná k dosažení sledovaného cíle,
- cíl, jehož má být dosaženo, je natolik důležitý, aby tuto míru zasahování odůvodňoval.

²¹⁸ ESLP, *Burden proti Spojenému království* [velký senát], č. 13378/05, 29. dubna 2008, bod 60; ESLP, *Guberina proti Chorvatsku*, č. 23682/13, 22. března 2016, bod 69.

3.2. Uplatňování objektivního odůvodnění na základě práva EU

Klíčový bod

- Podle práva EU je v souvislosti s nepřímou diskriminací k dispozici objektivní odůvodnění.

Podle práva EU používají směrnice EU o zákazu diskriminace v souvislosti s nepřímou diskriminací obdobné znění možného objektivního odůvodnění. Směrnice o rasové rovnosti uvádí:

„nepřímou diskriminací [se] rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.“²¹⁹

Například ve věci týkající se umístění elektroměrů do nepřístupné výšky²²⁰ SDEU rozhodl, že pro odůvodnění této praxe by měl předkládající soud určit, zda existují jiné vhodné a méně omezující prostředky pro dosažení sledovaných cílů (zabezpečení přenosu elektřiny a náležitě zaznamenávání spotřeby elektřiny). Pokud by taková opatření neexistovala, tato praxe by nebyla nepřiměřená, pouze pokud by obyvatelům čtvrti nebylo bráněno v přístupu k elektřině za podmínek, které nejsou urážlivé nebo stigmatizující povahy a které jim umožní pravidelně kontrolovat jejich spotřebu elektřiny.

V kontextu zaměstnání SDEU váhá, zda má akceptovat rozdílné zacházení na základě manažerských důvodů spojených s ekonomickými zájmy zaměstnavatelů, zatímco je ochotnější akceptovat rozdílné zacházení na základě obecnějších cílů sociální politiky a politiky zaměstnanosti s fiskálními důsledky. Ve věcech týkajících se těchto aspektů přiznává SDEU státům široký „prostor pro uvážení“.

219 Směrnice o rasové rovnosti, čl. 2 písm. b); směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. b), směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění), čl. 2 odst. 1 písm. b).

220 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashchita ot diskriminatsia [velký senát], 16. července 2015, (podrobnosti viz oddíl 2.2.3).

SDEU například rozhodl, že cíl podpory vysokoškolského vzdělávání²²¹ nebo kompenzace nevýhod přerušení kariéry v případě výchovy dětí²²² jsou legitimní cíle, které mohou odůvodnit nepřímou diskriminaci. SDEU naopak zdůraznil, že cíl omezení veřejných výdajů nemůže sloužit jako odůvodnění.²²³

SDEU zaujal podobné přístupy v rámci zásady zákazu diskriminace, kterou zaručuje Listina základních práv EU. Naznačil, že rozdíl v zacházení je odůvodněný, pokud je založen na objektivním a přiměřeném kritériu, tj. pokud se rozdíl týká právně povoleného cíle sledovaného dotčenými právními předpisy a je přiměřený sledovanému cíli daného zacházení.²²⁴

Příklad: SDEU nabídl podrobné vysvětlení myšlenky objektivního odůvodnění ve věci *Bilka – Kaufhaus GmbH proti Karin Weber Von Hartz*²²⁵. V této věci zaměstnanci na částečný pracovní úvazek, kteří byli vyloučeni ze zaměstnaneckého penzijního systému společnosti Bilka (obchodního domu), namítali, že toto jednání zakládalo nepřímou diskriminaci žen, protože ty tvořily naprostou většinu zaměstnanců pracujících na částečný úvazek. SDEU konstatoval, že by se toto jednání nepřímé diskriminaci rovnalo, pokud by nebylo možné zdůvodnit rozdíl v užívání práv. Za účelem odůvodnění bylo třeba prokázat, že: „... opatření, která zvolila společnost Bilka, odpovídají skutečné potřebě na straně podniku, jsou přiměřená s ohledem na dosažení sledovaných cílů a jsou k tomuto účelu nezbytná“.

Společnost Bilka argumentovala tím, že cílem rozdílu v zacházení bylo odrazovat od práce na částečný úvazek a motivovat k práci na plný úvazek, protože zaměstnanci pracující na částečný úvazek nebyli příliš ochotni pracovat večer nebo v sobotu, což ztěžovalo zajištění přiměřeného personálního obsazení. SDEU konstatoval, že tento účel může představovat legitimní cíl. Neodpověděl však na otázku, zda vyloučení zaměstnanců pracujících na částečný úvazek z penzijního systému je k dosažení tohoto cíle přiměřené. Požadavek „nezbytnosti“ přijatých opatření znamená, že

221 SDEU, C-238/15, *Maria do Céu Bragança Linares Verruga a další proti Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche*, 14. prosince 2016.

222 SDEU, C-173/13, *Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17. července 2014.

223 SDEU, spojené věci C-4/02 a C-5/02, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Mein a Silvia Becker proti Land Hessen*, 23. října 2003.

224 SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014.

225 SDEU, věc 170/84, *Bilka – Kaufhaus GmbH proti Karin Weber Von Hartz*, 13. května 1986.

musí být prokázáno, že neexistují žádné rozumné alternativní prostředky, které by zásadu rovného zacházení narušovaly méně. Bylo ponecháno na vnitrostátním soudu, aby právo aplikoval na skutkovou podstatu věci.

3.3. Konkrétní důvody odůvodnění podle práva EU

Klíčové body

- Pokud jde o přímou diskriminaci, existují podle práva EU zvláštní výjimky, které jsou přizpůsobeny kontextu oblasti ochrany.
- Mezi konkrétní výjimky patří:
 - o podstatný profesní požadavek,
 - o výjimky týkající se náboženských institucí,
 - o výjimky týkající se diskriminace na základě věku.

Jak je uvedeno výše, podle směrnic o zákazu diskriminace existuje zvláštní soubor odůvodnění, která umožňují, aby rozdílné zacházení bylo odůvodněno v omezené řadě okolností. Výjimka týkající se „podstatného profesního požadavku“ je obsažena v každé ze směrnic²²⁶ (s výjimkou směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, protože se netýká oblasti zaměstnání). Tento požadavek umožňuje zaměstnavatelům rozlišovat jednotlivce na základě chráněného důvodu tam, kde má tento důvod neodmyslitelnou souvislost se schopností nebo kvalifikací požadovanou pro konkrétní pracovní místo.²²⁷ Druhé dvě výjimky se nacházejí pouze ve směrnici o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)²²⁸: zaprvé, přípustnost diskriminace na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení ze strany zaměstnavatelů, kteří jsou nábožensky orientovanými organizacemi;²²⁹ a zadruhé přípustnost diskriminace na základě věku za určitých okolností.²³⁰ Striktní přístup SDEU

226 Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřevzaté znění), čl. 14 odst. 2; směrnice o rasové rovnosti, článek 4; směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 4 odst. 1.

227 Tamtéž.

228 Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16).

229 Směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 4 odst. 2.

230 Směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 6.

k výkladu výjimek z rozdílného zacházení svědčí o tom, že jakékoli výjimky budou vykládány úzce, neboť klade důraz na význam jakýchkoli práv, která pro jednotlivce vyplývají z práva EU.²³¹

Kromě toho čl. 2 odst. 5 směrnice o rovném zacházení v zaměstnání stanovil výjimku ze zákazu diskriminace z důvodů souvisejících s ochranou veřejné bezpečnosti. Cílem tohoto ustanovení bylo předcházet konfliktu mezi zásadou rovného zacházení na jedné straně a nutností zajistit veřejný pořádek, bezpečnost a zdraví, prevenci trestných činů a ochranu práv a svobod jednotlivců na straně druhé a mezi nimi rozhodovat. To vše je nezbytné pro fungování demokratické společnosti. Ustanovení čl. 2 odst. 5 jako výjimka ze zásady zákazu diskriminace musí být vykládáno striktně. SDEU například rozhodl, že opatření, která mají za cíl zabránit leteckým nehodám sledováním způsobilosti pilotů a jejich fyzických schopností s cílem zajistit, aby příčinou nehod nebyla lidská chyba, je zahrnuto do čl. 2 odst. 5 směrnice. Ustanovení zakazující pilotům pokračovat v práci i po dosažení věku 60 let však shledal nepřiměřeným.²³² Konstatoval též, že za slučitelné s čl. 2 odst. 5 směrnice lze považovat ustanovení, které stanoví věkovou hranici 68 let pro výkon povolání smluvního zubního lékaře v systému zákonného zdravotního pojištění, pokud by se předešlo riziku závažného porušení finanční rovnováhy systému sociálního zabezpečení za účelem dosažení vysoké ochrany zdraví.²³³

3.3.1. Podstatný profesní požadavek

Podle směrnic o zákazu diskriminace, pokud se zabývají oblastí zaměstnání:

„[...] mohou členské státy stanovit, že rozdíl v zacházení na základě charakteristik souvisejících s [chráněným důvodem] nepředstavuje diskriminaci, pokud z povahy profesní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto charakteristiky představují podstatný a určující profesní požadavek, je-li jeho cíl legitimní a požadavek přiměřený“.²³⁴

231 Viz například SDEU, věc 222/84, *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15. května 1986, bod 36.

232 SDEU, C-447/09, *Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa AG* [velký senát], 13. září 2011, viz oddíl 3.3.3.

233 SDEU, C-341/08, *Domnica Petersen proti Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe* [velký senát], 12. ledna 2010, body 60–64.

234 Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 14 odst. 2; směrnice o rasové rovnosti, článek 4; směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 4 odst. 1.

Toto odůvodnění umožňuje zaměstnavatelům rozlišovat mezi jednotlivci na základě chráněného znaku, je-li tento znak přímo spojen s vhodností nebo schopností plnit povinnosti vyžadované konkrétním pracovním místem.

Příklad: ve věci *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*²³⁵ (viz oddíl 5.5) se spor týká věkové hranice 30 let pro nábor místních policistů. SDEU potvrdil, že disponování zvláštními fyzickými schopnostmi může být považováno za „podstatný a určující profesní požadavek“ ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES). Kromě toho konstatoval, že „disponování zvláštními fyzickými schopnostmi [je přítom] vlastností související s věkem“.²³⁶ V této věci však SDEU dospěl k závěru, že věková hranice je nepřiměřená.²³⁷

Existují jasně stanovená povolání, která spadají do působnosti výjimky na základě podstatného profesního požadavku: ve věci *Komise proti Německu* SDEU, který vycházel z šetření Komise o rozsahu výjimky týkající se diskriminace na základě pohlaví, uvedl konkrétní profese, v nichž by byla tato výjimka pravděpodobně použitelná.²³⁸ Zvláštní pozornost byla věnována uměleckým profesím, které mohou vyžadovat zvláštní vlastnosti náležející jednotlivcům jako neoddelitelné znaky, např. požadavek, aby vystupovala zpěvačka, která má cit pro určitý styl, aby určitou roli hrál mladý herec, aby tančil fyzicky schopný jednatel nebo aby v módním průmyslu pracovali jako modelové a modelky muži či ženy. Nejednalo se však o pokus sestavit vyčerpávající seznam. K jiným příkladům může patřit zaměstnávání osoby čínského etnického původu v čínské restauraci pro zachování autenticity nebo zaměstnávání žen ve sportovních klubech vyhrazených ženám.

235 SDEU, C-416/13, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, 13. listopadu 2014.

236 Tamtéž, bod 37.

237 Odůvodnění SDEU viz oddíl 5.5. Srov. s SDEU, C-229/08, *Colin Wolf proti Stadt Frankfurt am Main* [velký senát], 12. ledna 2010, bod 40, kde SDEU zachoval maximální věkovou hranici 30 let pro nábor příslušníků zásahových složek. SDEU uvedl, že fyzická schopnost je znakem souvisejícím s věkem a v dané věci představuje podstatný a určující profesní požadavek. Důvodem byla skutečnost, že povinnosti při zásazích vyžadují mimořádně vysokou fyzickou schopnost. Srov. také s SDEU, C-258/15, *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias* [velký senát], 15. listopadu 2016, viz oddíl 5.5, kde SDEU konstatoval, že věková hranice 35 let pro přijetí do policejního sboru nepředstavuje diskriminační zacházení.

238 SDEU, věc 248/83, *Komise Evropských společenství proti Spolkové republice Německo*, 21. května 1985.

Příklad: ve věci *Komise proti Francii*²³⁹ SDEU konstatoval, že za určitých okolností nebude nezákonné vyhradit pracovní místa především uchazečům ve vězeňských zařízeních určených pro muže a uchazečkám ve vězeňských zařízeních určených pro ženy. Tato výjimka však mohla být použita pouze ve vztahu k pracovním místům, která zahrnovala činnosti, v nichž byla příslušnost ke konkrétnímu pohlaví relevantní. V této věci chtěly francouzské orgány zachovat určité procento pracovních míst pro mužské uchazeče, protože kromě jiných povinností, které mohou plnit pouze muži, může nastat i potřeba použití fyzické síly pro odstrašení případných výtržníků. Ačkoli SDEU v zásadě tyto argumenty akceptoval, nepodařilo se francouzským orgánům splnit požadavek transparentnosti ve vztahu ke konkrétním činnostem, které by měli provádět pouze mužští uchazeči; generalizace vhodnosti určitého pohlaví nepostačí.

Příklad: ve věci *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*²⁴⁰ podala policistka pracující v Severním Irsku stížnost na to, že jí nebyla prodloužena pracovní smlouva. Policejní velitel tento krok odůvodnil tím, že policistky nebyly školeny v manipulaci se střelnými zbraněmi, a to na základě toho, že „v situaci vyznačující se závažnými vnitřními nepokoji by nošení zbraně policistkami mohlo vytvářet další rizika útoku na jejich život, a proto by mohlo být v rozporu s požadavky veřejné bezpečnosti“. SDEU konstatoval, že jakkoli je třeba ohrožení bezpečnosti brát v úvahu, hrozba se týká stejně mužů i žen a ženy nejsou více ohroženy. S výjimkou odůvodnění souvisejícího s biologickými faktory specifickými jen pro ženy, jako je ochrana dítěte během těhotenství ženy, nebylo možné rozdílné zacházení odůvodnit na základě toho, že veřejné mínění požaduje ochranu žen.

Příklad: ve věci *Mahlberg proti Land Mecklenburg-Vorpommern*²⁴¹ nebyla stěžovatelka, která byla těhotná, přijata na stálé pracovní místo zdravotní sestry, na němž měla podstatná část práce probíhat na operačních sálech. Tento krok byl zdůvodněn tím, že by dítě mohlo utrpět újmu v důsledku expozice škodlivým látkám na operačním sále. SDEU konstatoval, že vzhledem k tomu, že dané pracovní místo bylo stálé, bylo nepřiměřené stěžovatelce bránit v přístupu k němu, protože její neschopnost pracovat na operačním

239 SDEU, věc 318/86, *Komise Evropských společenství proti Francouzské republice*, 30. června 1988.

240 SDEU, věc 222/84, *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15. května 1986.

241 SDEU, C-207/98, *Mahlberg proti Land Mecklenburg-Vorpommern*, 3. února 2000.

sále by byla pouze dočasná. Jakkoli byla omezení pracovních podmínek pro těhotné ženy přijatelná, měla být přísně limitována na povinnosti, které by ženě způsobily újmu, a nemohla zahrnovat generalizovanou překážku práce.

Příklad: ve věci *Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA*²⁴² (viz [oddíl 5.8](#)) SDEU konstatoval, že nošení muslimského šátku v práci lze považovat za podstatný a určující profesní požadavek. SDEU rozhodl, že požadavek směrnice o rovnosti v zaměstnání na zdůvodnění diskriminačního předpisu je uspokojen pouze tehdy, je-li objektivně vynucený povahou dotyčné pracovní činnosti nebo podmínkami jejího výkonu. Výjimka proto nepokrývá takové subjektivní pohnutky, jako je vůle zaměstnavatele zohledňovat zvláštní přání zákazníka, aby služby nebyly zajišťovány zaměstnankyní nosící muslimský šátek.

Příklad: ve věci²⁴³ z Rakouska si gynekolog stěžoval na pravidla postupu při zadání zakázky v systému zákonného zdravotního pojištění. Uchazečky dostaly ve výběrovém řízení automaticky o 10 % bodů více. Stěžovatel tvrdil, že ačkoli obdržel maximální počet bodů ve všech kategoriích, skončil na seznamu z důvodu zvýhodnění lékařek až na třetím místě. Rakouský Nejvyšší soud rozhodl, že za okolností dané věci se jedná o podstatný profesní požadavek, neboť je zde nedostatečný počet gynekoložek (ženy tvoří pouze 23 % všech gynekologů) a některé pacientky dávají přednost lékařce.

Osmnáctý bod odůvodnění směrnice o rovnosti v zaměstnání obsahuje konkrétnější vyjádření výjimky z podstatného profesního požadavku ve vztahu k určitým veřejným službám souvisejícím s bezpečností a ochranou. Nejde o samostatnou výjimku jako takovou, spíše by toto ustanovení mělo být chápáno jako výslovné vyjádření důsledků uplatnění podstatného profesního požadavku v konkrétním kontextu:

„Tato směrnice zejména nevyžaduje, aby ozbrojené síly, policie, vězeňské nebo záchranné služby přijímaly nebo zaměstnávaly osoby, které nemají požadovanou schopnost vykonávat řadu funkcí, jejichž vykonávání by se od nich mohlo požadovat se zřetelem k oprávněnému cíli zachování operační schopnosti těchto služeb.“²⁴⁴

242 SDEU, C-188/15, *Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA* [velký senát], 14. března 2017.

243 Rakousko, rakouský Ústavní soud, V 54/2014-20, 9. prosince 2014.

244 Směrnice 2000/78/ES o rovnosti v zaměstnání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 17).

Obvykle se to může týkat situace odmítnutí osob, které překročily určitý věk či mají zdravotní postižení, v případě určitých pracovních míst, která jsou považována za vysoce fyzicky náročná. V tomto ohledu čl. 3 odst. 4 směrnice dovoluje členským státům, aby výslovně vyloučily uplatnění ustanovení směrnice na ozbrojené síly. Jakkoli se toto ustanovení ve směrnici o rovnosti mužů a žen (přepřecovaném znění) neobjevuje, zkoumáním dvou věcí týkajících se diskriminace na základě pohlaví a ozbrojených sil lze posoudit jeho možné použití. Tyto věci byly posuzovány podle čl. 2 odst. 2 směrnice o rovném zacházení, který obsahoval prostředek obhajoby „podstatný profesní požadavek“, nyní uvedený v čl. 14 odst. 2 směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřecovaného znění).

Příklad: ve věci *Angela Maria Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence*²⁴⁵ sloužila stěžovatelka jako velitelka části zásahové jednotky. Byla propuštěna pro nadbytečnost po škrtech vojenských výdajů, které pro zásahové jednotky zavedly zásadu „interoperability“, která vyžadovala, aby byl každý jednotlivec schopen plnit bojovou úlohu v důsledku nedostatku pracovních sil. SDEU akceptoval, že zásahové jednotky tvořené pouze muži byly odůvodněné, aby byla zaručena bojová účinnost, a že zásada interoperability tedy vylučovala ženy. Důvodem bylo to, že tyto jednotky představovaly malé a specializované síly, které byly obvykle v první vlně každého útoku. SDEU shledal, že tento předpis je nezbytný pro dosažení cíle spočívajícího v zajištění bojové účinnosti.

Příklad: ve věci *Tanja Kreil proti Bundesrepublik Deutschland*²⁴⁶ stěžovatelka požádala o místo elektromechaničky v ozbrojených silách. Byla však odmítnuta s odůvodněním, že ženy jsou podle zákona vyloučeny z výkonu vojenských povolání spojených s používáním zbraní a mohou v armádě pracovat jen ve zdravotní službě a útvech vojenské hudby. SDEU došel k závěru, že toto vyloučení je příliš obsáhlé, protože platí pro téměř všechna pracovní místa v ozbrojených silách jednoduše z toho důvodu, že na těchto místech mohou být v určitém okamžiku ženy nuceny použít zbraň. Jakékoli odůvodnění by mělo být těsněji spjato s funkcemi obvykle plněnými na konkrétních pracovních místech. Byla též zpochybněna důvěryhodnost odůvodnění vlády, protože na pracovních místech, která byla ženám

245 SDEU, C-273/97, *Angela Maria Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence*, 26. října 1999.

246 SDEU, C-285/98, *Tanja Kreil proti Bundesrepublik Deutschland*, 11. ledna 2000.

přístupná, přesto existovala povinnost podstoupit základní výcvik v zacházení se zbraní pro účely sebeobrany či obrany druhých. Opatření tedy nebylo přiměřené k dosažení svého cíle. Kromě toho by nemělo být rozlišováno mezi ženami a muži na základě toho, že ženy vyžadují větší ochranu, pokud nejde o aspekty konkrétní situace žen, jako je potřeba ochrany v době těhotenství.

Možnost odůvodnit diskriminaci na základě pohlaví odkazem na efektivitu či účinnost konkrétních bezpečnostních či pohotovostních služeb se může postupem času ukázat jako složitější s tím, jak se vyvíjejí role mužů a žen a sociální postoje, a členské státy jsou povinny s ohledem na tento vývoj omezující opatření periodicky přezkoumávat.²⁴⁷

3.3.2. Náboženské instituce

Směrnice o rovnosti v zaměstnání výslovně povoluje, aby organizace založené na určitém „náboženském vyznání“ nebo „víře“ ukládaly zaměstnancům určité podmínky. Čl. 4 odst. 2 směrnice uvádí, že směrnici není dotčeno „právo církví a jiných veřejných či soukromých organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání či víře, vyžadovat v souladu s vnitrostátními ústavami a právními předpisy od osob, které pro ně pracují, aby jednaly v dobré víře a s věrností etice dané organizace“. Kromě toho mohou zaměstnavatelé spojení s náboženskými organizacemi spadat do oblasti působnosti obhajoby na základě „podstatného profesního požadavku“, který umožňuje rozdílné zacházení na základě náboženského principu dotčené organizace.

Čl. 4 odst. 1 a čl. 4 odst. 2 tedy dovolují organizacím, jako jsou církve, například odmítat zaměstnávat ženy jako kněží, pastory či duchovní, pokud by to bylo v rozporu s etikou daného náboženství. Ačkoli SDEU dosud neměl příležitost rozhodnout o výkladu tohoto ustanovení, bylo použito na vnitrostátní úrovni. Níže uvádíme dvě soudní věci týkající se dovolávání se tohoto prostředku obhajoby k odůvodnění rozdílného zacházení na základě náboženského vyznání / víry.

Příklad: ve věci projednávané před německými soudy²⁴⁸ byl zaměstnanec centra péče o děti provozovaného katolickým sdružením propuštěn, neboť opustil katolickou církev. Spolkový pracovní soud shledal, že stěžovatel porušil

²⁴⁷ Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění), čl. 31 odst. 3.

²⁴⁸ Německo, Spolkový pracovní soud, 2 AZR 579/12, 25. dubna 2013.

svůj závazek loajality. Ačkoli jeho práce nebyla sama o sobě náboženského charakteru, jeho náboženské vyznání a víra představují podstatný legitimní a oprávněný profesní požadavek.

Příklad: ve věci *Amicus*²⁴⁹ byly soudy Spojeného království požádány, aby rozhodly o slučitelnosti vnitrostátních právních předpisů provádějících koncept podstatného profesního požadavku v kontextu církevních zaměstnavatelů se směrnicí o rovnosti v zaměstnání. Bylo zdůrazněno, že jakoukoli výjimku ze zásady rovného zacházení je třeba vykládat v úzkém smyslu. Formulace vnitrostátních právních předpisů povolovala rozdílné zacházení v případech, kdy zaměstnání „slouží účelům organizovaného náboženství“, a bylo zdůrazněno, že toto ustanovení bude daleko restriktivnější než „pro účely náboženské organizace“. Soud tedy souhlasil s tvrzeními vlády, podle nichž by tato výjimka byla použita u velmi omezeného počtu pracovních míst v souvislosti s propagací nebo zastupováním církve, například v případě duchovních. Neumožnila by náboženským organizacím, jako jsou církevní školy či církevní pečovatelské domovy, tvrdit, že pracovní místo učitele (které je určeno k účelu vzdělávání) nebo zdravotní sestry (které je určeno k účelu zdravotní péče) je součástí „účelu organizovaného náboženství“.

3.3.3. Výjimky na základě věku

Článek 6 směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)²⁵⁰ stanoví dvě samostatná odůvodnění rozdílů v zacházení na základě věku.

Čl. 6 odst. 1 dovoluje diskriminaci na základě věku, která sleduje „[legitimní cíle] politiky zaměstnanosti, trhu práce a odborného vzdělávání“, jestliže vyhoví testu přiměřenosti. Je uveden omezený počet příkladů situací, kdy lze rozdílné zacházení odůvodnit: čl. 6 odst. 1 písm. b) dovoluje „stanovení minimálních podmínek věku, odborné praxe nebo let služby pro přístup k zaměstnání“. Tento výčet však nemá být vyčerpávající, a lze jej tedy na základě jednotlivých případů rozšiřovat.

SDEU opakovaně rozhodl, že členské státy mají široký prostor pro uvážení při volbě opatření k dosažení určitého cíle mezi jinými cíli v oblasti sociální

249 Spojené království, Vrchní soud Spojeného království, *Amicus MSF Section, R. (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry* [2004] EWHC 860 (Admin), 26. dubna 2004.

250 Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16).

politiky a politiky zaměstnanosti a při vymezování opatření způsobilých k jejich uskutečnění.²⁵¹ SDEU akceptoval různé cíle, na něž se žalované státy mohou odvolávat, nicméně zdůraznil, že cíle sociální politiky a politiky zaměstnanosti, které mají být legitimní, musí mít „charakter obecného zájmu“.²⁵² Uznal například, že dosažení „cíle spočívajícího v nastolení vyvážené věkové skladby za účelem plánování odchodů, zajištění povyšování státních zaměstnanců, zejména pak těch mladších z nich, a předcházení sporům, ke kterým by případně mohlo dojít při odchodech do důchodu“, je legitimním cílem politiky.²⁵³ Ve věci týkající se povinného odchodu do důchodu pro vysokoškolské učitele měl za to, že mezi legitimní cíle by mohlo patřit zabezpečení kvality vzdělávání a optimálního rozdělení profesorských míst mezi generace.²⁵⁴ Ve věci *Abercrombie & Fitch Italia Srl*²⁵⁵, SDEU uvažoval, zda použití smluv na nulový počet hodin pro pracovníky ve věku 25 let a mladších a ustanovení o automatickém propuštění po dosažení věku 25 let představuje nezákonnou diskriminaci na základě věku. Soud rozhodl, že ustanovení není vyloučeno, neboť sleduje legitimní cíl politiky zaměstnanosti a politiky trhu práce a prostředky stanovené pro dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné. Ve věci *Kleinsteuber proti Mars GmbH*²⁵⁶ SDEU shledal, že způsob výpočtu předčasného odchodu do důchodu u pracovníků na částečný pracovní úvazek nepředstavuje diskriminaci. SDEU rovněž konstatoval, že by nebylo možné vytvořit pobídku k setrvání v podniku až do zákonného věku odchodu do důchodu, aniž by byla zaměstnanci, který učiní tuto volbu, poskytnuta výhoda ve srovnání se zaměstnancem, který z podniku odejde předčasně. Domníval se, že takové cíle, které směřují k dosažení rovnováhy mezi danými zájmy v rámci požadavků souvisejících s politikou zaměstnanosti a sociální ochranou za účelem zajištění poskytování zaměstnaneckého důchodu, lze považovat za cíle veřejného zájmu.

Čl. 6 odst. 2 dovoluje diskriminaci na základě věku pro přístup k dávkám v rámci systémů sociálního zabezpečení v zaměstnání, aniž by bylo nutné vyhovět testu přiměřenosti. SDEU zdůraznil, že výjimka stanovená v čl. 6 odst. 2 musí být

251 SDEU, spojené věci C-501/12 až C-506/12, C-540/12 a C-541/12, *Thomas Specht a další proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland*, 19. června 2014, bod 46.

252 SDEU, C-388/07, *The Queen, na žádost The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, 5. března 2009, bod 46.

253 SDEU, C-159/10 a C-160/10, *Gerhard Fuchs a Peter Köhler proti Land Hessen*, 21. července 2011, bod 60.

254 SDEU, spojené věci C-250/09 a C-268/09, *Vasil Ivanov Georgiev proti Tehniceski universitet - Sofia, filial Plovdiv*, 18. listopadu 2010, bod 52.

255 SDEU, C-143/16, *Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antoninu Bordonarovi*, 19. července 2017.

256 SDEU, C-354/16, *Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH*, 13. července 2017.

vykládána restriktivně²⁵⁷, a shledal, že na odstupňování penzijních příspěvků na základě věku se toto ustanovení nevztahuje.²⁵⁸

Příklad: ve věci *David Hütter proti Technische Universität Graz*²⁵⁹ byl SDEU požádán o posouzení záležitosti týkající se rakouského právního předpisu, který stanovil, že odbornou praxi absolvovanou před dosažením věku 18 let nelze zohlednit pro účely stanovení mzdy. Pan Hütter a jeho kolegyně byli v učebním poměru u společnosti TUG (Technische Universität Graz) a po vyučení jim byla nabídnuta tříměsíční pracovní smlouva. Na základě dotčeného právního předpisu byla panu Hütterovi, který krátce předtím dovršil věk 18 let, vypočtena mzda s odkazem na jeho získanou odbornou praxi v délce 6,5 měsíce, zatímco jeho kolegyni, která byla o 22 měsíců starší než on, byla mzda stanovena podle její získané praxe v délce 28,5 měsíců. To vedlo k rozdílu v měsíční mzdě, jakkoli každý z nich získal podobnou míru odborných zkušeností. SDEU akceptoval, že primární cíle právního předpisu lze považovat za legitimní: 1) aby neznevýhodňoval osoby, které absolvovaly všeobecné střední vzdělání, oproti osobám, které ukončily odborné vzdělávání; a 2) aby zabránil vyšším nákladům na učňovské vzdělávání, a tím podpořil začleňování mladých pracovníků, kteří již absolvovali tento druh vzdělání, na trhu práce. SDEU však došel k závěru, že objektivní odůvodnění nebylo provedeno řádně, protože mělo na mladší pracovníky nepřiměřený dopad, zvláště v případech, kdy byly odborné zkušenosti stejné, a přesto věk stěžovatele ovlivnil výši odměny, jak tomu bylo v tomto případě.

Příklad: věc *Franz Lesar proti Telekom Austria AG*²⁶⁰ se rovněž vztahuje na rakouský právní předpis, který vylučuje zohlednění doby učňovské přípravy a zaměstnání absolvovaného státním zaměstnancem před dosažením věku 18 let pro účely stanovení nároku na starobní důchod a výpočtu jeho výše. SDEU konstatoval, že důchodový systém úředníků představuje systém, který poskytuje pracovníkům určitého profesního odvětví dávky, které mají nahrazovat dávky poskytované zákonným systémem sociálního zabezpečení, a snaží se zajistit „stanovení věkových hranic pro přijetí nebo pro nárok na dávky v důchodu“ ve smyslu čl. 6 odst. 2 směrnice 2000/78. SDEU tudíž shledal, že toto rozdílné zacházení založené přímo na kritériu

257 SDEU, C-476/11, *HK Danmark, jednající za Glennie Kristensen proti Experian A/S*, 26. září 2013, bod 46.

258 Tamtéž, bod 54.

259 SDEU, C-88/08, *David Hütter proti Technische Universität Graz*, 18. června 2009.

260 SDEU, C-159/15, *Franz Lesar proti Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt*, 16. června 2016.

věku lze odůvodnit, jelikož cílem je zajistit v důchodovém systému úředníků jednotné stanovení věkové hranice pro přijetí do tohoto systému a pro nárok na starobní důchod vyplácený v rámci uvedeného systému.

V návaznosti na rozsudek ve věci *Hütter* byl rakouský právní předpis pozměněn. Přechodná opatření však nadále znevýhodňují ty osoby, které byly znevýhodněny v rámci předchozího systému, a tudíž zachovávají diskriminaci na základě věku.²⁶¹ Rakouská vláda uvedla, že nový právní předpis je „motivován rozpočtovými důvody“. SDEU uvedl, že rozpočtové důvody mohou mít vliv na opatření zvolená členským státem, ale takové důvody samy o sobě nemohou představovat legitimní cíl ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání.²⁶²

Legitimní cíle stanovené v čl. 6 odst. 1 se musí vztahovat na politiku zaměstnanosti, trh práce a odborné vzdělávání. V souladu s tím mohou být za účelem odůvodnění rozdílu v zacházení předloženy pouze omezené druhy legitimních cílů.

Příklad: ve věci *Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB*²⁶³ přezkoumal SDEU vnitrostátní opatření, které umožňuje zaměstnavateli ukončit pracovní smlouvu zaměstnance pouze z toho důvodu, že zaměstnanec dosáhl věku 67 let, a které nezohledňuje výši starobního důchodu, kterou dotyčná osoba bude dostávat. SDEU rozhodl, že takové opatření může být objektivně a rozumně odůvodněno legitimním cílem politik v oblasti zaměstnanosti a trhu práce, pokud představuje vhodný a nezbytný prostředek k dosažení tohoto cíle. SDEU uvedl, že se jedná o mechanismus, který je založen na rovnováze mezi politickými, hospodářskými, sociálními, demografickými a/nebo rozpočtovými aspekty a na volbě mezi prodloužením pracovního života lidí, nebo naopak zajištěním předčasného odchodu do důchodu.

261 Podle nového právního předpisu byla zohledněna doba odborné přípravy a služby před dosažením věku 18 let, ale současně zavedl právní předpis – pouze pro úředníky, kteří byli diskriminováni – tříleté prodloužení doby potřebné k povýšení. Viz SDEU, C-530/13, *Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres* [velký senát], 11. listopadu 2014, body 9–15. Viz též C-417/13, *ÖBB Personenverkehr AG proti Gotthard Starjakob*, 28. ledna 2015 a SDEU, C-529/13, *Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, 21. ledna 2015.

262 SDEU, C-530/13, *Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres* [velký senát], 11. listopadu 2014, bod 41.

263 SDEU, C-141/11, *Torsten Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB*, 5. července 2012.

Příklad: ve věci *Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa AG*²⁶⁴ se SDEU zabýval povinným věkem 60 let odchodu do důchodu pro piloty zaměstnané ve společnosti Lufthansa. Na základě ustanovení v kolektivní smlouvě byly pracovní smlouvy automaticky ukončeny na konci měsíce, na který připadly šedesáté narozeniny. Věkové hranice stanovené v kolektivní smlouvě byly nižší než hranice stanovené ve vnitrostátních právních předpisech. SDEU konstatoval, že zásady uvedené ve směrnici se vztahují nejen na právní či správní předpisy, ale také na kolektivní smlouvy. Pokud jde o výjimky ze zásady zákazu diskriminace na základě věku stanovené v článku 6, SDEU byl toho názoru, že bezpečnost letového provozu nezakládá legitimní cíl ve smyslu tohoto článku.

SDEU shledal, že aspekty bezpečnosti letového provozu jsou legitimním cílem podle čl. 2 odst. 5 a čl. 4 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání. Za okolností dané věci však bylo automatické ukončení pracovní smlouvy ve věku 60 let nepřiměřené. SDEU odkázal zejména na vnitrostátní a mezinárodní právní předpisy umožňující za určitých podmínek pokračování v této činnosti až do věku 65 let. Kromě toho SDEU poznamenal, že neexistují žádné zjevné důvody, proč by piloti po dosažení věku 60 let již neměli mít fyzickou zdatnost k výkonu své profese.²⁶⁵

Příklad: Ve věci *Evropská komise proti Maďarsku*²⁶⁶ zkoumal SDEU přiměřenost právního předpisu, který stanoví povinný odchod do důchodu pro soudce, státní zástupce a notáře při dosažení věku 62 let. Vláda obhajovala sporná vnitrostátní opatření z toho důvodu, že sledují dva cíle: zaprvé standardizaci věkové hranice pro povinný odchod do důchodu ve veřejném sektoru a zadruhé nastolení „vyváženější věkové skladby“ usnadňující přístup mladých právníků k povoláním soudce, státního zástupce či notáře, která jim zaručí rychlejší služební postup. SDEU měl za to, že tyto cíle jsou legitimní.

264 SDEU, C-447/09, *Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa AG* [velký senát], 13. září 2011.

265 Srov. s SDEU, C-45/09, *Gisela Rosenblatt proti Oellerking Gebäudereinigungsges.mBH* [velký senát], 12. října 2010, kde SDEU rozhodl, že kolektivní smlouvy, které stanovují automatické ukončení pracovního poměru zaměstnanců, kteří získají nárok na starobní důchod nebo kteří dosáhnou stanoveného věku (např. 65), mohou být předmětem odůvodněné diskriminace na základě věku. SDEU vzal v úvahu skutečnost, že zaměstnanci, kteří odcházejí do důchodu, mají nárok na finanční náhradu ve formě důchodu a že povinný odchod do důchodu je založen na dohodě, která umožňuje značnou flexibilitu při používání tohoto mechanismu a umožňuje sociálním partnerům zohlednit celkovou situaci na dotčeném trhu práce a zvláštní povahu dotčených pracovních míst. ESD rovněž podotkl, že německé právo nenutí automaticky zaměstnance opustit trh práce, neboť brání tomu, aby osoba, která chce vykonávat pracovní činnost i po dosažení důchodového věku, nebyla zaměstnána z důvodu věku.

266 SDEU, C-286/12, *Evropská komise proti Maďarsku*, 6. listopadu 2012.

Dospěl však k závěru, že snížení věkové hranice pro odchod do důchodu není pro dosažení těchto cílů přiměřené a nezbytné. Důvodem tohoto závěru byla náhlá povaha snížení věkové hranice pro odchod do důchodu ze 70 na 62 let do pouhého jednoho roku. SDEU uvedl, že ustanovení „náhle a podstatně“ snížilo věkovou hranici bez zavedení přechodných opatření. To znamenalo, že se dotčené osoby na to nemohly připravit. SDEU se dále domníval, že změny nemohou vést k vyvážené věkové skladbě, která by byla vyvážená ze střednědobého a dlouhodobého hlediska. SDEU vysvětlil, že ačkoli bude v průběhu roku 2012 obnova zaměstnanců výrazná z důvodu okolnosti, že osm věkových tříd bude nahrazeno jednou, tato míra fluktuace v roce 2013, kdy bude muset být nahrazena pouze jedna věková třída, zpomalí.²⁶⁷

SDEU se domníval, že test vypracovaný pro objektivní odůvodnění údajného nepřímého odůvodnění je velmi podobný odůvodnění přímé diskriminace na základě věku, jak však SDEU zdůraznil, není totožný. Čl. 6 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání ukládá státům povinnost prokázat legitimitu sledovaného cíle v rámci vysoko nastavených důkazních požadavků.²⁶⁸

Je třeba připomenout, že přístup SDEU je také v souladu s přístupem ESLP, který se zabýval otázkou rozdílných věků odchodu do důchodu v kontextu EÚLP, viz věc *Andrle proti České republice*²⁶⁹ v [oddílech 4.2 a 5.1](#). V tomto smyslu jsou výjimky týkající se věku v souladu s přístupem soudů k odůvodněním v oblasti politiky zaměstnanosti a sociální politiky.

267 Nový právní předpis přijatý maďarským parlamentem dne 11. března 2013 snížil věk odchodu do důchodu pro soudce, státní zástupce a notáře na 65 let po dobu 10 let.

268 SDEU, C-388/07, *The Queen, na žádost The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, 5. března 2009, bod 65.

269 ESLP, *Andrle proti České republice*, č. 6268/08, 17. února 2011.

4

Vybrané oblasti ochrany

EU	Probíraná témata	RE
<p>SFEU, článek 157</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 3 odst. 1 písm. a)</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), čl. 3 odst. 1 písm. a)</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), článek 1, čl. 14 odst. 1 písm. a)</p> <p>Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (2003/109/ES), čl. 11 odst. 1 písm. a)</p> <p>SDEU, C-548/15, <i>de Lange proti Staatssecretaris van Financiën</i>, 2016</p> <p>SDEU, C-122/15, <i>C.</i>, 2016</p> <p>SDEU, C-267/12, <i>Hay proti Crédit agricole mutuel</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-7/12, <i>Riežniece proti Zemkopības ministrija a Lauku atbalsta dienests</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-147/08, <i>Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> [velký senát], 2011</p> <p>SDEU, C-79/99, <i>Schnorbus proti Land Hessen</i>, 2000</p> <p>SDEU, C-116/94, <i>Meyers proti Adjudication Officer</i>, 1995</p>	<p>Zaměstnanost</p>	<p>EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>I.B. proti Řecku</i>, č. 552/10, 2013</p> <p>ESLP, <i>Danilenkov a další proti Rusku</i>, č. 67336/01, 2009</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>SFEU, článek 18</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES)</p> <p>Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (2003/109/ES), čl. 11 odst. 1 písm. d)</p> <p>SDEU, C-299/14, <i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti García-Nieto</i>, 2016</p> <p>SDEU, C-318/13, X., 2014</p> <p>SDEU, C-20/12, <i>Giersch proti Lucemburskému velkovévodství</i>, 2013</p> <p>SDEU, věc 32-75, <i>Cristini proti SNCF</i>, 1975</p>	<p>Sociální péče a sociální zabezpečení</p>	<p>EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 1, článek 1 (ochrana majetku)</p> <p>ESLP, <i>Gouri proti Francii</i> [velký senát], č. 41069/11, 2017</p> <p>ESLP, <i>Bah proti Spojenému království</i>, č. 56328/07, 2011</p> <p>ESLP, <i>Stummer proti Rakousku</i> [velký senát], č. 37452/02, 2011</p> <p>ESLP, <i>Andrle proti České republice</i>, č. 6268/08, 2011</p>
<p>SFEU, článek 18</p> <p>Nařízení o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství (1612/68), článek 12</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 3 odst. 1 písm. g)</p> <p>Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (2003/109/ES), čl. 11 odst. 1 písm. b)</p> <p>SDEU, C-491/13, <i>Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland</i>, 2014</p> <p>SDEU, spojené věci C-523/11 a C-585/11, <i>Prinz proti Region Hannover a Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-147/03, <i>Komise Evropských společenství proti Rakouské republice</i>, 2005</p> <p>SDEU, věc 9-74, <i>Casagrande proti Landeshauptstadt München</i>, 1974</p>	<p>Vzdělávání</p>	<p>EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 1, článek 2 (právo na vzdělání)</p> <p>ESLP, <i>Çam proti Turecku</i>, č. 51500/08, 2016</p> <p>ESLP, <i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i>, č. 5335/05, 2011</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</p> <p>Směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, 13. bod odůvodnění</p> <p>Smlouva o fungování Evropské unie, článek 57</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), čl. 3 odst. 1 písm. h)</p> <p>Listina základních práv, článek 7, čl. 34 odst. 3</p> <p>Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (2003/109/ES), čl. 11 odst. 1 písm. f)</p> <p>SDEU, C-83/14, „<i>ČEZ Razpredelenie Bulgaria</i>“ AD proti Komisii za zashtita ot diskriminacia [velký senát], 2015</p> <p>SDEU, C-571/10, <i>Servet Kamberaj proti IPES</i> [velký senát], 2012</p>	<p>Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení</p>	<p>EÚLP, článek 3 (zákaz mučení), článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 1, článek 1 (právo na majetek)</p> <p>ESCH, článek E (zákaz diskriminace), čl. 13 odst. 4 a čl. 31 odst. 1</p> <p>ESLP, <i>Hunde proti Nizozemsku</i> (rozh.), č. 17931/16, 2016</p> <p>ESLP, <i>Vrountou proti Kypru</i>, č. 33631/06, 2015</p> <p>ESLP, <i>Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2)</i>, č. 41138/98 a 64320/01, 2005</p> <p>ECSR, <i>CEC proti Nizozemsku</i>, stížnost č. 90/2013, 2014</p> <p>ECSR, <i>FEANTSA proti Nizozemsku</i>, stížnost č. 86/2012, 2014</p>
<p>Listina základních práv, článek 47</p>	<p>Přístup ke spravedlnosti</p>	<p>EÚLP, článek 6 (právo na spravedlivý proces)</p> <p>ESLP, <i>Paraskeva Todorova proti Bulharsku</i>, č. 37193/07, 2010</p> <p>ESLP, <i>Anakomba Yula proti Belgii</i>, č. 45413/07, 2009</p> <p>ESLP, <i>Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2)</i>, č. 41138/98 a 64320/01, 2005</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Listina základních práv, článek 7 SDEU, C-391/09, <i>Runevič-Vardyn a Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija</i>, 2011 SDEU, C-104/09, <i>Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA</i>, 2010</p>	<p>Právo na respektování soukromého a rodinného života</p>	<p>EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článek 12 (právo uzavřít manželství) a článek 14 (zákaz diskriminace) ESLP, <i>Kacper Nowakowski proti Polsku</i>, č. 32407/13, 2017 ESLP, <i>A.H. a další proti Rusku</i>, č. 6033/13 a 15 dalších stížností, 2017 ESLP, <i>Pajić proti Chorvatsku</i>, č. 68453/13, 2016 ESLP, <i>Vallianatos a další proti Řecku</i> [velký senát], č. 29381/09 a 32684/09, 2013 ESLP, <i>X a další proti Rakousku</i> [velký senát], č. 19010/07, 2013</p>
<p>Listina základních práv, článek 12</p>	<p>Účast na politickém životě</p>	<p>EÚLP, článek 10 (svoboda projevu), článek 11 (svoboda shromažďování a sdružování), protokol č. 1, článek 3 (právo na svobodné volby) ESLP, <i>Pilav proti Bosně a Hercegovině</i>, č. 41939/07, 2016 ESLP, <i>Partei Die Friesen proti Německu</i>, č. 65480/10, 2016</p>
<p>Listina základních práv, článek 21 SFEU, články 18 a 21 SDEU, C-182/15, <i>Petruhhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra</i> [velký senát], 2016 SDEU, C-42/11, <i>Řízení, jehož předmětem je výkon evropského zatýkacího rozkazu vydaného na João Pedro Lopes Da Silva Jorge</i> [velký senát], 2012</p>	<p>Záležitosti trestního práva</p>	<p>EÚLP, článek 2 (právo na život), článek 3 (zákaz mučení), článek 5 (právo na svobodu a bezpečnost), článek 6 (právo na spravedlivý proces), článek 7 (zákaz trestu bez zákona) a protokol č. 7, článek 4 (právo nebýt stíhán nebo trestán dvakrát) ESLP, <i>Martzaklis a další proti Řecku</i>, č. 20378/13, 2015 ESLP, <i>Stasi proti Francii</i>, č. 25001/07, 2011 ESLP, <i>D. G. proti Irsku</i>, č. 39474/98, 2002 ESLP, <i>Bouamar proti Belgii</i>, č. 9106/80, 1988</p>

Klíčový bod

- Působnost EÚLP je mnohem širší než směrnice EU o zákazu diskriminace – jak z hlediska hmotných práv, tak i způsobu, jakým jsou tato práva vykládána pro účely použití článku 14 Úmluvy.

Ačkoli evropské antidiskriminační právo zakazuje přímou a nepřímou diskriminaci, činí tak pouze v určitých kontextech.

Článek 14 EÚLP se vztahuje na užívání veškerých hmotných práv zaručených EÚLP a protokol č. 12 k EÚLP zahrnuje veškerá práva, která jsou zaručena na vnitrostátní úrovni, a to i v případě, že nespádají do oblasti působnosti EÚLP. Oblast působnosti zákazu diskriminace podle směrnic EU o zákazu diskriminace zahrnuje tři oblasti: zaměstnanost, systém sociální péče a zboží a služby. Jak je uvedeno v kapitole 1, na všechny tři oblasti se v současnosti vztahuje pouze směrnice o rasové rovnosti. Ačkoli se diskutuje o právních předpisech, které na všechny tři oblasti rozšíří směrnici o rovnosti v zaměstnání, tato směrnice se v současnosti uplatňuje pouze na záležitosti týkající se zaměstnání. Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) a směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám se vztahují na kontext zaměstnanosti a přístupu ke zboží a službám, nikoli však na přístup k systému sociální péče.

Tato kapitola vytyčí oblast působnosti evropského antidiskriminačního práva. Zejména se bude zabývat podstatnými oblastmi uplatňované ochrany.

4.1. Zaměstnanost

Podle práva EU se ochrana před diskriminací v oblasti zaměstnání vztahuje na všechny chráněné důvody stanovené směrnicemi o zákazu diskriminace. Zahrnuje přístup k zaměstnání, pracovní podmínky, včetně propouštění a odměňování, přístup k poradenství pro volbu povolání a odborné přípravě a organizaci pracovníků a zaměstnavatelů.

Pojem „přístup k zaměstnání“ v souladu se směrnicemi o zákazu diskriminace vykládá SDEU široce. Vztahuje se na osoby, které hledají zaměstnání²⁷⁰, a také s ohledem na kritéria výběru²⁷¹ a podmínky naboru²⁷² v tomto zaměstnání.²⁷³

Příklad: ve věci *Meyers proti Adjudication Officer*²⁷⁴ SDEU konstatoval, že přístup k zaměstnání zahrnuje „nejen podmínky existující před vznikem pracovního poměru“, ale i všechny ovlivňující faktory, které je třeba zvážit, nežli jednotlivec přijme rozhodnutí o přijetí či nepřijetí nabídky zaměstnání. V této věci mohlo do této oblasti spadat přiznání určité státní dávky (splatné podle výše příjmu). Důvodem byla skutečnost, že uchazeči by byli při úvahách o přijetí nebo nepřijetí zaměstnání ovlivněni tím, zda budou mít na danou dávku nárok. V důsledku toho tato úvaha měla dopad na přístup k zaměstnání.

Příklad: ve věci *Schnorbus proti Land Hessen*²⁷⁵ stěžovatelka podala žádost o místo spadající do odborné praxe v rámci její přípravy na práci v soudnictví. Podle vnitrostátních právních předpisů bylo nutné složit státní zkoušku, po níž následovala určitá doba odborné praxe a druhá zkouška. Stěžovatelka první zkoušku složila, nebyla však přijata na místo v rámci odborné praxe s odůvodněním, že nejsou žádná volná místa. Její vstup do soudnictví byl proto odložen až do dalšího kola obsazování volných míst. Stěžovatelka namítala, že byla diskriminována, protože přednost dostali mužští uchazeči, kteří dokončili svou vojenskou službu. SDEU došel k závěru, že vnitrostátní právní předpisy, které upravovaly datum přijetí na místo v odborné praxi, spadaly do oblasti „přístupu k zaměstnání“, protože tato doba odborné praxe byla sama považována za „zaměstnání“, ze své vlastní podstaty i jako součást procesu získání pracovního místa v soudnictví.

270 SDEU, C-415/10, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19. dubna 2012.

271 SDEU, C-317/14, *Evropská komise proti Belgickému království*, 5. února 2015.

272 SDEU, C-416/13, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, 13. listopadu 2014.

273 Směrnice o rasové rovnosti, čl. 3 odst. 1 písm. a); směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 3 odst. 1 písm. a); směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění), článek 1 a čl. 14 odst. 1 písm. a).

274 SDEU, C-116/94, *Jennifer Meyers proti Adjudication Officer*, 13. července 1995.

275 SDEU, C-79/99, *Julia Schnorbus proti Land Hessen*, 7. prosince 2000.

Příklad: ve věci *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*²⁷⁶ týkající se homofobních poznámek finančního patrona fotbalového mužstva SDEU rozhodl, že se směrnice o rovnosti v zaměstnání vztahuje na prohlášení týkající se náborové politiky klubu, a to i přesto, že není vyhlášeno žádné skutečné náborové řízení a že neexistuje žádný určitelný stěžovatel, který by tvrdil, že byl obětí diskriminace.²⁷⁷

Ve stejném duchu, co se týče výkladu toho, co spadá do podmínek zaměstnávání, použil SDEU poměrně široký výklad. To nakonec vedlo k tomu, že jakákoli podmínka odvozená z pracovněprávního vztahu je považována za prvek spadající do této kategorie.

Příklad: ve věci *Meyers proti Adjudication Officer*²⁷⁸ podala stěžovatelka, svobodná matka, stížnost z důvodu nepřímé diskriminace na základě pohlaví v důsledku metody užívané k výpočtu způsobilosti osamělých rodičů pro rodinný příspěvek. Bylo na SDEU, aby vyjasnil, zda je poskytnutí rodinného příspěvku (státní dávky) výhradně věcí sociálního zabezpečení nebo zda představuje podmínku zaměstnání, což byl důležitý prvek při tomto rozhodování. SDEU vzal v úvahu skutečnost, že dotčený rodinný příspěvek byl splatný při splnění těchto tří podmínek: příjem žadatele nepřesahuje určenou částku; žadatel nebo jeho partner pracuje; žadatel nebo jeho partner nesou odpovědnost za dítě. SDEU dospěl k závěru, že směrnice o rovném zacházení (kterou nyní nahradila směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) nebude považována za nepoužitelnou pouze z toho důvodu, že dotčená dávka tvoří součást systému sociálního zabezpečení. Namísto toho byl uplatněn obecnější přístup, který zkoumal, zda je dávka poskytována v souvislosti s pracovněprávním vztahem. V této věci, aby žadatel získal dávku ze systému rodinných příspěvků, musel prokázat, že on nebo jeho partner(ka) vykonává výdělečnou činnost. Tento požadavek na prokázání pracovněprávního vztahu řadil systém rodinných příspěvků do kategorie pracovních podmínek.

276 SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

277 Viz též SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

278 SDEU, C-116/94, *Jennifer Meyers proti Adjudication Officer*, 13. července 1995.

Použití takto široké definice na pojem zaměstnání a pracovních podmínek vedlo SDEU ke konstatování, že do této oblasti spadá i ustanovení o mateřských školách na pracovišti²⁷⁹; zkrácení pracovní doby²⁸⁰ a podmínky pro poskytnutí rodičovské dovolené.²⁸¹

SDEU také přijal dosti otevřený přístup k otázkám propouštění a mezd. Pokud jde o rozsah týkající se propouštění, zahrnuje téměř všechny situace, kdy je pracovní poměr ukončen. Dle výkladu patří k těmto případům například situace, kdy je pracovní poměr ukončen v rámci dobrovolného systému propouštění pro nadbytečnost²⁸² nebo kdy byl pracovní poměr ukončen povinným odchodem do důchodu.²⁸³

Příklad: ve věci *Riežniece proti Zemkopības ministrija a Lauku atbalsta dienests*²⁸⁴ byla stěžovatelka, státní úřednice, po nástupu na rodičovskou dovolenou propuštěna. Oficiálním důvodem propuštění bylo zrušení jejího pracovního místa. SDEU rozhodl, že způsob hodnocení pracovníků v souvislosti s rušením pracovního místa nesmí pracovníky, kteří čerpají rodičovskou dovolenou, stavět do méně příznivé situace než ostatní pracovníky. SDEU dospěl k závěru, že došlo k nepřímé diskriminaci, jelikož rodičovskou dovolenou využívá vyšší podíl žen než mužů.

Pojem mzdy byl definován v článku 157 Smlouvy o fungování Evropské unie jako „obvyklá základní či minimální mzda nebo plat a veškeré ostatní odměny, jež zaměstnavatel přímo nebo nepřímo, v hotovosti nebo v naturáliích vyplácí zaměstnanci v souvislosti se zaměstnáním“. To zahrnuje širokou škálu různých dávek, které zaměstnanec získává na základě toho, že vstoupil do pracovního poměru. Šíře této definice byla posuzována v řadě věcí projednávaných u SDEU a bylo konstatováno, že zahrnuje všechny dávky spojené se zaměstnáním,

279 SDEU, C-476/99, *H. Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 19. března 2002.

280 SDEU, C-236/98, *Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting*, 30. března 2000.

281 SDEU, C-222/14, *Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaionaton*, 16. července 2015.

282 SDEU, věc 19/81, *Arthur Burton proti British Railways Board*, 16. února 1982.

283 SDEU, C-411/05, *Félix Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA* [velký senát], 16. října 2007.

284 SDEU, C-7/12, *Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija a Lauku atbalsta dienests*, 20. června 2013.

včetně slev na cestování po železnici²⁸⁵, příspěvků zaměstnancům vyslaným do zahraničí²⁸⁶, vánočních bonusů²⁸⁷ a důchodů v rámci zaměstnaneckých penzijních systémů²⁸⁸ s přihlédnutím k době vojenské služby²⁸⁹ a pokračujícímu vyplácení mezd v případě nemoci.²⁹⁰ V podstatě se při rozhodování o tom, zda se jedná o otázku, na kterou se vztahuje pojem „odměna“, jedná o nějakou formu výhody, která je odvozena od existence pracovního vztahu.

Příklad: ve věci *Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg*²⁹¹ stěžovatel pracoval pro město Hamburk jako administrativní zaměstnanec až do doby, kdy se stal práceschopným. Po uzavření registrovaného partnerství se svým dlouhodobým partnerem požádal o to, aby výše jeho doplňkového starobního důchodu byla přepočítána na základě výhodnější kategorie srážky ze mzdy, která je k dispozici pro manželské páry. Příslušný správní orgán jeho žádost odmítl z toho důvodu, že žadatel nebyl ženatý, nýbrž v registrovaném partnerství. SDEU potvrdil, že doplňkové starobní důchody, jako je důchod vyplácený stěžovateli, představují odměnu. Měli tedy členský stát registrované partnerství, na jehož základě jsou páry stejného pohlaví v právním postavení srovnatelném s manželskými páry, vyloučení z manželských dávek představuje přímou diskriminaci. Ochrana manželství a rodiny jako takových nemůže sloužit jako oprávněný důvod takové diskriminace. SDEU rozhodl, že páry stejného pohlaví musí mít přístup k zaměstnaneckým dávkám včetně práva na starobní důchod přiznaného manželským párům.

Příklad: ve věci *C*.²⁹² týkající se dodatečné daně z příjmů ze starobních důchodů SDEU upozornil, že pojem „odměna“ musí být vykládán široce v oblasti působnosti směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78). SDEU zdůraznil, že

285 SDEU, věc 12/81, *Eileen Garland proti British Rail Engineering Limited*, 9. února 1982.

286 SDEU, věc 20-71, *Luisa Bertoni, provdaná za Serena Sabbatiniho, proti Evropskému parlamentu*, 7. června 1972.

287 SDEU, C-333/97, *Susanne Lewen proti Lotharu Dendovi*, 21. října 1999.

288 SDEU, C-262/88, *Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group*, 17. května 1990.

289 SDEU, C-220/02, *Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten proti Wirtschaftskammer Österreich*, 8. června 2004.

290 SDEU, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13. července 1989.

291 SDEU, C-147/08, *Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg* [velký senát], 10. května 2011.

292 SDEU, C-122/15, *C.*, 2. června 2016.

pojem „odměna“ zahrnuje jakoukoli výhodu, kterou zaměstnanec pobírá v souvislosti se svým zaměstnáním. Pojem „odměna“ je rovněž nezávislý na tom, zda je pobírán na základě pracovní smlouvy, legislativních ustanovení či dobrovolně. Může zahrnovat i dávky, které jsou vypláceny po skončení pracovního poměru, nebo může zajišťovat, aby pracovník pobíral příjem i v případě, že nevykonává žádnou práci. SDEU však rozhodl, že zdanění příjmů ze starobních důchodů se děje mimo pracovní poměr, a nepadá proto do oblasti působnosti směrnice o rovnosti v zaměstnání a článku 157 SFEU. Přímo a výhradně vychází z vnitrostátních daňových předpisů použitelných na určitou kategorii osob v souladu s příslušnými daňovými předpisy.

Příklad: ve věci *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*²⁹³ SDEU usoudil, že výhody, které jsou pro zaměstnance stanoveny v souvislosti s jeho sňatkem, jsou součástí jeho odměny. Stěžovateli, který je gay a má vztah s jiným mužem, byla odepřena dávka z toho důvodu, že nespĺňuje podmínku pro její získání, a to uzavření manželství. SDEU dospěl k závěru, že rozdíl v zacházení mezi sezdánými osobami a osobami v registrovaném partnerství představuje diskriminaci na základě sexuální orientace.

Definice „poradenství pro volbu povolání a odborné přípravy“ si pozornost SDEU získala v souvislosti s volným pohybem osob.²⁹⁴ SDEU přijal široký výklad tohoto výrazu.

Příklad: ve věci *Françoise Gravier proti Ville de Liège*²⁹⁵ chtěla studentka, francouzská státní příslušnice, studovat tvorbu kreslených seriálů na Académie Royale des Beaux-Arts v Lutychu. Byl jí naučtován registrační poplatek, zatímco studentům z hostitelského státu nikoli. SDEU prohlásil: „[...] jakákoli forma vzdělávání, která připravuje na získání kvalifikace pro určitou profesi, řemeslo nebo zaměstnání, nebo která umožňuje získání odborné dovednosti pro výkon této profese, řemesla či zaměstnání, spadá do

293 SDEU, C-267/12, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12. prosince 2013. Viz oddíl 2.1.2.

294 Podle čl. 7 odst. 3 nařízení č. 1612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství pracovník využívá „vzdělávání na odborných školách a ve střediscích pro rekvalifikaci“, aniž se na něj vztahují méně příznivé podmínky oproti tuzemským pracovníkům (Úř. věst. L 271, 19.10.1968, s. 2).

295 SDEU, věc 293/83, *Françoise Gravier proti Ville de Liège*, 13. února 1985.

oblasti odborného vzdělávání, bez ohledu na věk a úroveň vzdělávání žáků či studentů, a to i když tento vzdělávací program zahrnuje část všeobecného vzdělávání“.

Příklad: stejná definice odborného vzdělávání byla použita i ve věci *Vincent Blaizot proti University of Liège a dalším*²⁹⁶, kde stěžovatel podal přihlášku ke studiu veterinárního lékařství. SDEU konstatoval, že obecně vzato, bude vysokoškolské vzdělávání také spadat do pojmu „odborné vzdělávání“, i pokud konečná kvalifikace získaná na konci programu přímo neposkytuje kvalifikaci vyžadovanou pro určitou profesi, řemeslo nebo zaměstnání. Stačilo, že dotčený program poskytuje znalosti, odbornou přípravu nebo dovednosti vyžadované v určité profesi, řemesle nebo zaměstnání. Pokud tedy konkrétní řemesla nevyžadují formální kvalifikaci nebo pokud vysokoškolský titul sám o sobě nepředstavuje formální požadavek na vstup do určité profese, nebrání to tomu, aby byl program považován za „odborné vzdělávání“. Jedinou výjimku tvoří „určité studijní kurzy, které jsou v důsledku své specifické povahy určeny osobám, které chtějí zlepšit své všeobecné znalosti a nikoli připravit se na určité povolání“.

Příklad: ve věci *J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*²⁹⁷ (viz [oddíl 5.5](#)) SDEU rozhodl, že daňové zacházení s náklady na odborné vzdělávání vynaložené určitou osobou může mít vliv na skutečný přístup k takovému vzdělávání. V této věci se nárok na odpočet nákladů na odborné vzdělávání od jejich zdanitelného příjmu liší v závislosti na věku. Rozhodnutí o tom, zda jsou vnitrostátní právní předpisy nezbytné pro dosažení cíle usnadnit situaci mladých pracovníků na trhu práce, nechal SDEU na vnitrostátním soudu.

Podle práva EU se zákaz diskriminace vztahuje rovněž na organizace pracovníků a zaměstnavatelů. Tato oblast se zabývá nejen členstvím v organizaci pracovníků nebo zaměstnavatelů a přístupem k ní, ale zahrnuje i práci osob v těchto organizacích. Podle pokynu, který vydala Evropská komise, je cílem zajistit, aby byla odstraněna diskriminace ve vztahu k členství nebo přínosům vzniklým v souvislosti s těmito orgány.²⁹⁸

Pokud jde o diskriminaci související s těhotenstvím a mateřstvím, viz [oddíl 5.1](#).

²⁹⁶ SDEU, věc 24/86, *Vincent Blaizot proti University of Liège a dalším*, 2. února 1988.

²⁹⁷ SDEU, C-548/15, *J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*, 10. listopadu 2016.

²⁹⁸ Návrh směrnice Rady, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, KOM(1999) 566 v konečném znění, 25.11.1999.

Zákaz diskriminace v oblasti zaměstnání vykládají široce i vnitrostátní soudy.

Příklad: ve věci z Bývalé jugoslávské republiky Makedonie²⁹⁹ se zaměstnavatel poté, co zjistil, že je nová zaměstnankyně těhotná, rozhodl, že jí neprodlouží pracovní smlouvu, ani jí nenabídne novou. Vnitrostátní soud rozhodl, že se jedná o diskriminaci z důvodu těhotenství.

Příklad: ve věci z Polska³⁰⁰ byla žalobkyně učitelka angličtiny s ukrajinskou státní příslušností. V polské škole byla zaměstnána déle než dvanáct let na základě několika smluv na dobu určitou na rozdíl od jiných učitelů, kteří byli zaměstnáni na dobu neurčitou. Školské orgány namítaly, že důvodem pro nabízení smluv na dobu určitou byla mimo jiné omezená doba platnosti jejího povolení k pobytu. Nejvyšší soud konstatoval, že zákaz diskriminace se vztahuje na všechna stadia zaměstnání, včetně tohoto typu pracovní smlouvy. Uvedl, že toto rozdílné zacházení, pokud vyplývá pouze z ukrajinské státní příslušnosti a povolení k pobytu, představuje diskriminaci na základě státní příslušnosti.

Ačkoli **EÚLP** sama právo na zaměstnání neobsahuje, článek 8 je za určitých podmínek vykládán jako ustanovení zahrnující oblast zaměstnání. Ve věci *Sidabras a Džiautas proti Litvě*³⁰¹ bylo konstatováno, že vládní zákaz přístupu k zaměstnání ve veřejném sektoru a některých částech soukromého sektoru pro bývalé agenty KGB spadá do oblasti působnosti článku 8 ve spojení s článkem 14, protože „měl do velmi významné míry vliv na jejich schopnost navazovat vztahy s vnějším světem a znamenal pro ně závažné problémy při opatrování prostředků obživy, se zjevnými důsledky i na užívání soukromého života“.³⁰² Podobně ve věci *Bigaeva proti Řecku* bylo konstatováno, že i článek 8 může zahrnovat oblast zaměstnání, například v kontextu přístupu k určité profesi.³⁰³

299 Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Primární soud II Skopje, I RO č. 618/15, 3. března 2016, zdroj: *European Equality Law Review* (2016), sv. 2, s. 97.

300 Polsko, polský Nejvyšší soud, III PK 11/16, 7. listopadu 2016; soud rozsudek zrušil a vrátil věc k novému projednání a rozhodnutí, zda důvody pro uzavírání smluv na dobu určitou byly diskriminační.

301 ESLP, *Sidabras a Džiautas proti Litvě*, č. 55480/00 a 59330/00, 27. července 2004, viz oddíl 6.4.

302 Tamtéž, bod 48.

303 ESLP, *Bigaeva proti Řecku*, č. 26713/05, 28. května 2009.

Příklad: ve věci *I.B. proti Řecku*³⁰⁴ byl stěžovatel propuštěn ze zaměstnání v návaznosti na stížnosti zaměstnanců, že je HIV pozitivní. ESLP shledal, že otázky týkající se zaměstnání a situací osob nakažených virem HIV spadají do oblasti působnosti soukromého života, a měl za to, že propuštění žadatele bylo porušením článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8. ESLP opřel svůj závěr o skutečnost, že kasační soud dostatečně nevysvětlil, jak zájmy zaměstnavatele na zachování harmonického pracovního prostředí převážily nad zájmy stěžovatele. Jinými slovy, nepodařilo se mu najít rovnováhu mezi konkurenční zájmy stěžovatele a zaměstnavatele způsobem, který Úmluva vyžaduje.

ESLP rovněž zakázal diskriminaci na základě členství v odborové organizaci. Právo zakládat odborové organizace je kromě toho zaručeno jako samostatné právo v EÚLP.³⁰⁵

Příklad: ve věci *Danilenkov a další proti Rusku*³⁰⁶ byli stěžovatelé vystaveni obtěžování a méně příznivému zacházení ze strany zaměstnavatele na základě svého členství v odborové organizaci. Jejich občanskoprávní žaloby u vnitrostátních soudů byly zamítnuty, protože diskriminaci lze dokazovat pouze v trestním řízení. Státní zástupce však odmítl zahájit trestní řízení, protože důkazní norma požadovala, aby stát „nade vši pochybnost“ prokázal, že diskriminace byla úmyslem jednoho z manažerů společnosti. ESLP došel k závěru, že neexistence účinné soudní ochrany svobody sdružování pro odborové organizace ve vnitrostátních právních předpisech se rovnala porušení článku 11 ve spojení s článkem 14.

Podle ESCH čl. 1 odst. 2 požaduje, aby vnitrostátní právní předpisy zakazovaly jakoukoli diskriminaci v zaměstnání, mimo jiné na základě pohlaví, rasy, etnického původu, náboženství, zdravotního postižení, věku³⁰⁷, sexuální orientace a politického přesvědčení, včetně diskriminace na základě odmítnutí výkonu

304 ESLP, *I.B. proti Řecku*, č. 552/10, 3. října 2013.

305 Například ESLP, *Demir a Baykara proti Turecku* [velký senát], č. 34503/97, 12. listopadu 2008.

306 ESLP, *Danilenkov a další proti Rusku*, č. 67336/01, 30. července 2009.

307 ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku*, stížnost č. 74/2011, rozhodnutí ve věci samé ze dne 2. července 2013, body 115–117.

vojenské služby z důvodu svědomí nebo rozhodnutí nevyjádřit svůj nesouhlas.³⁰⁸ Diskriminace je zakázána, pokud jde o podmínky přijímání pracovníků nebo pracovní podmínky obecně (zejména v souvislosti s odměňováním, odbornou přípravou, povýšením, přemístěním a propuštěním nebo jiným škodlivým opatřením).³⁰⁹ Musí existovat odpovídající právní záruky proti diskriminaci v souvislosti s prací na částečný úvazek. Zejména musí existovat pravidla, jak předcházet nehlášené práci prostřednictvím přesčasů a stejné odměny, ve všech jejich aspektech, mezi zaměstnanci na částečný úvazek a zaměstnanci na plný pracovní úvazek.³¹⁰

Čl. 4 odst. 3 ESCH zaručuje právo na stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez diskriminace na základě pohlaví. Otázek týkajících se zaměstnání a povolání bez diskriminace na základě pohlaví, včetně odměňování, se týká i článek 20 Charty. Cílem článku 27 ESCH je zajistit, aby všechny osoby s rodinnými povinnostmi, které jsou zapojeny nebo si přejí vykonávat zaměstnání, měly právo tak učinit, aniž by byly diskriminovány, a pokud možno bez rozporu mezi jejich pracovními a rodinnými povinnostmi.

4.2. Přístup k sociální péči a sociálnímu zabezpečení

Podle práva EU poskytuje širokou ochranu před diskriminací v přístupu k systému sociální péče a dalším formám sociálního zabezpečení pouze směrnice o rasové rovnosti. Tato oblast obsahuje i přístup k nepeněžním dávkám, které jsou „společně“ spravovány státem, například k veřejné zdravotní péči, vzdělávání a systému sociálního zabezpečení.

Přesný rozsah oblasti sociální ochrany, včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče, je nejistý, neboť není vysvětlen ve směrnici o rasové rovnosti a musí být ještě vyložen prostřednictvím judikatury SDEU. Směrnice o sociálním zabezpečení (79/7)³¹¹ stanoví rovné zacházení na základě pohlaví, a to pouze v souvislosti se

308 ECSR, *Confederazione Generale italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii*, stížnost č. 91/2013, rozhodnutí ve věci samé ze dne 12. října 2015, bod 238; ECSR, Conclusions 2006, Albania; ECSR, Conclusions 2012, Iceland, Moldova and Turkey.

309 ECSR, Conclusions XVI-1 (2002), Austria.

310 ECSR, Conclusions XVI-1 (2002), Austria.

311 Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (Úř. věst. 1979, L 6, s. 24).

„zákonnými systémy sociálního zabezpečení“, a nikoli se „systémy sociálního zabezpečení v zaměstnání“, jimiž se zabývá směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění). Článek 3 směrnice o sociálním zabezpečení je definuje jako systémy, které poskytují ochranu pro případ nemoci, invalidity, stáří, pracovních úrazů a nemocí z povolání a nezaměstnanosti, a to vedle „opatření o sociální pomoci, pokud jsou určena k doplnění nebo nahrazení“ dřívějších systémů. Věcná působnost směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) je vymezena v jejím článku 7. Kryje stejná rizika jako směrnice o sociálním zabezpečení. Podle čl. 7 odst. 1 písm. b) směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy se rovněž vztahuje na systémy sociálního zabezpečení v zaměstnání, které poskytují další sociální dávky, v hotovosti nebo v naturáliích, a zejména pozůstalostní a rodinné dávky, pokud tyto dávky představují plnění vyplácené zaměstnavatelem pracovníkovi z důvodu jeho zaměstnání.

Odlišení zákonných systémů sociálního zabezpečení a systémů sociálního zabezpečení v zaměstnání je významné, neboť podle směrnice o sociálním zabezpečení jsou povoleny určité výjimky, nikoli však podle směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění).

Příklad: věc X.³¹² se týká kritérií pro přiznání odškodnění za trvalé poškození zdraví, které bylo součástí zákonného systému sociálního zabezpečení spadajícího do oblasti působnosti směrnice o sociálním zabezpečení (79/7/EHS). Žadatel, muž, obdržel odškodnění za pracovní úraz. Přiznaná částka byla nižší než částka, kterou by dostala žena stejného věku a ve srovnatelné situaci. SDEU zamítl odůvodnění vlády, že tento rozdíl ve výši odškodnění je oprávněný, protože očekávaná délka života mužů a žen se liší.³¹³ SDEU poukázal na skutečnost, že z obecných statistických údajů podle pohlaví nelze učinit závěr, že pojištěnec ženského pohlaví má vždy delší očekávanou délku života než pojištěnec mužského pohlaví téhož věku nacházející se ve srovnatelné situaci.

Rozsah „sociálních výhod“ je v judikatuře SDEU dobře rozpracován v kontextu práva volného pohybu osob a je definován mimořádně široce.

312 SDEU, C-318/13, X., 3. září 2014.

313 Tamtéž, body 37–40.

Příklad: ve věci *Cristini*³¹⁴ byla stěžovatelkou italská státní příslušnice, která žila se svými dětmi ve Francii a jejíž zesnulý manžel byl podle právních předpisů EU dříve „pracovník“. Francouzské dráhy velkým rodinám nabízely průkazky na zlevněné jízdné, paní Cristiniové ji však odmítly vydat z důvodu její státní příslušnosti. Bylo namítáno, že „sociální výhody“ pro účely právních předpisů EU byly pouze ty výhody, které vyplývaly z pracovní smlouvy. SDEU nesouhlasil a došel k závěru, že tento pojem by měl zahrnovat všechny výhody bez ohledu na jakoukoli pracovní smlouvu, včetně průkazek na zlevněné jízdné.³¹⁵

Příklad: ve věci *Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanně García-Nieto a dalším*³¹⁶ odmítl německý úřad práce vyplácet dávky na zajištění živobytí španělskému státnímu příslušníkovi a jeho synovi v souvislosti s jejich prvními třemi měsíci pobytu v Německu. Podle německých právních předpisů nemají cizí státní příslušníci nárok na sociální dávky během prvních tří měsíců pobytu v Německu. SDEU shledal, že toto pravidlo je v souladu s právními předpisy EU. Směrnice 2004/38/ES o občanství stanoví právo občanů EU pobývat v jiných státech EU po dobu až tří měsíců bez jakýchkoli formalit, kromě povinnosti být držitelem platného průkazu totožnosti nebo cestovního pasu. Směrnice proto umožňuje státu, aby odmítal sociální pomoc občanům EU během prvních tří měsíců jejich pobytu na tomto území. Během tohoto období by měly mít k dispozici dostatečné prostředky pro obživu a osobní zdravotní péči. SDEU dospěl k závěru, že toto odmítnutí nevyžaduje posouzení individuální situace dotyčné osoby.

Příklad: Ve věci *Elodie Giersch a další proti Lucemburskému velkovévodství*³¹⁷ nebyli stěžovatelé, děti příhraničních pracovníků zaměstnaných v Lucembursku, způsobilí pro finanční podporu na vysokoškolské vzdělání, protože nepobývali v Lucembursku. SDEU konstatoval, že členský stát může vyhradit studentskou podporu pro jedince, kteří mají dostatečně úzké spojení s daným členským státem. Nicméně státy posuzující skutečný stupeň vazby, kterou má jedinec se společností nebo s trhem práce tohoto členského státu, nemohou spoléhat pouze na podmínku trvalého pobytu. Měly by brát v úvahu

314 SDEU, věc 32-75, *Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français*, 30. září 1975.

315 Viz též SDEU, C-75/11, *Evropská komise proti Rakouské republice*, 4. října 2012 týkající se režimu snížených tarifů ve veřejné dopravě v Rakousku.

316 SDEU, C-299/14, *Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanně García-Nieto a dalším*, 25. února 2016.

317 SDEU, C-20/12, *Elodie Giersch a další proti Lucemburskému velkovévodství*, 20. června 2013.

i další prvky. Například skutečnost, že jeden z rodičů, který tohoto studenta nadále podporuje, je příhraniční pracovník, který má v tomto členském státě stabilní zaměstnání a již v něm po značnou dobu pracoval.

Ve věci *Even* definoval SDEU „sociální výhody“ jako výhody:

„[...] spojené či nespojené s pracovní smlouvou, jež jsou obecně přiznány tuzemským pracovníkům na základě zejména jejich obecného postavení jako pracovníka nebo pouze na základě skutečnosti, že mají bydliště v tuzemsku, a jejich poskytnutí pracovníkům, kteří jsou státními příslušníky jiných členských států, se proto zdá vhodné pro usnadnění jejich mobility v rámci Společenství“.³¹⁸

Tento pojem se použije téměř na všechna práva, pokud vyhovují definici uvedené ve věci *Even*: neexistuje žádné rozlišení mezi právem přiznávaným absolutně nebo právy přiznávanými na základě uvážení. Definice dále nevyklučuje práva přiznaná po skončení pracovního poměru a považovaná za sociální výhodu, jako je právo na důchod.³¹⁹ V zásadě se v kontextu volného pohybu sociální výhoda týká jakékoli výhody, která může migrujícímu pracovníkovi pomoci v začlenění do společnosti v hostitelském státě. Soudy byly dosti liberální, pokud jde o zjištění, že určitá otázka představuje sociální výhodu, například:

- poskytnutí bezúročné „půjčky při narození dítěte“. I přes zdůvodnění půjčky jako pobídky ke zvýšení porodnosti ji SDEU považoval za sociální výhodu, protože v ní spatřoval prostředek zmírnění finanční zátěže rodin s nízkými příjmy³²⁰,
- přiznání grantu v rámci kulturní dohody na podporu studia vnitrostátních pracovníků v zahraničí³²¹,

318 SDEU, věc 207/78, *Státní zastupitelství proti Gilbertu Evenovi a Office national des pensions pour travailleurs salariés (ONPTS)*, 31. května 1979, bod 22.

319 SDEU, C-35/97, *Komise Evropských společenství proti Francouzské republice*, 24. září 1998.

320 SDEU, věc 65/81, *Francesco Reina a Letizia Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg*, 14. ledna 1982.

321 SDEU, věc 235/87, *Annunziata Matteucci proti Communauté française de Belgique a Commissariat général aux relations internationales de la Communauté française de Belgique*, 27. září 1988.

- právo vyslechnout si trestní stíhání za jednotlivce v jazyce domovského státu³²²,
- právo na jednání v trestním řízení proti jednotlivci vedené v jazyce jeho domovského členského státu.³²³

Podle EÚLP neexistuje právo na sociální zabezpečení, ačkoli z judikatury ESLP vyplývá, že některé formy sociálního zabezpečení, jako jsou dávky a důchody, mohou spadat do působnosti článku 1 protokolu č. 1³²⁴ nebo článku 8.³²⁵

Příklad: ve věci *Andrle proti České republice*³²⁶ podal stěžovatel stížnost na to, že na rozdíl od žen nedochází u mužů, kteří vychovávali děti, ke snížení věkové hranice pro odchod do důchodu. ESLP shledal, že tento rozdíl v zacházení mezi muži a ženami byl objektivně a rozumně odůvodněn jako kompenzace nerovnosti, jíž ženy čelí (např. obecně nižší mzdy a důchody), a potíží, které vznikly v důsledku očekávání, že budou pracovat na plný úvazek a starat se o děti a domácnost. Načasování a rozsah opatření přijatých k nápravě dané nerovnosti proto nebyly zjevně nepřiměřené a nedošlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1.³²⁷

Příklad: ve věci *Stummer proti Rakousku*³²⁸ strávil stěžovatel přibližně dvacet osm let svého života ve vězení a během této doby dlouhá období pracoval. Vnitrostátní důchodový systém při výpočtu jeho důchodových práv nebral práci ve vězení v úvahu. ESLP rozhodl, že začlenění pracujících vězňů do systému starobních důchodů zůstává otázkou volby sociální a hospodářské politiky v rámci velké diskreční pravomoci státu, a dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1 Úmluvy.

322 SDEU, věc 137/84, *Státní zastupitelství proti Robertu Heinrichu Marii Mutschovi*, 11. května 1985.

323 SDEU, C-206/10, *Evropská komise proti Spolkové republice Německo*, 5. května 2011.

324 Viz například ESLP, *Bélané Nagy proti Maďarsku* [velký senát], č. 53080/13, 13. prosince 2016, týkající se práva na invalidní důchod.

325 Viz zejména tyto věci: ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát], č. 55707/00, 18. února 2009; ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku*, č. 17371/90, 16. září 1996; a ESLP, *Koua Poirrez proti Francii*, č. 40892/98, 30. září 2003, vše viz oddíl 5.7.

326 ESLP, *Andrle proti České republice*, č. 6268/08, 17. února 2011.

327 Viz oddíl 2.5 o zvláštních opatřeních.

328 ESLP, *Stummer proti Rakousku* [velký senát], č. 37452/02, 7. července 2011.

Příklad: ve věci *Fábián proti Maďarsku*³²⁹ podal stěžovatel, důchodce zaměstnaný ve veřejné sféře, stížnost na legislativní změnu, která pozastavila vyplácení starobních důchodů osobám současně zaměstnaným v určitých kategoriích veřejného sektoru, zatímco důchodci pracující v soukromém sektoru byli i nadále způsobilí pobírat důchod. ESLP rozhodl, že stěžovatel neprokázal, že se jako důchodce zaměstnaný ve veřejné sféře nacházel v přiměřeně podobné situaci jako důchodci zaměstnaní v soukromém sektoru, pokud jde o jeho způsobilost pro výplatu starobních důchodů. V této souvislosti nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1. ESLP dospěl k závěru, že po změně to bylo zaměstnání stěžovatele ve veřejné sféře v období po odchodu do důchodu, co vedlo k pozastavení vyplácení jeho důchodu. Byla to právě tato skutečnost, že jako státní zaměstnanec pobíral plat od státu, který byl neslučitelný se souběžným vyplácením starobního důchodu z téhož zdroje. Jako záležitost finanční, sociální a zaměstnanecké politiky byl napadený zákaz současné kumulace důchodu a platu ze státního rozpočtu zaveden jako součást legislativních opatření zaměřených na nápravu finančně neudržitelných prvků důchodového systému žalovaného státu. To nebránilo kumulaci důchodu a platu osobám zaměstnaným v soukromém sektoru, jejichž platy, na rozdíl od platů osob zaměstnaných ve veřejné sféře, nebyly financovány státem, nýbrž ze soukromých rozpočtů, které nespádají pod přímou kontrolu státu.

EÚLP nestanoví žádné právo na zdravotní péči, ESLP však došel k závěru, že otázky týkající se zdravotní péče³³⁰, například přístup ke zdravotním záznamům,³³¹ budou spadat do oblasti působnosti článku 8 (např. přístup ke zdravotním záznamům³³²) nebo článku 3, pokud je nedostatečný přístup ke zdravotní péči natolik závažný, že se rovná nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo zasahuje do soukromého života dané osoby.³³³ Lze tudíž prohlásit, že stížnosti týkající se diskriminace ve vztahu k přístupu ke zdravotní péči by spadaly do oblasti působnosti článku 14.

329 ESLP, *Fábián proti Maďarsku* [velký senát], č. 78117/13, 5. září 2017.

330 Viz RE, ESLP (2015), *Health-related issues in the case-law of the European Court of Human Rights*, Thematic report.

331 ESLP, *K.H. a další proti Slovensku*, č. 32881/04, 28. dubna 2009.

332 Tamtéž.

333 ESLP, *Murray proti Nizozemsku* [velký senát], č. 10511/10, 26. dubna 2016; ESLP, *Ślawomir Musiał proti Polsku*, č. 28300/06, 20. ledna 2009.

Příklad: ve věci *Durisotto proti Itálii*³³⁴ podal stěžovatel stížnost na to, že jeho dceři bylo na rozdíl od některých jiných pacientů zamítnuto povolení k experimentální léčbě. Vnitrostátní soud stanovil, že příslušná metoda klinických zkoušek byla k dispozici během určitého období a stěžovatelova dcera během tohoto období ještě nezahájila léčbu. V důsledku toho nebylo v případě stěžovatelovy dcery splněno kritérium pro vydání povolení, jak vyžaduje příslušný právní předpis. ESLP rozhodl, že ačkoli se zacházení s osobami v přiměřeně podobných situacích liší, je tento rozdíl odůvodněný. Rozhodnutí vnitrostátního soudu bylo řádně odůvodněno a nebylo svévolné. Kromě toho sledovalo legitimní cíl ochrany zdraví a bylo přiměřené tomuto cíli. Kromě toho nebyla v příslušné době vědecky prokázána léčebná hodnota experimentální léčby. ESLP proto tuto část žaloby zamítl jako zjevně nepodloženou.

Do oblasti působnosti článku 8 EÚLP může spadat rovněž přístup k jiným sociálním dávkám, zejména pokud jsou určeny ve prospěch rodinné jednotky. Diskreční pravomoc udělená státům v této oblasti je však poměrně široká. ESLP zdůraznil, že státy mají vzhledem ke svým přímým znalostem o své společnosti a jejich potřebách v zásadě lepší předpoklady k tomu, aby posoudily, co je ve veřejném zájmu ze sociálních nebo ekonomických důvodů. ESLP proto obecně dodržuje volbu politiky zákonodárce, pokud není „zjevně bez rozumného základu“.³³⁵

Příklad: ve věci *Bah proti Spojenému království*³³⁶ byl stěžovatelce, která je státní příslušnicí Sierry Leone, udělen trvalý pobyt ve Spojeném království. Úřady jí povolily, aby se k ní připojil její nezletilý syn, a to pod podmínkou, že syn nebude využívat veřejné prostředky. Krátce po jeho příjezdu musela stěžovatelka opustit své ubytování a najít si nové bydlení. Požádala o pomoc s hledáním ubytování místní orgán; avšak s ohledem na imigrační předpisy a na přistěhovalecký status jejího syna jí byl přednostní status, k němuž by ji opravňovalo její postavení osoby neúmyslně bez domova s nezletilým dítětem, odepřen. ESLP shledal, že rozdílné zacházení stěžovatelky vyplynulo z podmíněného přistěhovaleckého statusu jejího syna, nikoli z jeho země původu. Byla to stěžovatelčina volba přivést syna do země, i když si byla plně vědoma podmínky, která byla s jeho povolením vstupu spojena. Právní

334 ESLP, *Durisotto proti Itálii*, 62804/13, 6. května 2014.

335 Viz například ESLP, *Stummer proti Rakousku* [velký senát], č. 37452/02, 7. července 2011, bod 89.

336 ESLP, *Bah proti Spojenému království*, č. 56328/07, 27. září 2011.

předpisy sledovaly legitimní cíl spravedlivě rozdělit nedostatečné zdroje mezi různé kategorie žadatelů. Místní orgán pomohl stěžovateli nalézt nájem v soukromém sektoru a do sedmnácti měsíců jí nabídl sociální bydlení. Rozdíl v zacházení v jejím případě byl přiměřeně a objektivně odůvodněn.

Příklad: ve věci *Gouri proti Francii*³³⁷ byl stěžovatelce, která je alžírskou státní příslušnicí žijící v Alžírsku, z důvodu, že nesplňuje požadavek trvalého pobytu ve Francii, odepřen doplňkový příspěvek pro osoby se zdravotním postižením ve Francii. Stěžovala si, že odmítnutí platby příspěvku osobě žijící v zahraničí, ačkoli se přiznává osobě, která žije ve Francii, představuje diskriminační zacházení na základě místa bydliště. ESLP shledal, že stěžovatelka dostávala od žalovaného státu vdovský důchod a byl jí pozastaven pouze doplňkový příspěvek pro osoby se zdravotním postižením. Vzhledem k tomu, že cílem této dávky je zaručit osobám žijícím ve Francii minimální příjem s ohledem na životní náklady v zemi, nebyla v situaci srovnatelné se situací osob žijících ve Francii. V důsledku toho neutrpěla diskriminační zacházení.

Několik článků **ESCH** se týká přístupu k sociálnímu zabezpečení, sociální péče a zdraví. Patří k nim: článek 11 (právo na ochranu zdraví), článek 12 (právo na sociální zabezpečení), článek 13 (právo na sociální a lékařskou pomoc) a článek 14 (právo využívat služby sociální péče).

ECSR například zohledňuje diskriminaci na základě územního a/nebo socioekonomického postavení žen, které mají poměrně neomezený přístup k legálním zařízením pro umělé přerušování těhotenství, a těch, které takový přístup nemají. Ve stejné věci rovněž zkoumal diskriminaci na základě pohlaví a/nebo zdravotního stavu mezi ženami, které usilují o přístup k legálnímu ukončení těhotenství, a muži a ženami usilujícími o přístup k jiným legálním formám lékařských postupů, které nejsou poskytovány na podobném omezeném základě. ECSR konstatoval, že v důsledku nedostatku nenamítajících lékařů a jiných zdravotnických pracovníků v řadě zdravotnických zařízení v Itálii jsou ženy v některých případech nuceny přecházet z jedné nemocnice do druhé v zemi nebo cestovat do zahraničí, což představuje diskriminaci.³³⁸

337 ESLP, *Gouri proti Francii* (rozh.), č. 41069/11, 28. února 2017.

338 ECSR, *International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) proti Itálii*, stížnost č. 87/2012, 10. září 2013, body 189–194.

ECSR měl rovněž za to, že v rámci pozitivních závazků, které vyplývají z práva na ochranu zdraví, musí smluvní strany poskytnout náležitou a včasnou péči na nediskriminačním základě, včetně služeb týkajících se sexuálního a reprodukčního zdraví. V důsledku toho nebude systém zdravotní péče, který nestanoví zvláštní zdravotní potřeby žen, v souladu s článkem 11 nebo s článkem E Charty ve spojení s článkem 11.³³⁹

4.3. Vzdělávání

Podle práva EU byla ochrana před diskriminací v přístupu ke vzdělávání původně rozpracována v kontextu volného pohybu osob podle článku 12 nařízení č. 1612/68, zvláště ve vztahu k dětem pracovníků. Článek 14 Listiny základních práv EU zaručuje právo na vzdělání a přístup k odbornému a dalšímu vzdělávání. Judikatura SDEU v oblasti vzdělávání se týká zejména rovného přístupu ke vzdělávacím institucím v jiném členském státě a rovného přístupu k financování vzdělávání.

Příklad: ve věci *Komise proti Rakousku*³⁴⁰ museli studenti, kteří chtěli pokračovat ve studiu na rakouské univerzitě a získali maturitní vysvědčení v jiném členském státu než v Rakousku, toto maturitní vysvědčení předložit a prokázat, že splňují konkrétní požadavky pro přijetí k příslušnému studiu v zemi, která maturitní vysvědčení vydala. SDEU dospěl k závěru, že podmínky přístupu k vysokoškolskému vzdělání pro držitele rakouských maturitních vysvědčení a držitelů jiných než rakouských maturitních vysvědčení jsou odlišné a že tito držitelé jiných než rakouských maturitních vysvědčení jsou znevýhodněni a jsou vystaveni nepřímé diskriminaci.

Příklad: Ve věci *Casagrande proti Landeshauptstadt München* byla stěžovatelka dcerou italského státního příslušníka, který pracoval v Německu.³⁴¹ Německé orgány vyplácely dětem ve věku povinné školní docházky měsíční příspěvek na výživné s cílem usnadnit „školní docházku“. SDEU došel k závěru, že jakákoli všeobecná opatření určená k usnadnění školní docházky spadají do oblasti vzdělávání.

339 Tamtéž, bod 66; ECSR, *Confederazione Generale Italiana de Lavoro (CGIL) proti Itálii*, stížnost č. 91/2013, 12. října 2015, body 162 a 190.

340 SDEU, C-147/03, *Komise Evropských společností proti Rakouské republice*, 7. července 2005.

341 SDEU, věc 9-74, *Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München*, 3. července 1974.

Příklad: Ve věcech *Laurence Prinz proti Region Hannover a Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg*³⁴² SDEU shledal trvalý pobyt jako jedinou podmínku pro udělení příspěvku na vzdělání pro studium v jiném členském státě jako nepřiměřený.

Příklad: ve věci *Mohamed Ali Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland*³⁴³ se tuniský státní příslušník hlásil několikrát na německé univerzity za účelem studia matematiky (ve spojení s přípravným jazykovým kurzem) a byl přijat. Německé úřady však odmítly udělit mu povolení k pobytu s tím, že existují pochybnosti o jeho motivaci ke studiu v Německu, že má nedostatečnou znalost němčiny a že ve skutečnosti neexistuje žádná souvislost mezi jeho navrhovaným studiem a zamýšlenou kariérou. SDEU dospěl k závěru, že pokud studenti, kteří jsou státními příslušníky třetích zemí, splňují podmínky pro přijetí, mají za těchto okolností právo na vstup do země.

Podle EÚLP obsahuje článek 2 protokolu č. 1 k EÚLP samostatné právo na vzdělání.³⁴⁴ ESLP proto považuje stížnosti na diskriminaci v kontextu vzdělávání za spadající do oblasti působnosti článku 14.³⁴⁵

Příklad: ve věci *Horváth a Kiss proti Maďarsku*³⁴⁶ byly romské děti umístěny do škol pro děti se zdravotním postižením. ESLP shledal, že se jednalo o diskriminační zacházení se členy znevýhodněné skupiny. Stát nezavedl odpovídající opatření, která by romským dětem umožnila učit se podle učebních osnov v běžných školách.³⁴⁷

Příklad: ve věci *Ponomaryovi proti Bulharsku*³⁴⁸ byli stěžovateli dva ruští školáci, kteří žili se svou matkou legálně v Bulharsku, avšak bez povolení k trvalému pobytu. Jako takoví museli platit poplatky za středoškolské vzdělávání na rozdíl od bulharských státních příslušníků a cizinců s povolením

342 SDEU, spojené věci C-523/11 a C-585/11, *Laurence Prinz proti Region Hannover a Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg*, 18. července 2013.

343 SDEU, C-491/13, *Mohamed Ali Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland*, 10. září 2014.

344 Viz RE, ESLP (2017), *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights – Right to education*.

345 Diskriminace na základě vzdělání podle SDEU se projednává ve věci *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007 v *oddíle 2.2.1* a ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku* [velký senát], č. 15766/03, 16. března 2010 v *oddíle 6.3*.

346 ESLP, *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, č. 11146/11, 29. ledna 2013.

347 Viz též ESLP, *Lavida a další proti Řecku*, č. 7973/10, 30. května 2013.

348 ESLP, *Ponomaryovi proti Bulharsku*, č. 5335/05, 21. června 2011.

k trvalému pobytu, kteří byli od placení osvobozeni. Evropský soud pro lidská práva shledal, že zacházení s žadateli bylo diskriminační, protože bylo požadováno placení školného výlučně z důvodu jejich státní příslušnosti a přistěhovaleckého statusu. Vnitrostátní orgány neuvedly žádný důvod ospravedlňující rozdíl v zacházení a ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1.

ESLP přezkoumal případy diskriminace v souvislosti s poskytováním přiměřeného uspořádání pro osoby se zdravotním postižením.

Příklad: ve věci *Çam proti Turecku*³⁴⁹ ESLP shledal, že odmítnutí konzervatoře zapsat studentku z důvodu jejího zrakového postižení, a to navzdory tomu, že uspěla v talentových přijímacích zkouškách, je v rozporu s článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1. ESLP zdůraznil, že článek 14 musí být vykládán s ohledem na Evropskou sociální chartu a na Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením, pokud jde o přiměřené uspořádání, které jsou osoby se zdravotním postižením oprávněny očekávat. ESLP zdůraznil, že příslušné vnitrostátní orgány nevyvinuly žádné úsilí ke zjištění potřeb stěžovatelky a nevysvětlily, jak či proč by její slepota mohla ohrozit její přístup k hudebnímu vzdělávání. Konzervatoř se dále nesnažila upravit svůj vzdělávací přístup tak, aby byl přístupný nevidomým studentům.

Podle ESCH čl. 15 odst. 1 stanoví účinný rovný přístup dětí a dospělých se zdravotním postižením ke vzdělávání a odborné přípravě. Článek 17 navíc v obou svých odstavcích zaručuje právo všech dětí na vzdělání.

Podle ECSR musí být zajištěn rovný přístup ke vzdělání pro všechny děti. V této souvislosti by měla být věnována zvláštní pozornost zranitelným skupinám, jako jsou děti z řad menšin, děti žádající o azyl, děti z řad uprchlíků, děti v nemocnici, děti v péči, těhotné nezletilé dívky, nezletilé matky, děti zbavené osobní svobody atd. Děti patřící do těchto skupin musí být začleněny do hlavních vzdělávacích zařízení a běžných vzdělávacích programů. Je-li to nezbytné, měla by být přijata zvláštní opatření pro zajištění rovného přístupu těchto dětí ke vzdělání.³⁵⁰

349 ESLP, *Çam proti Turecku*, č. 51500/08, 23. února 2016.

350 ECSR, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, rozhodnutí ve věci samé ze dne 3. června 2008, bod 34.

ECSR v souvislosti se vzděláváním v oblasti zdraví zdůraznil, že zásada zákazu diskriminace zahrnuje nejen způsob, jakým je vzdělávání poskytováno, ale také obsah vzdělávacích materiálů. V tomto ohledu má tedy zásada zákazu diskriminace dva cíle: děti nemohou být diskriminovány při přístupu k takovému vzdělávání a vzdělávání nelze využívat jako nástroj pro posilování ponižujících stereotypů a přetrvávajících forem předsudků vůči určitým skupinám.³⁵¹

4.4. Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení

Podle práva EU se ochrana před diskriminací v oblasti přístupu k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení týká diskriminace z důvodu rasy prostřednictvím směrnice o rasové rovnosti a z důvodu pohlaví prostřednictvím směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám. Třináctý bod odůvodnění směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám upřesňuje zákaz diskriminace, když uvádí, že se vztahuje na „veškeré veřejně dostupné zboží a služby, bez ohledu na to, zda dotyčná osoba působí ve veřejném nebo soukromém sektoru, včetně veřejnoprávních subjektů, a které jsou nabízeny mimo oblast soukromého a rodinného života a úkonů prováděných v této souvislosti“. Výslovně vylučuje použití na „obsah sdělovacích prostředků nebo reklamu“ a „veřejné nebo soukromé vzdělávání“, i když tato posledně uvedená výjimka nezužuje oblast působnosti směrnice o rasové rovnosti, která se výslovně vztahuje i na vzdělávání. Směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám odkazuje rovněž na článek 57 Smlouvy o fungování Evropské unie:

„Za služby se podle Smluv pokládají výkony poskytované zpravidla za úplatu [...]

Služby zahrnují zejména:

- a) činnosti průmyslové povahy;
- b) činnosti obchodní povahy;
- c) řemeslné činnosti;
- d) činnosti v oblasti svobodných povolání.“

³⁵¹ ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Chorvatsku*, stížnost č. 45/2007, 30. března 2009, bod 48.

Zdálo by se tedy, že tato oblast zahrnuje jakékoli souvislosti při jakémkoli obvyklém poskytování určitého zboží či služby za úplatu, pokud k němu nedochází ve zcela osobním kontextu, a s vyloučením veřejného nebo soukromého vzdělávání. Například ve věci „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ *AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia*³⁵² SDEU potvrdil, že na dodávky elektřiny se vztahuje čl. 3 odst. 1 písm. h) směrnice o rasové rovnosti (2000/43).³⁵³

Judikatura vnitrostátních subjektů naznačuje, že tato oblast bude zahrnovat takové situace, jako je získání přístupu ke službám nebo úroveň služeb v barech³⁵⁴, restauracích a nočních klubech³⁵⁵, obchodech³⁵⁶, nákup pojištění³⁵⁷, jakož i jednání „soukromých“ prodávajících, např. chovatelů psů.³⁵⁸ Ačkoli zdravotní péči zahrnuje konkrétně směrnice o rasové rovnosti, může spadat i do oblasti služeb, zejména pokud jde o soukromou zdravotní péči nebo případy, kdy jsou jednotlivci povinni sjednat si povinné nemocenské pojištění ke krytí nákladů zdravotní péče. V tomto smyslu SDEU vykládá služby v kontextu volného pohybu služeb pro krytí zdravotní péče poskytované za úplatu subjektem podnikajícím za účelem zisku.³⁵⁹

Směrnice o rasové rovnosti nedefinuje bydlení. Je však doporučeno tuto otázku vykládat na základě mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských

352 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ *AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia* [velký senát], 16. července 2015.

353 Tamtéž, bod 43.

354 Maďarsko, Orgán pro rovné zacházení, *věc č. 72*, duben 2008. Shrnutí v anglickém jazyce viz Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace (2009), „Hungary“, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8, červenec 2009, s. 49.

355 Švédsko, Nejvyšší soud, *Escape Bar and Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu*, T-2224-07, 1. října 2008. Shrnutí v anglickém jazyce viz Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace (2009), „Sweden“, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8, červenec 2009, s. 68.

356 Rakousko, Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23. ledna 2006.

357 Francie, Odvolací soud v Nîmes, *Lenormand proti Balenci*, č. 08/00907, 6. listopadu 2008; Francie, trestní senát Kasačního soudu, č. M 08-88.017 a č. 2074, 7. dubna 2009. Shrnutí v anglickém jazyce viz Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace (2009), „France“, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 9, prosinec 2009, s. 59.

358 Švédsko, Odvolací soud, *Ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace proti A.S.*, T-3562-06, 11. února 2008. Shrnutí v anglickém jazyce viz Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace (2009), „Sweden“, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8, červenec 2009, s. 69.

359 SDEU, C-158/96, *Raymond Kohll proti Union des caisses de maladie*, 28. dubna 1998; SDEU, C-157/99, *B.S.M. Geraets-Smits proti Stichting Ziekentfonds VGZ a H.T.M. Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, 12. července 2001; a SDEU, C-385/99, *V.G. Müller-Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA a E.E.M. van Riet proti Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen*, 13. května 2003.

práv, zejména práva na respektování obydlí podle článku 7 Listiny základních práv EU a článku 8 EÚLP (vzhledem k tomu, že všechny členské státy EU jsou smluvní stranou Úmluvy) a právo na přiměřené bydlení obsažené v článku 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (jehož smluvními stranami jsou všechny členské státy). Podle Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva musí vhodné bydlení splňovat řadu požadavků. Zejména by mělo: být dostatečně kvalitní, aby zajistilo ochranu před živly, mělo by reflektovat kulturní požadavky obyvatel (a tedy zahrnovat vozidla, karavany, tábořiště a jiné přechodné stavby), být napojeno na veřejné a hygienické sítě a spojeno s veřejnými službami a pracovními příležitostmi prostřednictvím vhodné infrastruktury. Mělo by také zahrnovat přiměřenou ochranu před nuceným nebo okamžitým vystěhováním a mělo by být cenově dostupné.³⁶⁰ Toto pojetí bydlení se rovněž objevuje v přístupu, který uplatňuje FRA ve své souhrnné zprávě *The state of Roma and Traveller housing in the European Union – Steps towards equality*.³⁶¹

Při uplatnění tohoto přístupu by bydlení zahrnovalo nejen zajištění rovného zacházení ze strany veřejných nebo soukromých pronajímatelů a realitních agentů při rozhodování o pronájmu či prodeji nemovitostí konkrétním osobám. Zahrnovalo by i právo na rovné zacházení, pokud jde o způsob, jakým je bydlení přidělováno (např. přidělování nekvalitního nebo vzdáleného bydlení konkrétním etnickým skupinám), udržováno (např. neprovádění údržby nemovitostí obývaných určitými skupinami) a pronajímáno (např. nedostatečná právní jistota držby nebo vyšší nájemné či zálohy pro osoby příslušející k určitým skupinám). Čl. 34 odst. 3 Listiny EU navíc stanovuje: „Za účelem boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě Unie uznává a respektuje právo na sociální pomoc a pomoc v oblasti bydlení, jejichž cílem je zajistit, v souladu s pravidly stanovenými právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi, důstojnou existenci pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky.“

Příklad: ve věci *Servet Kaberaaj proti IPES a dalším*³⁶² albánskému státnímu příslušníkovi s povolením k trvalému pobytu na dobu neurčitou v Itálii byly zamítnuty některé příspěvky na bydlení, protože rozpočet na tyto příspěvky

360 Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva (1991), *General comment No. 4: The right to adequate housing (Art. 11 (1))*, dok. OSN E/1992/23, 13. prosince 1991.

361 FRA (2010), *The state of Roma and Traveller housing in the European Union – Steps towards equality: Summary report*, Vídeň, FRA.

362 SDEU, C-571/10, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším* [velký senát], 24. dubna 2012.

ve prospěch státních příslušníků třetích zemí byl již vyčerpán. Pokud jde o příspěvky na bydlení, SDEU uvedl, že zacházení se státními příslušníky třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, nemůže být méně příznivé než zacházení s občany Unie. Pokud však příspěvek nespadá do oblasti sociálního zabezpečení a sociální ochrany podle čl. 11 odst. 1 písm. d) směrnice Rady 2003/109/ES, čl. 11 odst. 4 uvedené směrnice se nepoužije (možnost omezit rovné zacházení na základní příspěvky).

Podle EÚLP vykládá ESLP článek 8 tak, aby zahrnoval věci týkající se činností, které mohou mít důsledky pro soukromý život, včetně vztahů ekonomického a sociálního charakteru. ESLP rovněž zaujal široký přístup k výkladu práva na respektování domova podle článku 8. ESLP vykládá právo na respektování domova široce tak, aby byly zahrnuty i mobilní domovy, jako jsou karavany nebo přívěsy, a to i v situacích, kdy jsou umístěny nelegálně.³⁶³ Tam, kde je státem poskytované bydlení ve zvláště špatném stavu a obyvatelům dlouhodobě přináší utrpení, EÚLP rovněž rozhodl, že tato situace může představovat nelidské zacházení.

Příklad: ve věci *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2)³⁶⁴ byli stěžovatelé vyhnáni ze svých domovů, které pak byly za zvláště traumatických okolností zbourány. Proces nové výstavby jejich obydlí byl velmi zdoluhavý a zajištěné prozatímní ubytování bylo nekvalitní. ESLP uvedl:

„[...] životní podmínky stěžovatelů v posledních deseti letech, zejména velmi přeplněné a nehygienické prostředí a jeho škodlivý vliv na zdraví a blaho stěžovatelů spolu s délkou doby, po níž museli stěžovatelé v takových podmínkách žít, a s celkovým přístupem úřadů jim musely působit značné psychické utrpení, což snižovalo jejich lidskou důstojnost a vyvolávalo v nich pocity vedoucí k ponižení a pokoření.“³⁶⁵

Toto zjištění kromě jiných faktorů vedlo ESLP k závěru, že došlo k ponižujícímu zacházení v rozporu s článkem 3 EÚLP.³⁶⁶

363 ESLP, *Buckley proti Spojenému království*, č. 20348/92, 25. září 1996.

364 ESLP, *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2), č. 41138/98 a 64320/01, 12. července 2005.

365 Tamtéž, bod 110.

366 Judikatura ESLP naznačuje, že za určitých okolností se diskriminační jednání může rovnat ponižujícímu zacházení. Viz například ESLP, *Smith a Grady proti Spojenému království*, č. 33985/96 a 33986/96, 27. září 1999, bod 121.

Příklad: ve věci *Vrontou proti Kypru*³⁶⁷ byla stěžovatelce zamítnuta žádost o uprchlickou kartu, která by jí poskytla nárok na celou řadu dávek, včetně podpory v oblasti bydlení, od úřadů. Rozhodnutí bylo založeno na skutečnosti, že byla dítětem vysídlené ženy, a nikoli vysídleného muže. ESLP dospěl k závěru, že tento rozdíl v zacházení nemá žádné objektivní a přiměřené odůvodnění a že toto nerovné zacházení vedlo k porušení článku 14 ÚLP ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1.

Příklad: ve věci *Hunde proti Nizozemsku*³⁶⁸ si stěžovatel, neúspěšný žadatel o azyl, stěžoval, že odepření přístřeší a sociální pomoci snížilo jeho lidskou důstojnost způsobem, který je neslučitelný s článkem 3 Úmluvy. ESLP konstatoval, že po ukončení azylového řízení mu byla poskytnuta lhůta v délce čtyř týdnů, během níž měl stále nárok na státem podporovanou péči a ubytování. Poté měl možnost požádat o „povolení k pobytu bez zavazování“ a/nebo mohl požádat o přijetí do střediska, kde by byla omezena jeho svoboda. ESLP proto dospěl k závěru, že orgány neporušily svou povinnost podle článku 3 tím, že by zůstaly nečinné nebo netečné k situaci stěžovatele, a tuto věc zamítl jako zjevně nepodloženou.

Podle ESCH je právo na bydlení přiměřené úrovně zaručeno v čl. 31 odst. 1 a právo na bydlení přiměřené úrovně s ohledem na rodiny uvedené v článku 16. Podle objasnění ECSR se tím myslí obydlí, které má veškeré základní vybavení, jako je voda, topení, nakládání s odpady, hygienická zařízení a elektřina. Nesmí být přeplněné a musí být bezpečné. Příslušná práva takto poskytovaná musí být zaručena bez diskriminace, zejména pokud jde o Romy nebo Travellery.³⁶⁹

Příklad: Ve stížnosti proti Francii uvedla *FEANTSA*³⁷⁰, že způsob, jakým byly provedeny právní předpisy týkající se bydlení, vedl k nesouladu s právem na bydlení podle článku 31 a zákazem diskriminace podle článku E ESCH. Konkrétně tvrdila, že i navzdory zlepšení kvality bydlení pro většinu obyvatel ve Francii v posledních třiceti letech země nezavedla účinně právo na

367 ESLP, *Vrontou proti Kypru*, č. 33631/06, 13. října 2015.

368 ESLP, *Hunde proti Nizozemsku* (rozh.), č. 17931/16, 5. července 2016.

369 ECSR, *International Movement ATD Fourth World proti Francii*, stížnost č. 33/2006, 5. prosince 2007, body 149–155. Viz též ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Řecku*, stížnost č. 49/2008, 11. prosince 2009; ECSR, *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Francii*, stížnost č. 51/2008, 10. října 2010.

370 ECSR, *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Francii*, stížnost č. 39/2006, 5. prosince 2007.

bydlení pro všechny, a zejména na uspokojování potřeb nejzranitelnějších osob v oblasti bydlení. ECSR našel šest případů porušení článku 31 ze strany Francie, které se týkaly těchto záležitostí:

- nedostatečný pokrok, pokud jde o vymýcení bydlení podřadné kvality a nedostatek řádného vybavení velkého počtu domácností,
- neuspokojivé provádění právních předpisů týkajících se prevence vystěhování a absence opatření zaměřených na poskytování řešení v oblasti opětovného bydlení pro vystěhované rodiny,
- zavedená opatření ke snížení počtu bezdomovců jsou nedostatečná, a to jak z kvantitativního, tak z kvalitativního hlediska,
- nedostatečná nabídky sociálního bydlení přístupného pro skupiny s nízkými příjmy,
- špatné fungování systému přidělování sociálního bydlení a související nápravná opatření,
- nedostatečné provedení právních předpisů o místech pro zastavení Travellerů (ve spojení s článkem E).

Příklad: ve věci *FEANTSA proti Nizozemsku*³⁷¹ ECSR shledal, že Nizozemsko nesplnilo požadavky ESCH tím, že dospělým migrantům neposkytl odpovídající přístup k naléhavé pomoci (potravinám, oblečení a přístřeší) v mimořádné situaci.

Podle mezinárodního práva stanoví článek 9 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením povinnost přijmout vhodná opatření k zajištění přístupu osob se zdravotním postižením, stejně jako jiným osobám, k informacím, komunikaci a jiným službám, včetně elektronických služeb. Tuto povinnost lze splnit určením a odstraněním překážek bránících v přístupnosti.³⁷²

371 ECSR, *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Nizozemsku*, stížnost č. 86/2012, 2. července 2014. Viz také ECSR, *Conference of European Churches (CEC) proti Nizozemsku*, stížnost č. 90/2013, 1. července 2014.

372 Viz OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2010), *Communication No. 1/2010*, CRPD/C/9/D/1/2010, 16. dubna 2013 týkající se přístupnosti služeb bankovní karty poskytovaných soukromou finanční institucí osobám se zrakovým postižením na rovném základě jako jiným.

Příklad: tato soudní věc³⁷³ z Rumunska se týká kritérií pro přístup k sociálnímu bydlení. Posouzení, zda má či nemá stěžovatel právo na přístup k sociálnímu bydlení, vychází ze systému bodového hodnocení. Byl udělen určitý počet bodů pro různé kategorie, včetně čtyř bodů pro osoby se zdravotním postižením, ve srovnání s 10 body pro osoby s vyšším vzděláním a 15 body pro veterány a válečné vdovy, revolucionáře a bývalé politické vězně. Národní rada pro boj proti diskriminaci dospěla k závěru, že tato pravidla omezují přístup osob se zdravotním postižením k veřejnému bydlení, a proto představují přímou diskriminaci na základě zdravotního postižení.

4.5. Přístup ke spravedlnosti

Podle práva EU a EÚLP³⁷⁴ lze na vztah práva na přístup ke spravedlnosti k zákazu diskriminace pohlížet ze dvou hledisek:

- (i) Přístup ke spravedlnosti v případech diskriminace: souvisí to s možností domoci se nápravy v situacích, kdy byli jednotlivci diskriminováni. O této situaci pojednává [oddíl 6.4.](#)³⁷⁵
- (ii) Nediskriminační přístup ke spravedlnosti: to souvisí s překážkami pro spravedlnost, kterým čelí určité osoby bez ohledu na to, zda se staly obětí diskriminace. To znamená, že zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti pro všechny vyžaduje, aby byl systém soudnictví uspořádán takovým způsobem, aby nikomu nebylo bráněno v přístupu ke spravedlnosti z fyzických, jazykových, finančních či jiných důvodů. Například finanční překážky pro osoby, které nemají dostatečné prostředky k zahájení soudního řízení, lze řešit prostřednictvím systému právní pomoci.³⁷⁶

373 Rumunsko, Národní rada pro boj proti diskriminaci, [rozhodnutí 349](#), 4. května 2016; Evropská síť právních expertů v oblasti rovnosti žen a mužů a zákazu diskriminace (2016), [National equality body decision on social housing criteria in Bucharest](#), tisková zpráva, Rumunsko, 20. září 2016.

374 Podrobné informace viz FRA a RE (2016), [Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti](#), Lucemburk, Úřad pro publikace.

375 Viz také FRA (2012), [Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality](#), Lucemburk, Úřad pro publikace.

376 Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (2015), [Equality and non-discrimination in the access to justice](#), usnesení 2054, 24. dubna 2015. Viz též: OSN, CEDAW (2015), [General Recommendation No. 33 „On women’s access to justice“](#), CEDAW/C/GC/33, 23. července 2015.

Podle práva EU je přístup ke spravedlnosti stanoven v článku 47 Listiny základních práv EU. Článek 20 navíc potvrzuje, že před zákonem jsou si všichni rovni, a článek 21 zakazuje diskriminaci.

Pokud jde o přístup ke spravedlnosti **podle práva EU**, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením zdůraznil, že EU by měla přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci, s níž se osoby se zdravotním postižením setkávají při přístupu ke spravedlnosti, a to tím, že zajistí plné procesní uspořádání a financování školení pracovníků justice o Úmluvě v jejich členských státech.³⁷⁷

Podle EÚLP je právo na přístup ke spravedlnosti zaručeno článkem 13 a v souvislosti s právem na spravedlivý proces článkem 6. ESLP se zabýval několika věcmi týkajícími se diskriminace v přístupu ke spravedlnosti.

Příklad: ve věci *Paraskeva Todorova proti Bulharsku*³⁷⁸ vnitrostátní soudy výslovně odmítly doporučení státního zastupitelství podmíněně odložit trest pro jedince romského původu s poznámkou, že mezi romskou menšinou existuje kultura beztrestnosti, a naznačením, že by konkrétní jedinec měl jít příkladem. ESLP shledal, že tato skutečnost porušuje právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve spojení s právem nebyť diskriminována.

Příklad: ve věci *Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2)*³⁷⁹ bylo konstatováno, že přílišná prodlení při rozhodování v trestních a občanských řízeních (kdy do vydání prvního rozsudku uběhlo sedm let) se rovnala porušení článku 6. ESLP došel k závěru, že důvodem prodlení byl vysoký počet procesních chyb, a ve spojení s obecně diskriminačním postojem úřadů vůči romským stěžovatelům bylo konstatováno, že se jednalo i o porušení článku 14 ve spojení s článkem 6 (a 8).

Příklad: ve věci *Anakomba Yula proti Belgii*³⁸⁰ bylo konstatováno, že vnitrostátní právní předpis, který stěžovatelce znemožňoval získat veřejnou pomoc pro financování žaloby na určení otcovství na základě toho, že nebyla belgickou státní příslušnicí, porušuje článek 6 ve spojení s článkem 14. Tím nebylo naznačeno, že cizí státní příslušníci mají absolutní právo na veřejné

377 OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2015), *Concluding observations on the initial report of the European Union*, CRPD/C/EU/CO/1, 2. října 2015, bod 39.

378 ESLP, *Paraskeva Todorova proti Bulharsku*, č. 37193/07, 25. března 2010.

379 ESLP, *Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2)*, č. 41138/98 a 64320/01, 12. července 2005.

380 ESLP, *Anakomba Yula proti Belgii*, č. 45413/07, 10. března 2009, viz [oddíly 4.5 a 5.7](#).

financování. Za daných okolností byl ESLP ovlivněn několika faktory včetně toho, že stěžovatelce nebylo vyhověno, protože neměla aktuálně platné povolení k pobytu, ačkoli si právě v té době nechávala povolení obnovit. Kromě toho ESLP dále poznamenal, že pro věci týkající se určení otcovství existovala roční lhůta, což znamenalo, že se nedalo přiměřeně očekávat, že stěžovatelka bude s podáním žádosti o pomoc čekat až do okamžiku, kdy jí bude povolení obnoveno.

4.6. „Osobní“ oblast: soukromý a rodinný život, osvojení, domov a manželství

Podle práva EU i EÚLP je zaručeno právo na respektování soukromého a rodinného života (článek 8 EÚLP³⁸¹ a článek 7 Listiny základních práv EU).

Z hlediska EÚLP vypracoval ESLP v průběhu let svou judikaturu podle článku 8, která se zabývá různými otázkami týkajícími se soukromého a rodinného života. ESLP stanovil obecný dosah článku 8:

„[...] pojem „soukromý život“ ve smyslu článku 8 Úmluvy je obecný koncept, který mimo jiné zahrnuje právo navazovat a rozvíjet vztahy s ostatními lidmi [...] právo na „osobní rozvoj“ [...] či právo na sebeurčení jako takové. Zahrnuje prvky jako jména [...] pohlavní identifikaci, sexuální orientaci a sexuální život, které spadají do osobní sféry chráněné článkem 8 [...] a právo respektovat rozhodnutí mít i rozhodnutí nemít dítě.“³⁸²

Příklad: Ve věci *Cusan a Fazzo proti Itálii*³⁸³ nemohl manželský pár dát svému dítěti matčino příjmení, protože podle vnitrostátních právních předpisů dostávaly manželské děti při narození automaticky otcovo příjmení. ESLP shledal, že volba příjmení manželských dětí je určována výhradně na základě diskriminace vyplývající z pohlaví rodičů. I když pravidlo, že manželovo příjmení má být předáno manželským dětem, by mohlo být

381 Vysvětlení týkající se oblasti působnosti článku 8 EÚLP lze nalézt na internetových stránkách ESLP: Roagna, I. (2012), *Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights*.

382 ESLP, *E.B. proti Francii* [velký senát], č. 43546/02, 22. ledna 2008, bod 43.

383 ESLP, *Cusan a Fazzo proti Itálii*, č. 77/07, 7. ledna 2014.

nezbytné, aby byla respektována tradice celistvosti rodiny tím, že všichni její členové dostanou příjmení otce, skutečnost, že není možné odchýlit se od tohoto pravidla při zápisu nově narozeného dítěte, je příliš zkosnatělá a diskriminační vůči ženám.

ESLP přezkoumal několik věcí rozdílného zacházení, pokud jde o dědická pravidla, přístup rozvedených rodičů k dětem, osvojení a otázkám otcovství.³⁸⁴

Věci *Mazurek proti Francii*³⁸⁵, *Sommerfeld proti Německu*³⁸⁶ a *Rasmussen proti Dánsku*³⁸⁷ se týkaly posouzení rozdílného zacházení ve vztahu k dědickým předpisům, přístupu otců k nemanželským dětem a otázkám otcovství. Článek 8 bude platit i pro záležitosti osvojení. Mnoho věcí, například věc *E.B. proti Francii* (viz [oddíl 5.3](#)), rovněž dokládá, že osvojení může spadat do oblasti působnosti EÚLP, ačkoli v EÚLP neexistuje žádné konkrétní právo na osvojení.

Příklad: ve věci *Gas a Dubois proti Francii*³⁸⁸ bylo homosexuální registrované partnerce biologické matky zamítnuto prosté osvojení dítěte její partnerky. Podle francouzského práva mělo prosté osvojení za následek to, že veškerá práva spojená s rodičovskou odpovědností přešla z otce nebo matky dítěte ve prospěch adoptivního rodiče, s výjimkou případů, kdy si jednotlivec osvojil dítě manžela/manželky. ESLP rozhodl, že situace stěžovatelek není srovnatelná s postavením manželských párů, protože podle francouzského práva přiznává manželství osobám, které ho uzavřely, zvláštní status, a ESLP nešel tak daleko, aby po státech požadoval zajištění manželství osob stejného pohlaví. ESLP konstatoval, že podle příslušných ustanovení by žádost byla zamítnuta i heterosexuálnímu páru v občanském partnerství, a vzhledem k tomu, ačkoli stěžovatelky byly ve srovnatelné právní situaci, nedošlo k rozdílnému zacházení na základě jejich sexuální orientace, a v důsledku toho nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

384 Viz také FRA a RE (2015), *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

385 ESLP, *Mazurek proti Francii*, č. 34406/97, 1. února 2000.

386 ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát], č. 31871/96, 8. července 2003.

387 ESLP, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, 28. listopadu 1984.

388 ESLP, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07, 15. března 2012.

Příklad: Ve věci *X a další proti Rakousku*³⁸⁹ se jednalo také o nesezdané páry stejného pohlaví, v nichž si jeden z partnerů chtěl osvojit dítě svého partnera. Na rozdíl od věci *Gas a Dubois proti Francii* umožňovala příslušná ustanovení rakouského zákona osvojení druhým rodičem u nesezdaných heterosexuálních párů. Vzhledem k tomu, že zákon obsahoval absolutní zákaz osvojení druhým rodičem u párů stejného pohlaví, vnitrostátní soudy nepřežkoumaly skutkovou podstatu žádosti o osvojení a v úvahách vnitrostátních soudů o věci stěžovatelů nehrálo žádnou roli ani odmítnutí otce udělit souhlas s osvojením. ESLP dospěl k závěru, že tato skutečnost představuje rozdíl v zacházení se stěžovateli v porovnání s heterosexuálními nesezdanými páry, které nebylo přiměřeně a objektivně zdůvodněno.

Příklad: ve věci *A.H. a další proti Rusku*³⁹⁰ byli stěžovatelé, američtí státní příslušníci, páry nacházející se v konečné fázi procesu osvojení ruských dětí, když ruská Duma přijala nový zákon, který zakázal osvojení ruských dětí americkými státními příslušníky. Probíhající řízení byla zastavena. Stěžovatelé namítali, že tento zákaz porušuje jejich právo na respektování rodinného života a je diskriminační na základě jejich státní příslušnosti. ESLP shledal, že legislativní zákaz osvojování ruských dětí byl uložen pouze potenciálními rodičům z USA. Vláda neprokázala, že byly přesvědčivé důvody pro to, aby byl všeobecný zákaz uplatňován zpětně a bez rozdílu na všechny potenciální adoptivní rodiče z USA, a to bez ohledu na fázi procesu osvojení a jejich individuální situaci. ESLP proto dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Státy mají poměrně širokou diskreční pravomoc, pokud jde o organizování své přistěhovalecké politiky. Ačkoli EÚLP nezaručuje právo „cizince“ na vstup nebo pobyt v určité zemi, může být v některých případech odmítnutí umožnit sloučení rodiny porušením práv zaručených v článku 8.

Příklad: ve věci *Pajić proti Chorvatsku*³⁹¹ podala stěžovatelka žádost o povolení k pobytu na základě sloučení rodiny s její partnerkou. Vnitrostátní orgány žádost zamítly s tím, že příslušné vnitrostátní právní předpisy takovou možnost vylučují u párů stejného pohlaví. Naopak povolení k pobytu by bylo možné u párů opačného pohlaví v podobné situaci. ESLP shledal, že

389 ESLP, *X a další proti Rakousku* [velký senát], č. 19010/07, 19. února 2013.

390 ESLP, *A.H. a další proti Rusku*, č. 6033/13 a 15 dalších stížností, 17. ledna 2017.

391 ESLP, *Pajić proti Chorvatsku*, č. 68453/13, 23. února 2016.

vnitrostátní orgány nepředložily žádné odůvodnění či přesvědčivé a závažné důvody pro odůvodnění rozdílu v zacházení s páry stejného pohlaví a páry opačného pohlaví usilující o sloučení rodiny. Rozdílné zacházení založené výhradně nebo rozhodně na sexuální orientaci stěžovatelky představovalo ve skutečnosti rozdíl, což podle Úmluvy nebylo přijatelné.³⁹²

Oblast působnosti článku 8 je mimořádně široká. EÚLP má důsledky i v jiných oblastech, například uzavření občanského svazku nebo manželství, které specificky chrání článek 12.

Příklad: Ve věci *Muñoz Díaz proti Španělsku*³⁹³ odmítly úřady uznat platnost stěžovatelčina manželství uzavřeného podle romských zvyklostí při zjišťování jejího nároku na pozůstalostní důchod, i když s ní předtím zacházely jako s vdanou. ESLP došel k závěru, že stát zacházel se stěžovatelkou tak, jako by její manželství bylo platné, a proto byla v situaci srovnatelné s ostatními manželkami a manželi „v dobré víře“ (osoby, jejichž manželství nebylo z technických důvodů platné, které se však samy domnívaly, že platné je), kteří by jinak na pozůstalostní důchod nárok měli. Ačkoli ESLP konstatoval, že při odmítnutí uznat platnost manželství k diskriminaci nedošlo (ve smyslu článku 14 ve spojení s článkem 12), došlo k diskriminaci při odmítnutí zacházet se stěžovatelkou podobně jako s ostatními manželkami a manžely v dobré víře a přiznat jí důchod (v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1).

Příklad: věc *Vallianatos a další proti Řecku*³⁹⁴ byla podána s cílem napadnout řecký zákon, který v roce 2008 zavedl možnost, aby páry opačného pohlaví vstupovaly do občanského svazku, který byl méně formální a flexibilnější než manželství. Zákon však ze své oblasti působnosti vylučoval páry stejného pohlaví. ESLP konstatoval, že 19 ze 47 členských států Rady Evropy již povolilo registrované partnerství a že 17 z těchto 19 států již uznává jak heterosexuální, tak homosexuální páry. Dále dospěl k závěru, že neexistují žádné přesvědčivé a závažné důvody pro to, aby páry stejného pohlaví nesměly uzavírat občanské svazky. Jinými slovy, pokud stát zavádí formu

392 Viz také ESLP, *Taddeucci a McCall proti Itálii*, č. 51362/09, 30. června 2016.

393 ESLP, *Muñoz Díaz proti Španělsku*, č. 49151/07, 8. prosince 2009.

394 ESLP, *Vallianatos a další proti Řecku* [velký senát], č. 29381/09 a 32684/09, 7. listopadu 2013.

registrovaného partnerství, musí být přístupná všem párům bez ohledu na jejich sexuální orientaci. Bylo zjištěno porušení článku 14 ve spojení s článkem 8.

Následně musel ESLP rozhodnout, zda článek 8 obsahuje pozitivní závazek státu zavést právní rámec pro uznávání a ochranu párů stejného pohlaví.

Příklad: Ve věci *Oliari a další proti Itálii*³⁹⁵ si tři homosexuální páry stěžovaly na to, že podle italského práva nemají možnost uzavřít sňatek nebo vstoupit do jiného typu občanského svazku. ESLP zaznamenal evropské a mezinárodní trendy, pokud jde o právní uznávání párů stejného pohlaví. Dále podotkl, že italský Ústavní soud opakovaně vyzýval k právnímu uznání příslušných práv a povinností homosexuálních svazků. ESLP proto rozhodl, že za těchto okolností má Itálie pozitivní závazek zajistit skutečné respektování soukromého a rodinného života stěžovatelů oficiálními uznáními párů stejného pohlaví. Právní rámec pro uznávání párů stejného pohlaví musí přinejmenším stanovit „základní práva relevantní pro pár ve stabilním a oddaném vztahu“.³⁹⁶ ESLP dospěl k závěru, že tím, že Itálie neuzákonila takový právní předpis, překročila svou diskreční pravomoc a nesplnila svůj pozitivní závazek v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

Ačkoli ochrana jádra lidské důstojnosti obvykle vyžaduje užší diskreční pravomoc ESLP, musí být tato ochrana v rovnováze s obavami týkajícími se ochrany jiných osob ve zranitelném postavení, jejichž práva by mohla být zneužívána.

Příklad: ve věci *Kacper Nowakowski proti Polsku*³⁹⁷ byl stěžovatel hluchoněmý otec, jehož kontakt se synem, který měl rovněž poškození sluchu, byl omezen. Žadatel si zejména stěžoval na odmítnutí vnitrostátních soudů tento kontakt rozšířit. ESLP shledal, že vnitrostátní soudy neuvážily žádné prostředky, které by stěžovateli pomohly překonat překážky vyplývající z jeho zdravotního postižení, a nepodnikly tak žádné vhodné kroky, které by

395 ESLP, *Oliari a další proti Itálii*, č. 18766/11 a 36030/11, 21. července 2015.

396 Tamtéž, bod 174.

397 ESLP, *Kacper Nowakowski proti Polsku*, č. 32407/13, 10. ledna 2017.

mohly být za účelem usnadnění kontaktu rozumně vyžadovány. ESLP proto dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy, s tím, že není nutné oddělené posouzení stížnosti podle článku 14 společně s článkem 8 Úmluvy.

Ve výše uvedené věci dospěl ESLP k závěru, že zájmy otce byly v souladu se zájmy dítěte – to znamená, že bylo v zájmu dítěte mít kontakt s otcem. Pokud však jsou zájmy dítěte potenciálně v rozporu se zájmy rodiče, má stát při určování, jak nejlépe dítě ochránit, širší diskreční pravomoc.

Příklad: ve věci *Rasmussen proti Dánsku*³⁹⁸ podal otec stížnost na promlčecí lhůty, které mu znemožnily zpochybnit otcovství. ESLP došel k závěru, že tento stav představoval rozdílné zacházení na základě pohlaví, byl však odůvodněný. Toto opatření sledovalo legitimní cíl zajistit dítěti bezpečí a jistotu jeho statusu tím, že otcům bránilo zneužívat možnosti zpochybnění otcovství později během života. Protože v jednotlivých členských státech EÚLP nebyl přístup k této otázce příliš jednotný, ESLP přiznal státu širokou diskreční pravomoc a došel k závěru, že rozdílné zacházení bylo odůvodněné.³⁹⁹

Podle práva EU spadá hmotné rodinné právo do výhradní pravomoci členských států EU. Na některé problémy s přeshraničními důsledky se však vztahuje právo EU. Judikatura SDEU týkající se práva na rodinný život se rozvíjela především v oblasti volného pohybu osob s ohledem na rodinné příslušníky občanů EU.⁴⁰⁰ SDEU uvedl, že „jestliže by občané Unie nebyli oprávněni v hostitelském členském státě vést normální rodinný život, výkon svobod, které jim zaručuje Smlouva, by byl vážně narušen“.⁴⁰¹ Další oblastí, kde mohou hrát roli rodinné aspekty a zásada zákazu diskriminace, je oblast azylu a přistěhovalectví. Například při určování toho, kdo je způsobilý požívat mezinárodní ochrany, musí státy zajistit ochranu

398 ESLP, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, 28. listopadu 1984.

399 Tamtéž, body 40–42.

400 Viz například SDEU, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* [velký senát], 13. září 2016, viz [oddíl 5.7](#).

401 SDEU, C-127/08, *Blaise Baheten Metock a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform* [velký senát], 25. července 2008, bod 62.

rodinného života.⁴⁰² Kromě toho se příslušná judikatura SDEU v oblasti rodinných práv týká diskriminace mezi muži a ženami, pokud jde o rodičovská práva. Ve věci týkající se práva otce na rodičovskou dovolenou se SDEU domníval, že odlišná podmínka spojená s nárokem na rodičovskou dovolenou „spíše udržuje tradiční rozdělení rolí mezi muži a ženami tím, že je zachováno podpůrné postavení mužů ve vztahu k postavení žen, pokud jde o výkon jejich rodičovské funkce“, a konstatoval, že to zakládá přímou diskriminaci na základě pohlaví.⁴⁰³

Příklad: ve věci *Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA*⁴⁰⁴ bylo stěžovateli zamítnuto tzv. pracovní volno „pro účely kojení“, protože matka jeho dítěte byla osoba samostatně výdělečně činná. SDEU rozhodl, že se jedná o diskriminaci mužů.

Příklad: ve věci *Malgožata Runevič-Vardyn a Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija a dalším*⁴⁰⁵ byli stěžovateli litevská státní příslušnice patřící do polské menšiny a polský státní příslušník. Stěžovali si, že grafický zápis jejich jmen v oddacím listě vydaném oddělením matriky města Vilnius nebyl správný. Podle stěžovatelů nebyl tento záznam v souladu s úředním jazykem stěžovatele. SDEU dospěl k závěru, že článek 21 SFEU nebrání tomu, aby byla zamítnuta změna příjmení a křestních jmen uvedených na osvědčeních o občanském stavu, pod podmínkou, že toto odmítnutí nezpůsobí dotčeným osobám značné obtíže.⁴⁰⁶

Příklad: ve věci *Mircea Florian Freitag*⁴⁰⁷ pan Mircea Florian, muž rumunské státní příslušnosti, se v Rumunsku narodil s příjmením „Pavel“. Jeho matka se rozvedla a provdala se za německého státního příslušníka, pana Freitag.

402 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepřacované znění) (Úř. věst. L 337, 20.12.2011, s. 9).

403 SDEU, C-222/14, *Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponon Dikaiomaton*, 16. července 2015, viz oddíl 5.1.

404 SDEU, C-104/09, *Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA*, 30. září 2010.

405 SDEU, C-391/09, *Malgožata Runevič-Vardyn a Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija a dalším*, 12. května 2011.

406 Srov. s SDEU, C-438/14, *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff proti Standesamt der Stadt Karlsruhe a Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe*, 2. června 2016, kde SDEU rozhodl, že jméno obsahující několik šlechtických prvků a svobodně zvolené Němcem v jiném členském státě, jehož je rovněž státním příslušníkem, nemusí být nutně uznáno v Německu, je-li to opodstatněné z důvodů veřejné politiky, a že je vhodné a nezbytné zajistit dodržování zásady, že všichni občané tohoto členského státu si jsou před zákonem rovni.

407 SDEU, C-541/15, *Řízení zahájené Mircea Florian Freitag*, 8. června 2017.

Mircea Florian tak získal dvojí státní příslušnost a jeho příjmení bylo změněno na „Freitag“. Roky nato odjel Mircea Florian, se stále obvyklým bydlištěm v Německu, do Rumunska, aby si příjmení změnil zpět na původní „Pavel“. Poté požádal, aby mu německý matriční úřad změnil jméno a aktualizoval zápis v matrice tak, aby změna jeho jména byla uznána podle německého práva. Podle německého práva to však bylo možné pouze za předpokladu, že příslušné jméno bylo získáno během období obvyklého pobytu v jiném členském státě EU. SDEU zdůraznil, že:

- (i) pravidla upravující zápis příjmení osoby v dokladech o osobním stavu spadají do pravomoci členských států;
- (ii) vnitrostátní právní úprava, která znevýhodňuje některé státní příslušníky členského státu pouze proto, že využili svobody pohybu a pobytu v jiném členském státě, představuje omezení svobod, které přiznává čl. 21 odst. 1 SFEU;
- (iii) možnost volného uvážení, kterou mají příslušné orgány, musí být vykonávána tak, aby byl plně uplatňován článek 21 SFEU.

SDEU proto dospěl k závěru, že odmítnutí uznat legálně získané příjmení a rodné příjmení v konkrétním členském státě na základě toho, že jméno nebylo získáno v době obvyklého pobytu v tomto druhém členském státě, brání výkonu práva zakotveného v článku 21 SFEU svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

4.7. Politická účast: svoboda projevu, shromažďování a sdružování a svobodné volby

Právo EU uděluje v tomto ohledu omezený rozsah práv. Podle čl. 10 odst. 3 SEU má každý občan právo podílet se na demokratickém životě Unie a rozhodnutí EU musí být přijímána co nejotevřeněji a co nejbližší občanům. Článek 11 SEU⁴⁰⁸ stanoví, že orgány dávají občanům a reprezentativním sdružením možnost projevit a veřejně si vyměňovat své názory na všechny oblasti činnosti Unie. Článek 20 SFEU stanoví zejména právo občanů EU volit a být volen v obecních volbách

408 Viz například SDEU, T-754/14, *Michael Efler a další proti Evropské komisi*, 10. května 2017, kde SDEU dospěl k závěru, že Komise porušila mimo jiné čl. 11 odst. 4 SEU tím, že odmítla zaregistrovat navrhovanou evropskou občanskou iniciativu s názvem „Stop TTIP“.

a ve volbách do Evropského parlamentu. Listina EU zaručuje svobodu projevu a informací (článek 11)⁴⁰⁹, svobodu shromažďování a sdružování (článek 12) a politická práva týkající se Evropského parlamentu a obecních voleb (články 39 a 40).

Příklad: ve věci *Španělsko proti Spojenému království*⁴¹⁰ SDEU měl v souvislosti s čl. 20 odst. 2 písm. b) SFEU za to, že toto ustanovení se omezuje na použití zásady zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti na výkon tohoto práva, když stanoví, že každý občan Unie mající bydliště v členském státě, jehož není státním příslušníkem, má právo volit a být volen v těchto volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu.

Příklad: ve věci *Delvigne*⁴¹¹ francouzský státní příslušník napadl vnitrostátní ustanovení, která mu po odsouzení za vraždu a uložení trestu odnětí svobody v délce dvanácti let automaticky a stále odpírala voličská práva, včetně práva volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu. Vzhledem k tomu, že pan Delvigne nemohl využít následných změn zákona, byl i nadále zbaven svých občanských práv, neboť toto odnětí práv bylo důsledkem odsouzení, které se stalo pravomocným předtím, než vstoupil v platnost nový trestní zákoník. Tvrdil tudíž, že se jedná o nerovné zacházení. SDEU shledal, že francouzský zákon je přípustným omezením práv obsažených v Listině: omezení, o jaké jde zde, je přiměřené, neboť zohledňuje povahu a závažnost spáchaného trestného činu, jakož i délku trestu. Nový kodex dále stanovil možnost osoby, která se nachází v situaci pana Delvigne, požádat o zrušení tohoto zákazu a žádat o jeho zrušení.

Jedním z hlavních cílů **RE** je podpora demokracie. To se odráží v mnoha právech v **EÚLP**, která usnadňují podporu politické účasti. EÚLP obsahuje široké záruky, které vytvářejí nejen právo volit a být volen ve volbách (článek 3 protokolu č. 1)⁴¹², ale také doprovodná práva na svobodu projevu (článek 10) a právo na svobodu shromažďování a sdružování (článek 11).

409 Viz například SDEU, C-547/14, *Philip Morris Brands SARL a další proti Secretary of State for Health*, 4. května 2016.

410 SDEU, C-145/04, *Španělské království proti Spojenému království Velké Británie a Severnímu Irsku* [velký senát], 12. září 2006.

411 SDEU, C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde* [velký senát], 6. října 2015.

412 RE, ESLP (2016), *Guide on Article 3 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights – Right to free elections*.

Příklad: ve věci *Pilav proti Bosně a Hercegovině*⁴¹³ byl bosenský politik zbaven práva být volen ve vnitrostátních prezidentských volbách z důvodu svého místa bydliště. Stát Bosna a Hercegovina se skládá ze dvou politických subjektů: Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky Srbské. Aby stěžovatel mohl účinně vykonávat právo účastnit se prezidentských voleb, bylo od něj požadováno, aby se přestěhoval z Republiky Srbské do Federace Bosny a Hercegoviny. Z tohoto důvodu, přestože byl teoreticky způsobilý být volen v prezidentských volbách, v praxi nemohl toto právo uplatňovat, pokud žil v Republice Srbské. SDEU shledal, že stěžovatel byl vystaven diskriminačnímu zacházení ze strany vnitrostátních orgánů z důvodu svého bydliště a etnického původu. V důsledku toho došlo k porušení článku 1 protokolu č. 12 Úmluvy.

Příklad: ve věci *Identoba a další proti Gruzii*⁴¹⁴ zorganizovali stěžovatelé v Tbilisi pokojnou demonstraci u příležitosti Mezinárodního dne proti homofobii. Demonstrace byla přerušena násilnou protestní demonstrací a stěžovatelé byli vystaveni verbálním a fyzickým útokům. Vzhledem k tomu, že vnitrostátní orgány nezajistily, aby tento pochod proběhl pokojně, došlo podle ESLP k porušení článku 14 ve spojení s článkem 11.⁴¹⁵

Příklad: ve věci *Partei Die Friesen proti Německu*⁴¹⁶ nezískala stěžující si strana minimálně 5 % hlasů potřebných pro získání parlamentního mandátu. ESLP musel rozhodnout, zda 5 % práh porušuje právo stran menšin účastnit se voleb. Konstatoval, že nevýhoda stěžovatelky ve volebním procesu vyplývá pouze ze zastupování zájmů malé části obyvatelstva. Při zkoumání toho, zda by stěžovatelce, jako straně národnostní menšiny, mělo být přiznáno zvláštní zacházení, dospěl ESLP k závěru, že i s ohledem na Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin nevyžaduje EÚLP, aby stát osvobodil strany národnostních menšin od volebních klauzulí. Cílem uvedené rámcové úmluvy bylo podpořit účinnou účast příslušníků národnostních menšin ve veřejných záležitostech. Stanovila osvobození od minimální uzavírací klauzule jakožto nástroj k posílení účasti národnostních menšin ve volených orgánech, ale nestanovila povinnost osvobodit strany národnostních menšin od volebních klauzulí. V této souvislosti nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3 protokolu č. 1.

413 ESLP, *Pilav proti Bosně a Hercegovině*, č. 41939/07, 9. června 2016.

414 ESLP, *Identoba a další proti Gruzii*, č. 73235/12, 12. května 2015.

415 Viz též ESLP, *Bączkowski a další proti Polsku*, č. 1543/06, 3. května 2007.

416 ESLP, *Partei Die Friesen proti Německu*, č. 65480/10, 28. ledna 2016.

Právo na svobodu sdružování je chápáno i jako právo zahrnující ochranu zakládání politických stran, což je oblast, které ESLP přiznává vysokou míru ochrany proti zásahům.⁴¹⁷ Podobně, jak je uvedeno v [oddíle 5.11](#), je velmi pečlivě zkoumán jakýkoli zásah do práva svobodného projevu v rámci politické debaty.⁴¹⁸

Podle mezinárodního práva musí státy v souladu s článkem 29 Úmluvy CRPD zajistit, aby se osoby se zdravotním postižením mohly účinně a plně zapojit do politického a veřejného života na rovnoprávném základě s ostatními a musí jim zaručit i právo volit. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy CRPD státy uznávají, že osoby se zdravotním postižením mají, „na rovnoprávném základě s ostatními, právní způsobilost ve všech oblastech života“, včetně politického života. Výbor uznal, že vyloučení práva volit na základě psychosociálního nebo mentálního postižení představuje diskriminaci na základě zdravotního postižení.⁴¹⁹

4.8. Záležitosti trestního práva

Podle EÚLP může zákaz diskriminace souviset s otázkami trestního práva v celé řadě práv, včetně práva na spravedlivý proces (článek 6), práva na svobodu a osobní bezpečnost (článek 5), zákazu trestu bez zákona (článek 7) a být souzen nebo potrestán dvakrát (článek 4 protokolu č. 7), práva na život (článek 2) a práva nebýt mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu (článek 3). Je též důležitá judikatura týkající se násilí páchaného na ženách a dalších zranitelných skupinách, jako jsou Romové nebo lesby, gayové, bisexuálové a transgender osoby, v níž ESLP zdůraznil povinnost států vyšetřit diskriminační motivy násilí. ESLP v řadě rozsudků uznal, že nedostatečná reakce na násilí představuje porušení článku 14.⁴²⁰

Kromě předchozích témat, která byla rozebrána jinde, EÚLP chrání rovněž právo nebýt svévolně zajištěn z diskriminačních důvodů a právo nebýt podrobován

417 Viz například ESLP, *Party for a Democratic Society (DTP) a další proti Turecku*, č. 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 a 37272/10, 12. ledna 2016.

418 ESLP, *Karácsony a další proti Maďarsku* [velký senát], č. 42461/13 a 44357/13, 17. května 2016.

419 Viz například OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2013), *Communication No. 4/2011*, CRPD/C/10/D/4/2011, 9. září 2013, bod 9.2 a násl.

420 Viz mimo jiné ESLP, *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, 9. června 2009 týkající se násilí proti ženám; ESLP, *Boacá a další proti Rumunsku*, č. 40355/11, 12. ledna 2016 týkající se násilí proti Romům; a ESLP, *M.C. a A.C. proti Rumunsku*, č. 12060/12, 12. dubna 2016 týkající se násilí proti lesbám, gayům, bisexuálům a transgender osobám. Další diskuse a příklady viz [oddíl 2.6](#) týkající se trestných činů z nenávisli.

nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu z diskriminačních důvodů během zajištění.⁴²¹

Příklad: ve věci *Martzaklis a další proti Řecku*⁴²² si HIV pozitivní vězni držení ve vězeňské nemocnici stěžovali zejména na špatné hygienické podmínky a nedostatek vhodné lékařské péče, zajištění v přeplněných a nedostatečně vytápěných místnostech, stravu s nízkou výživovou hodnotou a nepravdělnou, a nikoli individuálně předepsanou lékařskou péčí. Vězeňské orgány odůvodnily jejich izolaci jako nezbytnou pro lepší sledování a péči o jejich stav. ESLP konstatoval, že umístění do izolace s cílem zabránit šíření nákazy není nutné, protože vězni jsou HIV pozitivní a nerozvinul se u nich AIDS. Byli vystaveni fyzickému a duševnímu utrpení nad rámec utrpení spojeného se zajištěním. ESLP dospěl k závěru, že nepřiměřené fyzické a hygienické podmínky, nepravdělné podávání vhodné léčby a nedostatek objektivního a rozumného odůvodnění izolace HIV pozitivních vězňů představují porušení článku 3 ve spojení s článkem 14 EÚLP.

Příklad: ve věcech *D. G. proti Irsku a Bouamar proti Belgii*⁴²³ (viz [oddíl 5.5](#)) byli stěžovatelé, kteří byli nezletilí, zajištěni vnitrostátními orgány. Zde se ESLP domníval, že ačkoli došlo k porušení jejich práva na svobodu, nedošlo k žádné diskriminaci, protože rozdílné zacházení bylo odůvodněno zájmy ochrany nezletilých osob.

Příklad: ve věci *Stasi proti Francii*⁴²⁴ podal stěžovatel stížnost na to, že s ním bylo ve vězení zacházeno špatně kvůli jeho homosexualitě a že orgány nepřijaly nezbytná opatření na jeho ochranu. Stěžovatel například tvrdil, že byl nucen nosit růžovou hvězdu a že byl zbit a pálen cigaretami jiných vězňů. ESLP konstatoval, že v reakci na každé tvrzení přijaly orgány opatření na jeho ochranu: stěžovatel byl oddělen od ostatních vězňů a dohlížel na něj vedoucí budovy, lékař a psychiatr. ESLP shledal, že orgány přijaly na jeho ochranu před fyzickou újmou během jeho zajištění veškerá účinná opatření a že nedošlo k porušení článku 3, aniž by se jeho stížností zabýval odděleně podle článku 14.

421 Viz ESLP, *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku* [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 24. ledna 2017.

422 ESLP, *Martzaklis a další proti Řecku*, č. 20378/13, 9. července 2015.

423 ESLP, *D. G. proti Irsku*, č. 39474/98, 16. května 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80, 29. února 1988.

424 ESLP, *Stasi proti Francii*, č. 25001/07, 20. října 2011.

Článek 14 EÚLP může být použitelný i v případě, že se ustanovení trestního práva považují za diskriminační⁴²⁵ nebo pokud v trestním rejstříku dané osoby zůstává odsouzení na základě těchto diskriminačních ustanovení.⁴²⁶

Podle práva EU nesmí vnitrostátní právní předpisy v souladu s ustálenou judikaturou SDEU⁴²⁷ diskriminovat osoby, jimž právo EU přiznává právo na rovné zacházení, a to i v případě, že se jedná o oblasti, v nichž za trestní právní předpisy a procesní záležitosti odpovídají členské státy. V následující věci byla vznesena otázka zásady zákazu diskriminace v řízeních týkajících se výkonu evropského zatýkacího rozkazu.⁴²⁸

Příklad: ve věci *João Pedro Lopes Da Silva Jorge*⁴²⁹ byl portugalský státní příslušník odsouzen v Portugalsku k pěti letům vězení za obchodování s drogami. Následně uzavřel sňatek s francouzskou státní příslušnicí, s níž žil ve Francii. Byl rovněž zaměstnán u francouzské společnosti na dobu neurčitou. Jelikož si nepřál být předán portugalským orgánům, požádal o odpykání trestu ve Francii. Francouzské ustanovení umožňující nesplnění evropského zatýkacího rozkazu je však omezeno výhradně na francouzské státní příslušníky. SDEU uvedl, že členské státy nemohou omezit neplnění zatýkacích rozkazů výhradně na své státní příslušníky tím, že automaticky a zcela vyloučí státní příslušníky jiných členských států, kteří pobývají nebo žijí na území členského státu výkonu, a to bez ohledu na své vazby s tímto členským státem. To by představovalo diskriminaci na základě státní příslušnosti ve smyslu článku 18 SFEU.

425 ESLP, *S.L. proti Rakousku*, č. 45330/99, 9. ledna 2003.

426 ESLP, *E.B. a další proti Rakousku*, č. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 a 48779/07, 7. listopadu 2013.

427 SDEU, věc 186/87, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 2. února 1989.

428 Srov. SDEU, C-182/15, *Alexei Petruhhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra* [velký senát], 6. září 2016, týkající se vydání občana EU vykonávajícího svobodu pohybu do třetího státu.

429 SDEU, C-42/11, *Řízení, jehož předmětem je výkon evropského zatýkacího rozkazu vydaného na João Pedra Lopese Da Silva Jorge* [velký senát], 5. září 2012.

5

Chráněné důvody

EU	Probíraná témata	RE
<p>SFEU, článek 8 a článek 157</p> <p>Listina základních práv, články 21 a 23</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění) (2006/54/ES)</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES)</p> <p>SDEU, C-222/14, <i>Maïstrellis proti Ypourgos Dikaiosynís, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton</i>, 2015</p> <p>SDEU, C-363/12, <i>Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School</i> [velký senát], 2014</p> <p>SDEU, C-167/12, <i>C. D. proti S. T.</i> [velký senát], 2014</p> <p>SDEU, C-427/11, <i>Kenny proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance a Commissioner of An Garda Síochána</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-243/95, <i>Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance</i>, 1998</p> <p>SDEU, věc 43-75, <i>Defrenne proti Sabena</i>, 1976</p>	<p>Pohlaví</p>	<p>EÚLP, článek 2 (právo na život), článek 3 (zákaz mučení), článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Emel Boyraz proti Turecku</i>, č. 61960/08, 2014</p> <p>ESLP, <i>Konstantin Markin proti Rusku</i> [velký senát], č. 30078/06, 2012</p> <p>ESLP, <i>Andrle proti České republice</i>, č. 6268/08, 2011</p> <p>ESLP, <i>Ünal Tekeli proti Turecku</i>, č. 29865/96, 2004</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), čl. 4 odst. 1</p> <p>SDEU, C-423/04, <i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i>, 2006</p> <p>SDEU, C-117/01, <i>K.B. proti NHS Pensions Agency</i>, 2004</p>	<p>Pohlavní identita</p>	<p>EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Y.Y. proti Turecku</i>, č. 14793/08, 2015</p> <p>ESLP, <i>Hämäläinen proti Finsku</i> [velký senát], č. 37359/09, 2014</p> <p>ESLP, <i>Van Kück proti Německu</i>, č. 35968/97, 2003</p>
<p>Listina základních práv, článek 21</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)</p> <p>SDEU, C-528/13, <i>Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes a Etablissement français du sang</i>, 2015</p> <p>SDEU, spojené věci C-148/13 až C-150/13, <i>A a další proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [velký senát], 2014</p> <p>SDEU, spojené věci C-199/12, C-200/12, C-201/12, <i>X a Y, a Z proti Minister voor Imigratie en Asiel</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p>	<p>Sexuální orientace</p>	<p>EÚLP, článek 5 (právo na svobodu a osobní bezpečnost), článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článek 12 (právo uzavřít manželství) a článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Taddeucci a McCall proti Itálii</i>, č. 51362/09, 2016</p> <p>ESLP, <i>O.M. proti Maďarsku</i>, č. 9912/15, 2016</p> <p>ESLP, <i>E.B. a další proti Rakousku</i>, č. 31913/07 a další, 2013</p> <p>ESLP, <i>Schalk a Kopf proti Rakousku</i>, č. 30141/04, 2010</p> <p>ESLP, <i>E.B. proti Francii</i> [velký senát], č. 43546/02, 2008</p> <p>ESLP, <i>S.L. proti Rakousku</i>, č. 45330/99, 2003</p> <p>ESLP, <i>Karner proti Rakousku</i>, č. 40016/98, 2003</p> <p>ECSR, <i>INTERIGHTS proti Chorvatsku</i>, stížnost č. 45/2007, 2009</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD)</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)</p> <p>SDEU, C-363/12, <i>Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School</i> [velký senát], 2014</p> <p>SDEU, C-354/13, <i>FOA proti KL</i>, 2014</p> <p>SDEU, spojené věci C-335/11 a C-337/11, <i>HK Danmark</i>, 2013</p>	<p>Zdravotní postižení</p>	<p>EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESCH, článek E (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Guberina proti Chorvatsku</i>, č. 23682/13, 2016</p> <p>ESLP, <i>Glor proti Švýcarsku</i>, č. 13444/04, 2009</p> <p>ESLP, <i>Pretty proti Spojenému království</i>, č. 2346/02, 2002</p> <p>ESLP, <i>Price proti Spojenému království</i>, č. 33394/96, 2001</p> <p>ECSR, <i>AEH proti Francii</i>, stížnost č. 81/2012, 2013</p>
<p>Listina základních práv, článek 21</p> <p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)</p> <p>SDEU, C-548/15, <i>de Lange proti Staatssecretaris van Financiën</i>, 2016</p> <p>SDEU, C-441/14, <i>DI, jednající za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi</i> [velký senát], 2016</p> <p>SDEU, C-258/15, <i>Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias</i> [velký senát], 2016</p> <p>SDEU, spojené věci C-501/12 a další, <i>Specht proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland</i>, 2014</p> <p>SDEU, C-416/13, <i>Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo</i>, 2014</p> <p>SDEU, C-144/04, <i>Mangold proti Helmovi</i> [velký senát], 2005</p>	<p>Věk</p>	<p>EÚLP, článek 5 (právo na svobodu a osobní bezpečnost), článek 6 (právo na spravedlivý proces) a článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života)</p> <p>ESCH, čl. 1 odst. 2, článek 23 a článek 24</p> <p>ESLP, <i>D. G. proti Irsku</i>, č. 39474/98, 2002</p> <p>ESLP, <i>Schwizgebel proti Švýcarsku</i>, č. 25762/07, 2010</p> <p>ESLP, <i>V. proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 24888/94, 1999</p> <p>ESLP, <i>T. proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 24724/94, 1999</p> <p>ESLP, <i>Bouamar proti Belgii</i>, č. 9106/80, 1988</p> <p>ECSR, <i>Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku</i>, stížnost č. 74/2011, 2013</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</p> <p>Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti rasismu a xenofobii</p> <p>SDEU, C-83/14, „<i>ČEZ Razpredelenie Bulgaria</i>“ AD proti Komisía za zashhita ot diskriminatsia [velký senát], 2015</p> <p>SDEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i>, 2008</p>	<p>Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině</p>	<p>EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 12, článek 1 (všeobecný zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Boacă a další proti Rumunsku</i>, č. 40355/11, 2016</p> <p>ESLP, <i>Biao proti Dánsku</i> [velký senát], č. 38590/10, 2016</p> <p>ESLP, <i>Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině</i> [velký senát], č. 27996/06 a 34836/06, 2009</p> <p>ECSR, <i>ERRC proti Irsku</i>, stížnost č. 100/2013, 2015</p>
<p>SFEU, článek 18</p> <p>Listina základních práv, článek 45</p> <p>Směrnice o občanství (2004/38/ES)</p> <p>Směrnice Rady o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícím rezidenty (2003/109/ES)</p> <p>SDEU, C-392/15, <i>Evropská komise proti Maďarsku</i>, 2017</p> <p>SDEU, C-165/14, <i>Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado</i> [velký senát], 2016</p> <p>SDEU, C-571/10, <i>Servet Kamberaj proti IPES</i> [velký senát], 2012</p> <p>SDEU, C-508/10, <i>Evropská komise proti Nizozemsku</i>, 2012</p> <p>SDEU, C-200/02, <i>Chen proti Secretary of State for the Home Department</i>, 2004</p> <p>SDEU, C-281/98, <i>Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA</i>, 2000</p> <p>SDEU, věc 186/87, <i>Cowan proti Trésor public</i>, 1989</p>	<p>Státní občanství nebo národnostní původ</p>	<p>Úmluva Rady Evropy o státní příslušnosti</p> <p>EÚLP, článek 3 (zákaz mučení), článek 5 (právo na svobodu a bezpečnost), článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), protokol č. 4, článek 3 (zákaz hromadného vyhoštění státních příslušníků), protokol č. 1, článek 2 (právo na vzdělání)</p> <p>ESLP, <i>Dhahbi proti Itálii</i>, č. 17120/09, 2014</p> <p>ESLP, <i>Rangelov proti Německu</i>, č. 5123/07, 2012</p> <p>ESLP, <i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i>, č. 5335/05, 2011</p> <p>ESLP, <i>Andrejeva proti Lotyšsku</i> [velký senát], č. 55707/00, 2009</p> <p>ESLP, <i>Zeibek proti Řecku</i>, č. 46368/06, 2009</p> <p>ESLP, <i>Anakomba Yula proti Belgii</i>, č. 45413/07, 2009</p> <p>ESLP, <i>Koua Poirrez proti Francii</i>, č. 40892/98, 2003</p> <p>ESLP, <i>H. proti Belgii</i>, č. 21794/93, 1996</p> <p>ESLP, <i>Moustaquim proti Belgii</i>, č. 12313/86, 1991</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>Listina základních práv, články 10 a 21</p> <p>SDEU, C-188/15, <i>Bouagnaoui a ADDH proti Micropole SA</i> [velký senát], 2017</p> <p>SDEU, C-157/15, <i>Achbita a Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV</i> [velký senát], 2017</p>	<p>Náboženské vyznání nebo přesvědčení</p>	<p>EÚLP, článek 3 (zákaz mučení), článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článek 9 (svoboda náboženského vyznání), článek 10 (svoboda projevu), protokol č. 1, článek 2 (právo na vzdělání)</p> <p>ESLP, <i>İzzettin Doğan a další proti Turecku</i> [velký senát], č. 62649/10, 2016</p> <p>ESLP, <i>Ebrahimian proti Francii</i>, č. 64846/11, 2015</p> <p>ESLP, <i>S.A.S. proti Francii</i> [velký senát], č. 43835/11, 2014</p> <p>ESLP, <i>Eweida a další proti Spojenému království</i>, č. 48420/10 a další, 2013</p> <p>ESLP, <i>Vojnity proti Maďarsku</i>, č. 29617/07, 2013</p> <p>ESLP, <i>Milanović proti Srbsku</i>, č. 44614/07, 2010</p> <p>ESLP, <i>O'Donoghue a další proti Spojenému království</i>, č. 34848/07, 2010</p> <p>ESLP, <i>Alujer Fernandez a Caballero García proti Španělsku</i> (rozh.), č. 53072/99, 2001</p> <p>ESLP, <i>Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii</i> [velký senát], č. 27417/95, 2000</p>
<p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</p> <p>SDEU, C-317/14, <i>Evropská komise proti Belgii</i>, 2015</p>	<p>Jazyk</p>	<p>Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin</p> <p>EÚLP, čl. 6 odst. 3 a článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Macalijn Moxamed Sed Dahir proti Švýcarsku</i> (rozh.), č. 12209/10, 2015</p> <p>ESLP, <i>Case „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii</i>, č. 1474/62 a další, 1968</p>

EU	Probíraná témata	RE
Listina základních práv, článek 21 SDEU, C-149/10, <i>Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon</i> , 2010	Sociální původ, rod/narození a majetek	EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace), protokol č. 1, článek 1 (ochrana majetku) ESLP, <i>Wolter a Sarfert proti Německu</i> , č. 59752/13 a 66277/13, 2017 ESLP, <i>Chassagnou a další proti Francii</i> [velký senát], č. 25088/94 a další, 1999
Listina základních práv, článek 21	Politické či jiné smýšlení	EÚLP, článek 3 (zákaz mučení), článek 10 (svoboda projevu), článek 11 (svoboda shromažďování a sdružování), článek 14 (zákaz diskriminace) ESLP, <i>Redfearn proti Spojenému království</i> , č. 47335/06, 2012 ESLP, <i>Virabyan proti Arménii</i> , č. 40094/05, 2012
SDEU, C-406/15, <i>Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol</i> , 2017	Jiné postavení	EÚLP, článek 14 (zákaz diskriminace) ESCH, článek E (zákaz diskriminace) ECSR, <i>Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii</i> , stížnost č. 102/2013, 2016 ESLP, <i>Varnas proti Litvě</i> , č. 42615/06, 2013

Klíčové body

- Zásada zákazu diskriminace nezakazuje všechny rozdíly v zacházení, ale pouze ty rozdíly, které jsou založené na jednom z chráněných důvodů.
- Chráněný důvod je určitelná, objektivní nebo osobní vlastnost nebo „postavení“, kterým jsou jednotlivé osoby nebo skupiny od sebe odlišitelné.
- Podle směrnic EU o zákazu diskriminace jsou jako chráněné důvody výslovně stanoveny: pohlaví, rasový nebo etnický původ, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání nebo přesvědčení a sexuální orientace.
- Podle EÚLP existuje neuzavřený seznam, který lze rozvíjet případ od případu.

Podle práva EU zakazují směrnice o zákazu diskriminace rozdílné zacházení založené na určitých „chráněných důvodech“, které tvoří pevně stanovený a omezený výčet chráněných důvodů. Tyto důvody zahrnují pohlaví (směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES)⁴³⁰, směrnice o rasové rovnosti (přepracované znění) (2006/54/ES))⁴³¹, sexuální orientaci, zdravotní postižení, věk nebo náboženské vyznání či přesvědčení (směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)⁴³²), rasový nebo etnický původ (směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)⁴³³). Článek 21 Listiny EU obsahuje rovněž zákaz diskriminace, který obsahuje nevyčerpávající výčet důvodů, jež vyplývají z formulace „jako např.“⁴³⁴ Listina EU zavazuje orgány EU, ale bude se vztahovat i na členské státy, které vykládají a uplatňují právo EU.

Podle EÚLP obsahuje článek 14 neuzavřený výčet, který se se směrnicemi shoduje, avšak svým rozsahem jde až za jejich rámec. Článek 14 uvádí, že užívání práv a svobod „musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení“. Kategorie „jiné postavení“ umožnila ESLP začlenit (mimo jiné) i důvody, které výslovně chrání směrnice o zákazu diskriminace, jmenovitě: zdravotní postižení, věk a sexuální orientaci.

„Chráněný důvod“ je znak osoby, který by neměl být považován za významný pro rozdílné zacházení nebo užívání určitého prospěchu.

430 Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování (Úř. věst. L 373, 21.12.2004, s. 37).

431 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

432 Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16).

433 Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úř. věst. L 180, 19.7.2000, s. 22).

434 Pokud jde o vztah mezi Listinou a směrnicemi EU, byl SDEU ve věci C-529/13, *Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, ze dne 21. ledna 2015 požádán o výklad zásady zákazu diskriminace na základě věku, zakotvené v článku 21 Listiny EU a vyjádřené ve směrnici 2000/78. SDEU připomněl, že pokud členské státy přijmou opatření, která spadají do oblasti působnosti směrnice 2000/78, která vyjadřuje, v oblasti zaměstnání a povolání, konkrétně zásadu zákazu diskriminace na základě věku, musí dodržovat směrnici. SDEU se proto rozhodl přezkoumat otázky pouze s ohledem na směrnici 2000/78.

5.1. Pohlaví

Význam pojmu diskriminace na základě pohlaví je poměrně jasný, jde o diskriminaci založenou na skutečnosti, že určitá osoba je žena či muž. **Podle práva EU** se jedná o nejvíce rozvinutý aspekt sociální politiky EU, který je dlouhodobě považován za základní právo. Vývoj ochrany na základě tohoto důvodu sloužil dvojímu cíli: zaprvé cíli ekonomickému, protože pomáhal odstraňovat narušení hospodářské soutěže na trhu, který se stále více integroval, a zadruhé na politické úrovni tato ochrana poskytovala Společenství prvek zaměřený na sociální pokrok a zlepšení životních a pracovních podmínek. V důsledku toho ochrana před diskriminací na základě pohlaví byla a stále zůstává základní funkcí EU: směrnice o rovnosti žen a mužů je „základní hodnotou“ (článek 2 SEU) a „cílem“ (článek 3 SEU) Unie. Přijetí sociálního a hospodářského významu zajišťování rovnosti zacházení se dále vytříbilo v podobě ústřední úlohy, kterou tato koncepce získala v Listině základních práv EU.

Případy diskriminace na základě pohlaví se mohou týkat mužů nebo žen, s nimiž je zacházeno méně příznivě než s osobami opačného pohlaví.

Příklad: ve věci *Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaïomaton*⁴³⁵ stěžovatel pracoval jako státní úředník. Požádal o rodičovskou dovolenou, zatímco jeho manželka neměla žádné zaměstnání. SDEU shledal, že v souladu se zásadou rovných příležitostí a rovného zacházení s muži a ženami v zaměstnání a povolání má mužský zaměstnanec právo čerpat rodičovskou dovolenou, i když je jeho žena nezaměstnaná.

Příklad: ve věci *Defrenne proti Sabena*⁴³⁶ stěžovatelka namítala, že jí byla vyplácena nižší mzda než jejím kolegům – mužům, ačkoli plnila totožné pracovní povinnosti. SDEU došel k závěru, že se jasně jedná o případ diskriminace na základě pohlaví. Při odůvodňování tohoto rozhodnutí SDEU upozornil na ekonomický i sociální rozměr Unie a na to, že zákaz diskriminace EU pomáhá tyto cíle naplňovat.

435 SDEU, C-222/14, *Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaïomaton*, 16. července 2015.

436 SDEU, věc 43-75, *Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, 8. dubna 1976.

Příklad: ve věci *Margaret Kenny a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance a Commissioner of An Garda Síochána*⁴³⁷ byly stěžovatelky státními zaměstnankyněmi, které byly pověřeny výkonem administrativních povinností pro ministra. Stěžovaly si, že jejich platy jsou nižší než platy jejich mužských kolegů, kteří rovněž vykonávali administrativní práci na zvláštních pracovních pozicích vyhrazených pro příslušníky policie. Vnitrostátní orgány odůvodnily rozdíl v odměňování skutečností, že příslušníci policie musí vždy splňovat potřeby operativních sil. SDEU vysvětlil, že pro určení, zda dvě různé skupiny vykonávají stejnou práci, nestačí konstatovat, že úkoly, které tyto skupiny plní, jsou podobné. Musí být zohledněna povaha práce, požadavky na odbornou přípravu a pracovní podmínky. Jedním z kritérií pro určení toho, zda je provedená práce srovnatelná, je proto odborná příprava.

Příklad: věc *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres*⁴³⁸ se týká zásady rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování. Týká se zejména směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, která členským státům EU umožnila uplatňovat rizikové faktory specifické pro pohlaví při výpočtu výše pojistného a pojistného plnění v pojistných smlouvách. V důsledku toho ženy a muži platili v rámci soukromých systémů pojištění různé výše příspěvků. Na základě Listiny základních práv EU SDEU rozhodl, že zohlednění pohlaví pojištěné osoby jako rizikového faktoru v pojistných smlouvách představuje diskriminaci, a prohlásil čl. 5 odst. 2 směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám za neplatný. Ode dne 21. prosince 2012 tedy již není možné povolit poměrné rozdíly ve výši pojistného a pojistného plnění u jednotlivých osob, pokud je určujícím faktorem důvod pohlaví.

SDEU zdůraznil, že k odůvodnění rozdílného zacházení s muži a ženami je třeba prokázat, že je takové zacházení založeno na objektivních faktorech prostých jakékoli diskriminace na základě pohlaví. Tak tomu bude v případech, že opatření odrážejí legitimní cíl sociální politiky, jsou vhodná k dosažení tohoto cíle

437 SDEU, C-427/11, *Margaret Kenny a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform a dalším*, 28. února 2013.

438 SDEU, C-236/09, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres* [velký senát], 1. března 2011.

a jsou k tomu nezbytná.⁴³⁹ Proto nelze přijmout odůvodnění opatření, které je realizováno výhradně na úkor žen nebo které je založeno pouze na finančních nebo manažerských úvahách zaměstnavatelů.

Zvláštní formou diskriminace na základě pohlaví je diskriminace související s těhotenstvím a mateřstvím. V zájmu ochrany těhotenství, mateřství a rodičovství zavedla EU postupně složitý soubor primárních a sekundárních právních předpisů.⁴⁴⁰ Článek 157 SFEU stanoví povinnost rovného odměňování mužů a žen a poskytuje obecný právní základ pro přijímání opatření v oblasti rovnosti žen a mužů, který zahrnuje rovnost a zákaz diskriminace na základě těhotenství nebo mateřství na pracovišti. Čl. 33 odst. 2 Listiny EU uvádí, že „[v] zájmu zachování souladu mezi rodinným a pracovním životem má každý právo na ochranu před propuštěním z důvodu spojeného s mateřstvím a právo na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou po narození nebo osvojení dítěte“. Kromě přepracované směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy se mimo jiné směrnice o těhotných zaměstnankyních⁴⁴¹ zaměřuje v první řadě na zlepšování bezpečnosti a ochrany zdraví těhotných zaměstnankyň, zaměstnankyň krátce po porodu a kojících zaměstnankyň. Doplňuje ji směrnice o rodičovské dovolené⁴⁴², která stanoví minimální normy, jež mají usnadnit sladění pracovního a rodinného života.

SDEU rovněž významně přispěl k rozvoji této oblasti práva tím, že dále objasnil a uplatňoval zásady vyjádřené v právních předpisech a poskytl široký výklad příslušných práv. Podle SDEU se ochrana práv těhotenství a mateřství promítá nejen do prosazování podstatné rovnosti žen a mužů, ale také podporuje zdraví matky po narození a pouto mezi matkou a jejím novorozencem dítětem.

439 SDEU, C-173/13, *Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17. července 2014, bod 79.

440 Více podrobností viz například Evropská komise, evropská síť právních odborníků v oblasti rovnosti žen a mužů (2012), *Fighting Discrimination on the Grounds of Pregnancy, Maternity and Parenthood - The application of EU and national law in practice in 33 European countries*.

441 Směrnice Rady 92/85/EHS ze dne 19. října 1992 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň (Úř. věst. L 348, 28.11.1992, s. 23).

442 Směrnice Rady 2010/18/EU ze dne 8. března 2010, kterou se provádí revidovaná rámcová dohoda o rodičovské dovolené uzavřená mezi organizacemi BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP a EKOS a zrušuje se směrnice 96/34/ES (Úř. věst. L 68, 18. března 2010, s. 13).

Ve starších věcech *Dekker*⁴⁴³ a *Hertz*⁴⁴⁴ SDEU stanovil, že jelikož otěhotnět mohou pouze ženy, představuje odmítnutí zaměstnat těhotnou ženu či propuštění těhotné ženy na základě jejího těhotenství nebo mateřství přímou diskriminaci na základě pohlaví, kterou nelze ospravedlnit jiným zájmem, a to i včetně ekonomického zájmu zaměstnavatele. Například ve věci *Melgar*⁴⁴⁵ jasně uvedl, že „pokud neprodoužení smlouvy na dobu určitou je odůvodněno těhotenstvím zaměstnankyně, představuje přímou diskriminaci na základě pohlaví“, která je v rozporu s právem EU. Ženy navíc nemají povinnost informovat zaměstnavatele o těhotenství během přijímacího řízení nebo v jakémkoli jiném stadiu pracovního poměru.⁴⁴⁶ SDEU dále rozhodl, že jakékoliv nepříznivé zacházení přímo či nepřímo spojené s těhotenstvím nebo mateřstvím představuje přímou diskriminaci na základě pohlaví.⁴⁴⁷

Stávající právní rámec však neupravuje netradiční způsoby, jak se stát matkou/rodičem. Napříč Evropou roste zejména praxe náhradního mateřství, a to vytváří propast mezi sociální realitou a právními předpisy. Tato otázka byla zdůrazněna ve dvou věcech, o nichž SDEU rozhodoval v roce 2014.

Příklad: Ve věcech *C. D. proti S. T.*⁴⁴⁸ a *Z. proti A Government Department a the Board of Management of a Community School*⁴⁴⁹ SDEU rozhodl, že právo EU nevyžaduje, že by matka, která má dítě na základě dohody o náhradním mateřství, měla mít nárok na placenou dovolenou odpovídající mateřské dovolené nebo dovolené v případě osvojení dítěte. Paní D., která byla zaměstnána v nemocnici ve Spojeném království, a paní Z., učitelka pracující v Irsku, využily k získání dítěte náhradní matku. Obě ženy požádaly o placenou dovolenou, která odpovídá mateřské dovolené nebo dovolené

443 SDEU, C-177/88, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, 8. listopadu 1990.

444 SDEU, C-179/88, *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund I Danmark proti Dansk Arbejdsgiverforening*, 8. listopadu 1990. Všimněte si, že organizace *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark* jedná jménem společnosti Birthe Vibeke Hertz.

445 SDEU, C-438/99, *María Luisa Jiménez Melgar proti Ayuntamiento de Los Barrios*, 4. října 2001.

446 SDEU, C-32/93, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14. července 1994; SDEU, C-320/01, *Wiebke Busch proti Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG*, 27. února 2003.

447 SDEU, C-32/93, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14. července 1994; SDEU, C-421/92, *Gabriele Habermann-Beltermann proti Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.*, 5. května 1994.

448 SDEU, C-167/12, *C. D. proti S. T.* [velký senát], 18. března 2014.

449 SDEU, C-363/12, *Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School* [velký senát], 18. března 2014.

v případě osvojení. Žádosti byly zamítnuty z toho důvodu, že paní D. a paní Z. nikdy nebyly těhotné a děti nebyly rodiči osvojeny. V obou věcech SDEU konstatoval, že se objednávací matka nemůže opřít o ustanovení směrnice o rovnosti žen a mužů (přepřacované znění) ani směrnice o těhotných zaměstnankyních, ani o ustanovení směrnice o rovnosti v zaměstnání, která zakazují diskriminaci na základě zdravotního postižení.

Pokud jde o směrnici o těhotných zaměstnankyních, SDEU shledal, že poskytnutí mateřské dovolené předpokládá, že dotyčná zaměstnankyně byla těhotná a že porodila dítě. Objednávací matka⁴⁵⁰ proto nespadá do oblasti působnosti této směrnice, a to ani za okolností, kdy po narození dítě může kojit nebo kdy dítě kojí.

Pokud jde o směrnici o rovnosti žen a mužů, SDEU shledal, že odmítnutí poskytnout mateřskou dovolenou objednávací matce nepředstavuje diskriminaci na základě pohlaví vzhledem k tomu, že na tuto dovolenou nemá nárok ani objednávací otec a že toto odmítnutí neznevýhodňuje zaměstnankyně výrazně oproti mužům. Kromě toho nespadá odmítnutí poskytnout placenou dovolenou odpovídající dovolené při osvojení dítěte objednávací matce do oblasti působnosti této směrnice.

A konečně, SDEU konstatoval, že nemožnost mít dítě nepředstavuje „zdravotní postižení“ ve smyslu směrnice o rovnosti v zaměstnání.⁴⁵¹

Příklad: Věc *De Weerd*⁴⁵² se týkala vnitrostátního právního předpisu pro dávku v pracovní neschopnosti. V roce 1975 zavedla vnitrostátní právní úprava dávku v invaliditě pro muže a neprovdané ženy, která nepřihlížela k jejich příjmu před vznikem pracovní neschopnosti. V roce 1979 byl právní předpis pozměněn a dávka se stala dostupnou i provdaným ženám. Byl však také zaveden požadavek, aby měl příjemce v předchozím roce příjem v určité výši. Právní předpis byl napaden (mimo jiné) z toho důvodu, že požadavek příjmu nepřímou diskriminoval ženy (u nichž byla pravděpodobnost požadovaného příjmu nižší než u mužů). Stát argumentoval tím, že rozdílné užívání práva bylo odůvodněno rozpočtovými aspekty s cílem nezvyšovat státní výdaje.

450 Matka, která využila náhradní matku, aby měla dítě.

451 Viz oddíl 5.4.

452 SDEU, C-343/92, *M. A. Roks, provdaná De Weerd, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, 24. února 1994.

SDEU došel k závěru, že ačkoli právní předpisy EU nebránily státu regulovat, jaké kategorie osob mají nárok na dávky sociálního zabezpečení, nemohl tak stát činit diskriminačním způsobem.

Příklad: ve věci *Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance*⁴⁵³ se SDEU vyjádřil, že zásada sladění pracovního a rodinného života vyplývá ze zásady rovnosti. Vláda zavedla ve státní službě program sdílených pracovních míst, v němž jedno místo mohly dočasně sdílet dvě osoby, které pracovaly 50 % hodin plného pracovního úvazku a dostávaly 50 % řádné mzdy. Pracovníci pak měli nárok vrátit se na své pracovní místo s plným pracovním úvazkem, pokud byla tato pracovní místa volná. Předpisy umožňovaly osobám s plným pracovním úvazkem jeden postup směrem vzhůru na mzdové stupnici ročně. U osob zastávajících sdílená pracovní místa bylo však zvýšení mzdy sníženo na polovinu, přičemž dva roky sdílení místa se rovnaly jednomu zvýšení mzdy. Obě stěžovatelky v této věci se vrátily na svá pracovní místa jako zaměstnankyně na plný úvazek a podaly stížnost ohledně způsobu, jakým bylo v jejich případě zvýšení provedeno. SDEU došel k závěru, že se jednalo o nepřímou diskriminaci na základě pohlaví, protože sdílení pracovních míst se týkalo především žen. Vláda argumentovala tím, že rozdílné zacházení bylo odůvodněné, protože bylo založeno na zásadě zvyšování mezd podle skutečné délky odpracované doby. SDEU konstatoval, že tato argumentace je pouhým tvrzením, které není podpořeno objektivními kritérii (protože neexistovaly žádné důkazy o tom, že odpracovaná doba jiných osob byla vypočtena na základě skutečně odpracovaných hodin). SDEU pak prohlásil, že „zaměstnavatel nemůže odůvodňovat diskriminaci vyplývající ze systému sdílení pracovních míst výhradně tím, že neuplatnění takové diskriminace by bylo spojeno se zvýšenými náklady“.

Podobně je **v rámci EÚLP** dobře rozvinuta ochrana před diskriminací na základě pohlaví. ESLP uvedl, že rovnost žen a mužů je hlavním cílem členských států Rady Evropy.⁴⁵⁴ Judikatura týkající se rovnosti žen a mužů zahrnuje celou řadu právních otázek.

453 SDEU, C-243/95, *Kathleen Hill a Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance*, 17. června 1998.

454 ESLP, *Konstantin Markin proti Rusku* [velký senát], č. 30078/06, 22. března 2012, bod 127.

Velmi důležitá oblast rovnosti žen a mužů v judikatuře ESLP se týká případů, kdy jsou ženy oběťmi násilí (viz [oddíl 2.6](#)). ESLP rozhodl, že násilí na základě pohlaví je formou diskriminace žen v rozporu s články 2 a 3 ve spojení s článkem 14 EÚLP.⁴⁵⁵

Zásada rovnosti mužů a žen rovněž vedla k tomu, že ESLP shledal porušení v kontextu zaměstnání a rodičovské dovolené.

Příklad: ve věci *Emel Boyraz proti Turecku*⁴⁵⁶ byla stěžovatelka odvolána z funkce bezpečnostní pracovnice s odůvodněním, že úkoly bezpečnostních techniků zahrnují rizika a povinnosti, které ženy nejsou schopny přijmout, jako je práce v noci ve venkovských oblastech a používání střelných zbraní a fyzické síly. ESLP shledal, že příslušné orgány neposkytly dostatečné odůvodnění k vysvětlení této údajné neschopnosti žen pracovat na rozdíl od mužů jako bezpečnostní pracovnice. ESLP rovněž poukázal na skutečnost, že stěžovatelka pracovala jako bezpečnostní pracovnice čtyři roky a nic nenavštěvovalo tomu, že z důvodu svého pohlaví neplnila své povinnosti. V důsledku toho došlo k porušení článku 14.

Příklad: ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*⁴⁵⁷ požádal stěžovatel, rozvedený rádiový zpravodajský operátor v ozbrojených silách, o tříletou rodičovskou dovolenou, aby mohl vychovávat své tři děti. Žádost byla zamítnuta z toho důvodu, že jeho žádost neměla oporu ve vnitrostátním právu. Následně mu však s ohledem na jeho obtížnou osobní situaci nadřízení poskytli rodičovskou dovolenou v délce dvou let a finanční pomoc. Stěžovatel namítal, že mužský vojenský personál, na rozdíl od žen, nemá nárok na tříletou rodičovskou dovolenou za účelem péče o nezletilé děti. Domníval se, že tento rozdíl v zacházení je diskriminační na základě pohlaví. ESLP shledal, že pokud jde o rodičovskou dovolenou, jsou muži v analogické situaci vůči ženám. ESLP neakceptoval, že rozdílné zacházení je přiměřené a objektivně odůvodněno buď tradičním rozdělením rolí žen a mužů ve společnosti, nebo argumentem, že rodičovská dovolená pro vojáky by měla negativní dopad na bojovou sílu a na operativní účinnost ozbrojených sil. Automatické omezení

455 Viz například ESLP, *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, 9. června 2009, ESLP, *Halime Kılıç proti Turecku*, č. 63034/11, 28. června 2016 a ESLP, *M.G. proti Turecku*, č. 646/10, 22. března 2016, viz [oddíl 2.6](#).

456 ESLP, *Emel Boyraz proti Turecku*, č. 61960/08, 2. prosince 2014.

457 ESLP, *Konstantin Markin proti Rusku* [velký senát], č. 30078/06, 22. března 2012.

vztahující se na skupinu osob na základě jejich pohlaví proto nespadlo do diskreční pravomoci a ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

Další kategorie věcí v oblasti rovnosti žen a mužů se týká výzev pro různé věkové požadavky, pokud jde o využívání sociálních výhod. V oblasti sociálního zabezpečení a daňových záležitostí dává ESLP vnitrostátním orgánům širokou diskreční pravomoc. Ve věci *Andrle* ESLP potvrdil, že rovnost žen a mužů umožňuje přijmout zvláštní opatření, která kompenzují faktickou nerovnost mezi muži a ženami.

Příklad: Ve věci *Andrle proti České republice*⁴⁵⁸ si stěžovatel stěžoval, že na rozdíl od postavení žen nedochází ke snížení věkové hranice pro odchod do důchodu u mužů, kteří vychovávali děti. Česká vláda argumentovala, že tento rozdíl v zacházení je způsoben postavením ve starém komunistickém systému, v němž byly ženy s dětmi nuceny pracovat na plný úvazek, jakož i pečovat o děti a o domácnost. Opatření má za cíl toto dvojí zatížení žen kompenzovat. Orgány již zahájily postupnou reformu svého důchodového systému směrem k vyrovnání věku odchodu do důchodu. Starý systém však stále platil pro osoby ve věku stěžovatele. ESLP uznal, že opatření vychází z těchto zvláštních historických okolností a z potřeby zvláštního zacházení s ženami. Soud shledal, že to je stále přiměřené a objektivně odůvodněno. ESLP rovněž rozhodl, že načasování a rozsah opatření přijatých k nápravě sporné nerovnosti nejsou zjevně nepřiměřené a nepřekračují širokou diskreční pravomoc, která je státům v této oblasti přiznávána. Stát proto neporušil zásadu zákazu diskriminace.

Ve věci *Andrle* ESLP jasně odlišil rozdílné zacházení s muži a ženami v oblasti rodičovské dovolené od oblasti důchodů. Podle toho by pohlaví nemohlo být dostatečným důvodem pro vyloučení otců z nároku na čerpání rodičovské dovolené, což je krátkodobé opatření a jeho reforma by neznamenal vážné finanční dopady, jak by tomu mohlo být v případě reformy penzijního plánu. Proto, pokud jde o důchodové systémy, mají státy širokou diskreční pravomoc. Například ve věci *Di Trizio proti Švýcarsku*⁴⁵⁹ (podrobnosti viz [oddíl 6.3](#)) dospěl

458 ESLP, *Andrle proti České republice*, č. 6268/08, 17. února 2011.

459 ESLP, *Di Trizio proti Švýcarsku*, č. 7186/09, 2. února 2016.

ESLP k závěru, že způsob výpočtu dávek v invaliditě, který znevýhodňuje ženy, jež omezily pracovní dobu po porodu, představuje diskriminaci.

Ve věci *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku*⁴⁶⁰ (podrobnosti viz [oddíl 1.3.2](#)) ESLP přezkoumal rozdíl v zacházení s muži a ženami při vynášení rozsudků na doživotí, osvobozenými od doživotního odnětí svobody. Na základě statistických údajů, potřeb žen v oblasti ochrany před násilím na základě pohlaví, zneužívání a sexuálního obtěžování ve vězeňském prostředí, jakož i potřeb v oblasti ochrany těhotenství a mateřství dospěl k závěru, že existuje veřejný zájem na tom, aby se v případě žen, které se dopustí protiprávního jednání, uplatňovalo jako obecné pravidlo osvobození od doživotního trestu odnětí svobody.

V souvislosti s rovností žen a mužů ESLP rovněž přezkoumal vnitrostátní ustanovení týkající se volby jména a předávání příjmení rodičů jejich dětem. Například ve věci *Cusan a Fazzo proti Itálii*⁴⁶¹ (podrobnosti viz [oddíl 4.6](#)) bylo zjištěno, že pravidlo neumožňující manželskému páru dát svému dítěti příjmení matky je diskriminační vůči ženám.

Příklad: ve věci *Ünal Tekeli proti Turecku*⁴⁶² podala stěžovatelka stížnost na to, že vnitrostátní právní předpisy zavazují ženu k tomu, aby po sňatku nesla jméno svého manžela. Ačkoli zákon povoloval, aby si žena ponechala své rodné příjmení a používala jej společně se jménem svého manžela, ESLP shledal, že se jedná o diskriminaci na základě pohlaví, protože vnitrostátní právní předpisy manžela ke změně příjmení nezavazují.

Rovnost žen a mužů je za hlavní bod v rámci lidských práv považována i **podle mezinárodního práva**. Diskriminací na základě pohlaví, jíž čelí zejména ženy, se zabývají různé orgány OSN. Rovněž zdůraznily, že ženy jsou často oběťmi vícenásobné diskriminace (když zažívají diskriminaci ze dvou či více důvodů) a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám (když existuje několik důvodů, které jsou navzájem propojeny a vzájemně se ovlivňují tak,

460 ESLP, *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku* [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 24. ledna 2017.

461 ESLP, *Cusan a Fazzo proti Itálii*, č. 77/07, 7. ledna 2014.

462 ESLP, *Ünal Tekeli proti Turecku*, č. 29865/96, 16. listopadu 2004.

že jsou neoddělitelné).⁴⁶³ Řada orgánů OSN pro lidská práva rovněž zdůraznila škodlivý dopad genderových stereotypů⁴⁶⁴ a nutnost řešit škodlivé genderové stereotypy v zájmu prosazování rovnosti žen a mužů.⁴⁶⁵ Rozdíly v zacházení založené na genderových stereotypech mohou představovat diskriminaci vůči ženám. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva konstatoval, že „předpoklady a očekávání založené na pohlaví obecně znevýhodňují ženy, pokud jde o podstatné požívání práv [...]. Předpoklady založené na pohlaví a týkající se ekonomických, sociálních a kulturních rolí brání sdílení odpovědnosti mezi muži a ženami ve všech sférách, které je nezbytné pro rovnost“.⁴⁶⁶ Podobně Výbor pro odstranění diskriminace žen zdůraznil, že genderové stereotypy jsou prvotní příčinou a důsledkem diskriminace na základě pohlaví.⁴⁶⁷ Například v případě diskriminace v zaměstnání Výbor shledal, že došlo k porušení Úmluvy v tom, že vnitrostátní soudy byly ovlivněny stereotypními předsudky, podle nichž jsou mimomanželské vztahy přijatelné u mužů, a nikoli u žen.

5.2. Pohlavní identita

Klíčové body

- Podle EÚLP je pohlavní identita chráněna v rámci kategorie „jiné postavení“.
- Podle práva EU je pohlavní identita chráněna v omezené míře pod chráněným důvodem pohlaví. Vztahuje se na osoby, které mají v úmyslu podstoupit nebo podstoupily operativní změnu pohlaví.

463 Viz například OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2016), *General comment No. 3 (2016) on women and girls with disabilities*, CRPD/C/GC/3, 2. září 2016; OSN, CEDAW (2010), *General Recommendation No. 28 on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW/C/2010/47/GC.2, 19. října 2010, bod 18.

464 Pokud jde o přehled o tom, jak orgány OSN pro lidská práva uplatňují tyto smlouvy ve vztahu ke genderovým stereotypům / tvorbě stereotypů, s cílem prosazovat lidská práva žen, viz zpráva (Commissioned Report) Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva (2013), *Gender Stereotyping as a Human Rights Violation*, s. 20–43.

465 OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením (2016), *General comment No. 3 (2016) on women and girls with disabilities*, CRPD/C/GC/3, 2. září 2016.

466 OSN, CESCR (2005), *General Comment No. 16: The Equal Right of Men and Women to the Enjoyment of All Economic, Social and Cultural Rights (Art. 3 of the Covenant)*, E/C.12/2005/4, 11. srpna 2005, bod 11.

467 OSN, CEDAW (2010), *Communication No. 28/2010*, CEDAW/C/51/D/28/2010, 24. února 2012, bod 8.8.

Obecně přijímaná definice pohlavní identity tedy zahrnuje nejen osoby, jež podstoupí operativní změnu pohlaví („transsexuály“), ale i osoby, jež si k vyjádření své pohlavní příslušnosti zvolí jiné prostředky, například transvestismus nebo tzv. cross-dressing, nebo jen převezmou způsob řeči či kosmetiku obvykle spojované s příslušníky opačného pohlaví.

Termín pohlavní identita označuje „hluboce pocítovanou vnitřní a individuální zkušenost každé osoby v oblasti pohlavní příslušnosti, jež může nebo nemusí odpovídat pohlaví přiřazenému při narození, včetně osobního vnímání těla (což může v případě svobodné volby znamenat úpravu tělesného vzhledu nebo funkce lékařskými, chirurgickými či jinými prostředky), a jiná vyjádření pohlavní příslušnosti včetně odívání, vyjadřování a charakteristického chování“.

Zdroj: Yogyakarta Principles (2007), Yogyakarta Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, březen 2007. Tyto zásady přijal nezávislý orgán odborníků na mezinárodní právo v oblasti lidských práv.

Je však třeba zdůraznit, že v souladu s antidiskriminačním právem EU neexistuje v současné době žádné zvláštní ustanovení zakazující diskriminaci na základě pohlavní identity osoby nebo jejího vyjádření.⁴⁶⁸ Návazně na věc *P. proti S. a Cornwall County Council*⁴⁶⁹ se bude na antidiskriminační důvod pohlavní identity vztahovat zásada rovného zacházení s muži a ženami pouze zčásti. SDEU rozhodl, že oblast působnosti zásady rovného zacházení s muži a ženami nemůže být omezena na zákaz diskriminace na základě skutečnosti, že osoba je jednoho nebo druhého pohlaví. Z toho vyplývá, že diskriminace na základě pohlaví zahrnuje diskriminaci jednotlivce z toho důvodu, že tato osoba „hodlá podstoupit či podstoupila změnu pohlavní příslušnosti“. Proto se

zdá, že podle výkladu práva EU nyní důvod týkající se pohlaví chrání pohlavní identitu pouze v úzkém smyslu. Tento přístup je potvrzen ve směrnici o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES).⁴⁷⁰ Podobně studie vnitrostátních právních předpisů upravujících tuto oblast nevykazují v celé Evropě jednotný přístup a státy se z velké části rozdělují na ty, které „pohlavní identitu“

468 Výslovný zákaz diskriminace na základě pohlavní identity je stanoven ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (Úř. věst. L 315, 14.11.2012, s. 57), 9. bod odůvodnění.

469 SDEU, C-13/94, *P proti S a Cornwall County Council*, 30. dubna 1996.

470 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepracované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

řeší jako součást „sexuální orientace“, a ty, které ji řeší jako součást „diskriminace na základě pohlaví“.

Příklad: věc *K.B. proti NHS Pensions Agency*⁴⁷¹ se týkala zamítnutí přiznání vdoveckého důchodu transsexuálnímu partnerovi K.B. Důvodem byla skutečnost, že transsexuální pár nemohl splnit požadavek uzavřeného manželství; v dané době nemohli transsexuálové podle anglického práva uzavřít sňatek. Při posuzování otázky diskriminace došel SDEU k závěru, že k diskriminaci na základě pohlaví nedošlo, protože při určování nároku na pozůstalostní důchod neexistovalo méně příznivé zacházení založené na tom, zda daná osoba byla muž či žena. SDEU pak změnil směr úvah. Soustředil se na otázku sňatku. Bylo zdůrazněno, že transsexuálové nikdy nemohli uzavírat manželství, a tudíž nikdy nemohli získat pozůstalostní důchod, zatímco heterosexuálové ano. Následně bylo přihlédnuto k věci *Christine Goodwin*⁴⁷² projednávané u ESLP. Na základě těchto úvah SDEU konstatoval, že dotčené britské právní předpisy jsou neslučitelné se zásadou rovného zacházení, protože brání transsexuálům získat prospěch z části mzdy jejich partnera.

Příklad: podobné úvahy se objevily ve věci *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*.⁴⁷³ Paní Richardsová, která se narodila jako muž, podstoupila operativní změnu pohlaví. Předmětem věci byl nárok na státem vyplácený starobní důchod ve Spojeném království, protože v dané době ženy získávaly svůj důchod od státu ve věku 60 let, zatímco muži ve věku 65 let. Když paní Richardsová podala žádost o státní starobní důchod ve věku 60 let, byla odmítnuta s vysvětlením, že právně je považována za muže, a proto nemůže žádost o tento důchod podat před dosažením věku 65 let. SDEU došel k názoru, že se jednalo o nerovné zacházení na základě její změny pohlavní příslušnosti, a v důsledku toho bylo toto jednání považováno za diskriminaci v rozporu s čl. 4 odst. 1 směrnice o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení.⁴⁷⁴

471 SDEU, C-117/01, *K.B. proti National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health*, 7. ledna 2004.

472 ESLP, *Christine Goodwin proti Spojenému království* [velký senát], č. 28957/95, 11. července 2002.

473 SDEU, C-423/04, *Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, 27. dubna 2006.

474 Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (Úř. věst. 1979, L 6, s. 24).

Podle ESLP je pojem pohlavní identity vykládán širěji. ESLP rozhodl, že zákaz diskriminace podle článku 14 Úmluvy zahrnuje též otázky týkající se pohlavní identity.⁴⁷⁵ ESLP zdůraznil, že „pohlaví a sexuální orientace jsou dva charakteristické a intimní rysy [...]. Jakákoli záměna mezi těmito dvěma rysy proto představuje útok na dobrou pověst člověka, který je schopen dosáhnout dostatečně vysoké závažnosti na to, aby se dotkl takového intimního rysu osoby“.⁴⁷⁶

Diskriminace založená na „pohlavní identitě“ může pocházet „z tradičního sociálního vnímání a právního prostředí spojených s tím, že jde o transsexuální osobu“.⁴⁷⁷ S diskriminací na základě pohlavní identity souvisejí dvě hlavní právní otázky. První se týká přístupu ke změně pohlavní příslušnosti. Druhá se týká postupů právního uznání pohlaví, které mohou transgender osobám umožnit žít v souladu s jejich preferovanou pohlavní identitou.

Příklad: věc *Hämäläinen proti Finsku*⁴⁷⁸ se týká odmítnutí změnit stěžovatelčino mužské identifikační číslo po operativní změně pohlaví na ženské, ledaže by se její manželství změnilo na občanské partnerství. ESLP potvrdil, že státy mají povinnost uznat změnu pohlaví, kterou podstoupili transsexuálové po operaci, mimo jiné prostřednictvím možnosti změnit všechny údaje týkající se občanského stavu dané osoby. Ve stěžovatelčině věci však ESLP stížnost podle článku 14 zamítl. Soud shledal, že problémy, se kterými se potýkala v souvislosti se svou žádostí o ženské identifikační číslo, nepramenily z diskriminace, jelikož její situace a situace cisexuálů, nebyly po vzájemném porovnání dostatečně podobné. ESLP rovněž zamítl stížnost podle článku 8 s tím, že by změna manželství stěžovatelky na registrované partnerství neměla pro její rodinný život žádné důsledky. Právní pojmy manželství a registrované partnerství byly ve Finsku téměř totožné a přeměna by neměla žádné důsledky na otcovství jejího biologického dítěte nebo na odpovědnost za péči o dítě, jeho výchovu a výživné.

Výše uvedený rozsudek potvrdil povinnost států umožnit právní uznání pohlaví. Zároveň však právní požadavek, že osoba musí nejprve změnit svůj občanský

475 ESLP, *Identoba a další proti Gruzii*, č. 73235/12, 12. května 2015, bod 96.

476 ESLP, *Sousa Goucha proti Portugalsku*, č. 70434/12, 22. března 2016, bod 27.

477 FRA (2015), *Protection against discrimination on grounds of sexual orientation, gender identity and sex characteristics in the EU – Comparative legal analysis – Update 2015*, Lucemburk, Úřad pro publikace, s. 15.

478 ESLP, *Hämäläinen proti Finsku* [velký senát], č. 37359/09, 16. července 2014.

stav jako předchozí podmínku pro přístup k právní změně pohlaví, není v rozporu s Úmluvou, pokud neovlivní rodinný život dotčené osoby (například její práva a povinnosti týkající se dítěte).

Příklad: ve věci *Y.Y. proti Turecku*⁴⁷⁹ bylo stěžovateli odmítnuto provedení operativní změny pohlaví z toho důvodu, že nesploval „podmínku trvalé neplodnosti“, kterou požadovaly vnitrostátní právní předpisy. Stěžoval si, že tím, že mu nebylo uděleno povolení operativní změny pohlaví (bez něhož nebylo možné získat právní uznání jeho upřednostněného pohlaví), jej turecké orgány diskriminovaly. ESLP zdůraznil význam svobody definovat pohlavní identitu člověka a konstatoval, že zásada respektu k fyzické integritě stěžovatele v každém případě vylučuje, aby byl nucen podrobit se zákroku vedoucímu k trvalé sterilizaci.

Příklad: ve věci *Van Kück proti Německu*⁴⁸⁰ zamítla soukromá zdravotní pojišťovna stěžovatelce, která podstoupila operativní změnu pohlaví a hormonální léčbu, úhradu jejích nákladů na operaci a léčbu. Německý odvolací soud, který projednával žalobu stěžovatelky proti pojišťovně, rozhodl, že léčebné postupy nebyly „nezbytné“, jak požadovala smlouva, a proto neměla stěžovatelka na úhradu nárok. ESLP došel k názoru, že s ohledem na povahu pohlavní identity a závažnost rozhodnutí podstoupit nezvratné lékařské zákroky přístup vnitrostátního soudu nejen nezajistil, aby se stěžovatelce dostalo spravedlivého procesu, čímž porušil článek 6 EÚLP, ale porušil i její právo na respektování soukromého života zaručené článkem 8 EÚLP.

Příklad: Athénský smírčí soud ve svém rozsudku⁴⁸¹ potvrdil právo na uznání pohlavní identity bez operativní změny pohlaví. Při narození byl stěžovatel zaregistrován na matrice jako dívka. Od raného dětství však vykazoval příznaky poruchy pohlavní identity. Podstoupil hormonální léčbu (testosteronové injekce) a dvojnásobnou mastektomii. Soud rozhodl, že požadavek podrobit se operativní změně pohlaví za účelem změny stávajícího zápisu v matrice by byl nepřiměřený a byl by v rozporu s článkem 8 EÚLP, jakož i s články 2 a 26 ICCPR. Soud dospěl k závěru, že v případě stěžovatele převládá mužské pohlaví. Navíc vzhledem k tomu, že základními prvky

479 ESLP, *Y.Y. proti Turecku*, 14793/08, 10. března 2015.

480 ESLP, *Van Kück proti Německu*, č. 35968/97, 12. června 2003, body 30 a 90–91.

481 Recko, Aténský smírčí soud, rozhodnutí č. 418/2016, 23. září 2016, viz evropská síť právních odborníků v oblasti rovnosti žen a mužů a zákazu diskriminace (2016), *Recognition of gender identity without gender reassignment surgery*.

stěžovatelovy osobnosti je mužské pohlaví a mužské jméno, musí být uvedeny v matrice; stávající zápis proto musí být odpovídajícím způsobem změněn.

Podle práva RE zakazuje Istanbulská úmluva diskriminaci na základě sexuální orientace a pohlavní identity. ECRI začal sledovat otázky týkající se osob LGBTI v členských státech Rady Evropy.⁴⁸²

Kromě výše rozebraných otázek existují další právní otázky týkající se diskriminace na základě pohlavní identity. Například za stejně problematickou je považována skutečnost, že mnoho států vyžaduje registraci pohlaví dítěte při narození, a to buď mužského, nebo ženského pohlaví.⁴⁸³ Další problém, který je velmi kritizován, se týká lékařského zásahu u dětí s cílem vnutit konkrétní pohlaví v případě, že je pohlaví novorozence nejasné.⁴⁸⁴

5.3. Sexuální orientace

Pojem sexuální orientace lze chápat jako termín, který označuje „vlohy každé osoby k hluboké emocionální, citové a sexuální přitažlivosti k osobám odlišného pohlaví nebo stejného pohlaví či více než jednoho pohlaví a k intimním vztahům s takovými osobami“.

Zdroj: Yogyakarta Principles (2007), Yogyakarta Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, březen 2007. Tyto zásady přijal nezávislý orgán odborníků na mezinárodní právo v oblasti lidských práv.

Obvykle zahrnují případy týkající se sexuální orientace osoby, s níž je zacházeno nepříznivě, protože je homosexuálně, lesbicky či bisexuálně orientována, je však zakázána i diskriminace na základě heterosexuální orientace osoby.

Následující příklady ilustrují, jak SDEU vykládá zákaz diskriminace na základě sexuální orientace.

482 Viz Rada Evropy, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) (2012), Information document on the fifth monitoring cycle of the European Commission against Racism and Intolerance, 28. září 2012, bod 9.

483 FRA (2015), *The fundamental rights situation of intersex people*, Lucemburk, Úřad pro publikace; Rada Evropy, komisař pro lidská práva (2011), *Study on Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe*.

484 Několik dokumentů RE tuto kontroverzní praxi odsoudilo; viz například usnesení 1952 (2013) „Children’s right to physical integrity“.

Příklad: Ve věci *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁴⁸⁵ si Accept, nevládní organizace prosazující a chránící práva leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob v Rumunsku, stěžovala, že v záležitostech náboru do profesionálního fotbalového klubu byla porušena zásada rovného zacházení uvedená ve směrnici o rovnosti v zaměstnání. Odkázala zejména na homofobní veřejná prohlášení patrona tohoto klubu, který v rozhovoru uvedl, že nikdy nepřijme homosexuálního hráče. SDEU uvedl, že by stačilo, kdyby se klub od diskriminačních veřejných prohlášení distancoval a prokázal existenci výslovných ustanovení ve své politice náboru, jejichž cílem je zajistit dodržování zásady rovného zacházení.

Příklad: ve věci *Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes a Etablissement français du sang*⁴⁸⁶ nebylo muži, který měl sexuální vztah s jiným mužem, povoleno darovat krev. Vnitrostátní orgány měly za to, že stěžovatel byl vystaven vysokému riziku přenosu závažných infekčních chorob, které by se mohly přenášet krví. SDEU dospěl k závěru, že ačkoli tento trvalý zákaz darovat krev týkající se homosexuálních mužů byl slučitelný s právem EU (článek 21 Listiny EU), včetně jeho zákazu diskriminace, jednalo se pouze o případ, kdy neexistovaly méně zatěžující metody zajištění vysoké úrovně ochrany zdraví. SDEU nechal na vnitrostátních soudech, aby zjistily, zda existují účinné postupy pro odhalování infekčních chorob, zejména HIV. V případě neexistence takových postupů by soudy musely ověřit, zda by dotazník a individuální pohovor se zdravotnickým pracovníkem mohly prokázat existenci rizika pro zdraví příjemců.

Předmětem judikatury SDEU byly metody posuzování věrohodnosti deklarované sexuální orientace žadatelů o azyl.⁴⁸⁷

Příklad: ve věci *A a další proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*⁴⁸⁸ SDEU objasnil, jak vnitrostátní orgány mohou v souladu s normami EU zjistit sexuální orientaci žadatelů o azyl. Směrnice 2004/83/ES a 2005/85/ES

485 SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

486 SDEU, C-528/13, *Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes a Etablissement français du sang*, 29. dubna 2015.

487 Více informací viz FRA (2017), *Current migration situation in the EU: Lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex asylum seekers*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

488 SDEU, spojené věci C-148/13 až C-150/13, *A a další proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [velký senát], 2. prosince 2014.

stanoví minimální požadavky, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí, aby mohli požádat o postavení uprchlíka; stanoví minimální normy pro postupy posuzování žádostí o azyl a práva žadatelů o azyl. Vnitrostátní orgány nesmí vznášet podrobné dotazy týkající se sexuálních praktik žadatelů o azyl nebo je podrobovat „testům“ za účelem zjištění jejich homosexuality, protože tyto důkazy by svou povahou porušovaly lidskou důstojnost, jejíž dodržování zaručuje Listina základních práv EU. SDEU navíc rozhodl, že nepřiznání homosexuality na začátku azylového řízení před příslušnými orgány nesmí vést k závěru, že prohlášení jednotlivce nebylo věrohodné.

Příklad: ve věci *X, Y a Z proti Minister voor Imigratie en Asiel*⁴⁸⁹ zjistil SDEU, že homosexuální osoby mohou z důvodu stávajících trestněprávních předpisů, které se na ně konkrétně zaměřují, představovat podle definice uprchlíka určitou sociální skupinu. Právo na azyl může být odůvodněno v případě, že dané osobě hrozí pronásledování. Trest odnětí svobody za homosexuální akty bude považován za dostatečně závažné riziko pronásledování, pokud se tato sankce skutečně uplatňuje. Sexuální orientace je vlastností tak zásadní pro totožnost osoby, že nikdo by neměl být nucen zřeknout se jí, nebo ji v zemi původu skrývat, aby se vyvaroval pronásledování.⁴⁹⁰

Podle EÚLP neuvádí článek 14 jako chráněný důvod výslovně „sexuální orientaci“. V řadě věcí ESLP však uvedl, že sexuální orientace je zahrnuta mezi „ostatní“ důvody chráněné článkem 14.⁴⁹¹

Příklad: ve věci *S.L. proti Rakousku*⁴⁹² podal stěžovatel stížnost na to, že vnitrostátní právní předpisy, které byly v dané době platné, kriminalizují konsenzuální sexuální vztahy mezi muži, pokud je jedna ze stran mladší osmnácti let. Sporné ustanovení se nevztahovalo na sexuální vztahy mezi osobami opačného pohlaví nebo mezi ženami. ESLP shledal, že se jedná o diskriminaci na základě sexuální orientace.

489 SDEU, spojené věci C-199/12 až C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel proti X a Y a Z proti Minister voor Immigratie en Asiel*, 7. listopadu 2013.

490 Další judikatura týkající se sexuální orientace viz zejména SDEU, C-267/06, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [velký senát], 1. dubna 2008, podrobnosti viz oddíl 2.2.3 a SDEU, C-267/12, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12. prosince 2013, viz oddíl 2.1.2.

491 Viz například ESLP, *Fretté proti Francii*, č. 36515/97, 26. února 2002, bod 32.

492 ESLP, *S.L. proti Rakousku*, č. 45330/99, 9. ledna 2003.

Rakouský parlament následně zrušil ustanovení o trestním řízení – předmět výše uvedené věci. Trestní odsouzení na základě zrušeného ustanovení však z rejstříku trestů osob, které byly odsouzeny, nebyla vymazána.

Příklad: ve věci *E.B. a další proti Rakousku*⁴⁹³ podali stěžovatelé stížnost na to, že rakouské orgány odmítly vymazat trestní odsouzení za konsenzuální homosexuální vztahy z jejich trestního rejstříku, i když byl tento trestný čin zrušen. ESLP konstatoval, že právní ustanovení, které ztrácí svou platnost, není samo o sobě dostatečným důvodem pro výmaz odsouzení z rejstříku trestů dané osoby. Nicméně jak rakouský Ústavní soud, tak ESLP dospěly k závěru, že napadené ustanovení porušuje rakouskou ústavu a EÚLP. Oba orgány měly za to, že ustanovení bylo zrušeno s cílem uvést situaci do souladu s právem a zásadou rovnosti a že vedení záznamů v rejstříku trestů může mít vážný negativní dopad na soukromý život dotčené osoby. Vzhledem k tomu, že vnitrostátní orgány nijak neodůvodnily, proč je nezbytné zachovávat tyto záznamy v rejstříku trestů, ESLP shledal, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

ESLP rovněž přezkoumal několik případů diskriminace na základě sexuální orientace v souvislosti s osvojením a sňatkem.

Příklad: Ve věci *E.B. proti Francii*⁴⁹⁴ byla stěžovatelce zamítnuta žádost o osvojení dítěte na základě toho, že v její domácnosti neexistuje žádný vzor mužské role. Vzhledem k tomu, že osamělým rodičům vnitrostátní právní předpisy osvojení povolovaly, dospěl ESLP k závěru, že rozhodnutí úřadů bylo založeno především na skutečnosti, že udržovala vztah a žila s jinou ženou. Proto ESLP došel k závěru, že došlo k diskriminaci na základě sexuální orientace.

Příklad: ve věci *Taddeucci a McCall proti Itálii*⁴⁹⁵ žili stěžovatelé, italský státní příslušník a státní příslušník Nového Zélandu, od roku 1999 společně jako homosexuální pár. Když se rozhodli usadit se v Itálii, byla žádost druhého stěžovatele o povolení k pobytu z rodinných důvodů zamítnuta, protože stěžovatelé nebyli manželé, a proto nebyl partner italského státního

493 ESLP, *E.B. a další proti Rakousku*, č. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 a 48779/07, 7. listopadu 2013.

494 ESLP, *E.B. proti Francii* [velký senát], č. 43546/02, 22. ledna 2008.

495 ESLP, *Taddeucci a McCall proti Itálii*, č. 51362/09, 30. června 2016.

příslušníka považován za rodinného příslušníka. V té době mohli uzavřít sňatek pouze heterosexuální páry. V důsledku toho nemohla být podmínka týkající se uzavření sňatku v případech stěžovatelů splněna. ESLP shledal, že absence práva uzavřít manželství mezi osobami stejného pohlaví ve vnitrostátním právu, které bylo předpokladem k získání povolení k pobytu, představovalo porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

EÚLP rovněž chrání před zásahy státu souvisejícími se sexuální orientací podle samotného článku 8. I kdyby tedy došlo k diskriminačnímu zacházení založenému na tomto základě, bylo by asi možné jednoduše tvrdit, že se jedná o porušení článku 8, aniž by bylo třeba argumentovat existencí diskriminačního zacházení.

Příklad: ve věci *Karner proti Rakousku*⁴⁹⁶ žil stěžovatel ve společné domácnosti se svým partnerem, hlavním nájemcem, který zemřel. Vnitrostátní soudy vykládaly daný právní předpis jako vylučující homosexuální páry z automatického zdědění nájemní smlouvy v případě úmrtí hlavního nájemce. Vláda namítala, že toto zacházení bylo odůvodněno ochranou osob, které žijí v tradiční rodině, před ztrátou bydlení. ESLP zdůraznil, že ačkoli ochrana tradiční rodiny mohla představovat legitimní cíl, „prostor pro uvážení [...] je úzký [...], pokud existuje rozdílné zacházení na základě pohlaví nebo sexuální orientace“. ESLP dále prohlásil, že „zásada přiměřenosti nevyžaduje pouze to, aby zvolené opatření bylo v zásadě vhodné pro uskutečnění požadovaného cíle. Je též třeba prokázat, že pro dosažení daného cíle bylo nutné, aby byly z oblasti působnosti § 14 zákona o pronájmu vyloučeny určité kategorie osob – v tomto případě osoby žijící v homosexuálním vztahu“. ESLP tedy došel ke zjištění diskriminace, protože stát mohl využít opatření na ochranu tradiční rodiny, aniž by takto znevýhodnil homosexuální páry.

Příklad: ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*⁴⁹⁷ stěžovatelé, pár stejného pohlaví, podali u příslušného orgánu žádost o povolení uzavřít sňatek. Jejich žádost byla zamítnuta, protože podle vnitrostátního práva mohly sňatek uzavřít pouze osoby opačného pohlaví. Následně byly změněny právní předpisy a byl zaveden mechanismus právního uznávání párů stejného pohlaví ve formě registrovaného partnerství. ESLP poprvé rozhodl, že páry stejného pohlaví žijící v trvalém vztahu ve společné domácnosti představují „rodinný život“, ale že jejich nemožnost uzavřít manželství nepředstavuje

496 ESLP, *Karner proti Rakousku*, č. 40016/98, 24. července 2003, body 34–43.

497 ESLP, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, 24. června 2010.

porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP. Soud poukázal na to, že vnitrostátní orgány mají lepší předpoklady k tomu, aby mohly posoudit potřeby společnosti v této oblasti a reagovat na ně a aby mohly vzít v úvahu společenské a kulturní konotace. Článek 12 EÚLP neukládá povinnost vytvořit právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví, a proto nedošlo k porušení tohoto ustanovení.

Článek 5 EÚLP chrání právo na svobodu osob bez ohledu na jejich sexuální orientaci. Zásahy do tohoto práva jsou zkoumány v rámci článku 5.

Příklad: ve věci *O.M. proti Maďarsku*⁴⁹⁸ stěžovatel, iránský státní příslušník, požádal na základě své homosexuality o azyl. Příslušné orgány nařídily jeho zajištění, a to zejména proto, že nebyl schopen prokázat svou totožnost ani oprávnění pobývat v zemi. ESLP shledal, že orgány neprovedly posouzení dostatečně individualizovaným způsobem, jak to vyžaduje vnitrostátní právo. Při umísťování žadatelů o azyl, kteří uvedli, že jsou v zemi, kterou musely opustit, součástí zranitelné skupiny, by orgány měly postupovat obzvláště pozorně, aby předešly situacím, které by jim mohly připomenout tíživou situaci, jež je donutila uprchnout. Při nařizování zajištění stěžovatele orgány neuvážily, do jaké míry bude v bezpečí ve vazbě mezi ostatními zajištěnými osobami, z nichž mnozí pocházeli ze zemí s rozsáhlými kulturními nebo náboženskými předsudky vůči těmto osobám. ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 5 odst. 1 EÚLP.

ESCH chrání mezi „jinými“ důvody i sexuální orientaci.

Příklad: Věc *Interights proti Chorvatsku*⁴⁹⁹ se týká používání homofobního jazyka ve školních materiálech. ECSR konstatoval, že ačkoli státy mají při určování obsahu vnitrostátních školních osnov široký prostor pro uvážení, mají povinnost prostřednictvím vnitrostátního právního systému zajistit, aby státem schválené vzdělávání v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví bylo objektivní a nediskriminační. Výbor shledal, že výukové materiály, které jsou používány v běžných osnovách, popsaly a představily osoby

498 ESLP, *O.M. proti Maďarsku*, č. 9912/15, 5. července 2016.

499 ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (Interights) proti Chorvatsku*, stížnost č. 45/2007, 30. března 2009.

s homosexuální orientací zjevně zaujatým, diskriminačním a ponižujícím způsobem. Měl za to, že diskriminační výroky představují porušení práva na zdravotní výchovu (čl. 11 odst. 2 ESCH) s ohledem na ustanovení o zákazu diskriminace.

5.4. Zdravotní postižení

Ani EÚLP, ani směrnice o rovnosti v zaměstnání nestanoví definici zdravotního postižení. Vzhledem k povaze úlohy SDEU provádí často určení toho, co vlastně představuje zdravotní postižení, vnitrostátní soudy, které své závěry předkládají v rámci faktických podkladů pro spory postoupené SDEU.

Ve věci *Chacón Navas*⁵⁰⁰ vyložil SDEU pojem „zdravotní postižení“ podle směrnice 2000/78/ES způsobem blízcím se lékařskému modelu zdravotního postižení. Jak bylo uvedeno v kapitole 1, EU se stala stranou úmluvy CRPD⁵⁰¹, která je nyní referenčním bodem pro výklad práva EU v oblasti diskriminace na základě zdravotního postižení.⁵⁰² SDEU konstatoval, že „směrnice 2000/78 musí být v co největším možném rozsahu vykládána v souladu s uvedenou Úmluvou“.⁵⁰³ V důsledku toho SDEU odkazuje na definici zdravotního postižení uvedenou v CRPD, která odráží sociální model zdravotního postižení. Podle článku 1 CRPD:

„Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“

Podle čl. 2 odst. 3 CRPD diskriminace na základě zdravotního postižení znamená jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě zdravotního

500 SDEU, C-13/05, *Sonia Chacón Navas proti Eures Colectividades SA* [velký senát], 11. července 2006.

501 Pro EU vstoupila úmluva CRPD v platnost dne 22. ledna 2011.

502 SDEU, C-312/11, *Evropská komise proti Italské republice*, 4. července 2013; SDEU, C-363/12, *Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School* [velký senát], 18. března 2014; SDEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, 22. května 2014; SDEU, C-395/15, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL a dalším*, 1. prosince 2016; SDEU, C-406/15, *Peta Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. března 2017.

503 SDEU, spojené věci C-335/11 a C-337/11, *HK Danmark, jednající jménem Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab DAB a HK Danmark, jednající jménem Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening jednající za Pro Display A/S, v úpadku*, 11. dubna 2013.

postižení, jehož cílem nebo důsledkem je narušit nebo zrušit uznání, užívání nebo uplatnění, na rovnoprávném základě s ostatními, všech lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti.

Čl. 2 odst. 4 CRPD stanovuje, že:

„„přiměřená úprava“ znamená nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, a které jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními“.

V čl. 2 odst. 3 se navíc výslovně uvádí, že odepření přiměřené úpravy je zahrnuto do definice pojmu „diskriminace“. Příklad odepření přiměřené úpravy lze nalézt ve věci týkající se zamítnutí žádosti o vybudování bazénu pro hydroterapii, který by naplnil rehabilitační potřeby osoby se zdravotním postižením.⁵⁰⁴ Výbor pro práva osob se zdravotním postižením zdůraznil, že právo, které je uplatňováno neutrálním způsobem, může mít diskriminační účinek, pokud se neberou v úvahu konkrétní okolnosti osob, na něž se vztahuje. Bylo zjištěno, že odchýlení od plánu rozvoje by mohlo uspokojit individuální potřeby osob se zdravotním postižením a zajistit jim požívání nebo výkon všech lidských práv na rovnoprávném základě s ostatními a bez diskriminace. Vzhledem k tomu, že se orgány nezabývaly konkrétními okolnostmi případu stěžovatelky a jejími konkrétními potřebami souvisejícími se zdravotním postižením, výbor shledal, že došlo k porušení několika ustanovení CRPD.

Podle práva EU i práva RE je rovněž uznáváno, že státy mají povinnost zajistit přiměřené uspořádání, které osobám se zdravotním postižením umožní plně uplatňovat jejich práva. Proto pokud tomu tak není, představuje to diskriminaci.⁵⁰⁵

Příklad: ve věci *HK Danmark*⁵⁰⁶ byly dvě zaměstnankyně propuštěny ze zaměstnání se zkrácenou výpovědní dobou, a to z důvodu absence na pracovišti v důsledku jejich zdravotních problémů. Zaměstnavatelé

504 OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, Communication No. 3/2011, CRPD/C/7/D/3/2011, 21. května 2012.

505 ESLP, *Çam proti Turecku*, č. 51500/08, 23. února 2016; ESLP, *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, 11146/11, 29. ledna 2013.

506 SDEU, C-335/11 a C-337/11, *HK Danmark, jednající jménem Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab a HK Danmark, jednající jménem Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening jednající za Pro Display A/S*, v úpadku, 11. dubna 2013.

zpochybnili, že zdravotní stav stěžovatelek spadá pod pojem „zdravotní postižení“. Tvrdili, že jedině funkční postižení, které se jich týká, spočívá v neschopnosti vykonávat zaměstnání na plný úvazek. SDEU konstatoval, že „směrnice 2000/78 musí být v co největším možném rozsahu vykládána v souladu s uvedenou Úmluvou“. V důsledku toho dospěl SDEU k závěru, že „pojem „zdravotní postižení“ [musí být] chápán tak, že znamená omezení vyplývající především z fyzických, duševních nebo psychických postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit plnému a účinnému zapojení dotčené osoby do profesního života na rovnoprávném základě s ostatními pracovníky“. To znamená, že zdravotní postižení není nutně spojeno s úplným vyloučením z pracovního či profesního života.

Kromě toho SDEU vyložil článek 5 směrnice o rovnosti v zaměstnání v tom smyslu, že zaměstnavatelé musí přijmout vhodná opatření, zejména proto, aby dané zdravotně postižené osobě umožnili přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup v zaměstnání. SDEU odkázal na širokou definici přiměřené úpravy uvedenou v článku 2 CRPD. SDEU konstatoval, že podle 20. bodu odůvodnění směrnice o rovnosti v zaměstnání a čl. 2 odst. 2 týkajícího se přiměřeného uspořádání nejsou opatření omezena na fyzická opatření, ale mohou zahrnovat i organizační opatření. V důsledku měl za to, že zkrácení pracovní doby lze pokládat za jedno z opatření k zajištění přiměřeného uspořádání v případech, kdy zkrácení umožňuje pracovníkovi nadále pokračovat ve výkonu zaměstnání. SDEU postoupil věc vnitrostátnímu soudu, aby posoudil, zda zkrácení pracovní doby představuje v tomto konkrétním případě neúměrné břemeno pro zaměstnavatele.

Podle práva EU pojem „zdravotní postižení“ ve smyslu směrnice 2000/78 nezahrnuje každý zdravotní stav (dokonce ani vážný), ale pouze ten, který dané osobě „brání v přístupu k **zaměstnání**, jeho výkonu či postupu v něm“.⁵⁰⁷

Příklad: Ve věcech *C. D.*⁵⁰⁸ a *Z.*⁵⁰⁹ nemohla stěžovatelka otěhotnět. K tomu, aby měla dítě, využila náhradní matku. Požádala o volno, které odpovídá mateřské dovolené nebo volnu v případě osvojení. Její žádost však byla

507 SDEU, C-363/12, *Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School* [velký senát], 18. března 2014, bod 81 (přidán důraz).

508 SDEU, C-167/12, *C. D. proti S. T.* [velký senát], 18. března 2014.

509 SDEU, C-363/12, *Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School* [velký senát], 18. března 2014.

zamítnuta z toho důvodu, že nebyla těhotná ani si dítě neosvojila. SDEU konstatoval, že její neschopnost mít dítě běžným způsobem jí nebránila v přístupu k zaměstnání, jeho výkonu či postupu v něm. Z toho vyplývá, že její stav nepředstavoval zdravotní postižení ve smyslu směrnice. Právo EU tudíž nevyžaduje, aby byla matce v takové situaci poskytnuta mateřská dovolená nebo její ekvivalent.

Při zjišťování, zda zdravotní problémy dotčené osoby spadají do oblasti působnosti pojmu „zdravotní postižení“, by měly být zohledněny dopady zdravotního stavu. Zejména je nezbytné přezkoumat, zda tento konkrétní zdravotní stav může bránit plnému a účinnému zapojení dotčené osoby do profesního života ve stejné míře jako ostatní pracovníci.

Příklad: ve věci *FOA proti Kommunernes Landsforening*⁵¹⁰ musel SDEU určit, zda se zdravotní postižení vztahuje na oběžního pracovníka, který byl propuštěn. SDEU rozhodl, že obezita jako taková není zdravotním postižením ve smyslu směrnice 2000/78, ale v některých případech zdravotní postižení představovat může. SDEU shledal, že obezitu lze považovat za zdravotní postižení, a to bez ohledu na jeho zdravotní klasifikaci⁵¹¹, když například vede ke snížené mobilitě nebo zdravotnímu stavu, který dotčené osobě brání ve výkonu práce nebo ji obtěžuje při výkonu profesní činnosti.

Ve věci *Mohamed Daouidi*⁵¹² SDEU zvažoval, zda by propuštění pracovníka z důvodu dočasné pracovní neschopnosti (ale neznámé doby trvání) mohlo představovat přímou diskriminaci na základě zdravotního postižení. Soudní dvůr rozhodl, že propuštění může být v zásadě považováno za přímo diskriminační na základě zdravotního postižení za předpokladu, že pracovní neschopnost je „dlouhodobá“.⁵¹³ To, zda je „dlouhodobá“, je otázka skutečnosti pro vnitrostátní soudy, které musí rozhodnout na základě všech dostupných objektivních důkazů. Tyto důkazy mohou zahrnovat lékařské a vědecké údaje a znalosti týkající se

510 SDEU, C-354/13, *Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL)*, 18. prosince 2014, viz zejména body 53–64.

511 SDEU nepostupoval v souladu s přístupem generálního advokáta, který odkázal na klasifikaci obezity Světové zdravotnické organizace a konstatoval, že zdravotní postižení může představovat pouze obezita třídy III.

512 SDEU, C-395/15, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL a dalším*, 1. prosince 2016.

513 Ani CRPD, ani směrnice 2000/78 nedefinují pojem „dlouhodobý“, pokud jde o fyzické, duševní, intelektuální nebo smyslové poškození.

stavu dané osoby. Mohou rovněž zahrnovat skutečnost, že v době diskriminačního aktu je prognóza dotyčné osoby týkající se krátkodobého pokroku nejistá, nebo skutečnost, že její pracovní neschopnost bude pravděpodobně trvat podstatnou dobu předtím, než se zotaví.

I když zdravotní postižení není výslovně uvedeno v seznamu chráněných důvodů, začlenil ho ESLP **v rámci EÚLP** do svého výkladu „jiných“ důvodů podle článku 14.

Příklad: ve věci *Glor proti Švýcarsku*⁵¹⁴ došel ESLP k závěru, že stěžovatele, který byl diabetik, lze považovat za osobu se zdravotním postižením bez ohledu na skutečnost, že vnitrostátní právní předpisy tento stav klasifikovaly jako „méně závažné“ zdravotní postižení. Stěžovatel byl povinen zaplatit daň jako náhradu za to, že neukončil svou vojenskou službu, přičemž tuto náhradu musely zaplatit všechny osoby způsobilé k vojenské službě. K osvobození od této daně bylo třeba mít buď zdravotní postižení dosahující míry „40 %“ (což bylo považováno za ekvivalent ztráty funkce jedné končetiny) nebo být odpíračem vojenské služby na základě svědomí. Odpírači vojenské služby na základě svědomí byli povinni vykonat „civilní službu“. Zdravotní postižení stěžovatele bylo takové, že byl shledán neschopným služby v armádě, avšak zdravotní postižení nedosáhlo míry závažnosti požadované vnitrostátním právním předpisem pro osvobození od daně. Stěžovatel nabídl, že nastoupí „civilní službu“, to však bylo odmítnuto. ESLP dospěl k závěru, že stát zacházel se stěžovatelem srovnatelně jako s osobami, které nesplnily svou vojenskou službu bez řádného odůvodnění. To představovalo diskriminační zacházení, protože stěžovatel sám byl v jiném postavení (byl shledán neschopným vojenské služby, ale byl ochoten a schopen vykonat službu civilní), a stát tedy měl stanovit výjimku z aktuálních pravidel.

Příklad: ve věci *Guberina proti Chorvatsku*⁵¹⁵ stěžovatel požádal o osvobození od daně při nákupu nové nemovitosti přizpůsobené potřebám jeho těžce zdravotně postiženého dítěte. Orgány nezohlednily konkrétní potřeby jeho syna a shledaly, že nesplňuje podmínky pro osvobození od daně z toho důvodu, že místo vhodné k životu již vlastní. ESLP zdůraznil, že na základě ratifikace CPRD je Chorvatsko povinno respektovat takové zásady, jako je přiměřená úprava, přístupnost a zákaz diskriminace osob se zdravotním postižením, a že tím, že ignoruje specifické potřeby rodiny stěžovatele

514 ESLP, *Glor proti Švýcarsku*, č. 13444/04, 30. dubna 2009.

515 ESLP, *Guberina proti Chorvatsku*, č. 23682/13, 22. března 2016.

související se zdravotním postižením jeho dítěte, došlo k porušení článku 1 protokolu 1 ve spojení s článkem 14 úmluvy. V této věci ESLP poprvé uznal, že diskriminační zacházení se stěžovatelem z důvodu zdravotního postižení jeho dítěte bylo diskriminací „na základě zdravotního postižení ve smyslu článku 14 Úmluvy“.⁵¹⁶

Stejně jako v případě jiných chráněných důvodů podle EÚLP není neobvyklé, aby byly věci řešeny spíše s odkazem na jiná hmotná práva než podle článku 14.

Příklad: ve věci *Price proti Spojenému království*⁵¹⁷ byla stěžovatelka odsouzena k sedmi dnům odnětí svobody. Trpěla fyzickým postižením v důsledku toho, že její matka v době těhotenství požíla thalidomid, což mělo u stěžovatelky za následek chybějící nebo podstatně zkrácené končetiny a špatně fungující ledviny. Proto byla při pohybu odkázána na invalidní vozík, vyžadovala pomoc při použití toalety a při osobní hygieně a potřebovala zvláštní opatření při spánku. Během první noci ve vazbě byla umístěna v cele, která nebyla přizpůsobena pro osoby s fyzickým postižením, a v důsledku toho nemohla přiměřeně spát, trpěla značnými bolestmi a podchlazením. Po přeložení do věznice byla umístěna do nemocničního křídla, kde bylo možné provést určité úpravy, stále však měla podobné problémy. Nebylo jí ani povoleno nabít si elektrický invalidní vozík, kterému se vybila baterie. ESLP dospěl k závěru, že stěžovatelka byla podrobena ponižujícímu zacházení, což zakládalo porušení článku 3. V této věci nebyla namítána diskriminace na základě jednoho z hmotných práv stanovených v EÚLP v článku 14.

Příklad: ve věci *Pretty proti Spojenému království*⁵¹⁸ chtěla stěžovatelka, která trpěla degenerativním onemocněním, získat od státu ujištění, že její manžel nebude stíhán za to, že jí bude nápomocen při asistované sebevraždě, až se její stav zhorší natolik, že nebude schopna provést tento čin sama. Podle vnitrostátních právních předpisů byla nápomoc při spáchání sebevraždy sama o sobě trestným činem a rovnala se vraždě či zabití. Stěžovatelka mimo jiné tvrdila, že bylo diskriminačním způsobem porušeno její právo činit rozhodnutí o vlastním těle chráněné v rámci práva na soukromý život (podle článku 8), protože stát uplatnil na asistovanou sebevraždu jednotný

516 Tamtéž, bod 79. Jedná se o příklad tzv. diskriminace na základě vztahů s jinou osobou. Viz oddíl 2.1.4.

517 ESLP, *Price proti Spojenému království*, č. 33394/96, 10. července 2001.

518 ESLP, *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, 29. dubna 2002.

zákaz, což mělo nepřiměřeně negativní vliv na osoby, které ztratily fyzickou způsobilost, a nebyly proto schopné ukončit svůj život samy. ESLP došel k závěru, že odmítnutí rozlišovat mezi těmi, „kdo jsou a kdo nejsou fyzicky schopni spáchat sebevraždu“ bylo odůvodněné, protože zavádění výjimek ze zákona by v praxi umožňovalo zneužívání a narušovalo by ochranu práva na život.

Podle ESCH je znění článku E revidované Sociální charty velmi podobné znění článku 14 EÚLP. Podobně, i když zdravotní postižení není výslovně uvedeno na seznamu jako zakázaný důvod diskriminace podle článku E, vztahuje se na něj odkaz na „jiné postavení“.⁵¹⁹ Dalším ustanovením, které odkazuje na práva osob se zdravotním postižením, je článek 15 (revidované) ESCH, který stanoví mimo jiné právo na vzdělání.

Příklad: ve věci *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*⁵²⁰ podala stěžující si organizace stížnost, že dochází k diskriminaci dětí s autismem v oblasti vzdělávání. Uvedla, že v důsledku nedostatečných míst a zařízení ve Francii byly děti nuceny navštěvovat specializovaná zařízení v Belgii. ECSR uznal význam vzdělání jako podmínku „nezávislosti, sociální integrace a účasti na životě společnosti“.⁵²¹ ECSR měl za to, že francouzské orgány neberou ve školách na svém území v úvahu specifické vzdělávací potřeby dětí s autismem. Výsledkem je skutečnost, že rodiny, které chtějí, aby se jejich děti s autismem vzdělávaly ve specializované škole, musí jezdit do zahraničí. ECSR shledal, že se jedná o jejich přímou diskriminaci. ECSR byl rovněž toho názoru, že omezené finanční prostředky v sociálním rozpočtu státu na vzdělávání dětí a dospívajících osob s autismem tyto osoby se zdravotním postižením nepřímo znevýhodňují. Jednalo se o nepřímou diskriminaci.

Následující příklad z vnitrostátní jurisdikce dokládá souvislost mezi odmítnutím určitých služeb a povinností poskytovatelů vůči osobám se zdravotním postižením.

519 Například ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*, stížnost č. 81/2012, 11. září 2013, bod 132; ECSR, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003, bod 51.

520 ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*, stížnost č. 81/2012, 11. září 2013.

521 Tamtéž, bod 75.

Příklad: ve věci, kterou se zabývaly francouzské soudy⁵²², podali tři stěžovatelé se zdravotním postižením bez doprovodu trestní žalobu na leteckou společnost easyJet, neboť jim odepřela nástup na palubu letadla na pařížském letišti. Společnost easyJet vysvětlila, že vůči cestujícím se zdravotním postižením bez doprovodu přijala takovou politiku, jelikož její letový personál nebyl proškolen v oblasti zvládnutí osob se zdravotním postižením a jejich asistence“. Kasační soud potvrdil, že dopravní politika společnosti easyJet neumožňuje osobám se zdravotním postižením nastoupit do letadla bez ověření jejich individuální schopnosti cestovat. Soud dále konstatoval, že článek 4 nařízení (ES) č. 1107/2006⁵²³ umožňuje leteckým společnostem odepřít osobě se zdravotním postižením nástup do letadla pouze v případě bezpečnostních požadavků, které stanoví vnitrostátní nebo mezinárodní právo nebo příslušný orgán. Společnost easyJet však existenci takového bezpečnostního požadavku neprokázala. Kasační soud poukázal na to, že společnost easyJet měla povinnost vyškolit svůj personál v souladu s nařízením EU a francouzským vnitrostátním právem. Ve svém rozsudku nižší soud uložil společnosti easyJet správní pokutu za svou diskriminační politiku vůči osobám se zdravotním postižením a kasační soud odvolání společnosti zamítl.

5.5. Věk

Věk jako chráněný důvod se týká rozdílného zacházení nebo užívání práv na základě věku oběti. Ačkoli diskriminace na základě věku *sama o sobě* nespadá do oblasti působnosti konkrétního práva **podle EÚLP** (na rozdíl od náboženského vyznání nebo sexuální orientace), mohou otázky týkající diskriminace na základě věku vyvstat v kontextu různých práv. ESLP tedy stejně jako v jiných oblastech vydal rozhodnutí ve věcech, jejichž skutková podstata naznačovala diskriminaci na základě věku, aniž by skutečně věc z tohoto hlediska analyzoval, zejména ve vztahu k zacházení s dětmi v systému trestní justice. ESLP konstatoval, že „věk“ se řadí mezi „jiné postavení“.⁵²⁴

522 Francie, Kasační soud, trestní senát, *Easyjet proti Gianmartini a dalším*, č. 13-81586, 15. prosince 2015.

523 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2006 ze dne 5. července 2006 o právech osob se zdravotním postižením a osob s omezenou schopností pohybu a orientace v letecké dopravě (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 1).

524 ESLP, *Schwizgebel proti Švýcarsku*, č. 25762/07, 10. června 2010.

Příklad: Ve věci *Schwizgebel proti Švýcarsku*⁵²⁵ podala sedmačtyřicetiletá svobodná matka stížnost na základě zamítnutí žádosti o osvojení dítěte. Vnitrostátní orgány své rozhodnutí založily na věkovém rozdílu mezi stěžovatelkou a dítětem a na skutečnosti, že by osvojení představovalo významnou finanční zátěž vzhledem k tomu, že stěžovatelka již jedno dítě měla. ESLP došel k závěru, že oproti mladším ženám žádajícím o osvojení bylo se stěžovatelkou zacházeno rozdílně na základě jejího věku. Nedostatečná jednotnost přijatelných věkových limitů pro osvojení v jednotlivých státech však státu poskytovala velkou diskreční pravomoc. Kromě toho nebyl aspekt věkového rozdílu uplatněn svévolně, ale na základě uvážení nejlepších zájmů dítěte a finanční zátěže, kterou by druhé dítě mohlo pro stěžovatelku představovat a která by pak mohla ovlivnit blahobyt dítěte. ESLP tudíž konstatoval, že rozdíl v zacházení byl odůvodnitelný.

Příklad: ve věcech *T. proti Spojenému království* a *V. proti Spojenému království*⁵²⁶ byli dva chlapci souzeni a shledáni vinnými z vraždy, kterou spáchali ve věku deseti let. Stěžovatelé namítali, že se jim nedostalo spravedlivého procesu, protože jejich věk a nedostatečná vyspělost jim bránily v účinné účasti na obhajobě. ESLP došel k závěru, že při soudním řízení s nezletilým by stát měl „plně zohledňovat jeho věk, úroveň vyspělosti a intelektuální a emoční schopnosti“ a měl by přijmout opatření „na podporu schopnosti nezletilého porozumět řízení a účastnit se ho“. ESLP konstatoval, že stát tak neučinil, a tím porušil článek 6 EÚLP, aniž by ESLP věc šetřil z pohledu článku 14.

Příklad: ve věcech *D. G. proti Irsku* a *Bouamar proti Belgii*⁵²⁷ před umístěním do vhodné instituce umístily vnitrostátní orgány stěžovatele, kteří byli nezletilí, do vazby. ESLP došel k závěru, že za dané situace došlo k porušení práva na ochranu před nezákonným zatčením (článek 5 EÚLP). V obou případech stěžovatelé tvrdili, že zacházení bylo diskriminační ve srovnání se zacházením s dospělými, protože vnitrostátní právní předpisy nedovolovaly, aby byli dospělí za takových okolností zbaveni svobody. ESLP došel k závěru, že rozdíl v zacházení s nezletilými vyžadujícími dohled a vzdělávání a s dospělými

525 Tamtéž.

526 ESLP, *T. proti Spojenému království* [velký senát], č. 24724/94, 16. prosince 1999; ESLP, *V. proti Spojenému království* [velký senát], č. 24888/94, 16. prosince 1999.

527 ESLP, *D. G. proti Irsku*, č. 39474/98, 16. května 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80, 29. února 1988.

s týmiž požadavky by nebyl diskriminační, protože pramení z ochranné, nikoli represivní povahy postupu použitelného na mladistvé. V souladu s tím byl každý takový rozdíl v zacházení objektivně a přiměřeně odůvodněný.

Ustanovení týkající se diskriminace na základě věku existují i **v rámci ESCH**. Relevantní je zejména článek 23, který stanoví právo starších osob na sociální ochranu, a čl. 1 odst. 2 a článek 24 týkající se diskriminace na základě věku v zaměstnání.

Příklad: ve věci *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku*⁵²⁸ prověřoval ECSR vnitrostátní ustanovení, které umožňuje, aby zaměstnavatelé ukončili pracovní smlouvu námořníků po dosažení věku 62 let. Stěžovatel tvrdil, že napadené ustanovení je diskriminační na základě věku.

ECSR stížnost posuzoval na základě článku 24 ESCH, který stanoví právo na ochranu v případě ukončení pracovního poměru. Zdůraznil, že ukončení pracovního poměru pouze na základě věku může představovat omezení tohoto práva na ochranu. ECSR znovu potvrdil zásadu, že ukončení pracovního poměru na základě věku není oprávněným důvodem k propuštění, pokud toto ukončení není objektivně a rozumně založeno na legitimním cíli a pokud jsou prostředky k dosažení uvedeného cíle přiměřené a nezbytné. Výbor dále zopakoval, že článek 24 ESCH zavádí vyčerpávající výčet oprávněných důvodů, na jejichž základě může zaměstnavatel pracovní poměr ukončit. Lze se dovolávat pouze dvou typů důvodů, konkrétně těch, které jsou spojeny se schopností nebo jednáním zaměstnance, a těmi, které vycházejí z provozních požadavků společnosti (ekonomické důvody). Propuštění ze strany zaměstnavatele při dosažení určitého věku by proto bylo v rozporu s ESCH, neboť takové propuštění by nebylo založeno na jednom ze dvou oprávněných důvodů.

Vláda obhajovala napadená ustanovení s tím, že tato ustanovení vycházela z úvah týkajících se politiky zaměstnanosti a provozních požadavků, jakož i z hlediska cíle zajistit ochranu zdraví a bezpečnost osob na moři. ECSR tyto úvahy přijal jako legitimní. Při posuzování přiměřenosti, nezbytnosti a vhodnosti přijatých opatření však ECSR konstatoval, že vláda neprokázala, proč by se zdraví zhoršilo do té míry, že by námořníci nebyli schopni ve věku 62 let pokračovat ve své práci. Bylo zejména zřejmé, že existují jiné možnosti,

528 ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku*, stížnost č. 74/2011, 2. července 2013.

jak zajistit bezpečnost a provozní požadavky námořní dopravy, například prostřednictvím pravidelných a dostatečně komplexních lékařských prohlídek námořníků. ECSR dospěl k závěru, že příslušná ustanovení odepřela dotčeným osobám ochranu a představovala porušení článku 24 ESCH.

ECSR rovněž konstatoval, že se ustanovení o věkovém omezení neúměrně dotýká konkrétní profesní kategorie námořníků. Takový rozdíl v zacházení tedy představuje diskriminaci, která je v rozporu s právem na zákaz diskriminace v zaměstnání zaručeným v čl. 1 odst. 2 ESCH (účinné právo pracovníka vydělávat si na své živobytí ve svobodně zvoleném zaměstnání).

Podle práva EU stanoví článek 21 Listiny základních práv zákaz diskriminace na základě různých důvodů, včetně věku. Ve věci *Mangold*⁵²⁹ vyjádřil SDEU názor, že zákaz diskriminace na základě věku je obecnou zásadou práva EU. Zákaz diskriminace na základě věku je rovněž součástí směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES). SDEU zdůraznil, že samotná směrnice tuto zásadu nezakotvuje, nýbrž „ji pouze konkretizuje“.⁵³⁰ Zdrojem této zásady jsou „různé mezinárodně právní instrumenty a ústavní tradice společné členským státům“.⁵³¹ Ve věci *Kücükdeveci*⁵³² vyslovil SDEU názor, že ustanovení směrnice o rovnosti v zaměstnání týkající se diskriminace na základě věku vyjadřují obecnou zásadu rovného zacházení (zakotvenou v článku 20 Listiny EU) a i obecnou zásadu zákazu diskriminace (zakotvenou v článku 21 Listiny EU).

Příklad: ve věci *Dansk Industri (DI), jednající za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi*⁵³³ spor souvisel s vnitrostátním ustanovením, které zaměstnance zbavovalo práva na výplatu odstupného, když měl nárok na starobní důchod. Vzhledem k tomu, že se jednalo o spor mezi jednotlivci, nebyla směrnice přímo použitelná a nemohla být jako taková

529 SDEU, C-144/04, *Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi* [velký senát], 22. listopadu 2005. Věc se týkala sporu mezi panem Mangoldem a jeho zaměstnavatelem ohledně uplatňování německé právní normy ze strany zaměstnavatele, což umožnilo zvláštní formu diskriminace na základě věku. Došlo k němu před uplynutím lhůty pro provedení směrnice 2000/78/ES pro Německo.

530 SDEU, C-441/14, *Dansk Industri (DI), jednající za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi* [velký senát], 19. dubna 2016, bod 23.

531 Tamtéž, bod 22.

532 SDEU, C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* [velký senát], 19. ledna 2010.

533 SDEU, C-441/14, *Dansk Industri (DI), jednající za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi* [velký senát], 19. dubna 2016. Srov. s SDEU, C-499/08, *Ingeniørforeningen i Danmark proti Region Syddanmark* [velký senát], 12. října 2010.

uplatněna vůči jednotlivci. SDEU se však opíral o obecnou zásadu zakazující diskriminaci na základě věku a shledal, že sporné vnitrostátní ustanovení představuje diskriminaci z tohoto důvodu. Kromě toho rozhodl, že pokud není možné vykládat vnitrostátní ustanovení způsobem, který je v souladu s právem EU, musí vnitrostátní soud toto ustanovení zrušit.⁵³⁴

V důsledku diskriminace má věk jiný charakter než jiné důvody zákazu diskriminace. Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES) stanoví širokou škálu výjimek týkajících se věku (článek 6). Pokud tak lze prokázat, že je objektivně odůvodněno jako přiměřené a nezbytné k dosažení oprávněného cíle, může být v rámci vnitrostátního práva povoleno rozdílné zacházení na základě věku. V důsledku toho mohou být rozdíly v zacházení na základě věku za určitých okolností povoleny.

Příklad: ve věci *J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*⁵³⁵ se spor týká vnitrostátních ustanovení, která umožňují osobám mladším 30 let odečíst od zdanitelného příjmu v plné výši náklady na odbornou přípravu. Naopak právo na tento odpočet je omezeno na osoby, které tohoto věku již dosáhly. SDEU potvrdil, že v této věci se použije směrnice o rovnosti v zaměstnání, neboť cílem režimu je zlepšit přístup k odborné přípravě pro mladé lidi. SDEU však konstatoval, že sporný daňový režim jako takový nebyl podmínkou přístupu k odborné přípravě, ale že jeho finanční důsledky by mohly ovlivnit přístupnost k takové přípravě. Rozhodnutí o tom, zda je sporné daňové ustanovení vhodné ke zlepšení postavení mladých lidí na trhu práce, nechal SDEU na postupujícím soudu. Při posuzování toho, zda byl sporný daňový režim nezbytný, se SDEU opíral o argumenty vlády:

534 Tamtéž, bod 37. V návaznosti na rozsudek SDEU vydal Nejvyšší dánský soud svůj rozsudek dne 6. prosince 2016 (věc č. 15/2014). Shledal, že není možné vykládat ustanovení vnitrostátního práva v souladu s právem EU, ani nelze vnitrostátní právo opomíjet, protože by to znamenalo jednat mimo rámec jejich pravomocí. Nejvyšší soud tak rozhodl ve prospěch zaměstnavatele. Konstatoval, že jediným možným řešením je akt parlamentu, kterým se změní vnitrostátní pravidla a zajistí soulad s právem EU. Viz Dánsko, Nejvyšší soud (2016), [The relationship between EU law and Danish law in a case concerning a salaried employee](#) a též komentář k vnitrostátnímu rozsudku od S. Klingeho (2016), [Dialogue or disobedience between the European Court of Justice and the Danish Constitutional Court? The Danish Supreme Court challenges the Mangold-principle](#), *EU Law Analysis* (internetové stránky).

535 SDEU, C-548/15, *J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*, 10. listopadu 2016.

- (i) osoby starší 30 let nebyly tímto režimem nadměrně znevýhodňovány, protože mají stále právo na odpočet svých výdajů na odbornou přípravu až do výše 15 000 EUR, což jsou průměrné roční náklady na odbornou přípravu;
- (ii) osoby starší 30 let měly obecně příležitost absolvovat odbornou přípravu před dosažením tohoto věku a vykonávat profesní činnost, v důsledku čehož jsou, vzhledem k tomu, že se nacházejí v lepší finanční pozici než mladí lidé, kteří opustili školský systém teprve nedávno, schopni alespoň částečně nést finanční zátěž spojenou s novou odbornou přípravou.

S ohledem na tyto argumenty a široký prostor pro uvážení udělený členským státům EU v oblasti sociální politiky a zaměstnanosti nebyl SDEU přesvědčen o tom, že členský stát, který přijal daňový režim jako tento, překračuje rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cíle podpořit postavení mladých lidí na trhu práce. Je však na vnitrostátním soudu, aby určil, zda tomu tak je i v dané věci.

Příklad: ve věci *Specht a další proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland*⁵³⁶ se řízení týká vnitrostátního ustanovení, podle něhož se výše odměny pro úředníky určuje podle věku v době nábory. Vláda namítala, že sporné ustanovení má za cíl odměnit předchozí odbornou praxi. SDEU uvedl, že zpravidla může být vhodným opatřením k dosažení tohoto cíle zohlednění délky služby zaměstnance a propojení s profesními zkušenostmi. V této věci však konkrétní krok platby v době jmenování nebyl založen na předchozí odborné praxi, ale pouze na věku. SDEU dospěl k závěru, že tato diskriminace na základě věku je v rozporu se směrnicí o rovnosti v zaměstnání.

Jedna z výjimek předpokládaných ve směrnicí o rovnosti v zaměstnání se týká věkové hranice pro přijetí. To, zda je v konkrétních případech věková hranice stanovena vnitrostátním právem v souladu s kritérii uvedenými ve směrnicí, musí být posouzeno případ od případu. Při tomto posouzení musí být zohledněny všechny relevantní skutečnosti a důkazy, včetně povahy úkolů dotčených osob.

⁵³⁶ SDEU, spojené věci C-501/12 až C-506/12, C-540/12 a C-541/12, *Thomas Specht a další proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland*, 19. června 2014. Viz také SDEU, C-20/13, *Daniel Unland proti Land Berlin*, 9. září 2015.

Příklad: ve věci *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*⁵³⁷ byl SDEU dotázán, zda věková hranice 30 let pro přijetí příslušníka místní policie představuje zakázanou diskriminaci. SDEU znovu zdůraznil, že „disponování zvláštními fyzickými schopnostmi [je přítom] vlastností související s věkem“.⁵³⁸ Rovněž konstatoval, že potřeba zabezpečit operační schopnost a řádné fungování policejního sboru představuje legitimní cíl ve smyslu směrnice. SDEU však zamítl argumenty členského státu, že v této věci je věková hranice nezbytná k dosažení jeho cíle. Vyřazovací fyzické zkoušky by byly dostatečným opatřením k posouzení toho, zda uchazeči splňují speciální podmínku fyzické způsobilosti požadovanou pro výkon jejich povolání. Argumentoval rovněž tím, že věkovou hranici nemůže odůvodnit ani požadavek odborné přípravy vyžadované pro dotčené pracovní místo, ani nezbytnost přiměřené doby zaměstnání před odchodem do důchodu.

Příklad: Naproti tomu ve věci *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias*⁵³⁹ nebylo stanovení věkové hranice pro nábor policistů v Baskicku na 35 let považováno za diskriminační zacházení. SDEU tuto věc odlišil od věci *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*. Vycházel z těchto skutečností:

- (i) úkoly uložené příslušníkům byly fyzicky náročné;
- (ii) mělo se za to, že příslušník, kterému je více než 55 let, nedisponoval již plně schopnostmi nezbytnými k náležitému výkonu své profese;
- (iii) nábor uchazeče staršího 35 let by neposkytl dostatek času na to, aby tato osoba mohla vykonávat své profesní povinnosti po dostatečně dlouhou dobu.

Kromě toho se SDEU opíral o statistické údaje předložené v rámci řízení, která naznačila, jak se bude věková pyramida vyvíjet v následujících letech. Z údajů vyplynulo, že bylo nutné znovu zřídit zvláštní věkovou strukturu s cílem dosáhnout dostatečného počtu příslušníků, jimž by bylo možné přidělit fyzicky náročnější úkoly. To by bylo možné díky postupnému nahrazování starších příslušníků přijímáním mladších pracovníků, lépe vybavených na výkon fyzicky náročných úkolů.

537 SDEU, C-416/13, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, 13. listopadu 2014.

538 Tamtéž, bod 37.

539 SDEU, C-258/15, *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias* [velký senát], 15. listopadu 2016.

5.6. Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině

Ačkoli směrnice o rasové rovnosti vyjímá „státní příslušnost“ z pojmu „rasa či etnický původ“, **podle práva EU** vložil SDEU pojem „etnický původ“ podle článku 14 EÚLP jako vycházející „z myšlenky, že společenské skupiny se vyznačují zejména společnou státní příslušností, náboženským vyznáním, jazykem, kulturním a tradičním původem a životním prostředím“.⁵⁴⁰

Příklad: ve věci *Feryn*⁵⁴¹ SDEU rozhodl, že prohlášení zveřejněná zaměstnavatelem, že nemůže zaměstnávat „přistěhovalce“, představují přímou diskriminaci v souvislosti s nábořem ve smyslu směrnice o rasové rovnosti.

Kromě toho, že směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES) sama výslovně vylučuje státní příslušnost, neobsahuje definici „rasového či etnického původu“. Existuje řada dalších nástrojů, které nabízejí vodítko k chápání pojmu rasového a etnického původu. Směrnice o rasové rovnosti neuvádí výslovně ani „barvu pleti“ ani příslušnost k národnostní menšině, tyto prvky jsou však uvedeny jako samostatné důvody v EÚLP. Tyto pojmy jsou zřejmě neoddělitelné od definice rasy a/nebo etnického původu, a tak k nim bude přistupováno i zde.

Rámcové rozhodnutí Rady EU o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva definuje rasismus a xenofobii jako pojmy zahrnující násilí nebo nenávisť namířené proti skupinám vymezeným podle „rasy, barvy pleti, náboženského vyznání, původu nebo národnostního či etnického původu“. Komise Rady Evropy proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) také uplatnila široký přístup k definici „rasové diskriminace“, která v sobě zahrnuje důvody „rasa, barva pleti, jazyk, náboženské vyznání, státní příslušnost, národnost nebo etnický původ“.⁵⁴² Podobně článek 1 Úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1966 (k níž jako smluvní strany přistoupily všechny členské státy Evropské unie a Rady Evropy) definuje rasovou diskriminaci

540 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashčita ot diskriminatsia [velký senát], 16. července 2015, bod 46.

541 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

542 ECRI, General Policy Recommendation No. 7 on National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination, CRI (2003)8, přijato dne 13. prosince 2002, odst. 1 písm. b) a c).

jako založenou na „rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu“.⁵⁴³ Výbor pro odstranění rasové diskriminace, který nese odpovědnost za výklad a sledování souladu s úmluvou, dále prohlásil, že není-li odůvodněn opak, vychází určení toho, zda je jednotlivec příslušníkem určité rasové nebo etnické skupiny „... z vlastního ztotožnění dotčeného jednotlivce“.⁵⁴⁴ To brání státu vylučovat z ochrany jakékoli etnické skupiny, které neuznává.

Ačkoli **právo EU** neuvádí jazyk, barvu pleti nebo původ výslovně jako chráněné důvody, neznamená to, že by tyto znaky nebylo možné chránit v rámci rasy nebo etnického původu, protože jazyk, barva pleti a původ jsou s rasou a etnickým původem neoddělitelně spojeny. Také se zdá, že v míře, v níž jsou činitele tvořící státní příslušnost významné i pro rasu a etnický původ, lze za vhodných okolností uvedené prvky spojit i s tímto důvodem.

Příklad: diskriminace na základě etnického původu je předmětem řízení ve věci „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashchita ot diskriminatsia⁵⁴⁵ (viz oddíl 2.2.3). Stěžovatelka tvrdila, že umístění elektroměrů v nepříístupné výšce ji znevýhodnilo ve srovnání s jinými zákazníky, jejichž elektroměry byly na přístupných místech. Jediným důvodem pro instalaci elektroměrů do výšky bylo, podle jejího tvrzení, že většina obyvatel čtvrti byla romského původu. Na základě této úvahy SDEU shledal, že se směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES) v této věci vztahuje na politiku dodavatele elektřiny. Bylo na bulharském soudu, aby rozhodl, zda by tato praxe mohla být objektivně odůvodněna.

Náboženské vyznání je výslovně chráněno jako samostatný důvod v rámci směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES). Údajná oběť diskriminace na základě náboženského vyznání však může chtít náboženské vyznání spojit i s důvodem založeným na rase, protože v současné podobě právních předpisů EU je oblast působnosti ochrany před diskriminací na základě rasy širší než v případě ochrany před diskriminací na základě náboženského vyznání: směrnice o rasové

543 OSN, Valné shromáždění (1966), Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD), UNTS sv. 660, s. 195.

544 OSN, Výbor pro odstranění všech forem rasové diskriminace (1990), *General Recommendation VIII concerning the interpretation and application of Article 1, Paragraphs 1 and 4 of the Convention*, dok. A/45/18, 22. srpna 1990.

545 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisii za zashchita ot diskriminatsia [velký senát], 16. července 2015.

rovnosti se týká nejen oblasti zaměstnání, ale i přístupu ke zboží a službám, zatímco směrnice o rovnosti v zaměstnání se týká pouze oblasti zaměstnání.

Podle EÚLP jsou státní příslušnost nebo „národnostní původ“ uvedeny jako samostatné důvody. Níže rozebíraná judikatura ukazuje, že národnostní původ lze chápat jako součást etnického původu. Při vysvětlování pojmů rasy a etnického původu dospěl ESLP k závěru, že jazyk, náboženské vyznání, státní příslušnost a kultura mohou být od rasy neoddělitelné. Ve věci *Timishev proti Rusku* nebylo stěžovateli čečenského původu dovoleno projít kontrolním stanovištěm, protože strážce měly rozkaz odepřít osobám čečenského původu vstup. ESLP uvedl toto vysvětlení:

„Etnický původ a rasa jsou vzájemně spojené a překrývající se pojmy. Zatímco pojem rasy má své kořeny v myšlence biologické klasifikace lidských bytostí do poddruhů podle morfologických znaků, jako je barva pleti nebo obličejové znaky, etnický původ je odvozen od myšlenky společenských skupin vyznačujících se společnou národností, kmenovou příslušností, náboženskou vírou, společným jazykem či kulturními a tradičními kořeny a prostředím.“⁵⁴⁶

Příklad: ve věci *Boacă a další proti Rumunsku*⁵⁴⁷ jsou stěžovatelé dědici romského muže, který byl údajně zbit policií a diskriminován kvůli svému etnickému původu. ESLP shledal, že vnitrostátní orgány nesplnily svou povinnost vyšetřit rasový motiv trestných činů, a došel k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3 EÚLP (procesní větev).⁵⁴⁸

Příklad: ve věci *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině*⁵⁴⁹, která byla první věcí, jež měla být rozhodnuta podle protokolu č. 12, stěžovatelé podali své stížnosti na základě toho, že nemohli kandidovat ve volbách. V rámci mírových dohod, které měly ukončit konflikt v 90. letech 20. století, byla uzavřena dohoda o rozdělení sil mezi třemi hlavními etnickými skupinami. Tato dohoda obsahovala ujednání, podle něhož musel každý kandidát ve volbách uvést svou příslušnost k bosenské, srbské nebo chorvatské komunitě. Stěžovatelé, kteří byli židovského, resp. romského původu, tak odmítli učinit

546 ESLP, *Timishev proti Rusku*, č. 55762/00 a 55974/00, 13. prosince 2005, bod 55.

547 ESLP, *Boacă a další proti Rumunsku*, č. 40355/11, 12. ledna 2016.

548 Srov. též ESLP, *Škorjanec proti Chorvatsku*, č. 25536/14, 28. března 2017 (viz oddíl 2.6).

549 ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině* [velký senát], č. 27996/06 a 34836/06, 22. prosince 2009.

a namítali diskriminaci na základě rasy a etnického původu. ESLP zopakoval své výše uvedené vysvětlení vztahu mezi rasou a etnickým původem a dodal, že „[d]iskriminace z důvodů etnického původu osoby je formou rasové diskriminace“. Konstatování ESLP ve věci rasové diskriminace dokládá vzájemný vztah etnického původu a náboženského vyznání. Dále ESLP došel k závěru, že i přes choulostivé aspekty mírové dohody nebylo možné takovou diskriminaci odůvodnit.

ESLP byl ve věci diskriminace na základě rasy a etnického původu mimořádně striktní, když prohlásil: „žádný rozdíl v zacházení, který je založen výhradně nebo v rozhodné míře na etnickém původu osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti budované na zásadách pluralismu a respektování odlišných kultur objektivně odůvodněn“.⁵⁵⁰ Někdy však může být obtížné určit příslušný důvod diskriminace, protože na tytéž skutečnosti lze pohlížet ze dvou různých úhlů pohledu. V závislosti na tom, zda je etnický původ důvodem odlišného zacházení, může být závěr odlišný.

Příklad: ve věci *Biao proti Dánsku*⁵⁵¹ podali stěžovatelé, naturalizovaný dánský občan původem z Toga žijící v Dánsku a jeho ghanská manželka, stížnost, že jejich žádost o sloučení rodiny v Dánsku byla zamítnuta z důvodu nesplnění zákonných požadavků. Podle dánského práva by povolení bylo uděleno, pokud by mohli prokázat, že jejich celkové vazby na Dánsko jsou silnější než jejich vazba k jakékoli jiné zemi, nebo pokud by dánské státní občanství měli nejméně 28 let. ESLP měl za to, že příslušné pravidlo představuje rozdíl v zacházení s dánskými občany dánského původu a s občany jiného než dánského původu. S odkazem na Evropskou úmluvu o státní příslušnosti a určitý trend směřující k evropské normě ESLP konstatoval, že neexistují žádné jiné státy, které rozlišují mezi státními příslušníky od narození a dalšími státními příslušníky, včetně naturalizovaných osob, pokud jde o stanovení podmínek pro udělování sloučení rodiny. Podle názoru ESLP takové pravidlo „znevýhodňuje osoby, které nabyly občanství Dánska později během života a které byly jiného etnického původu, nebo má na ně nepřiměřeně škodlivý dopad“.⁵⁵² ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

550 Tamtéž, bod 44. Podobně ESLP, *Timishev proti Rusku*, č. 55762/00 a 55974/00, 13. prosince 2005, bod 58.

551 ESLP, *Biao proti Dánsku* [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016.

552 Tamtéž, bod 138.

Podle ESCH lze v judikatuře ECSR nalézt odkazy na rasu, etnický původ, barvu a příslušnost k národnostní menšině jako chráněný důvod.

Příklad: Ve věci *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Irsku*⁵⁵³ ECSR konstatoval, že by zvláštní pozornost měla být věnována potřebám a odlišnému životnímu stylu irských Travellerů⁵⁵⁴, kteří jsou zranitelnou menšinou. Dospěl k závěru, že Irsko porušilo článek 16 ESCH tím, že Travellerům neposkytlo dostatečné ubytovací prostory (například stálá místa k zastavení, skupinové bydlení a přechodná místa k zastavení). ECSR zdůraznil, že neposkytnutí dostatečných ubytovacích prostor Travellerům může představovat též diskriminaci, pokud orgány nepodniknou „vhodné kroky k zajištění toho, aby práva a kolektivní výhody, které jsou přístupné všem, byly skutečně dostupné všem“.⁵⁵⁵ ECSR však neshledal žádné porušení článku E. Měl za to, že ačkoli stále existuje dostatečný počet vhodných ubytovacích prostor pro Travellery, orgány prokázaly své úsilí zareagovat na specifické potřeby komunity Travellerů.⁵⁵⁶

Příklad: Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) ve věci *ERRC proti Portugalsku*⁵⁵⁷ požádalo ECSR o rozhodnutí o tom, že přístup k sociálnímu bydlení, nevyhovující kvalita bydlení, nedostatečný přístup k základním veřejným službám, rezidenční segregace romských komunit a další systémové porušování práva na bydlení představují porušení několika práv chráněných revidovanou ESCH. ECSR jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení článku E (zákaz diskriminace) ve spojení s čl. 31 odst. 1 (nedostatečná podpora bydlení přiměřené úrovně), článkem 16 (právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu) a článkem 30 (právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením).

553 ECSR, *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Irsku*, stížnost č. 100/2013, 1. prosince 2015.

554 Pro účely různých antidiskriminačních právních předpisů jsou irští Travelleri považováni za etnickou skupinu. Viz například OSN, Výbor pro odstranění rasové diskriminace (2005), Concluding Observations on Ireland, CERD/C/IRL/CO/2, 14. dubna 2005, bod 20.

555 ECSR, *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Irsku*, stížnost č. 100/2013, 1. prosince 2015, bod 69.

556 Viz též ECSR, *Evropské fórum Romů a Travellerů (ERTF) proti České republice*, stížnost č. 104/2014, 17. května 2016.

557 ECSR, *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Portugalsku*, stížnost č. 61/2010, 30. června 2011. Viz také ECSR, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) proti Itálii*, stížnost č. 58/2009, 25. června 2010.

Podle **mezinárodního práva** zakazuje Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace diskriminaci na základě rasy, barvy pleti, původu nebo národnostního či etnického původu. Diskriminaci na základě rasy, barvy pleti a národnostního původu zakazují i další mezinárodní dokumenty.⁵⁵⁸

V mezinárodním právu znamená výraz „rasová diskriminace“ jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.⁵⁵⁹

5.7. Státní občanství nebo národnostní původ

Klíčové body

- Podle EÚLP je národnostní původ chráněným důvodem diskriminace.
- Podle práva EU je diskriminace na základě státní příslušnosti zakázána v rámci volného pohybu osob.

Diskriminaci na základě státní příslušnosti a národnostního původu zakazuje několik nástrojů **mezinárodního práva**: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace.

Čl. 2 písm. a) Úmluvy **Rady Evropy** o státním občanství definuje státní občanství jako „právní svazek mezi osobou a státem“. Ačkoli se této úmluvě nedostalo široké ratifikace, uvedená definice vychází z akceptovaných pravidel mezinárodního práva veřejného⁵⁶⁰ a potvrdila ji i Evropská komise proti rasismu

558 ICCPR, články 2, 4 a 26; ICESCR, článek 2; CRC, článek 2; Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin, články 1 a 7.

559 ICERD, čl. 1, odst. 1.

560 MSD, věc *Nottebohm (Lichtenštejnsko proti Guatemale)* (druhá fáze), rozsudek ze dne 6. dubna 1955, ICJ Reports 1955, s. 4: „občanství je právním svazkem, jehož základem je společenský fakt příslušnosti, skutečného spojení existence, zájmů a pocitů spolu s existencí vzájemných práv a povinností.“

a nesnášenlivosti (ECRI).⁵⁶¹ „Národnostní původ“ lze chápat jako pojem označující přeđešlé státní občanství osoby, které mohla daná osoba ztratit či k němu přidat další prostřednictvím naturalizace, nebo může označovat příslušnost k „národu“ v určitém státě (například ve Skotsku ve Spojeném království).

Podle práva EU je v rámci působnosti Smluv zakázána diskriminace na základě státní příslušnosti (článek 18 SFEU). Jak je uvedeno v **oddíle 1.2**, právo EU zakazuje diskriminaci na základě státní příslušnosti, zejména v souvislosti s volným pohybem osob (článek 45 SFEU, směrnice o občanství⁵⁶²). Podle článku 45 Listiny základních práv EU o svobodě pohybu a pobytu mají právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států pouze občané EU.

Příklad: Pan *Cowan*⁵⁶³ byl britský občan na dovolené ve Francii, který byl při vystupování ze stanice metra násilně napaden. Francouzské právo stanovilo náhradu škody způsobené v případech, kdy je obětí Francouz, má povolení k pobytu nebo je státním příslušníkem země, která v této záležitosti uzavřela s Francií vzájemnou dohodu (což nebyl případ Spojeného království). Pan Cowan tvrdil, že francouzská vláda jej diskriminuje na základě státní příslušnosti. SDEU potvrdil, že osoby v situaci, kterou upravuje právo EU, by měly být v naprosto stejném postavení jako státní příslušníci daného členského státu. Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti se tudíž vztahuje na každého občana EU, který uplatňuje svobodu pohybu, zejména na příjemce služeb.

Zásada zákazu diskriminace není určena výhradně členskými státy EU. Tuto zásadu musí dodržovat i subjekty, které se neřídí veřejným právem, pokud při výkonu své právní samostatnosti vydávají pravidla kolektivně regulující zaměstnanost nebo poskytování služeb.⁵⁶⁴ Pracovní podmínky v různých členských státech se někdy řídí právními předpisy a někdy dohodami a jinými akty, které uzavřely nebo přijaly soukromé osoby. Tím se uplatňování zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti omezuje na úkony orgánu veřejné

561 ECRI, General Policy Recommendation No. 7 on National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination, CRI(2003)8, přijato dne 13. prosince 2002, s. 6.

562 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (Úř. věst. L 158, 30.4.2004, s. 77).

563 SDEU, věc 186/87, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 2. února 1989.

564 SDEU, C-281/98, *Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, 6. června 2000.

moci, a tudíž hrozí, že při jeho používání dojde k nerovnosti. SDEU proto rozhodl, že zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti musí být chápán tak, že se vztahuje i na soukromé osoby.

Podle čl. 45 odst. 2 může být volný pohyb a pobyt přiznán i státním příslušníkům třetích zemí oprávněně pobývajícím na území členského státu.

Příklad: Věc *Chen*⁵⁶⁵ se týkala otázky, zda má dítě právo pobývat v jednom členském státě, pokud se narodilo v jiném členském státě, přičemž jeho matka, která dítě vyživuje, je státní příslušnicí třetí země. SDEU konstatoval, že pokud členský stát uloží požadavky, které musí být pro udělení občanství splněny, a pokud tyto požadavky jsou splněny, jinému členskému státu nepřisluší, aby toto oprávnění napadal, pokud osoba požádá o povolení pobytu.

Příklad: Věc *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado*⁵⁶⁶ se týká občanů EU a jejich rodičů, kteří jsou státními příslušníky třetí země. Stěžovatelem byl muž, který měl ve výlučné péči nezletilou osobu. Byl státním příslušníkem třetí země, zatímco nezletilá osoba byla občanem EU. Vnitrostátní právní předpisy stěžovateli v této situaci automaticky zamítly povolení k pobytu pouze z toho důvodu, že měl záznam v rejstříku trestů. SDEU shledal, že pokud by zamítnutí mělo za následek požadavek, aby dítě nebo děti opustily území EU, došlo by k nesouladu s právem EU. Takové odmítnutí by bylo v souladu s právem EU, pouze pokud by bylo založeno na existenci skutečného, aktuálního a dostatečně závažného ohrožení požadavků na veřejný pořádek nebo veřejnou bezpečnost. Vnitrostátní orgány proto musí posoudit všechny relevantní okolnosti případu s ohledem na zásadu proporcionality s tím, že musí mít na paměti nejlepší zájem dítěte a základní práva.

565 SDEU, C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, 19. října 2004.

566 SDEU, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* [velký senát], 13. září 2016.

Příklad: ve věci *Evropská komise proti Maďarsku*⁵⁶⁷ zkoumal SDEU maďarské předpisy, které vylučovaly z povolání notáře státní příslušníky jiných členských států. SDEU shledal, že notáři definovaní v maďarském právním systému nevykonávají veřejnou moc. Podmínka státní příslušnosti je proto diskriminací na základě státní příslušnosti, kterou zakazuje článek 49 SFEU (svoboda usazování).

SDEU postupně sladila pravidla uplatňovaná na státní příslušníky EU a státní příslušníky třetích zemí, kteří legálně pobývají v EU. Ve věci *O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen*⁵⁶⁸ SDEU konstatoval, že by nástroje na ochranu pracovníků obecně měly být považovány i za nástroje na ochranu státních příslušníků třetích zemí, a to i v případech, kdy nejsou ze zákona oprávněni pracovat. Ve věci *Servet Kamberaj proti IPES a dalším*⁵⁶⁹ SDEU shledal, že odchylka z práva na rovné zacházení by měla být vykládána striktně s cílem chránit práva státních příslušníků třetích zemí na sociální pomoc a pomoc v oblasti bydlení, aby byla zajištěna důstojná existence pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky, jak je stanoveno v článku 34 Listiny základních práv EU.

Zásada rovného zacházení, která je zakotvena v článku 11 směrnice 2003/109/ES, se vztahuje na dlouhodobě pobývajících rezidenty v několika oblastech, například: vzdělávání a odborná příprava, včetně stipendií v souladu s vnitrostátním právem; uznávání diplomů, osvědčení a jiné kvalifikace v souladu s příslušnými vnitrostátními postupy; sociální zabezpečení, sociální pomoc a sociální ochrana podle vnitrostátního práva; daňové výhody; přístup ke zboží a službám a poskytování zboží a služeb dostupných veřejnosti a postupy pro získání bydlení.

567 SDEU, C-392/15, *Evropská komise proti Maďarsku*, 1. února 2017. Viz též SDEU, C-50/08, *Evropská komise proti Francouzské republice* [velký senát], 24. května 2011; SDEU, C-51/08, *Evropská komise proti Lucemburskému velkovévodství* [velký senát], 24. května 2011; SDEU, C-53/08, *Evropská komise proti Rakouské republice*, 24. května 2011; SDEU, C-54/08, *Evropská komise proti Spolkové republice Německo*, 24. května 2011.

568 SDEU, C-311/13, *O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen*, 5. listopadu 2014.

569 SDEU, C-571/10, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším* [velký senát], 24. dubna 2012.

Příklad: ve věci *Evropská komise proti Nizozemsku*⁵⁷⁰ SDEU zkoumal, zda jsou správní poplatky, které mají platit občané třetích zemí za vydání povolení k pobytu v Nizozemsku, v souladu se směrnicí 2003/109/ES.⁵⁷¹ Konstatoval, že poplatky účtované státním příslušníkům třetích zemí jsou příliš vysoké a neúměrné ve srovnání s poplatky účtovanými státním příslušníkům, a proto mohly vytvořit překážku při výkonu práv přiznaných směrnicí 2003/109/ES.

Podle EÚLP musí všechny členské státy Rady Evropy (mezi něž patří i všechny členské státy EU) zaručit všem osobám ve své jurisdikci, včetně státních příslušníků třetích zemí, práva, jež tato úmluva zaručuje. ESLP zachovává rovnováhu mezi právem státu řídit, jaké výhody může nabízet osobám, které jsou v právním svazku státní příslušnosti, a potřebou bránit státům v diskriminaci osob, které si s daným státem vytvořily podstatný faktický svazek. ESLP velmi pečlivě posuzuje otázky týkající se sociálního zabezpečení v případech, kdy mohou osoby prokázat silnou faktickou vazbu k určitému státu.

Ačkoli EÚLP zajišťuje na základě státního občanství větší ochranu než právo EU, ochotně akceptuje, že neexistence právního svazku státního občanství je často spojena s neexistencí faktických vazeb ke konkrétnímu státu, což následně brání údajné oběti tvrdit, že je ve srovnatelném postavení s občany daného státu. Podstata přístupu ESLP spočívá v tom, že čím užší je faktická vazba dané osoby ke konkrétnímu státu, zejména z hlediska odvodu daní, s tím menší pravděpodobností dojde soud k závěru, že rozdílné zacházení na základě státního občanství je odůvodněné.

Příklad: Ve věci *Zeibek proti Řecku*⁵⁷² byl stěžovatelce zamítnut důchodový nárok určený pro osoby s „velkými rodinami“. Ačkoli měla požadovaný počet dětí, jedno z dětí nemělo v době, kdy stěžovatelka dosáhla důchodového věku, řecké občanství. Tento stav byl výsledkem předešlého rozhodnutí státu odejmout státní občanství celé rodině stěžovatelky (které samo vykazovalo nesrovnalosti) a následně znovu udělit občanství pouze třem z jejích dětí (protože čtvrté již uzavřelo manželství). ESLP shledal, že politika zrušení státní příslušnosti byla uplatňována zejména u řeckých muslimů. Soud došel

570 SDEU, C-508/10, *Evropská komise proti Nizozemskému království*, 26. dubna 2012.

571 Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty (Úř. věst. L 16, 23.1.2004, s. 44).

572 ESLP, *Zeibek proti Řecku*, č. 46368/06, 9. července 2009.

k závěru, že zamítnutí důchodu nebylo odůvodnitelné zachováním řeckého národa, protože samo toto odůvodnění se rovnalo diskriminaci na základě národnostního původu.⁵⁷³

Příklad: ve věci *Dhahbi proti Itálii*⁵⁷⁴ vstoupil stěžovatel, tuniský státní příslušník, do Itálie na základě oprávněného pobytu a pracovního povolení. Jeho žádost o rodinné přídatky byla zamítnuta, neboť podle příslušných právních předpisů byli způsobilí pouze italští státní příslušníci a státní příslušníci třetích zemí s povolením k dlouhodobému pobytu. Stěžovatel tvrdil, že byl diskriminován na základě své státní příslušnosti. ESLP shledal, že s ním bylo zacházeno méně příznivě než s pracovníky EU. Soud dospěl k závěru, že tento rozdíl v zacházení, který vychází výlučně z důvodu státní příslušnosti, vyžaduje velmi závažné důvody a že rozpočtové argumenty předložené Itálií nejsou dostatečným odůvodněním. V důsledku toho došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

Příklad: ve věci *Anakomba Yula proti Belgii*⁵⁷⁵ pobývala konžská státní příslušnice nezákonně v Belgii, protože krátce poté, co porodila, jí skončila platnost povolení k pobytu a ona zahájila postup žádání o jeho obnovení. Žila odloučena od svého konžského manžela a ona i biologický otec jejího dítěte, belgický státní příslušník, chtěli určit otcovství dítěte. Za tímto účelem musela stěžovatelka podat žalobu na svého manžela do jednoho roku od narození dítěte. Stěžovatelka žádala o právní pomoc k pokrytí nákladů řízení, protože neměla dostatek finančních prostředků. Tato pomoc jí však byla zamítnuta, protože dané financování bylo státním příslušníkům zemí, které nebyly členy Rady Evropy, poskytováno pouze v případě, že se žaloba týkala práva pobytu. Stěžovatelce bylo sděleno, že má dokončit postup obnovení svého povolení k pobytu a pak podat žádost znovu. ESLP konstatoval, že za daných okolností byla stěžovatelka zbavena svého práva na spravedlivý proces a že důvodem byla její státní příslušnost. Stát nebyl oprávněn rozlišovat mezi osobami, které mají či nemají povolení k pobytu, v situaci, kdy byly v sázce závažné aspekty rodinného života, kdy existovala krátká lhůta pro určení otcovství a kdy daná osoba procházela postupem k obnově svého povolení.

573 Viz také ESLP, *Fawsie proti Řecku*, č. 40080/07, 28. října 2010, a *Saidoun proti Řecku*, č. 40083/07, 28. října 2010.

574 ESLP, *Dhahbi proti Itálii*, č. 17120/09, 8. dubna 2014.

575 ESLP, *Anakomba Yula proti Belgii*, č. 45413/07, 10. března 2009.

Oprávnění států regulovat na svých hranicích vstup a odchod státních příslušníků třetích zemí je v mezinárodním právu veřejném pevně zakotveno a ESLP toto oprávnění akceptuje. V této souvislosti ESLP intervenuje především v případech stížností týkajících se vyhoštění osob, pokud jsou tyto osoby ve státě určení vystaveny nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu či mučení (podle článku 3)⁵⁷⁶ nebo pokud si v hostitelském státě vytvořily silné rodinné vazby, které budou přerušeny, bude-li daná osoba nucena k odchodu (podle článku 8).⁵⁷⁷

Příklad: Ve věci *C. proti Belgii a Moustaquim proti Belgii*⁵⁷⁸ byli stěžovatelé, marockí státní příslušníci, odsouzeni za trestné činy a měli být vyhoštěni. Namítali, že se jednalo o diskriminaci na základě státní příslušnosti, protože za podobných okolností nemohli být vyhoštěni ani belgičtí státní příslušníci, ani státní příslušníci jiných členských států EU. ESLP rozhodl, že stěžovatelé nebyli v situaci srovnatelné se situací belgických státních příslušníků, protože státní příslušníci mají právo zůstat ve svém domovském státě, které je výslovně zakotveno v článku 3 protokolu č. 4 EÚLP. Kromě toho byl rozdíl v zacházení mezi státními příslušníky třetích zemí a státními příslušníky jiných členských států EU odůvodnitelný, protože EU vytvořila zvláštní právní pořádek i občanství EU.

Tyto případy by měly být srovnány se situacemi, kdy si stěžovatel na hostitelský stát vytvořil úzkou faktickou vazbu prostřednictvím dlouhé doby pobytu nebo příspěvků placených státu formou daní.

Příklad: ve věci *Andrejeva proti Lotyšsku*⁵⁷⁹ byla stěžovatelka původně občankou bývalého Sovětského svazu s právem trvalého pobytu v Lotyšsku. Podle vnitrostátních právních předpisů stěžovatelka pracovala v době před vyhlášením nezávislosti mimo Lotyšsko (přestože zastávala stejné pracovní místo na lotyšském území před vyhlášením nezávislosti i po něm), a v důsledku toho jí byl vypočten důchod na základě doby strávené na daném pracovním místě po vyhlášení nezávislosti. Lotyšští státní příslušníci na stejném pracovním místě měli naopak nárok na důchod vypočtený na základě

576 Viz například ESLP, *Trabelsi proti Belgii*, č. 140/10, 4. září 2014.

577 ESLP, *Nunez proti Norsku*, č. 55597/09, 28. června 2011.

578 ESLP, *H. proti Belgii*, č. 21794/93, 7. srpna 1996; ESLP, *Moustaquim proti Belgii*, č. 12313/86, 18. února 1991.

579 ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát], č. 55707/00, 18. února 2009.

celé doby jejich zaměstnání, včetně práce před vyhlášením nezávislosti. ESLP došel k závěru, že stěžovatelka je ve srovnatelné situaci s lotyšskými státními příslušníky, protože byla podle vnitrostátních právních předpisů „osobou bez státní příslušnosti s trvalým pobytem na území státu“ a na stejném základě platila daně. Bylo konstatováno, že odůvodnění rozdílného zacházení založeného výhradně na státní příslušnosti by vyžadovalo „velmi závažné důvody“, které podle soudu v dané věci neexistovaly. Ačkoli soud přistoupil na to, že ve věcech fiskální a sociální politiky má stát obvykle širokou diskreční pravomoc, situace stěžovatelky byla fakticky příliš blízká situaci lotyšských státních příslušníků na to, aby bylo možné diskriminaci na tomto základě odůvodnit.

Příklad: ve věci *Ponomaryovi proti Bulharsku*⁵⁸⁰ dva ruští dospívající žijící v Bulharsku byli vyloučeni ze sekundárního vzdělávání, protože nebyli schopni uhradit požadované školné. ESLP poznamenal, že stát by mohl mít legitimní důvody pro omezení využívání veřejných služeb náročných na zdroje krátkodobými a nelegálními přistěhovalci, kteří zpravidla nepřispěli k jejich financování. Navíc státy by za určitých okolností mohly oprávněně rozlišovat mezi jednotlivými kategoriemi cizinců s bydlištěm na jeho území. Na rozdíl od jiných veřejných služeb je však vzdělávání právem, které požívá přímé ochrany v rámci ESLP. Vzdělávání je velmi specifickým druhem veřejné služby, která prospívá nejen přímo osobám, které jej využívají, ale slouží i širším sociálním funkcím. ESLP rozlišil mezi vzděláváním na vysokoškolské úrovni, kde lze vyšší poplatky pro cizince považovat za plně odůvodněné, a primární a sekundární vzdělávání, kde státy mají užší diskreční pravomoc. Pokud jde o situaci stěžovatelů, ESLP zdůraznil, že se nenacházejí ve stejném postavení jako osoby přicházející protiprávně. Do Bulharska přišli jako malé děti, byli plně integrováni a mluvili plynně bulharsky. Závěrem ESLP shledal, že Bulharsko stěžovatele diskriminovalo z důvodu jejich státní příslušnosti a přistěhovaleckého postavení a porušilo článek 14 ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1 EÚLP.

Příklad: ve věci *Koua Poirrez proti Francii*⁵⁸¹ podal státní příslušník Pobřeží slonoviny žádost o dávku vyplácenou osobám se zdravotním postižením. Žádost byla zamítnuta na základě toho, že dávka je poskytována pouze francouzským státním příslušníkům nebo státním příslušníkům zemí, s nimiž má Francie reciproční dohodu o sociálním zabezpečení. ESLP konstatoval,

580 ESLP, *Ponomaryovi proti Bulharsku*, č. 5335/05, 21. června 2011.

581 ESLP, *Koua Poirrez proti Francii*, č. 40892/98, 30. září 2003.

že stěžovatel byl fakticky v situaci podobné situaci francouzským státním příslušníkům, protože splňoval všechna ostatní zákonná kritéria pro příjem dané dávky a dostával jiné dávky sociálního zabezpečení, které nezávisely na státní příslušnosti. Soud uvedl, že odůvodnění rozdílného zacházení se stěžovatelem a ostatními státními příslušníky by vyžadovalo „velmi závažné důvody“. Oproti výše zkoumaným věcem, kdy byla státu ve fiskálních záležitostech a ve věcech sociálního zabezpečení přiznána široká diskreční pravomoc, soud nepřesvědčil argument Francie ohledně nezbytnosti vyvážit státní příjmy a výdaje nebo ohledně faktického rozdílu neexistence reciproční dohody mezi Francií a Pobřežím slonoviny. Zajímavé je, že dotčená dávka byla splatná bez ohledu na to, zda příjemce odváděl příspěvky do systému státního sociálního zabezpečení (což byl hlavní důvod, proč nebyla tolerována diskriminace na základě státní příslušnosti ve výše uvedených případech).

Příklad: Ve věci *Rangelov proti Německu*⁵⁸² byl bulharskému občanovi, který byl předběžně zadržen, zamítnut přístup k terapeutickému programu, kterého by se německý státní příslušník mohl účastnit. Orgány své odmítnutí opřely o skutečnost, že v případě stěžovatele již byl vydán příkaz k vyhoštění a že nebyly schopny připravit jej na život v Bulharsku, jelikož neznaly tamní životní podmínky. ESLP došel k závěru, že taková diskriminace založená výhradně na státní příslušnosti způsobila, že pokračující zajištění bylo svévolné, a tudíž v rozporu s článkem 14, ve spojení s článkem 5 EÚLP.

5.8. Náboženské vyznání nebo přesvědčení

Ačkoli právo EU obsahuje určitou omezenou ochranu před diskriminací na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení, oblast působnosti EÚLP je významně širší, protože článek 9⁵⁸³ obsahuje samostatné právo na svobodu svědomí, náboženského vyznání a přesvědčení.

Příklad: ve věci *Alujer Fernandez a Caballero Garcia proti Španělsku*⁵⁸⁴ stěžovatelé, členové baptistické evangelické církve, podali stížnost na to, že na rozdíl od katolíků nemohli věnovat část své daně z příjmu přímo své církvi. ESLP shledal věc nepřipustnou a dospěl k závěru, že církev stěžovatele nebyla

582 ESLP, *Rangelov proti Německu*, č. 5123/07, 22. března 2012.

583 Vysvětlení oblasti působnosti článku 9 EÚLP lze nalézt zde: RE (2019), *Guide on Article 9*.

584 ESLP, *Alujer Fernandez a Caballero Garcia proti Španělsku* (rozň.), č. 53072/99, 14. června 2001.

ve srovnatelném postavení jako katolická církev v tom, že nepodala žádnou takovou žádost u vlády, a vzhledem k tomu, že vláda zavedla reciproční mechanismus se Svatým stolicem.

Příklad: věc *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii*⁵⁸⁵ se stěžovatel, židovské sdružení, domníval, že maso získávané porážkou u stávající židovské organizace již nesplňovalo přísné předpisy pro košer maso, a požádal stát o povolení provádět své vlastní rituální porážky zvířat. Toto povolení bylo zamítnuto na základě toho, že organizace nemá v rámci francouzské židovské obce dostatečné zastoupení a osoby s povolením k provádění rituálních porážek již existují. ESLP konstatoval, že za daných okolností nebyla organizace nijak znevýhodněna, protože stále mohla získávat maso ze zvířat poražených požadovaným způsobem z jiných zdrojů.

Příklad: ve věci *Vojnity proti Maďarsku*⁵⁸⁶ bylo stěžovateli, stoupenci náboženské denominace Kongregace víry, odebráno jeho právo na styk s jeho dítětem poté, co vnitrostátní orgány shledaly, že zneužil svých práv k ovlivnění dítěte, aby přistoupilo k jeho náboženskému vyznání. ESLP měl za to, že omezení práva stěžovatele na respektování rodinného života a práva na sdělování a prosazování svého náboženského přesvědčení při výchově dítěte sledují oprávněný cíl, totiž zájem dítěte. Bylo však zjištěno, že orgány ignorovaly zásadu proporcionality tím, že mu zcela odebraly jeho práva na styk s dítětem. Dospěl k závěru, že stěžovatel byl diskriminován z důvodu náboženského přesvědčení při výkonu svého práva na respektování rodinného života.

Příklad: ve věci *İzzettin Doğan a další proti Turecku*⁵⁸⁷ stěžovatelé, kteří byli alevité, požádali o uznání bohoslužeb spojených s výkonem jejich víry jako náboženské veřejné služby. Žádost stěžovatelů byla zamítnuta v souladu s vnitrostátními právními předpisy. Stěžovatelé namítali, že zamítnutí jejich žádosti porušilo jejich svobodu náboženského vyznání a že zacházení s nimi bylo méně příznivé než zacházení s občany náležejícími k většinové větvi islámu. ESLP shledal, že svoboda náboženského vyznání nezavazovala stát k vytvoření zvláštního právního rámce, který by uděloval výsady náboženským skupinám. Pokud by však tomu tak bylo, měla by mít každá náboženská skupina spravedlivou příležitost a kritéria pro získání výsad by měla být uplatňována nediskriminačním způsobem. ESLP se proto domníval,

585 ESLP, *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii* [velký senát], č. 27417/95, 27. června 2000.

586 ESLP, *Vojnity proti Maďarsku*, č. 29617/07, 12. února 2013.

587 ESLP, *İzzettin Doğan a další proti Turecku* [velký senát], č. 62649/10, 26. dubna 2016.

že tento rozdíl v zacházení se stoupenci náboženské menšiny a stoupenci náboženské většiny je diskriminační, a dospěl k závěru, že došlo k porušení zákazu diskriminace a práva na svobodu náboženského vyznání.

Příklad: ve věci *Milanović proti Srbsku*⁵⁸⁸ byl stěžovatel, přední příslušník náboženské komunity Haré Kršna v Srbsku, několikrát pobodán. Policii oznámil tyto útoky i své přesvědčení, že je asi spáchali členové krajně pravicové extremistické skupiny. Policie vyslechla svědky a několik potenciálních podezřelých, útočníky však nikdy neidentifikovala. ESLP shledal, že státní orgány mají doplňující povinnost učinit veškeré přiměřené kroky k odhalení jakýchkoli náboženských motivů a k zjištění, zda při těchto událostech mohly hrát roli náboženská nenávisť či předsudky, i když by soukromé osoby byly vystaveny špatnému zacházení. Ačkoli bylo z policejních zpráv zřejmé, že důvodem k útokům mohlo být náboženské vyznání stěžovatele, orgány neprovedly vyšetřování v souladu s požadavky článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy.

Příklad: ve věci *O'Donoghue a další proti Spojenému království*⁵⁸⁹ si stěžovatel, nigerijský státní příslušník žádající o azyl ve Spojeném království, a jeho partnerka přáli uzavřít sňatek v římskokatolické církvi. Jako osoba, která podléhá imigrační kontrole, byl povinen požádat ministra o povolení ve formě osvědčení o schválení, za které musel zaplatit poplatek. Tyto formality nebyly povinné v případě osob, které si přály uzavřít sňatek v anglikánské církvi. Stěžovatel podal žádost o osvědčení o schválení a požádal o osvobození od poplatku na základě své špatné finanční situace, jeho žádost však byla zamítnuta. ESLP shledal výše uvedený režim diskriminačním na základě náboženského vyznání, pro nějž nebyl předložen žádný objektivní a přiměřený důvod.

Otázka, co vlastně představuje „náboženské vyznání“ nebo „přesvědčení“ s nárokem na ochranu, byla předmětem tohoto rozsudku týkajícího se projevu náboženského vyznání na pracovišti.

588 ESLP, *Milanović proti Srbsku*, č. 44614/07, 14. prosince 2010.

589 ESLP, *O'Donoghue a další proti Spojenému království*, č. 34848/07, 14. prosince 2010.

Příklad: ve věci *Eweida a další proti Spojenému království*⁵⁹⁰ podali stěžovatelé, praktikující křesťané, stížnost, že se stali obětí náboženské diskriminace na pracovišti. První a druhá stěžovatelka podaly stížnost na to, že jejich zaměstnavatelé zavedli omezení, pokud jde o jejich viditelné nošení křížku na pracovišti, a třetí a čtvrtý na to, že byli propuštěni z důvodu odmítnutí výkonu určitých povinností, které vnímali jako tolerující homosexualitu, což je praxe, kterou pokládali za neslučitelnou s jejich náboženským vyznáním. ESLP shledal porušení ve vztahu k prvnímu stěžovateli, zaměstnanci společnosti British Airways, s tím, že její křížek byl diskrétní a nemohl zastínit její profesionální vzhled. Kromě toho neexistovaly žádné důkazy o tom, že by došlo ke skutečnému narušení zájmů jiných osob. Pokud jde o druhou stěžovatelku, zdravotní sestru, byl zásah přiměřený požadovanému cíli (bezpečnost a ochrana zdraví zdravotních sester a pacientů). Pokud jde o třetí stěžovatelku, pracovníci matriky, která byla potrestána za to, že odmítala provádět registrovaná partnerství, jednaly orgány v rámci široké diskreční pravomoci přiznané státu v situaci, kdy je ohroženo právo ostatních nebyt diskriminován. V případě čtvrtého stěžovatele, poradce v oblasti vztahů a psychosexuálních záležitostí v soukromé vnitrostátní organizaci, shledal ESLP, že existuje přiměřený a objektivní důvod k omezení svobody náboženského vyznání stěžovatele s cílem zachovat práva ostatních lidí, neboť zaměstnavatel uplatňuje politiku zákazu diskriminace pro uživatele služeb. Stát tedy jednal v mezích své široké diskreční pravomoci.

V sérii soudních věcí týkajících se hmotného práva na svobodu náboženského vyznání a přesvědčení podle EÚLP ESLP vyjasnil, že stát se nemůže pokoušet předepisovat, co představuje náboženské vyznání nebo přesvědčení, a že tyto pojmy chrání „ateisty, agnostiky, skeptiky a osoby nezúčastněné“, a tím chrání osoby, které se rozhodly „mít či nemít náboženskou víru a praktikovat či nepraktikovat určité náboženství“.⁵⁹¹ V těchto věcech se rovněž konstatuje, že náboženské vyznání nebo přesvědčení jsou v zásadě osobní a subjektivní a nemusí se nezbytně vztahovat k víře organizované v rámci určité instituce.⁵⁹²

590 ESLP, *Eweida a další proti Spojenému království*, č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, 15. ledna 2013.

591 ESLP, *S.A.S. proti Francii* [velký senát], č. 43835/11, 1. července 2014, bod 124; ESLP, *Izzettin Doğan a další proti Turecku* [velký senát], č. 62649/10, 26. dubna 2016, bod 103.

592 ESLP, *Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku*, č. 72881/01, 5. října 2006, body 57–58; ESLP, *Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku*, č. 45701/99, 13. prosince 2001, bod 114; ESLP, *Hasan a Chaush proti Bulharsku* [velký senát], č. 30985/96, 26. října 2000, body 62 a 78.

Bylo konstatováno, že na ochranu mají nárok i novější náboženská vyznání, například scientologie.⁵⁹³

ESLP se zabýval otázkou „víry“ v kontextu práva na vzdělání podle článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP, který stanoví, že stát musí respektovat právo rodičů zajišťovat vzdělání jejich dětí „ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením“. ESLP prohlásil:

„Ve svém běžném smyslu není slovo „přesvědčení“ [v anglickém znění „convictions“] samo o sobě synonymem slov „názory“ a „myšlenky“, jak je používá článek 10 Úmluvy, který zaručuje svobodu projevu; jeho smysl se více blíží pojmu „přesvědčení“ [v anglickém znění „beliefs“] (ve francouzském znění: „convictions“) uvedenému v článku 9 [...] – a označuje názory, které dosahují jisté míry přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti.“⁵⁹⁴

Jedním ze symbolů náboženského vyznání jednotlivce je nošení náboženského oděvu. ESLP byl postaven před případy týkající se náboženské svobody v kontextu států, které chtějí zachovat sekularismus. Zde soud kladl zvláštní důraz na deklarovaný cíl státu předcházet narušení pořádku a chránit práva a svobody ostatních.

Příklad: ve věci *S.A.S. proti Francii*⁵⁹⁵ v souvislosti se změnou vnitrostátního práva bylo stěžovatelce, francouzské státní příslušnici a praktikující muslimce, zakázáno zakrývat si na veřejnosti obličej. ESLP shledal, že zákaz nošení celistvého závoje je nezbytný pro harmonické „soužití“ a v rámci práva. ESLP zdůraznil, že „respektování minimálních hodnot otevřené demokratické společnosti“ převažovalo nad volbou jednotlivce nosit závoj zahalující celý obličej. ESLP rovněž konstatoval, že ačkoli zákaz nepřiměřeně postihuje muslimské ženy, které si chtějí zahalovat obličej, nebylo v zákoně nic, co by se výslovně zaměřovalo na náboženské oděvy; zákaz tedy předcházal nošení jakéhokoli oděvu zahalujícího obličej.

593 ESLP, *Scientologická církev v Moskvě proti Rusku*, č. 18147/02, 5. dubna 2007.

594 ESLP, *Campbell a Cosans proti Spojenému království*, č. 7511/76 a 7743/76, 25. února 1982, bod 36.

595 ESLP, *S.A.S. proti Francii* [velký senát], č. 43835/11, 1. července 2014.

Příklad: ve věci *Ebrahimian proti Francii*⁵⁹⁶ nebyla stěžovatelce jakožto sociální pracovníci v nemocnici prodloužena pracovní smlouva poté, co odmítla přestat nosit muslimský šátek. Na základě své předchozí judikatury týkající se zákazů šátků⁵⁹⁷ shledal ESLP, že právo stěžovatelky projevovat náboženské vyznání je neslučitelné s požadavkem, aby veřejná nemocniční služba zůstala neutrální. Zásah do práva stěžovatelky projevovat náboženské vyznání byl odůvodněn nutností chránit právo druhých.

Příklady: V rozsudku ze dne 27. ledna 2015 německý Ústavní soud⁵⁹⁸ zamítl abstraktní zákaz a omezil možnost orgánů zavést zákaz šátků v situacích, v nichž existuje konkrétní riziko pro neutralitu nebo práva ostatních.⁵⁹⁹ Ve svém nařízení ze dne 26. srpna 2016 francouzská Státní rada prohlásila, že obecní vyhlášky zakazující muslimské plavky na pláži jsou neplatné.⁶⁰⁰

Příklad: ve věci⁶⁰¹ z Rakouska byla stěžovatelka zaměstnána jako notářská úřednice. Když měla na sobě muslimský šátek a abáju, byl její kontakt s klienty omezen. Když si začala zahalovat obličej, byla propuštěna. Nejvyšší soud shledal, že omezení rozsahu jejich úkolů není odůvodněné. Zdůraznil, že nenošení šátku nepředstavuje skutečný a určující profesní požadavek a potvrdil v tomto ohledu přímou diskriminaci. Soud však měl za to, že zahalování obličeje na pracovišti představuje překážku pro výkon práce, neboť je nutná ničím nenarušovaná komunikace a součinnost s klienty, kolegy a zaměstnavatelem. Z tohoto důvodu existoval skutečný a určující profesní požadavek na to, aby nebyl zahalován obličej.

V roce 2017, téměř 17 let po přijetí směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), vydal SDEU první rozsudek týkající se diskriminace na základě náboženství.

596 ESLP, *Ebrahimian proti Francii*, č. 64846/11, 26. listopadu 2015.

597 ESLP, *Leyla Şahin proti Turecku* [velký senát], č. 44774/98, 10. listopadu 2005; ESLP, *Kurtulmuş proti Turecku* (rozh.), č. 65500/01, 24. ledna 2006.

598 Německo, Ústavní soud, 1 BvR 471/10, 1 BvR 1181/10, 27. ledna 2015.

599 Viz též: Belgie, Státní rada, č. 228.752, rozsudek ze dne 14. října 2014.

600 Francie, výnos Státní rady, č. 402742 a 402777, 26. srpna 2016.

601 Rakousko, Nejvyšší rakouský soud, 9 ObA 117/15, 25. května 2016.

Příklad: ve věci *Samira Achbita a Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV*⁶⁰² byla stěžovatelka propuštěna z důvodu nedodržení interního pravidla, že na pracovišti nesmí nosit viditelné symboly svého politického, filozofického nebo náboženského přesvědčení. SDEU shledal, že sporné interní pravidlo se vztahovalo na jakékoli projevy takového přesvědčení bez rozdílu a zacházelo se všemi zaměstnanci podniku stejně tím, že vyžadovalo, aby se oblékali neutrálně. V souladu s tím takové interní pravidlo nezavádělo pro účely směrnice rozdílné zacházení, které je přímo založeno na náboženském vyznání nebo přesvědčení. Naopak Soudní dvůr dospěl k závěru, že takové pravidlo by mohlo představovat nepřímou diskriminaci, pokud vede ke zvláštnímu znevýhodnění příslušníků určitého náboženského vyznání. Takové zacházení by však mohlo být objektivně odůvodněno legitimním cílem, jako je sledování politiky politické, filozofické a náboženské neutrality zaměstnavatelem v jeho vztazích se zákazníky, a pokud prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné. SDEU rovněž zdůraznil, že pravidlo omezující náboženské symboly nebo oděv může být považováno za přiměřené pouze tehdy, je-li součástí politiky neutrality, která „je skutečně sledována koherentním a systematickým způsobem“.

Příklad: ve věci *Asma Bougnaoui a ADDH proti Micropole SA*⁶⁰³ byla stěžovatelka na základě žádosti zákazníka vyzvána, aby si na pracovišti nezahalovala obličej. Jelikož s žádostí nesouhlasila, byla propuštěna. SDEU zopakoval, že obecně platný zákaz všech viditelných symbolů náboženského, filozofického nebo politického přesvědčení by byl nepřímo diskriminující, pokud by nebyl odůvodněn. Naopak pokud rozhodnutí o propuštění nebylo založeno na všeobecném zákazu, ale týkalo se konkrétně šátku, pak by bylo nutné odpovědět, zda by splnění této žádosti klienta mohlo být považováno za „podstatný a určující profesní požadavek“, který by mohl ospravedlnit přímo diskriminační politiku. SDEU rozhodl, že pojem „podstatný a určující profesní požadavek“ označuje požadavek objektivně vynucený povahou dotyčné pracovní činnosti nebo podmínkami jejího výkonu. Nemůže naopak pokrývat takové subjektivní pohnutky, jako je vůle zaměstnavatele zohledňovat zvláštní přání zákazníka.

602 SDEU, C-157/15, *Samira Achbita a Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV* [velký senát], 14. března 2017.

603 SDEU, C-188/15, *Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA* [velký senát], 14. března 2017.

5.9. Sociální původ, rod/narození a majetek

Tyto tři důvody je možno posuzovat jako vzájemně propojené, protože se týkají postavení přisouzeného osobě na základě zděděného sociálního, ekonomického či biologického rysu.⁶⁰⁴ Jako takové mohou souviset i s rasou a etnickým původem.

Podle práva EU se v následující věci stěžovatelé odvolávali na narození jako na chráněný důvod.

Příklad: Ve věci *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*⁶⁰⁵ SDEU zkoumal, zda je přiznání jediné rodičovské dovolené v případě narození dvojčat diskriminační na základě narození, což je v rozporu s článkem 21 Listiny základních práv. SDEU rozhodl, že práva obsažená v rámcové dohodě o rodičovské dovolené byla přiznána rodičům v postavení pracujících, aby jim pomohla sladit jejich rodičovské a pracovní povinnosti. Neexistuje žádné právo na rodičovskou dovolenou přiznané dítěti, a to ani v rámcové dohodě ani v Listině EU. V důsledku toho neexistovala žádná diskriminace na základě narození, pokud byla dána pouze jedna rodičovská dovolená v případě narození dvojčat. SDEU dále měl za to, že rámcová dohoda nemůže být vykládána tak, že automaticky umožňuje zvláštní rodičovskou dovolenou pro každé narozené dítě. Bylo uznáno, že rámcová dohoda stanoví pouze minimální požadavky a že v případě, že členské státy EU umožní rodičovskou dovolenou trvající déle než požadované tříměsíční minimum, mohou být pravidla upravena. Při přijímání opatření, kterými se provádí rámcová dohoda, je však třeba, aby zákonodárci členských států EU měli na paměti zásadu rovného zacházení a zajistili, že rodičům dvojčat bude poskytnuto zacházení, které řádně zohledňuje jejich potřeby.

Podle EÚLP projednával ESLP kromě věcí, v nichž byl důvodem „rod“, jen málo věcí týkajících se uvedených důvodů, pokud vůbec nějaké. Ve věci *Mazurek proti Francii*⁶⁰⁶ ESLP shledal, že tento rozdíl v zacházení, který byl založen pouze na

604 Sociální původ, rod a majetek jako důvod uvádí i čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966 (k němuž přistoupily všechny členské státy EU). Viz OSN, CESCR (2009), *General Comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, dok. OSN E/C.12/GC/20, 2. července 2009, body 24–26 a 35.

605 SDEU, C-149/10, *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*, 16. září 2010.

606 ESLP, *Mazurek proti Francii*, č. 34406/97, 1. února 2000.

skutečnosti narození mimo manželství, je možné odůvodnit pouze mimořádně „závažnými důvody“.

Příklad: ve věci *Wolter a Sarfert proti Německu*⁶⁰⁷ se stěžovatelé narodili mimo manželství. Po smrti svých otců byli uznáni dědici pozůstalosti svých otců. Avšak v souladu s vnitrostátními právními předpisy ji stěžovatelé mohli zdědit pouze tehdy, pokud by se narodili mimo manželství po 1. červenci 1949 a pokud by jejich otcové zemřeli po 28. květnu 2009. Vnitrostátní soudy měly za to, že právní předpisy nelze uplatnit zpětně, a to z důvodu zásady právní jistoty. Stěžovatelé namítali, že jsou oproti dětem narozeným v manželství diskriminováni jako děti narozené mimo manželství.

ESLP dospěl k závěru, že ačkoli právní jistota představuje závažný faktor, nestačí k tomu, aby stěžovatelům zabránila v dědění pozůstalosti jejich otců, a přiměřeně zohledňuje vztah mezi přiměřeností použitých prostředků a sledovaným cílem. ESLP tudíž dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1.

Příklad: ve věci *Chassagnou proti Francii*⁶⁰⁸ stěžovatelé uvedli, že jim nebylo umožněno užívat jejich pozemky v souladu s jejich přáním. Právní předpisy zavazovaly drobnější vlastníky pozemků k převodu veřejných loveckých práv na jejich pozemcích, zatímco vlastníci velkých pozemků takovou povinnost neměli a mohli své pozemky užívat dle svého přání. Stěžovatelé chtěli lov na svých pozemcích zakázat a chtěli je užívat na ochranu divoké zvěře. ESLP došel k závěru, že rozdíl v zacházení mezi velkými a malými vlastníky pozemků představuje diskriminaci na základě majetku.⁶⁰⁹

Podle mezinárodního práva jsou důvody sociálního původu, narození a majetku rovněž uvedeny v čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jehož smluvními stranami jsou všechny členské státy EU. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, který odpovídá za sledování a výklad tohoto paktu, význam těchto pojmů rozpracoval ve svém dokumentu

607 ESLP, *Wolter a Sarfert proti Německu*, č. 59752/13 a 66277/13, 23. března 2017. Viz též *Fabris proti Francii* [velký senát], č. 16574/08, 7. února 2013.

608 ESLP, *Chassagnou a další proti Francii* [velký senát], č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95, 29. dubna 1999.

609 Viz též ESLP, *Herrmann proti Německu* [velký senát], č. 9300/07, 26. června 2012.

General Comment 20.⁶¹⁰ Podle výboru jsou „sociální původ“, „rod“ a „majetek“ ve významu statusu vzájemně propojeny. Sociální původ „označuje zděděný sociální status osoby“. Může se týkat postavení, které osoba získala narozením do určité společenské třídy nebo komunity (například založené na etnickém původu, náboženském vyznání nebo ideologii), nebo sociální situace osoby, jako je chudoba a bezdomovectví. Kromě toho rod jako důvod může označovat status osoby jako narozené mimo manželství nebo adoptované. Majetek jako důvod se může vztahovat ke statusu osoby vůči půdě (například nájemce, vlastník či nezákonný uživatel) nebo vůči jinému majetku.

5.10. Jazyk

Podle práva EU se jazyk jako samostatný chráněný důvod diskriminace ve směrnících o zákazu diskriminace neobjevuje. Lze jej však chránit podle směrnice o rasové rovnosti, protože jej lze spojit s rasou nebo etnickým původem. SDEU jej chrání i prostřednictvím důvodu státní příslušnosti v kontextu právních předpisů týkajících se volného pohybu osob.⁶¹¹ SDEU při mnoha příležitostech zdůraznil, že ustanovení SFEU týkající se volného pohybu osob jsou určena k tomu, aby usnadnila výkon všech druhů povolání státními příslušníky členských států v celé Evropské unii; tato ustanovení vylučují opatření, která by mohla znevýhodnit státní příslušníky členských států, pokud chtějí vykonávat ekonomickou činnost v jiném členském státě.⁶¹²

Příklad: ve věci *Evropská komise proti Belgii*⁶¹³ zkoumal SDEU jazykové požadavky na uchazeče o místa v místních službách ve frankofonních nebo německých regionech. V souladu s příslušnými právními předpisy byly osoby, jejichž diplomy nebo osvědčení neprokázaly vzdělání v příslušném jazyce, povinny získat osvědčení vydané pouze jedním zvláštním belgickým orgánem na základě posouzení provedeného tímto subjektem. SDEU shledal, že je oprávněné požadovat, aby uchazeči uměli jazyk regionu, v němž se daná

610 OSN, CESCR (2009), *General comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, dok. OSN E/C.12/GC/20, 2. července 2009, body 24–26 a 35.

611 SDEU, C-379/87, *Anita Groener proti Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee*, 28. listopadu 1989.

612 SDEU, C-202/11, *Anton Las proti PSA Antwerp NV* [velký senát], 16. dubna 2013, bod 19; SDEU, C-461/11, *Ulf Kazimierz Radziejewski proti Kronofogdemyndigheten i Stockholm*, 8. listopadu 2012, bod 29.

613 SDEU, C-317/14, *Evropská komise proti Belgickému království*, 5. února 2015.

obec nachází, aby mohli komunikovat s orgány a veřejností. Avšak to, že jediný způsob, jak tyto osoby mohly své jazykové znalosti prokázat, bylo předmětné osvědčení, byl neúměrný sledovanému cíli. SDEU dospěl k závěru, že Belgie nesplnila své povinnosti, které pro ni vyplývají z článku 45 SFEU a nařízení č. 492/2011.

Podle práva RE je jazyk jako důvod uveden v článku 14 EÚLP a v článku 1 protokolu č. 12. Kromě toho Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin z roku 1995⁶¹⁴ (kterou ratifikovalo 39 členských států Rady Evropy) a Evropská charta regionálních či menšinových jazyků z roku 1992⁶¹⁵ (kterou ratifikovalo 24 členských států Rady Evropy) ukládají zvláštní povinnosti státům v souvislosti s používáním menšinových jazyků. Ani jeden z těchto nástrojů však význam pojmu „jazyk“ nedefinuje. Čl. 6 odst. 3 EÚLP výslovně stanoví určité záruky v kontextu trestního řízení, tak aby měl každý právo vyslechnout proti němu vznesená obvinění v jazyce, kterému rozumí, i právo na tlumočníka v případě, že daná osoba není schopna porozumět jazyku užívanému u soudu nebo tímto jazykem hovořit.

Zásadní věc projednávaná u ESLP a týkající se jazyků souvisí s kontextem vzdělávání.

Příklad: ve věci *Belgium Linguistics*⁶¹⁶ skupina rodičů podala stížnost na to, že vnitrostátní právní předpisy týkající se zajištění vzdělávání jsou diskriminační na základě jazyka. S ohledem na francouzsky mluvící a holandsky mluvící komunity v Belgii vnitrostátní právní předpisy stanovovaly, že státem zajišťované či dotované vzdělávání bude poskytováno buď ve francouzštině, či holandsštině v závislosti na tom, zda je daný region považován za francouzský či holandský. Rodiče francouzsky mluvících dětí žijících v holandsky mluvícím regionu namítali, že toto ustanovení brání nebo značně ztěžuje vzdělávání jejich dětí ve francouzštině. ESLP konstatoval, že jakkoli existoval rozdíl v zacházení, byl odůvodněný. Rozhodnutí vycházelo z předpokladu, že regiony jsou převážně jednojazyčné. Rozdíl v zacházení

614 Rada Evropy, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, CETS č. 157, 1995.

615 Rada Evropy, Evropská charta regionálních či menšinových jazyků, CETS č. 148, 1992.

616 ESLP, *Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64, 23. července 1968.

byl tudíž odůvodněný, protože zajistit výuku v obou jazycích by nebylo proveditelné. Kromě toho rodinám v holandsky mluvících regionech nebylo zakázáno využít soukromého vzdělávání ve francouzštině.

Ve věci *Catan a další proti Moldavsku a Rusku*⁶¹⁷ (viz oddíl 2.4.2) ESLP zopakoval, že existuje právo na získání vzdělání v národním jazyce.

V sérii věcí týkajících se pravidel pro psaní jmen odkázal ESLP na širokou diskreční pravomoc, kterou členské státy měly, a shledal, že příslušná politika není v rozporu s článkem 14. Důvodem bylo to, že tato politika neodpírá jedinci volbu toho, jakým způsobem by měla být jejich jména psána⁶¹⁸, ani žádná právní překážka nebrání výběru kurdského jména nebo příjmení za předpokladu, že se píše v souladu s pravidly turecké abecedy.⁶¹⁹

Příklad: ve věci *Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švýcarsku*⁶²⁰ byla zamítnuta stěžovatelčina žádost o změnu příjmení na základě toho, že švýcarská výslovnost jejího jména má v jejím mateřském jazyce urážlivý význam. ESLP rozhodl, že se nenachází ve srovnatelné situaci jako osoby, jejichž jména mají zesměšňující nebo ponižující význam v běžnějším jazyce, například v národním jazyce. Její situace rovněž nebyla srovnatelná se situací polských migrantů, kteří byli oprávněni změnit si jméno, protože švýcarští občané nebyli schopni jej vyslovit. ESLP dospěl k závěru, že stížnost byla zjevně neopodstatněná.⁶²¹

Příklad: věc z Rakouska⁶²² se týkala reklamy na volné pracovní místo, která požadovala, aby „mateřským jazykem“ uchazečů byla němčina. Soud se domníval, že určitá úroveň jazykových znalostí je pro pozici grafického designéra nezbytná, ale požadavek, aby uchazeč hovořil německy jako rodilý mluvčí představuje nepřímou diskriminaci na základě etnického původu.

617 ESLP, *Catan a další proti Moldavsku a Rusku* [velký senát], č. 43370/04, 18454/06 a 8252/05, 19. října 2012.

618 ESLP, *Bulgakov proti Ukrajině*, č. 59894/00, 11. září 2007, bod 58.

619 ESLP, *Kemal Taşkın a další proti Turecku*, č. 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 a 45609/05, 2. února 2010.

620 ESLP, *Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švýcarsku* (rozh.), č. 12209/10, 15. září 2015.

621 Srov. též SDEU, C-391/09, *Malgożata Runevič-Vardyn a Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija a dalším*, 12. května 2011, viz oddíl 4.6.

622 Rakousko, Regionální správní soud v Tyrolsku, LVWg-2013/23/3455-2, 14. ledna 2014.

Příklad: ve věci⁶²³ ze Spojeného království byl příkaz pro pracovníci, jejichž rodným jazykem nebyla angličtina, aby svým rodným jazykem nehovořila na pracovišti, odůvodněný. Vnitrostátní soudy shledaly, že zacházení s žalobkyní není spojeno s její státní příslušností. Akceptovaly, že důvodem pro vydání příkazu bylo důvodné podezření (na základě jejího chování), že by mohla být aktivistka v oblasti práv zvířat, která by chtěla infiltrovat do společnosti podílející se na testování výrobků na zvířatech. Z bezpečnostních důvodů proto bylo důležité, aby anglicky hovořící manažeři rozuměli svým pracovníkům na pracovišti.

Pro další osvětlení praktického využití jazyka jako chráněného důvodu je možné poukázat na dvě věci, které rozhodoval Výbor OSN pro lidská práva (HRC), který odpovídá za výklad Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (k němuž přistoupily všechny členské státy) a má sledovat jeho dodržování.

Příklad: ve věci *Diergaardt proti Namibii*⁶²⁴ příslušeli stěžovatelé k národnosti menšiny evropského původu, která dříve požívala politické autonomie a nyní spadala do státu Namibie. Jazykem této komunity byla afrikánština. Předmětem stížnosti byla skutečnost, že stěžovatelé byli během soudního řízení povinni užívat angličtinu, a nikoli svůj mateřský jazyk. Rovněž si stěžovali na státní politiku, podle níž bylo odmítáno odpovídat na písemná či ústní sdělení stěžovatelů v afrikánštině i v případech, kdy toho byli státní úředníci schopni. Výbor pro lidská práva konstatoval, že nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces, protože stěžovatelé nemohli prokázat, že byli používáním angličtiny při soudním řízení nepříznivě postiženi. To by naznačovalo, že právo na tlumočnicka při soudním řízení se netýká situace, kdy jazyk pouze není mateřským jazykem údajné oběti. Spíše se musí jednat o případ, kdy oběť není dostatečně schopna danému jazyku porozumět nebo v něm komunikovat. Výbor pro lidská práva rovněž konstatoval, že oficiální politika státu, podle níž je odmítána komunikace v jiném než úředním jazyce (angličtině), představuje porušení práva na rovnost před zákonem na základě jazyka. Ačkoli si stát může zvolit svůj úřední jazyk, musí dovolit úředníkům, aby odpovídali v jiných jazycích, pokud toho jsou schopni.

623 Spojené království, Odvolací tribunál pro pracovní záležitosti, *Kelly proti Covance Laboratories Limited*, UKEAT/0186/15/LA, 20. října 2015.

624 Výbor pro lidská práva, *Diergaardt a další proti Namibii*, Communication No. 760/1997, 6. září 2000.

5.11. Politické či jiné smýšlení

EÚLP výslovně uvádí „politické či jiné smýšlení“ jako chráněný důvod. **Podle práva EU** se však tyto pojmy neobjevují mezi důvody, které chrání směrnice EU o zákazu diskriminace.

Na obecné úrovni ESLP ve věci *Handyside proti Spojenému království* konstatoval, že právo na svobodu projevu bude chránit nejen „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neurážlivé nebo indiferentní, ale i ty, které urážejí, šokují nebo narušují stát či jakoukoli skupinu obyvatelstva^{.625} Politické smýšlení získalo privilegované postavení. ESLP opakovaně zdůraznil, že svobodné volby a svoboda projevu, zejména svoboda politické diskuse, jsou „základem každého demokratického systému“^{.626} V souladu s tím jsou pravomoci států omezit politický projev nebo diskuse o otázkách veřejného zájmu velmi omezené.^{.627}

Příklad: ve věci *Virabyan proti Arménii*^{.628} podal stěžovatel, který byl členem jedné z hlavních opozičních stran, stížnost podle článku 14 ve spojení s článkem 3 EÚLP na to, že byl vystaven špatnému zacházení ve vazbě v souvislosti se svým politickým smýšlením. ESLP shledal, že stěžovatel byl podroben obzvláště kruté formě špatného zacházení v rozporu s článkem 3. Při přezkoumání stížnosti podle článku 14 ESLP konstatoval, že „politický pluralismus, z něhož vyplývá mírumilovné soužití různých politických názorů a hnutí, má zvláštní význam pro přežití demokratické společnosti založené na zásadách právního státu a násilné činy páchané zástupci státu, které jsou určeny k potlačení politického nesouhlasu, jeho odstranění nebo odrazování od něj nebo k potrestání těch, kteří mají nebo vyjadřují nesouhlasné politické smýšlení, představují obzvláště velkou hrozbu pro ideály a hodnoty takové společnosti“^{.629} ESLP však shledal, že důkazy v této věci nepostačují k prokázání toho, že toto špatné zacházení bylo motivováno jeho politickým smýšlením. Zejména konstatoval, že zjištění, že zatčení stěžovatele bylo politicky motivované, nepostačuje k vyvození závěru, že špatné zacházení bylo rovněž způsobeno politickými motivy. ESLP zdůraznil, že stát měl

625 ESLP, *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

626 ESLP, *Oran proti Turecku*, č. 28881/07 a 37920/07, 15. dubna 2014, bod 51.

627 ESLP, *Kurski proti Polsku*, č. 26115/10, 5. července 2016, bod 47.

628 ESLP, *Virabyan proti Arménii*, č. 40094/05, 2. října 2012.

629 Tamtéž, bod 200.

„dodatečnou povinnost učinit všechny přiměřené kroky k odhalení jakýchkoli politických motivů a ke stanovení, zda v těchto událostech může hrát roli nesnášenlivost vůči nesouhlasnému politickému smýšlení či nikoli“.⁶³⁰ Měl za to, že orgány neučinily téměř nic k ověření možné příčinné souvislosti mezi údajnými politickými motivy a napadením stěžovatele. Závěrem Soudní dvůr rozhodl, že způsob, jakým orgány šetřil případ, představuje porušení článku 14 úmluvy ve spojení s článkem 3 ve spojení s jeho procesní částí.

Příklad: ve věci *Redfearn proti Spojenému království*⁶³¹ byl stěžovatel propuštěn z důvodu své politické příslušnosti ke krajně pravicové politické straně, která mimo jiné podporovala názor, že občany Spojeného království by měli být pouze bílí lidé, a vyzýval k odstranění usídleného nebílého obyvatelstva ze země. Stěžovatel pracoval jako řidič autobusu pro soukromou společnost poskytující dopravní služby místním orgánům. Většinu jeho pasažérů tvořily osoby asijského původu. Na jeho práci nebo chování nebyly žádné stížnosti. Avšak poté, co byl za pravicovou stranu zvolen městským radním, byl s okamžitou platností propuštěn z důvodu obav zaměstnavatele, že by mohl ohrozit jeho smlouvu s místní radou pro přepravu zranitelných osob různého etnického původu. Stěžovatel namítal, že jeho propuštění, motivované pouze jeho politickou angažovaností, porušilo jeho práva podle článků 10 a 11 Úmluvy.

ESLP nezkoumal, zda výpověď sama byl oprávněná. Porušení článku 11 však bylo shledáno na základě toho, že výpověď nemohl zpochybnit. ESLP konstatoval, že „při absenci soudních záruk právní systém, který dovoluje výpověď ze zaměstnání čistě z důvodu zaměstnavatelského členství v politické straně, s sebou nese potenciál pro zneužití“.⁶³² ESLP rovněž zdůraznil, že právo žadatele napadnout své propuštění je stále platné bez ohledu na povahu jeho politického přesvědčení: „článek 11 je použitelný nikoli pouze na osoby nebo sdružení, jejichž názory jsou dobře přijímané nebo považované za neofenzivní nebo vlastně lhostejné, ale také na ty, jejichž názory útočí, šokují nebo ruší“.⁶³³

630 Tamtéž, bod 218.

631 ESLP, *Redfearn proti Spojenému království*, č. 47335/06, 6. listopadu 2012.

632 Tamtéž, bod 55.

633 Tamtéž, bod 56.

5.12. „Jiné postavení“

Podle EÚLP definoval ESLP pojem „jiné postavení“ široce jako „rozdíly opírající se o určitelnou, objektivní nebo osobní vlastnost nebo „postavení“, kterým jsou jednotlivé osoby nebo skupiny od sebe odlišitelné“.⁶³⁴ Výklad tohoto pojmu „se neomezoval na vlastnosti, které jsou osobní v tom smyslu, že jsou vrozené nebo inherentní“.⁶³⁵

Jak je zjevné z výše popsaných chráněných důvodů, ESLP v rámci kategorie „jiné postavení“ vypracoval několik důvodů, z nichž mnohé se shodují s důvody stanovenými v rámci práva EU, jako je sexuální orientace, věk a zdravotní postižení.

Kromě zdravotního postižení, věku a sexuální orientace uznal ESLP jako důvody chráněné v rámci „jiného postavení“ i následující charakteristiky: otcovství⁶³⁶; rodinný stav⁶³⁷; členství v organizaci⁶³⁸; vojenská hodnost⁶³⁹; rodičovství dítěte narozeného mimo manželství⁶⁴⁰; místo trvalého bydliště⁶⁴¹; zdraví nebo jakýkoli zdravotní stav⁶⁴²; status bývalého důstojníka KGB⁶⁴³; důchodci zaměstnaní v některých kategoriích veřejného sektoru⁶⁴⁴; zadržované osoby čekající na soudní řízení.⁶⁴⁵

634 ESLP, *Novruk a další proti Rusku*, č. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 a 13817/14, 15. března 2016, bod 90.

635 ESLP, *Biao proti Dánsku* [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016, bod 89.

636 ESLP, *Weller proti Maďarsku*, č. 44399/05, 31. března 2009.

637 ESLP, *Petrov proti Bulharsku*, č. 15197/02, 22. května 2008.

638 ESLP, *Danilenkov a další proti Rusku*, č. 67336/01, 30. července 2009 (odborový svaz); ESLP, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Itálii (č. 2)*, č. 26740/02, 31. května 2007 (svobodní zednáři).

639 ESLP, *Engel a další proti Nizozemsku*, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8. června 1976.

640 ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát], č. 31871/96, 8. června 2003; ESLP, *Sahin proti Německu* [velký senát], č. 30943/96, 8. července 2003.

641 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát], č. 42184/05, 16. března 2010; ESLP, *Pichkur proti Ukrajině*, č. 10441/06, 7. listopadu 2013.

642 ESLP, *Novruk a další proti Rusku*, č. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 a 13817/14, 15. března 2016.

643 ESLP, *Sidabras a další proti Litvě*, č. 50421/08 a 56213/08, 23. června 2015.

644 ESLP, *Fábián proti Maďarsku* [velký senát], č. 78117/13, 5. září 2017.

645 ESLP, *Varnas proti Litvě*, č. 42615/06, 9. července 2013.

Příklad: ve věci *Varnas proti Litvě*⁶⁴⁶ bylo stěžovateli zamítnuto povolení intimních návštěv jeho manželky v průběhu jeho vyšetřovací vazby, protože příslušné orgány uváděly, že „zadržaná osoba, která nebyla odsouzena, nemá právo na intimní návštěvy“. Rozdíl v zacházení byl tak založen na skutečnosti, že stěžovatel byl zadržanou osobou čekající na soudní řízení, a nikoli odsouzeným. ESLP shledal, že orgány neposkytly žádné přiměřené a objektivní odůvodnění rozdílu v zacházení, a jednaly tudíž diskriminačním způsobem. Zejména nemohly sloužit jako odůvodnění bezpečnostní ohledy. Manželka stěžovatele nebyla ani svědkyní, ani spoluobviněnou v trestních věcech proti němu, proto nehrozilo, že bude bráněno postupu pro shromažďování důkazů. ESLP zdůraznil, že orgány vycházely z právních norem, aniž by vysvětlily, proč byly tyto zákazy v jeho konkrétní situaci nezbytné a odůvodněné. ESLP rovněž dospěl k závěru, že obzvláště dlouhá doba vyšetřovací vazby stěžovatele (dva roky v době, kdy poprvé požádal o intimní návštěvu své manželky) měla nepříznivý dopad na jeho rodinný život, který nemohl být odůvodněn samotným omezením, který vazba přináší.

Podle ESCH není výčet důvodů zakázané diskriminace uvedený v článku E (revidované) ESCH vyčerpávající.

Příklad: ve věci *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii*⁶⁴⁷ zkoumal ECSR rozdíly v právním postavení různých kategorií soudců (doživotně jmenovaní soudci a laičtí soudci). Stěžující si organizace tvrdila, že osoby vykonávající povinnosti smírčích soudců byly ve věcech sociálního zabezpečení diskriminovány ve srovnání s doživotně jmenovanými soudci a jinými typy laických soudců. Smírčí soudci vykonávali coby členové justice stejné povinnosti jako doživotně jmenovaní soudci. Kromě toho byly obě kategorie posuzovány stejně pro daňové účely a u obou byl uplatňován stejný postup nábory. Hlavním rozdílem byla skutečnost, že smírčím soudcům bylo odepřeno právní postavení státních úředníků a pracovníků a ustanovení týkající se odměňování, sociálního zabezpečení, důchodu a dovolené se vztahovala pouze na doživotně jmenované soudce. To vedlo k situaci, kdy někteří smírčí soudci pozastavili nebo omezili svou profesní činnost, a tudíž neměli nárok na sociální zabezpečení, zatímco ostatní požívali nároku na

646 Tamtéž.

647 ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii*, stížnost č. 102/2013, 5. července 2016.

sociální zabezpečení plynoucího z jiných zdrojů (v rámci penzijního pojištění, pracovní smlouvy nebo samostatné výdělečné činnosti). ECSR shledal, že povinnosti přidělované oběma skupinám a vykonávané úkoly byly podobné, a potvrdil, že smírčí soudci se nacházeli ve srovnatelné situaci jako doživotní jmenovaní soudci.

Vláda předložila několik argumentů, jimiž odůvodňovala rozdílné zacházení. Odvolávala se zejména na výběrové řízení, funkční období, práci na částečný úvazek, čestné služby nebo odměňování formou kompenzace. ECSR shledal, že se tyto argumenty týkaly pouhých úprav organizace práce a nepředstavovaly objektivní a přiměřené odůvodnění odlišného zacházení. Došel k závěru, že došlo k porušení článku E ve spojení s čl. 12 odst. 1 Listiny, pokud jde o smírčí soudce, kteří byli vyloučeni ze sociálního zabezpečení.

Podle směrnic EU o zákazu diskriminace je zakázána pouze diskriminace založená na konkrétním základě. Rozdíly v zacházení s osobami ve srovnatelných situacích, které nejsou založeny na jednom z chráněných důvodů, proto nebudou představovat diskriminaci.⁶⁴⁸

Příklad: ve věci *Peña Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*⁶⁴⁹ se stížnost na diskriminaci týkala vnitrostátních právních předpisů, které poskytují zaměstnancům s určitým zdravotním postižením zvláštní ochranu v případě propuštění, aniž by tuto ochranu poskytovaly státním zaměstnancům s tímž zdravotním postižením. SDEU zdůraznil, že rozdíl v zacházení na základě zdravotního postižení lze určit pouze tehdy, pokud vnitrostátní právní předpisy používají kritérium, které není nerozlučně spjato se zdravotním postižením. V této věci byl rozdíl v zacházení založen na samotném pracovníprávním vztahu a jako takový nespadal do obecného rámce stanoveného směrnicí o rovnosti v zaměstnání.

648 SDEU, C-13/05, *Sonia Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA* [velký senát], 11. července 2006.

649 SDEU, C-406/15, *Peña Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. března 2017.

6

Procesní otázky týkající se antidiskriminačního práva

EU	Probíraná témata	RE
<p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES), článek 10</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), článek 8</p> <p>Směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), článek 9</p> <p>Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění) (2006/54/ES), článek 19</p> <p>SDEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p> <p>SDEU, C-415/10, <i>Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i>, 2012</p> <p>SDEU, C-104/10, <i>Kelly proti National University of Ireland</i>, 2011</p> <p>SDEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i>, 2008</p> <p>SDEU, C-381/99, <i>Brunnhofner proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i>, 2001</p>	<p>Sdílení důkazního břemene</p>	<p>EÚLP, článek 3 (zákaz mučení), článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Virabyan proti Arménii</i>, č. 40094/05, 2012</p> <p>ESLP, <i>Timishev proti Rusku</i>, č. 55762/00 a 55974/00, 2005</p>

EU	Probíraná témata	RE
<p>SDEU, C-423/15, <i>Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG</i>, 2016</p> <p>SDEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i>, 2008</p>	<p>Okolnosti, které nejsou podstatné pro zjištění diskriminace</p>	<p>ESLP, <i>D. H. a další proti České republice</i> [velký senát], č. 57325/00, 2007</p>
<p>SDEU, C-527/13, <i>Cachaldora Fernández proti INSS a TGSS</i> [velký senát], 2015</p> <p>SDEU, spojené věci C-4/02 a C-5/02, <i>Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Becker proti Land Hessen</i>, 2003</p> <p>SDEU, C-167/97, <i>Regina proti Secretary of State for Employment</i>, 1999</p>	<p>Úloha statistických a jiných údajů</p>	<p>ESLP, <i>Di Trizio proti Švýcarsku</i>, č. 7186/09, 2016</p> <p>ESLP, <i>Abdu proti Bulharsku</i>, č. 26827/08, 2014</p> <p>ESLP, <i>Opuz proti Turecku</i>, č. 33401/02, 2009</p> <p>ESLP, <i>D. H. a další proti České republice</i> [velký senát], č. 57325/00, 2007</p>
<p>Směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 17</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti, článek 15</p> <p>Rámcové rozhodnutí o rasismu a xenofobii (2008/913/SVV)</p> <p>SDEU, C-407/14, <i>Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA</i>, 2015</p> <p>SDEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p>	<p>Vymáhání anti-diskriminačního práva</p>	<p>EÚLP, článek 6 (právo na spravedlivý proces), článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a článek 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>Sidabras a další proti Litvě</i>, č. 50421/08 a 56213/08, 2015</p> <p>ESLP, <i>García Mateos proti Španělsku</i>, č. 38285/09, 2013</p> <p>ESLP, <i>Hulea proti Rumunsku</i>, č. 33411/05, 2012</p>

Klíčové body

- Počáteční důkazní břemeno spočívá na stěžovateli, pokud jde o shromáždění důkazů, které svědčí o tom, že došlo k diskriminaci.
- Mohou být použity statistické důkazy, na jejichž základě lze předpokládat, že mohlo dojít k diskriminaci.
- Důkazní břemeno se pak přeneso na žalovaného, který musí prokázat, že se méně příznivé zacházení neopírálo o jeden z chráněných důvodů.
- Domněnku diskriminace lze vyvrátit prokázáním buď toho, že se oběť nenachází v podobné situaci jako její „komparátor“, nebo že rozdíl v zacházení je založen na určitém objektivním faktoru, který nesouvisí s chráněným důvodem. Pokud žalovaný tuto domněnku nevyvrátí, může se i nadále snažit odůvodnit rozdílné zacházení.

Diskriminace se obvykle neprojevuje otevřeným a snadno určitelným způsobem. Prokázat, že se jedná o přímou diskriminaci, je často obtížné, i když podle definice je rozdílné zacházení „otevřeně“ založeno na charakteristice oběti. Jak je uvedeno v kapitole 2, důvod rozdílného zacházení často není vyjádřen ani na pohled nesoúvisí s jiným faktorem (jako dávky podmíněné odchodem dané osoby do důchodu, které jsou spojovány s věkem jako chráněným důvodem). V tomto smyslu jsou případy, kdy osoby otevřeně uvedou jako svůj důvod rozdílného zacházení jeden z chráněných důvodů, poměrně vzácné. Výjimku můžeme nalézt ve věci *Feryn*⁶⁵⁰, kdy vlastník společnosti v Belgii prostřednictvím inzerce i ústně prohlásil, že jeho společnost nebude zaměstnávat žádné „přistěhovalce“. SDEU konstatoval, že se jednalo o jasný případ přímé diskriminace na základě rasy nebo etnického původu. Žalovaní však nebudou vždy prohlašovat, že s některými osobami zacházejí méně příznivě než s jinými, ani nebudou uvádět důvod, proč tak činí. Žena může být nepřijata do zaměstnání a může jí být řečeno, že prostě „má nižší kvalifikaci“ než mužský uchazeč, kterému je pracovní místo nabídnuto. V takové situaci může být pro oběť obtížné prokázat, že byla skutečně diskriminována na základě svého pohlaví.

S cílem řešit tento problém při dokazování toho, že rozdílné zacházení bylo založeno na chráněném důvodu, dovoluje evropské antidiskriminační právo sdílení důkazního břemene. Jakmile tedy stěžovatel může prokázat skutečnosti, na jejichž základě lze předpokládat, že mohlo dojít k diskriminaci, přesouvá se důkazní břemeno na pachatele, aby prokázal opak. Toto přenesení důkazního břemene pomáhá zvláště v případech tvrzení nepřímé diskriminace, kdy je nutné prokázat, že určitá pravidla nebo zvyklosti mají na konkrétní skupinu nepřiměřený dopad. Při předkládání domněnky nepřímé diskriminace může být třeba, aby se stěžovatel opřel o statistické údaje prokazující obecné vzorce rozdílného zacházení. Některé vnitrostátní soudy akceptují i důkaz získaný prostřednictvím „situačního testování“.

6.1. Přenesení důkazního břemene

Je obvyklé, aby osoba podávající žalobu přesvědčila rozhodovací orgán o tom, že k diskriminaci došlo. Může být však velmi obtížné prokázat, že k danému rozdílnému zacházení došlo na základě určitého chráněného znaku. Důvodem je skutečnost, že motiv rozdílného zacházení často existuje pouze v mysli pachatele.

650 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

Proto jsou žaloby z důvodu diskriminace nejčastěji založeny na objektivních nepřímých důkazech týkajících se dotčeného pravidla nebo zvyklosti. Jinak řečeno, soud musí být přesvědčen o tom, že jediným rozumným vysvětlením rozdílu v zacházení je chráněný znak oběti, například pohlaví nebo rasa. Tato zásada platí rovným způsobem v případech přímé či nepřímé diskriminace.

Vzhledem k tomu, že údajný žalovaný má informace nutné k prokázání nároku, umožňuje antidiskriminační právo sdílení důkazního břemene s údajným žalovaným (přenesení důkazního břemene). Jakmile osoba, která vznesla obvinění, stanoví domněnku diskriminace (diskriminace prima facie), přenesení se důkazní břemeno na žalovaného, který musí prokázat, že rozdíl v zacházení není diskriminační. Toho lze dosáhnout buď tak, že doloží, že mezi zakázaným důvodem a rozdílným zacházením neexistuje příčinná souvislost, nebo že prokáže, že ačkoli rozdílné zacházení souvisí se zakázaným důvodem, má přiměřené a objektivní odůvodnění. Pokud údajná diskriminující strana není schopna prokázat ani jedno, bude odpovědná za diskriminaci.

Zásada sdílení důkazního břemene je v právu EU⁶⁵¹ a EÚLP pevně zakotvena. To, že v otázkách diskriminace by důkazní břemeno nemělo zcela spočívat na stěžovateli, ale mělo by být předmětem vhodné úpravy⁶⁵², uznal i ECSR.

Podle práva EU preambule směrnice 2006/54/ES⁶⁵³ zdůrazňuje, že „[p]řijetí pravidel o důkazním břemenu hraje důležitou úlohu při zajištění toho, aby zásada rovného zacházení mohla být účinně prosazována. Jak rozhodl Soudní dvůr, mělo by být proto přijato ustanovení k zajištění toho, aby v případech, kdy určité skutečnosti nasvědčují diskriminaci, přešlo důkazní břemeno na žalovaného, s výjimkou ve vztahu k řízením, v nichž přísluší soudu nebo jinému příslušnému vnitrostátnímu orgánu, aby vyšetřil skutkový stav“. Povinnost zavést přenesené důkazní břemeno do vnitrostátních předpisů členských států EU o zákazu

651 Kromě níže uvedených věcí viz: směrnice o rasové rovnosti, článek 8; směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 10; směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění), článek 19; směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, článek 9.

652 ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii*, stížnost č. 102/2013, 5. července 2016, bod 73; ECSR, *SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE a SUD Collectivité Territoriales proti Francii*, stížnost č. 24/2004, 8. listopadu 2005; ECSR, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, 3. června 2008.

653 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřacované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

diskriminace se objevuje i ve směrnici o rasové rovnosti⁶⁵⁴, rámcové směrnici o zaměstnání⁶⁵⁵ a v přepracované směrnici o rovném zacházení pro muže a ženy.⁶⁵⁶

V rámci práva EÚLP bylo sdílení důkazního břemene vysvětleno v judikatuře ESLP. Spolu s dalšími regionálními a celosvětovými mechanismy ochrany lidských práv přijala judikatura ESLP sdílení důkazního břemene obecněji za účelem prokázání tvrzení o porušení lidských práv. Praxí ESLP je zkoumat dostupné důkazy jako celek na základě předpokladu, že je to stát, který má často kontrolu nad množstvím informací potřebných k prokázání tvrzení. Proto pokud se skutkové okolnosti přednesené stěžovatelem jeví důvěryhodné a jsou v souladu s dostupnými důkazy, bude je ESLP akceptovat jako prokázané, nebude-li stát schopen nabídnout přesvědčivé alternativní vysvětlení. Slovy ESLP, jsou přijímány jako prokázané ty závěry, které jsou:

Sdílené důkazní břemeno: žalující strana musí předložit dostatečné důkazy o tom, že mohlo dojít k diskriminačnímu zacházení. Tím vznikne domněnka diskriminace, kterou musí údajný pachatel vyvrátit.

„[...] podpořeny volným zhodnocením všech důkazů, včetně závěrů, které vyplývají ze skutkových okolností a z tvrzení stran [...] [d]ůkaz může vyplývat i ze souboru dostatečně závažných, přesných a navzájem se shodujících nepřímých důkazů nebo podobných nevyvrácených domněnek. Kromě toho míra přesvědčení nezbytná pro učinění určitého závěru, a v této souvislosti i pro rozložení důkazního břemene, je těsně spjata se specifičností skutkových okolností, s povahou uplatněných tvrzení a s právem chráněným ESLP, o které se v daném případě jedná“.⁶⁵⁷

654 Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úř. věst. L 180, 19.7.2000, s. 22).

655 Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16).

656 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblastech zaměstnání a povolání (přepracované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

657 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát], č. 43577/98 a 43579/98, 6. července 2005, bod 147. Opakuje se ve věci ESLP, *Timishev proti Rusku*, č. 55762/00 a 55974/00, 13. prosince 2005, bod 39 a ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007, bod 178.

Příklad: ve věci *Timishev proti Rusku*⁶⁵⁸ stěžovatel tvrdil, že mu bylo zabráněno projít kontrolním stanovištěm v určitém regionu kvůli jeho čečenskému etnickému původu. ESLP došel k závěru, že toto tvrzení je podloženo oficiálními dokumenty, které konstatovaly existenci politiky omezení pohybu etnických Čečenců. Vysvětlení státu bylo shledáno nepřesvědčivým v důsledku nesrovnalostí v jeho tvrzení, že oběť odešla dobrovolně poté, co jí byla odmítnuta přednost ve frontě. Proto ESLP akceptoval, že stěžovatel byl diskriminován na základě etnického původu.

Podle práva EU musí osoba, která tvrdí, že byla diskriminována, nejprve doložit skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k diskriminaci. Posouzení skutečností, z nichž lze usuzovat, že došlo k diskriminaci, je záležitostí vnitrostátních soudních orgánů v souladu s vnitrostátním právem nebo praxí.

Příklad: ve věci *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*⁶⁵⁹ stěžovatelka namítala diskriminaci na základě pohlaví, protože dostávala nižší plat než její mužský kolega, který byl zařazen do stejné platové třídy. SDEU uvedl, že je na stěžovatelce, aby zaprvé prokázala, že dostává nižší plat než její mužský kolega, a zadruhé že vykonává práci stejné hodnoty. To by postačovalo ke vzniku domněnky, že rozdílné zacházení lze vysvětlit jen na základě pohlaví stěžovatelky. Pak by bylo na zaměstnavateli, aby tuto domněnku vyvrátil.

Příklad: Ve věci *Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)*⁶⁶⁰ se stěžovatel přihlásil do programu odborného vzdělávání na University College Dublin (UCD), ale jeho přihláška byla zamítnuta. Stěžovatel byl toho názoru, že má vyšší kvalifikaci než uchazečka, jíž bylo místo nabídnuto. Tvrdil, že do odborné přípravy nebyl zapsán z důvodu diskriminace na základě pohlaví, a s cílem doložit skutečnosti požádal o zpřístupnění ostatních přihlášek. UCD zpřístupnila pouze upravené verze.

SDEU měl za to, že ani směrnice o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví (97/80/ES), ani směrnice o rovném zacházení (76/207/EHS) obecně neopravňují uchazeče o odbornou přípravu

658 ESLP, *Timishev proti Rusku*, č. 55762/00 a 55974/00, 13. prosince 2005, body 40–44.

659 SDEU, C-381/99, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, 26. června 2001, body 51–62.

660 SDEU, C-104/10, *Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)*, 21. července 2011.

k přístupu k informacím o kvalifikaci ostatních žadatelů na základě podezření na diskriminaci a že na jakékoli zveřejnění by se vztahovala pravidla EU o důvěrnosti osobních údajů. Bylo však na vnitrostátním soudu, aby rozhodl, zda cíl směrnice Rady 97/80/ES⁶⁶¹ vyžaduje zpřístupnění takových skutečností v jednotlivých případech.

Příklad: ve věci *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*⁶⁶² byly zamítnuty žádosti stěžovatelky o práci vývojáře softwaru. Vzhledem k tomu, že se domnívala, že splnila požadavky na danou pracovní pozici, tvrdila, že s ní bylo zacházeno méně příznivě než s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jejího pohlaví, věku a etnického původu. SDEU dospěl k závěru, že v souladu s právními předpisy EU (se směrnicí o rasové rovnosti (2000/43/ES), směrnicí o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES) a směrnicí o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění) (2006/54/ES)) nemá pracovník, který doloží, že splňuje předpoklady uvedené v inzerátu nabízejícím zaměstnání, a jehož kandidatura byla odmítnuta, právo získat informace uvádějící, zda zaměstnavatel na základě tohoto výběrového řízení na dané pracovní místo přijal jiného uchazeče. Odepření přístupu k takovým informacím však může představovat jednu ze skutečností, které umožňují vycházet z domněnky, že při výběrovém řízení došlo k diskriminaci.

Podle ESPL nese stěžovatel podobně důkazní břemeno ohledně skutečností, na jejichž základě lze předpokládat, že došlo k diskriminaci.

Příklad: ve věci *Virabyan proti Arménii*⁶⁶³ byl stěžovatel zatčen na základě podezření z nošení střelné zbraně a byl vystaven špatnému zacházení údajně v důsledku jeho politického smýšlení. V argumentaci se stěžovatel opíral o různé zprávy podrobně popisující politickou situaci v Arménii a o rozšířené potlačování politické opozice vládou. Rovněž uvedl, že neexistují žádné věrohodné důkazy potvrzující podezření, na jehož základě byl zatčen. Byl dotazován pouze na svou účast na demonstracích a svou úlohu při podněcování ostatních k účasti. ESPL shledal, že zatčení stěžovatele bylo

661 Směrnice Rady 97/80/ES ze dne 15. prosince 1997 o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví (Úř. věst. L 14, 20.1.1998, s. 6), zrušená směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřacované znění) (Úř. věst. L 204, 26.7.2006, s. 23).

662 SDEU, C-415/10, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19. dubna 2012.

663 ESPL, *Virabyan proti Arménii*, č. 40094/05, 2. října 2012. Podrobný popis věci viz [oddíl 5.11](#).

politicky motivováno, ale dospěl k závěru, že tato skutečnost nepostačuje k vyvození závěru, že politickými důvody bylo zapříčiněno i samo špatné zacházení. ESLP zejména zdůraznil, že neexistuje žádný objektivní způsob, jak tvrzení stěžovatele ověřit. Násilné chování policistů mohlo mít i další vysvětlení: msta za zranění, které stěžovatel jednomu z nich způsobil, konfrontace mezi stěžovatelem a policisty nebo z důvodu policejní brutality obecně. ESLP dospěl k závěru, že nelze nade vše pochybnost stanovit, že ve špatném zacházení se stěžovatelem hrály roli politické motivy. Důkazy v této věci byly naopak dostatečné k tomu, aby ESLP mohl stanovit, že orgány nedokázaly prošetřit, zda ve špatném zacházení se stěžovatelem mohla hrát roli diskriminace, či nikoli. Vláda měla prokázat, že shromáždila a zajistila důkazy, prozkoumala všechny praktické prostředky ke zjištění pravdy a dodala plně odůvodněná, nestranná a objektivní rozhodnutí, aniž by opomenula podezřelé skutečnosti, které by mohly svědčit o politicky motivovaném násilí. Vzhledem k tomu, že orgány nepřezkoumaly četné nesrovnalosti a další skutečnosti poukazující na možnou politicky motivovanou povahu tohoto opatření, a z dostupného materiálu nebyly vyvozeny žádné závěry, mohl ESLP potvrdit, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 3 v její procesní větvi.

Je třeba mít na paměti dvě věci. Zaprvé, jsou to vnitrostátní právní předpisy, které určí, jaký druh důkazů je přípustný u vnitrostátních orgánů, a tyto předpisy mohou být přísnější než pravidla, která užívá ESLP nebo SDEU. Zadruhé, pravidlo o přenesení důkazního břemene se obvykle nepoužije ve věcech trestního práva, kdy stát trestně stíhá žalovaného za trestný čin motivovaný rasovými předsudky. Důvodem je částečně to, že k stanovení trestní odpovědnosti je vyžadován vyšší důkazní standard, a částečně to, že by bylo obtížné požadovat na žalovaném, aby prokázal, že nebyl veden rasistickým motivem, který je plně subjektivní.⁶⁶⁴

Pokud stěžovatel podávající stížnost na přímou diskriminaci stanovil domněnku diskriminace, může žalovaný tuto domněnku vyvrátit dvěma způsoby. Může buď prokázat, že stěžovatel vlastně není v situaci podobné či srovnatelné se svým „komparátorem“, viz [oddíl 2.2.3](#), nebo že rozdílné zacházení není založeno na chráněném důvodu, ale na objektivních rozdílech, viz [oddíl 3.2](#). Jestliže se žalovanému nepodaří domněnku vyvrátit, bude muset předložit obhajobu

⁶⁶⁴ Přístup ESLP k otázce obrácení důkazního břemene v kontextu rasového násilí viz ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát], č. 43577/98 a 43579/98, 6. července 2005, body 144–159. Antidiskriminační právní předpisy EU nevyžadují, aby bylo obrácení důkazního břemene používáno v kontextu trestního práva.

rozdílného zacházení, kterou prokáže, že se jedná o objektivně odůvodněné a přiměřené opatření. **Podle EÚLP** je test objektivního odůvodnění k dispozici, zatímco **podle práva EU** lze rozdíl v zacházení odůvodnit pouze v některých případech.⁶⁶⁵

Podle EÚLP, pokud stěžovatel, který poukazuje na existenci nepřímé diskriminace, takto doloží vyvratitelnou domněnku, že určité opatření nebo praxe má diskriminační účinky, pak musí žalovaný stát vyvrátit tuto domněnku a prokázat, že rozdíl v zacházení není diskriminační povahy.⁶⁶⁶ **Podle práva EU** musí žalovaný v případě nepřímé diskriminace prokázat, že přijaté opatření, zákon nebo praxe je přiměřené a nezbytné k dosažení těchto legitimních cílů a že způsobené nepříznivé následky nejsou nepřiměřené vzhledem k uvedeným cílům.⁶⁶⁷

Příklad: ve věci *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*⁶⁶⁸ nabídl SDEU vodítko pro způsob, jakým může zaměstnavatel vyvrátit domněnku diskriminace. Konkrétně prokázáním toho, že muž a žena ve skutečnosti nebyli ve srovnatelné situaci, protože vykonávali práci, která neměla stejnou hodnotu. Mohlo tomu tak být, pokud jejich pracovní náplň zahrnovala povinnosti podstatně odlišné povahy. Navíc prokázáním toho, že rozdíl ve mzdě vysvětlovaly objektivní faktory nesouvisějící s pohlavím. O takovou situaci by mohlo jít v případě, že příjem muže doplňovaly náhrady cestovného, které mu byly splatné na základě toho, že musel do zaměstnání dojíždět zdaleka a během týdne bydlet v hotelu.

Příklad: ve věci *Feryn*⁶⁶⁹ SDEU konstatoval, že inzerce a prohlášení žalovaného vedly k domněnce přímé diskriminace. SDEU však také uvedl, že žalovaný může tuto domněnku vyvrátit, pokud bude schopen prokázat, že náborové postupy ve skutečnosti nepřistupovaly k osobám určitého etnického nebo rasového původu rozdílně – například prokázáním toho, že ve skutečnosti byly osoby určitého etnického nebo rasového původu do zaměstnání ve firmě běžně přijímány.

665 Viz oddíly 3.1 a 3.2.

666 ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007, bod 189.

667 SDEU, C-83/14, „*ČEZ Razpredelenie Bulgaria*“ *AD proti Komisii za zashhita ot diskriminatsia* [velký senát], 16. července 2015, bod 128.

668 SDEU, C-381/99, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, 26. června 2001.

669 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

Příklad: ve věci *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁶⁷⁰ nevládní organizace podporující a chránící práva leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob v Rumunsku si stěžovala, že patron profesionálního fotbalového klubu učinil homofobní veřejná prohlášení. Konkrétně se odvolala na jeho výrok v jednom rozhovoru, že nikdy nepřijme homosexuálního hráče. SDEU konstatoval, že i když patron nemá právní způsobilost zavazovat nebo zastupovat tento klub v oblasti přijímání zaměstnanců, veřejně tvrdí, že hraje významnou roli v rámci řízení tohoto fotbalového klubu. V této situaci by prohlášení patrona mohla zakládat odpovědnost pro tento klub. Z tohoto důvodu by důkazní břemeno, že nemá diskriminační politiku v oblasti zaměstnávání, mohlo být přeneseno na fotbalový klub. SDEU nicméně zdůraznil, že v této souvislosti nebylo nutné prokazovat, že byly v minulosti přijaty osoby s určitou sexuální orientací, protože by mohlo být zasaženo do práva na soukromí dotčených osob. Postačilo by, kdyby se klub od diskriminačních veřejných prohlášení distancoval a prokázal existenci výslovných ustanovení ve své politice v oblasti zaměstnávání, jejichž cílem je zajistit dodržování zásady rovného zacházení.

Podobně se **v mezinárodním právu** uplatňuje zásada sdílení důkazního břemene. Příklad lze nalézt v judikatuře Výboru pro odstranění rasové diskriminace.⁶⁷¹ Slovenská občanka romského původu podala žádost o místo asistentky pedagoga. Její kandidatura byla zamítnuta a byla přijata osoba s nižší kvalifikací a méně zkušená než předkladatelka. Výbor pro odstranění rasové diskriminace shledal, že došlo k porušení povinnosti státu zaručit rovnost, pokud jde o právo na práci bez ohledu na rasu, barvu pleti, národnostní nebo etnický původ. Důvodem byla skutečnost, že stát neodpověděl uspokojivě na tvrzení předkladatelky a neposkytl přesvědčivé argumenty, které by odůvodnily rozdílné zacházení s předkladatelkou při nezohlednění její žádosti o zaměstnání. Výbor měl za to, že skutečnost, že soudy trvaly na tom, aby předkladatelka prokázala diskriminační úmysl, byla v rozporu se zákazem jednání, které má diskriminační účinek, stanoveným v ICERD a také s postupem přeneseného důkazního břemene zavedeného státem, který je smluvní stranou této úmluvy. Vzhledem k tomu, že stát přijal takový postup, představuje jeho neprovádění řádným způsobem porušení práva

670 SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

671 OSN, CERD (2015), *Communication No. 56/2014*, CERD/C/88/D/56/2014, 4. prosince 2015.

předkladatelky na účinnou právní ochranu, včetně odpovídajícího uspokojení a nápravy utrpěné škody.

Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva poukázal na to, že „v případě, že předmětné skutečnosti a události jsou zcela nebo zčásti v rámci výlučné znalosti orgánů nebo jiného respondenta, mělo by se na důkazní břemeno pohlížet tak, že spočívá na orgánech, resp. druhém respondentovi“.⁶⁷²

Výbor CERD rovněž smluvním stranám doporučuje, aby „upravily důkazní břemeno v občanskoprávních řízeních týkajících se diskriminace na základě rasy, barvy pleti, původu a národnostního či etnického původu tak, že jakmile osoba bez státní příslušnosti vytvoří případ prima facie, že se stala obětí takové diskriminace, je na žalované straně, aby prokázala objektivní a přiměřené odůvodnění tohoto rozdílného zacházení“.⁶⁷³

6.2. Okolnosti, které nejsou podstatné pro zjištění diskriminace

Některé skutečnosti, které příklady diskriminace často doprovázejí, například existence předsudku nebo úmysl diskriminovat, vlastně nejsou relevantní pro určení toho, zda byl právní test diskriminace naplněn. V případě diskriminace je nutné prokázat prostou existenci rozdílného zacházení na základě chráněného důvodu, která není odůvodněná. To znamená, že k prokázání tvrzení není třeba dokládat několik vedlejších skutečností spojených se situacemi diskriminace.

Není třeba dokazovat, že žalovaný je motivován předsudky. K prokázání diskriminace na základě rasy nebo pohlaví tedy není třeba prokazovat, že žalovaný má „rasistické“ nebo „sexistické“ názory. Právo obecně nemůže regulovat postoje osob, protože ty jsou plně jejich vnitřní věcí. Spíše může upravovat pouze činy, kterými se takové postoje mohou projevit.

672 OSN, Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva (2009), *General comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, dok. OSN E/C.12/GC/20, 2. července 2009.

673 OSN, CERD (2005), *General Recommendation No. 30 on discrimination against non-citizens*, bod 24.

Příklad: ve věci *Feryn*⁶⁷⁴ vlastník společnosti uvedl, že dané pravidlo použil z toho důvodu, že jeho zákazníci (a nikoli on sám) se zdráhali umožnit „přistěhovalcům“ přístup do svých obydlí za účelem výkonu práce. SDEU toto prohlášení nepovažoval za relevantní pro určení toho, zda došlo k diskriminaci. Obvykle není třeba prokázat diskriminační motiv, pokud se nepokoušíte dokázat, že byl spáchán „nenávislně motivovaný trestný čin“, protože trestní právo má vyšší důkazní prahy.

Dále není nutné prokazovat, že dotčený předpis nebo zvyklost má vést k rozdílnému zacházení. Tedy i v případě, že státní orgán nebo soukromá osoba může poukázat na zvyklost uplatňovanou v dobrém úmyslu nebo dobré víře, jestliže účinek této zvyklosti znamená znevýhodnění určité skupiny, bude se jednat o diskriminaci.

Příklad: ve věci *D. H. a další proti České republice*⁶⁷⁵ vláda argumentovala tím, že systém „zvláštních“ škol byl zaveden s cílem pomoci při vzdělávání romských dětí překonáním jazykových problémů a nápravou nedostatečné předškolní výchovy. ESLP však konstatoval, že bylo irelevantní, zda byla dotčená politika zaměřena na romské děti. K prokázání diskriminace bylo nutné ukázat, že tyto děti byly nepřiměřeně a nepříznivě postiženy ve srovnání s většinou populací, a nikoli to, že existoval jakýkoli úmysl diskriminovat.⁶⁷⁶

Kromě toho, ve věci rasové diskriminace a sexuální orientace SDEU došel k závěru, že není třeba prokazovat existenci skutečně určitelné oběti⁶⁷⁷, a lze dovodit, že tento závěr se použije stejným způsobem i na ostatní důvody diskriminace za podobných okolností. Ačkoli podle práva EU nemusí být požadována určitelná oběť, není tomu tak v případě obrácení se na ESLP, před nímž by taková stížnost nesplnila kritéria přípustnosti podle článku 34 EÚLP.

674 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

675 ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007, bod 79.

676 Tamtéž, body 175 a 184.

677 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008; SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

Příklad: ve věci *Feryn*⁶⁷⁸ nebylo možné prokázat, že se určitá osoba pokusila požádat o zaměstnání a byla odmítnuta, a nebylo možné nalézt někoho, kdo by uvedl, že na základě inzerátu se rozhodl o práci nepožádat. Jinými slovy, neexistovala „určitelná oběť“ a věc předložil belgický orgán pro rovné zacházení. SDEU uvedl, že není nutné identifikovat osobu, která byla diskriminována. Důvodem byla skutečnost, že ze znění inzerátu bylo jasné, že osoby určitého etnického nebo rasového původu by byly od podání žádosti o zaměstnání odrazeny, protože by předem věděly, že nemohou uspět. V souladu s tím by bylo možné prokázat, že právní předpisy nebo politiky byly diskriminační, aniž by bylo nutné uvést skutečnou oběť.

Příklad: v případech „situačního testování“ osoby často vědí nebo očekávají, že s nimi bude zacházeno nepříznivě. Jejich hlavním cílem ve skutečnosti není dosáhnout dotčené služby, ale shromáždit důkazy. To znamená, že tyto osoby nejsou „obětí“ v tradičním smyslu. Jejich zájmem je zajistit prosazování práva, a nikoli získat odškodnění za utrpěnou újmu. Ve věci projednávané ve Švédsku, kde skupina studentů práv provedla situační testování v nočních klubech a restauracích, došel Nejvyšší soud k závěru, že osoby, které se účastnily testování, mohly podat návrh na zahájení řízení pro diskriminační zacházení. Současně bylo možné snížit přiznanou náhradu škody tak, aby odrážela skutečnost, že daným osobám nebylo upřeno něco, co skutečně chtěly (tzn. vstup do konkrétních zařízení).⁶⁷⁹ Zdá se však, že SDEU přijal k „situačnímu testování“ jiný přístup.

Příklad: věc *Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG*⁶⁸⁰ se týká právníka, který požádal o pracovní místo pouze proto, aby podal stížnost na diskriminaci, a nikoli za účelem získání tohoto místa. SDEU rozhodl, že se taková osoba nemůže spoléhat na ochranu nabízenou směrnicí o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES) a směrnicí o rovném zacházení pro muže a ženy (přepřacované znění) (2006/54/ES), neboť tato situace nespadá do definice „přístupu k zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti nebo k povolání“. SDEU rovněž shledal, že taková žádost by mohla být považována za zneužití práva.

678 SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008.

679 Švédsko, Nejvyšší soud, *Escape Bar and Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu T-2224-07*, 1. října 2008. Shrnutí v anglickém jazyce viz Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace (2009), „Sweden“, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8, červenec 2009, s. 68.

680 SDEU, C-423/15, *Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG*, 28. července 2016.

6.3. Úloha statistických a jiných údajů

Statistické údaje mohou mít důležitou úlohu jako pomoc stěžovateli při tvrzení domněnky diskriminace. Zvláště užitečné jsou při prokazování nepřímé diskriminace, protože v těchto situacích jsou dotčené předpisy či zvyklosti navenek neutrální. V takovém případě je nezbytné zaměřit se na účinky předpisů nebo zvyklostí a prokázat tak, že jsou nepřiměřeně nepříznivé pro konkrétní skupiny osob v porovnání s ostatními osobami v podobné situaci. Předložení statistických údajů působí společně s přenesením důkazního břemene: jestliže údaje například ukazují, že ženy nebo zdravotně postižené osoby jsou zvláště znevýhodněny, bude na státu, aby podal přesvědčivé alternativní vysvětlení příslušných číselných údajů. **ESLP** to formuloval ve věci *Hoogendijk proti Nizozemsku*:

„[S]oud má za to, že v případech, kdy je stěžovatel schopen na základě nesporných oficiálních statistických údajů doložit existenci evidentního důkazu o tom, že určitý předpis, ač formulovaný neutrálně, ve skutečnosti dopadá na podstatně vyšší procento žen než mužů, musí žalovaná vláda prokázat, že se tak děje v důsledku objektivních faktorů, které nesouvisí s diskriminací na základě pohlaví.“⁶⁸¹

Při posuzování statistických důkazů soudy zřejmě nestanovují žádný striktní prahový požadavek, který je třeba doložit důkazy při rozhodování o tom, zda k nepřímé diskriminaci skutečně došlo. **SDEU** zdůrazňuje, že je třeba dospět k významnému číslu. Souhrn judikatury SDEU je uveden ve stanovisku generálního advokáta Légera ve věci *Nolte*, kde ohledně diskriminace na základě pohlaví uvedl:

„[A]by bylo pokládáno za diskriminační, musí opatření ovlivňovat „daleko větší počet žen než mužů“ [*Rinner-Kühn*⁶⁸²] nebo „značně nižší procento mužů než žen“ [*Nimz*⁶⁸³, *Kowalska*⁶⁸⁴] nebo „daleko více žen než mužů“ [*De Weerd*⁶⁸⁵].

681 **ESLP**, *Hoogendijk proti Nizozemsku* (rozh.), č. 58641/00, 6. ledna 2005.

682 **SDEU**, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13. července 1989.

683 **SDEU**, C-184/89, *Helga Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, 7. února 1991.

684 **SDEU**, C-33/89, *Maria Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, 27. června 1990.

685 **SDEU**, C-343/92, *M. A. Roks, provdaná De Weerd, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, 24. února 1994.

Tyto věci naznačují, že poměr žen ovlivněných daným opatřením musí být zvláště výrazný. Ve věci *Rinner-Kühn* soud dovodil existenci diskriminační situace za stavu, kdy procento žen činilo 89 %. V tomto případě by samo o sobě číslo 60 % [...] pravděpodobně bylo k odvození existence diskriminace dosti nedostatečné“.⁶⁸⁶

V souladu s tím musí vnitrostátní soudy při posuzování statistických údajů určit, zda se týkají dostatečného množství osob, aby vyloučily nahodilost a krátkodobý vývoj.⁶⁸⁷

Příklad: věc⁶⁸⁸ z Dánska se týká propouštění ve vládní agentuře z důvodu potřeby snížit počet pracovníků. Všichni propuštění zaměstnanci byli ve věku nad 50 let. Oba stěžovatelé tvrdili, že byli diskriminováni z důvodu svého věku. Nejvyšší soud konstatoval, že statistické informace by mohly stanovit předpoklad diskriminace z důvodu věku. Soud však shledal, že několik zaměstnanců vládní agentury, kteří byli starší než stěžovatelé, během procesu snižování počtu pracovních sil propuštěno nebylo. Na tomto základě soud dospěl k závěru, že v tomto případě statistické údaje týkající se věku propuštěných pracovníků, jakož i informace o věkovém složení osob ve vládní agentuře, nedokládaly žádné skutečnosti, které by mohly představovat diskriminaci.

Příklad: ve věcech *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main* a *Silvia Becker proti Land Hessen*⁶⁸⁹ zaměstnankyně pracující na částečný úvazek tvrdila, že byla diskriminována na základě pohlaví. Rozdíl v důchodech, na které vznikl nárok, nebyl odvozen od rozdílů v odpracované době a znamenal, že reálně byli zaměstnanci pracující na částečný úvazek placeni méně než zaměstnanci pracující na plný úvazek. Byly předloženy statistické důkazy o tom, že 87,9 % zaměstnanců pracujících na částečný úvazek jsou ženy. Protože dané opatření, jakkoli bylo neutrální, nepříznivě postihovalo ženy v nepřiměřené míře v porovnání s muži, SDEU akceptoval, že toto opatření

686 Stanovisko generálního advokáta Légera ze dne 31. května 1995, body 57–58 v SDEU, C-317/93, *Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, 14. prosince 1995.

687 SDEU, C-127/92, *Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health*, 27. října 1993.

688 Dánsko, Nejvyšší soud, věc 28/2015, 14. prosince 2015, viz anglické shrnutí v: *European Equality Law Review* (2016), sv. 1, s. 84.

689 SDEU, spojené věci C-4/02 a C-5/02, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen*, 23. října 2003.

vede k domněnce nepřímé diskriminace na základě pohlaví. Podobně bylo ve věci *Gerster*⁶⁹⁰ v případě znevýhodnění zaměstnanců pracujících na částečný úvazek uznáno za dostatečný údaj to, že 87 % z nich tvořily ženy.

Příklad: ve věci *Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*⁶⁹¹ stěžovatelka téměř čtyřicet let platila příspěvky do španělského systému sociálního zabezpečení. Během tohoto období byla většinou zaměstnána na plný pracovní úvazek, kromě let 1998 až 2005, kdy byla nejprve zaměstnána na částečný úvazek a poté byla nezaměstnaná. V roce 2010 požádala o invalidní důchod. Podle příslušného zákona byl invalidní důchod vypočten na základě období osmi let před vznikem události, jež vedla k invaliditě. Pracovníkům, kteří v období bezprostředně předcházejícím období nezaměstnanosti pracovali na částečný úvazek, byl přiznán nižší invalidní důchod. Ke snížení došlo v důsledku použití koeficientu práce na částečný úvazek. Proto se prostřednictvím této metody výpočtu významně snížil stěžovatelčin invalidní důchod. Předkládající soud se dotázal, zda by příslušné vnitrostátní ustanovení mohlo být považováno za diskriminační vůči pracovníkům, kteří v období bezprostředně před přerušením odvodů jejich příspěvků do španělského systému sociálního zabezpečení pracovali na částečný pracovní úvazek. Poukázal na skutečnost, že vzhledem k tomu, že ve Španělsku je mnohem více žen pracujících na částečný úvazek než mužů, jsou tímto ustanovením postiženy obzvláště ženy. SDEU však konstatoval, že tato ustanovení se nevztahují na všechny pracovníky na částečný úvazek. Vztahovala se pouze na omezenou skupinu pracovníků, včetně stěžovatelky, u nichž došlo po období zaměstnání na částečný pracovní úvazek k přerušení odvodů pojistného během referenčního období osmi let. V důsledku toho nebyly souhrnné statistické údaje týkající se pracovníků na částečný úvazek, které byly celkově vzaty v úvahu, relevantní při dokazování toho, zda jsou ženy ustanoveními španělského práva dotčeny více než muži.

Příklad: věc *Seymour-Smith*⁶⁹² se týká právních předpisů Spojeného království pro neoprávněně propouštění, které zajišťovaly zvláštní ochranu osobám, které pro konkrétního zaměstnavatele pracovaly nepřetržitě déle než dva roky. Stěžovatelka tvrdila, že se jedná o nepřímou diskriminaci na základě

690 SDEU, C-1/95, *Hellen Gerster proti Freistaat Bayern*, 2. října 1997.

691 SDEU, C-527/13, *Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)* [velký senát], 14. dubna 2015.

692 SDEU, C-167/97, *Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith a Laura Perez*, 9. února 1999.

pohlaví, protože pravděpodobnost splnění tohoto kritéria byla u žen menší než u mužů. Tato věc je zajímavá, protože SDEU uvedl, že nižší míra nepoměru přesto může dokazovat nepřímou diskriminaci „pokud odhalovala přetrvávající a poměrně stálou nerovnost mezi muži a ženami existující po dlouhou dobu“. V případě konkrétní skutkové podstaty této věci však SDEU prohlásil, že předložené statistické údaje, které naznačovaly, že kritérium splnilo 77,4 % mužů a 68,9 % žen, nedokazovaly, že by tento předpis mohlo dodržet výrazně nižší procento žen.

Podobný přístup lze nalézt i v judikatuře **ESLP**.

Příklad: ve věci *Di Trizio proti Švýcarsku*⁶⁹³ byla stěžovatelka, která pracovala na plný úvazek, nucena ukončit svou práci z důvodu bolesti zad. Byl jí poskytnut příspěvek v invaliditě, který jí přestal být po porodu vyplácen. Příslušné orgány založily své rozhodnutí ohledně jejího nároku na tento příspěvek na „kombinovanou“ metodě. Předpokládaly, že i bez svého zdravotního postižení by nebyla po narození dítěte zaměstnána na plný úvazek. ESLP konstatoval, že stěžovatelka by pravděpodobně obdržela příspěvek v částečné invaliditě, pokud by pracovala na plný úvazek, nebo pokud by se zcela věnovala domácnosti. Opíral se dále o statistické údaje prokazující, že 97 % osob, kterých se týká kombinovaná metoda, představovaly ženy, které po narození dítěte chtěly zkrátit pracovní dobu. V důsledku toho poskytl statistické údaje dostatečné spolehlivé informace ke stanovení domněnky nepřímé diskriminace.

Příklad: věc *D. H. a další proti České republice*⁶⁹⁴ se týkala stížnosti romských stěžovatelů na to, že jejich děti byly na základě svého romského původu vyloučeny z běžného vzdělávacího systému a umístěny do „zvláštních“ škol určených pro děti vykazující problémy s učním. Umístění romských dětí do „zvláštních“ škol bylo založeno na testech určených k ověření intelektuálních schopností. I přes tento navenek „neutrální“ postup bylo v důsledku samotné povahy testů pro romské děti obtížnější dosáhnout uspokojivého výsledku a zařadit se do systému běžného vzdělávání. ESLP dospěl k závěru, že tato skutečnost je prokázána statistickými důkazy, podle nichž byl do „zvláštních“ škol umisťován mimořádně vysoký podíl žáků romského původu. Údaje, které stěžovatelé předložili pro svůj konkrétní zeměpisný region, naznačovaly, že

693 ESLP, *Di Trizio proti Švýcarsku*, č. 7186/09, 2. února 2016.

694 ESLP, *D. H. a další proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007.

50 až 56 % žáků zvláštních škol byli Romové, kteří přitom tvořili jen zhruba dvě procenta celkového počtu populace ve vzdělávacím systému. Údaje z mezivládních zdrojů uváděly, že v zemi jako celku navštěvovalo zvláštní školy 50 až 90 % Romů. ESLP konstatoval, že ačkoli údaje nebyly přesné, ukazovaly, že počet dotčených romských dětí byl „nepřiměřeně vysoký“ v poměru ke skladbě obyvatelstva jako celku.⁶⁹⁵

Příklad: ve věci *Abdu proti Bulharsku*⁶⁹⁶ se stěžovatel a jeho přítel, oba soudánská státní příslušníci, zapletli do rvačky se dvěma bulharskými mladíky. Podle stěžovatele byli oběma mladými muži, kteří je slovně uráželi s rasistickými poznámkami, napadeni. Řízení proti útočnickům bylo přerušeno na základě skutečnosti, že nebylo možné určit iniciátory rvačky a jejich motivy. Orgány nevyslechly svědky ani údajné útočníky ohledně možného rasového motivu jejich činů. ESLP shledal, že orgány měly k dispozici důkazy o možném rasovém motivu a že nezhájily účinné vyšetřování. ESLP ve svém rozsudku odkázal na vnitrostátní a mezinárodní zprávy o rasistickém násilí v Bulharsku, které odhalily, že bulharské orgány obecně nevyšetřovaly rasistickou povahu těchto případů.

Zdá se, že nepřiměřené postižení chráněné skupiny lze prokázat i v případě, že nejsou k dispozici žádné statistické údaje, dostupné zdroje jsou však spolehlivé a takovou analýzu podporují.

Příklad: věc *Opuz proti Turecku* se týkala muže, u něhož existovaly záznamy o domácím násilí, který několikrát týral svou ženu a její matku a nakonec matku zavraždil.⁶⁹⁷ ESLP došel k závěru, že stát selhal při ochraně stěžovatelky a její matky před nelidským a ponižujícím zacházením i při ochraně života matky. Rovněž konstatoval, že stát stěžovatelky diskriminoval, protože skutečnost, že jim nenabídl dostatečnou ochranu, byla založena na tom, že se jednalo o ženy. Soud došel k tomuto závěru částečně na základě důkazů o tom, že oběti domácího násilí byly převážně ženy, a číselných údajů dokládajících poměrně malou míru využití pravomocí vnitrostátních soudů vydávat příkazy k ochraně obětí domácího násilí. Na této věci je zajímavé, že ESLP nebyly předloženy žádné statistické údaje, které by prokazovaly, že oběti domácího násilí jsou převážně ženy, a bylo konstatováno, že organizace

⁶⁹⁵ Tamtéž, body 18 a 196–201.

⁶⁹⁶ ESLP, *Abdu proti Bulharsku*, č. 26827/08, 11. března 2014.

⁶⁹⁷ ESLP, *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, 9. června 2009.

Amnesty International uvedla, že v tomto smyslu žádné spolehlivé údaje neexistují. ESLP byl však ochoten přijmout hodnocení Amnesty International, významné mezinárodní nevládní organizace, a Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen, podle něhož bylo násilí na ženách v Turecku závažným problémem.

Povšimněte si, že statistické údaje nemusí být k prokázání případů nepřímé diskriminace vždy nezbytné. To, zda jsou statistické údaje k prokázání tvrzení nutné, bude záviset na skutkové podstatě věci. Zejména může být dostatečný důkaz zvyklostí nebo přesvědčení společných stejné chráněné kategorii.

Příklad: ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku*⁶⁹⁸ určité školy zřídily třídy, které měly oproti běžným třídám omezené výukové osnovy. Bylo tvrzeno, že tyto třídy obsahovaly nepřiměřeně vysoký počet romských studentů, a proto představovaly nepřímou diskriminaci na základě etnického původu. Vláda namítala, že tyto třídy vznikly na základě míry ovládnutí chorvatského jazyka a že jakmile student dosáhl dostatečných jazykových znalostí, byl převeden do běžné třídy. ESLP konstatoval, že na rozdíl od věci *D. H.* další statistické údaje samy nevedly k domněnce diskriminace. V jedné škole tvořili Romové 44 % žáků a 73 % jich navštěvovalo pouze romskou třídu. V jiné škole tvořili Romové 10 % žáků a 36 % jich navštěvovalo pouze romskou třídu. To potvrdilo, že neexistovala obecná politika automatického umístování Romů do zvláštních tříd. ESLP však dále uvedl, že tvrzení nepřímé diskriminace lze stanovit i bez opory statistických údajů. V tomto případě na základě skutečnosti, že opatření spočívající v umístování dětí do zvláštních tříd na základě jejich nedostatečné znalosti chorvatštiny se uplatňovalo pouze na romské studenty. To tudíž zakládalo domněnku rozdílného zacházení.

Je rovněž důležité poznamenat, že údaje a statistiky lze porovnávat pouze za předpokladu, že jsou k dispozici. V této souvislosti, **podle práva EU**, Komise vydala v březnu 2014 doporučení⁶⁹⁹, které se zaměřuje na transparentnost mezd. Cílem tohoto doporučení je navrhnout opatření pro členské státy s cílem usnadnit transparentnost mezd ve společnostech, například mimo jiné zlepšení podmínek zaměstnanců pro získání informací o platu nebo zavedení systémů pro podávání

698 ESLP, *Oršuš a další proti Chorvatsku* [velký senát], č. 15766/03, 16. března 2010, body 152–153.

699 Doporučení Evropské komise 2014/124/EU ze dne 7. března 2014 o posílení zásady rovného odměňování mužů a žen prostřednictvím transparentnosti (Úř. věst. L 69, 8.3.2014).

zpráv o odměňování a genderově neutrálních systémů klasifikace pracovních míst.

Podle **ECSR** musí smluvní státy podporovat pozitivní opatření ke snížení rozdílů v odměňování, včetně opatření ke zlepšení kvality a pokrytí mzdových statistik.⁷⁰⁰

6.4. Vymáhání antidiskriminačního práva

Klíčové body

- Antidiskriminační právo lze vymáhat zahájením občanskoprávního, správního nebo trestního řízení proti údajnému diskriminujícímu subjektu.
- Použitelné sankce musí být účinné, přiměřené a odrazující; členské státy si však mohou vybrat z různých vhodných opatření.

Antidiskriminační právní předpisy mohou být vymáhány prostřednictvím občanskoprávního, správního nebo trestního řízení. V občanskoprávních řízeních může oběť diskriminace získat náhradu škody, zatímco cílem trestního řízení je trestněprávní potrestání diskriminujících subjektů.

Podle práva EU ukládají směrnice o zákazu diskriminace členskými státy, aby zavedly soudní a/nebo správní postupy, které jednotlivým osobám umožní domáhat se svých práv podle směrnic o rovném zacházení.⁷⁰¹ Dále se stanoví, že sankce, které mohou zahrnovat vyplacení odškodnění oběti, musí být účinné, přiměřené a odrazující.⁷⁰² SDEU několikrát zdůraznil potřebu účinných sankcí, což je důležitý nástroj pro odrazování a postihování případů diskriminace. Závažnost sankcí musí být úměrná závažnosti porušení. Směrnice o rovnosti v zaměstnání však nestanoví zvláštní sankci; nechává na členských státech, aby si vybraly z různých řešení vhodných k dosažení jejího cíle.⁷⁰³ Pokud se však členský stát rozhodne penalizovat diskriminaci přiznáním náhrady, musí být tato náhrada

⁷⁰⁰ ECSR, Conclusions XVII-2 (2005), Czech Republic.

⁷⁰¹ Směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 9 odst. 1; směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy (přepracované znění), čl. 17 odst. 1; směrnice o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, čl. 8 odst. 1; směrnice o rasové rovnosti, čl. 7 odst. 1.

⁷⁰² Směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 17; směrnice o rasové rovnosti, článek 15.

⁷⁰³ SDEU, věc 14/83, *Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen*, 9. dubna 1984.

přiměřená s ohledem na utrpěné škody, a proto musí představovat více než pouhou nominální náhradu, aby byla zajištěna její účinnost a odrazující účinek.

Použitelné sankce musí být účinné, přiměřené a odrazující, a to i v případech, kdy není určitelná oběť.⁷⁰⁴ To znamená, že přístup EU k opravným prostředkům přesahuje tradiční právní přístup založený na individuálních právech.

V některých případech se má za to, že přiměřená právní ochrana před diskriminací vyžaduje trestní opatření.

Příklad: ve věci *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁷⁰⁵ (viz oddíly 4.1, 5.3 a 6.1) týkající se diskriminačních připomínek patrona fotbalového klubu se SDEU domníval, že čistě symbolickou sankci nelze považovat za slučitelnou s požadavkem účinných, přiměřených a odrazujících sankcí. Bylo však na vnitrostátním soudu, aby rozhodl, zda za daných okolností věci splňuje kritéria písemné varování. SDEU rovněž zdůraznil, že každý opravný prostředek, který je v případech diskriminace k dispozici na základě vnitrostátních ustanovení, by měl jednotlivě splňovat kritéria účinnosti, přiměřenosti a odrazujícího účinku.

Příklad: ve věci *María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA*⁷⁰⁶ se vnitrostátní řízení týká přiznání represivní náhrady škody paní Arjoně Camachové po jejím propuštění, které představovalo diskriminaci na základě pohlaví. SDEU měl za to, že náhrada musí plně pokrývat utrpěnou ztrátu a škodu. Avšak náhrada škody, která jde nad rámec plné náhrady újmy, kterou utrpěla, je přípustná, není však podle směrnice o rovném zacházení vyžadována.

Podle ESJP jsou státy povinny umožnit stěžovatelům získat odpovídající a dostatečné vymáhání rozhodnutí vnitrostátních soudů. V důsledku toho může nevykonání rozsudku představovat porušení EÚLP.

704 SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013, bod 36; SDEU, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, 10. července 2008, body 23–25.

705 SDEU, C-81/12, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25. dubna 2013.

706 SDEU, C-407/14, *María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA*, 17. prosince 2015.

Příklad: ve věci *García Mateos proti Španělsku*⁷⁰⁷ byla zamítnuta stěžovatelčina žádost o zkrácení pracovní doby na to, aby mohla pečovat o svého syna. Španělský Ústavní soud potvrdil, že stěžovatelka byla diskriminována na základě pohlaví a věc postoupil Soudu pro pracovní záležitosti, který věc stěžovatelky opět zamítl. Ústavní soud následně shledal, že jeho předchozí rozhodnutí nebylo řádně vykonáno, a prohlásil druhý rozsudek Soudu pro pracovní záležitosti za neplatný. Rozhodl však, že není třeba vracet věc soudu nižšího stupně k novému projednání, protože stěžovatelčin syn mezitím dosáhl věku šesti let a nový rozsudek by byl zbytečný. Kromě toho poznamenal, že přiznání náhrady není v příslušných vnitrostátních právních předpisech stanoveno. Zdůraznil, že i navzdory dvěma rozhodnutím ve prospěch stěžovatelky, nestanovil vnitrostátní soud nápravu, a shledal porušení čl. 6 odst. 1 ve spojení s článkem 14 Úmluvy.

Příklad: ve věci *Hulea proti Rumunsku*⁷⁰⁸ byla stěžovateli zamítnuta rodičovská dovolená. Ústavní soud rozhodl, že dotčené právní předpisy porušují zásady zákazu diskriminace na základě pohlaví, ale odmítl mu přiznat náhradu. ESLP shledal, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP, neboť soudy nepředložily dostatek důvodů pro své rozhodnutí nepřiznat náhradu.

Podobně může nové porušení Úmluvy představovat nevymáhání rozhodnutí vydaného ESLP ohledně zjištěním porušení EÚLP.

Příklad: ve věci *Sidabras a další proti Litvě*⁷⁰⁹ podali tři stěžovatelé stížnost na skutečnost, že Litva nezrušila právní předpisy zakazující bývalým zaměstnancům KGB pracovat v určitých sférách soukromého sektoru, a to navzdory předchozím rozsudkům ESLP v jejich prospěch.⁷¹⁰ Pokud jde o třetího stěžovatele, ESLP konstatoval, že vnitrostátní soudy uznaly, že jeho propuštění bylo v rozporu s Úmluvou, a výslovně uvedl, že zatímco zákon o KGB zůstává v platnosti, nemůže být otázka jeho návratu do zaměstnání vyřešena příznivě. S ohledem na toto tvrzení a nedostatečné odůvodnění, stát nedoložil přesvědčivě, že odkaz vnitrostátních soudů na zákon o KGB nebyl rozhodujícím faktorem tvořícím právní základ, na kterém byl odmítnut

707 ESLP, *García Mateos proti Španělsku*, č. 38285/09, 19. února 2013.

708 ESLP, *Hulea proti Rumunsku*, č. 33411/05, 2. října 2012.

709 ESLP, *Sidabras a další proti Litvě*, č. 50421/08 a 56213/08, 23. června 2015.

710 ESLP, *Sidabras a Džiautas proti Litvě*, č. 55480/00 a 59330/00, 27. července 2004 a ESLP, *Rainys a Gasparavičius proti Litvě*, č. 70665/01 a 74345/01, 7. dubna 2005.

nárok třetího stěžovatele na návrat do zaměstnání. Na tomto základě došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8. Naproti tomu ESLP shledal, že první a druhý stěžovatel neprokázali po rozsudcích ESLP ve své předchozí věci věrohodně, že jsou diskriminováni. První stěžovatel byl nezaměstnaný z oprávněných důvodů, a to zejména proto, že neměl potřebnou kvalifikaci, zatímco druhý stěžovatel se nikdy nepokusil získat jiné zaměstnání v soukromém sektoru.

Dále v souvislosti s právem na život a zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu vytvářejí články 2 a 3 EÚLP rovněž povinnost státu účinně šetřit obvinění ze špatného zacházení, což zahrnuje i tvrzení, že špatné zacházení je samo o sobě diskriminační a je motivováno například rasismem.⁷¹¹ To je rozebráno v [oddíle 2.6 o trestných činech z nenávisti](#).

⁷¹¹ ESLP, *Turan Cakir proti Belgii*, č. 44256/06, 10. března 2009.

Judikatura

Vybraná judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie

Rovnost a zákaz diskriminace

ESLP

Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 2017 (uložení doživotního trestu odnětí svobody)

Pichkur proti Ukrajině, č. 10441/06, 2013 (výplata důchodu v závislosti na místě bydliště)

Savez crkava „Riječ života“ a další proti Chorvatsku, č. 7798/08, 2010 (odepření některých práv náboženské komunitě)

SDEU

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres, C-236/09, 2011 (rozdíly v pojistném a pojistném plnění mezi muži a ženami)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším [velký senát], C-571/10, 2012 (zamítnutí příspěvků na bydlení státním příslušníkům třetích zemí)

Přímá diskriminace

ESLP

Burden proti Spojenému království [velký senát], č. 13378/05, 2008 (odepření osvobození od dědické daně sourozencům žijícím ve společné domácnosti)

Guberina proti Chorvatsku, č. 23682/13, 2016 (diskriminační zacházení s ohledem na postižení stěžovatelova dítěte)

ECSR

Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii, stížnost č. 91/2013, 2015 (diskriminace lékařů, kteří nevnesli vědomou námitku proti poskytování služeb souvisejících s interrupcí)

SDEU

Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional a Secretary of State for Education and Employment, C-256/01, 2004 (rozdílné pracovní podmínky v důsledku zaměstnání v externí společnosti)

Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (vyloučení partnerů stejného pohlaví v odborových svazech z nároku na dávky vymezené pro ženaté/vdané zaměstnance)

P proti S a Cornwall County Council, C-13/94, 1996 (propuštění po změně pohlavní příslušnosti)

S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law [velký senát], C-303/06, 2008 (nepříznivé zacházení se zaměstnancem – matka zdravotně postiženého dítěte)

Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (věk nároku na starobní důchod v případě transsexuálky)

Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen [velký senát], C-267/06, 2008 (vyloučení partnerů v registrovaném partnerství z pozůstalostního důchodu)

Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern, C-356/12, 2014 (různé podmínky pro různé kategorie řidičských průkazů)

Nepřímá diskriminace

ESLP

D. H. a další proti České republice [velký senát], č. 57325/00, 2007 (umístování romských dětí do zvláštních škol)

ECSR

European Action of the Disabled (AEH) proti Francii, stížnost č. 81/2012, 2013 (omezené státní finanční prostředky na vzdělávání dětí a dospívajících s autismem)

SDEU

„ČEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisia za zashtita ot diskriminatsia [velký senát], C-83/14, 2015 (umístění elektroměrů ve čtvrti obydlené Romy)

Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS), C-385/11, 2012 (omezené právo zaměstnance na částečný pracovní úvazek na důchod)

Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH, C-152/11, 2012 (flexibilní odstupné vyplácené pracovníkům se zdravotním postižením v rámci sociálního plánu)

Vícenásobná diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám

ESLP

B.S. proti Španělsku, č. 47159/08, 2012 (nesplnění povinnosti provést důkladné vyšetření případů údajného špatného zacházení ze strany policie)

Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku [velký senát], č. 17484/15, 2017 (diskriminační rozhodnutí o snížení náhrady přiznané 50leté ženě za lékařskou chybu)

S.A.S. proti Francii [velký senát], č. 43835/11, 2014 (zákaz zahalování obličeje)

SDEU

David L. Parris proti Trinity College Dublin a dalším, C-443/15, 2016 (výplata pozůstalostní dávky partnerovi stejného pohlaví)

Obtěžování a navádění k diskriminaci

ESLP

Catan a další proti Moldavsku a Rusku [velký senát], č. 43370/04, 18454/06 a 8252/05, 2012 (obtěžování žáků)

Dordević proti Chorvatsku, č. 41526/10, 2012 (obtěžování zdravotně postiženého muže a jeho matky)

SDEU

Carina Skareby proti Evropské komisi, F-42/10, 2012 (psychické obtěžování ze strany nadřízeného)

CQ proti Evropskému parlamentu, F-12/13, 2014 (psychické obtěžování)

Q proti Komisi Evropských společenství, F-52/05, 2008 (psychické obtěžování)

S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law [velký senát], C-303/06, 2008 (nepříznivé zacházení se zaměstnancem – matkou dítěte se zdravotním postižením)

Zvláštní opatření

ESLP

Čam proti Turecku, č. 51500/08, 2016 (odmítnutí konzervatoře zapsat studentku z důvodu jejího zrakového postižení)

Horváth a Kiss proti Maďarsku, č. 11146/11, 2013 (umístění romských dětí do zvláštních škol)

ECSR

The Central Association of Carers in Finland proti Finsku, stížnost č. 71/2011, 2012 (systém cen služeb dlouhodobé péče o starší osoby ve Finsku)

SDEU

Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen, C-450/93, 1995 (přednost uchazeček o pracovní místa nebo povýšení)

Hellmut Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen, C-409/95, 1997 (přednost uchazeček o pracovní místa nebo povýšení)

Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist, C-407/98, 2000 (přednost uchazeček o pracovní místa nebo povýšení)

Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales, C-173/13, 2014 (předčasný odchod do důchodu v případě státních úřednic)

Trestné činy z nenávisti / nenávistné verbální projevy

ESLP

Delfi AS proti Estonsku [velký senát], č. 64569/09, 2015 (odpovědnost on-line zpravodajského portálu za urážlivé komentáře anonymních třetích osob)

Halime Kiliç proti Turecku, č. 63034/11, 2016 (domácí násilí)

Identoba a další proti Gruzii, č. 73235/12, 2015 (homofobní útoky proti účastníkům shromáždění LGBT osob)

M'Bala M'Bala proti Francii (rozh.), č. 25239/13, 2015 (projev nenávisti a antisemitismu)

Perinçek proti Švýcarsku [velký senát], č. 27510/08, 2015 (popírání genocidy Arménů Osmanskou říší)

Škorjanec proti Chorvatsku, č. 25536/14, 2017 (rasově motivované násilí)

Virabyan proti Arménii, č. 40094/05, 2012 (špatné zacházení z důvodu politického smýšlení)

Odůvodnění méně příznivého zacházení

SDEU

Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antoninu Bordonarovi, C-143/16, 2017 (automatické propuštění ve věku 25 let)

Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA [velký senát], C-188/15, 2017 (nošení muslimského šátku v práci)

Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, věc 222/84, 1986 (odmítnutí prodloužit policistce pracovní smlouvu a poskytnout jí odbornou přípravu v oblasti střelných zbraní)

Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (věková hranice 30 let pro nábor místních policistů)

Silke-Karin Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern, C-207/98, 2000 (omezení pracovních podmínek těhotných žen)

Tanja Kreil proti Bundesrepublik Deutschland, C-285/98, 2000 (omezení přístupu žen na vojenská pracovní místa spojená s používáním zbraní)

Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH, C-354/16, 2017 (výpočet předčasného odchodu do důchodu u pracovnice na částečný úvazek)

Zaměstnanost

ESLP

Danilenkov a další proti Rusku, č. 67336/01, 2009 (obtěžování na pracovišti z důvodu odborové organizace)

I.B. proti Řecku, č. 552/10, 2013 (propuštění HIV pozitivního zaměstnance)

SDEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (homofobní poznámky ze strany finančního patrona fotbalového klubu)

C., C-122/15, 2016 (doplňková daň z příjmu u starobního důchodu)

Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (vyloučení partnerů uzavírajících registrované

partnerství osob stejného pohlaví ze zvláštních dávek, které byly omezeny pouze na zaměstnance při uzavření manželství)

J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (daňový režim pro náklady na odborné vzdělávání)

Jennifer Meyers proti Adjudication Officer, C-116/94, 1995 (metoda výpočtu způsobilosti rodičů samoživitelů k rodinným příspěvkům)

Julia Schnorbus proti Land Hessen, C-79/99, 2000 (přednost mužů, kteří ukončili vojenskou službu, při přidělování místa v odborné přípravě)

Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg, C-147/08, 2011 (doplňkové penzijní připojištění dostupné pouze manželským pářům)

Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija a Lauku atbalsta dienests, C-7/12, 2013 (propuštění po skončení rodičovské dovolené)

Sociální péče a sociální zabezpečení

ESLP

Andrle proti České republice, č. 6268/08, 2011 (jiný věk odchodu do důchodu pro muže a ženy)

Bah proti Spojenému království, č. 56328/07, 2011 (zamítnutí podpory na ubytování z důvodu přistěhovaleckého postavení)

Gouri proti Francii (rozh.), č. 41069/11, 2017 (příspěvek pro osoby se zdravotním postižením závislý na místě bydliště)

Stummer proti Rakousku [velký senát], č. 37452/02, 2011 (práce vykonávaná ve vězení)

SDEU

Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français, věc 32-75, 1975 (zamítnutí udělit cestovní pasy velkým rodinám z důvodu cizí státní příslušnosti)

Elodie Giersch a další proti Lucemburskému velkovévodství, C-20/12, 2013 (finanční podpora na vysokoškolského studium udělovaná podle bydliště)

Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanně García-Nieto a dalším, C-299/14, 2016 (odmítnutí poskytnout dávky na zajištění v prvních třech měsících pobytu v Německu)

X., C-318/13, 2014 (rozdílná výše příspěvku v invaliditě poskytovaného mužům a ženám)

Vzdělávání

ESLP

Çam proti Turecku, č. 51500/08, 2016 (odmítnutí konzervatoře zapsat studentku z důvodu jejího zrakového postižení)

Ponomaryovi proti Bulharsku, č. 5335/05, 2011 (školné pro cizince)

SDEU

Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München, věc 9-74, 1974 (podpora na vzdělávání)

Komise Evropských společenství proti Rakouské republice, C-147/03, 2005 (přijetí držitelů rakouských a zahraničních diplomů na vysokou školu)

Laurence Prinz proti Region Hannover a Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg, spojené věci C-523/11 a C-585/11, 2013 (podpora na vzdělávání)

Mohamed Ali Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland, C-491/13, 2014 (odmítnutí studenta z třetí země)

Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení

ESLP

Hunde proti Nizozemsku (rozh.), č. 17931/16, 2016 (odepření přístřeší a sociální pomoci neúspěšnému žadateli o azyl)

Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2), č. 41138/98 a 64320/01, 2005 (právo na domov)

Vrontou proti Kypru, č. 33631/06, 2015 (diskriminační odmítnutí udělení uprchlické karty)

ECSR

Conference of European Churches (CEC) proti Nizozemsku, stížnost č. 90/2013, 2014 (povinnost zajistit ubytování pro děti a dospělého migranta)

European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Nizozemsku, stížnost č. 86/2012, 2014 (přístup k mimořádné pomoci dospělým migrantům v protiprávní situaci)

SDEU

„ČEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisia za zashtita ot diskriminatsia [velký senát], C-83/14, 2015 (umístění elektroměrů ve čtvrti obydlené Romy)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším [velký senát], C-571/10, 2012 (zamítnutí příspěvků na bydlení státním příslušníkům třetích zemí)

Přístup ke spravedlnosti

ESLP

Anakomba Yula proti Belgii, č. 45413/07, 2009 (omezená právní pomoc nelegálním migrantům)

Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2), č. 41138/98 a 64320/01, 2005 (životní podmínky stěžovatelů)

Paraskeva Todorova proti Bulharsku, č. 37193/07, 2010 (odmítnutí pozastavit výkon trestu z důvodu romského původu stěžovatele)

Právo na respektování soukromého a rodinného života

ESLP

A.H. a další proti Rusku, č. 6033/13 a 22 dalších stížností, 2017 (osvojení ruských dětí státními příslušníky USA)

Kacper Nowakowski proti Polsku, č. 32407/13, 2017 (omezený kontakt se synem kvůli zdravotnímu postižení stěžovatele)

Pajić proti Chorvatsku, č. 68453/13, 2016 (odmítnutí udělit povolení k pobytu homosexuálnímu partnerovi)

Vallianatos a další proti Řecku [velký senát], č. 29381/09 a 32684/09, 2013 (žádný občanský svazek pro páry stejného pohlaví)

X a další proti Rakousku [velký senát], č. 19010/07, 2013 (osvojení partnerova dítěte homosexuální osobou)

SDEU

Malgožata Runevič-Vardyn a Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija a další, C-391/09, 2011 (pravidla pro psaní příjmení v úředním jazyce dané země)

Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA, C-104/09, 2010 (odmítnutí udělit volno otci, protože matka jeho dítěte byla osoba samostatně výdělečně činná)

Účast na politickém životě

ESLP

Partei Die Friesen proti Německu, č. 65480/10, 2016 (volební klauzule)

Pilav proti Bosně a Hercegovině, č. 41939/07, 2016 (nemožnost kandidovat v prezidentských volbách z důvodu místa bydliště)

Záležitosti trestního práva

ESLP

D. G. proti Irsku, č. 39474/98, 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80, 1988 (zadržení nezletilých osob)

Martzaklis a další proti Řecku, č. 20378/13, 2015 (podmínky zajištění HIV pozitivních osob)

Stasi proti Francii, č. 25001/07, 2011 (špatné zacházení ve vězení z důvodu stěžovatelovy homosexuality)

SDEU

Alexei Petruhhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra [velký senát], C-182/15, 2016 (vydání občana EU vykonávajícího svobodu pohybu do třetího státu)

Řízení, jehož předmětem je výkon evropského zatýkacího rozkazu vydaného na João Pedro Lopes Da Silva Jorge [velký senát], C-42/11, 2012 (nevykonání zatýkacích rozkazů)

Pohlaví

ESLP

Andrle proti České republice, č. 6268/08, 2011 (odlišná věková hranice pro odchod do důchodu u mužů a žen)

Emel Boyraz proti Turecku, č. 61960/08, 2014 (propuštění žen z místa bezpečnostní pracovnice)

Konstantin Markin proti Rusku [velký senát], č. 30078/06, 2012 (omezení rodičovské dovolené pro příslušníka armády)

Ünal Tekeli proti Turecku, č. 29865/96, 2004 (předání příjmení rodičů jejich dětem)

SDEU

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres [velký senát], C-236/09, 2011 (rizikové faktory specifické pro pohlaví v pojistných smlouvách)

C. D. proti S. T. [velký senát], C-167/12, 2014 (odmítnutí mateřské dovolené pro ženu, která se stala matkou na základě náhradního mateřství)

Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, věc 43-75, 1976 (nižší mzdy pracujících žen)

Kathleen Hill a Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance, C-243/95, 1998 (režim pro sdílení pracovních míst nepřímo znevýhodňující ženy)

Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponon Dikaiomaton, C-222/14, 2015 (právo čerpat rodičovskou dovolenou pro muže, jehož žena je nezaměstnaná)

M. A. Roks, provdaná De Weerd, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším, C-343/92, 1994 (dávka v invaliditě nepřímo diskriminující ženy)

Margaret Kenny a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform a dalším, C-427/11, 2013 (nižší platy pracujících žen)

Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School [velký senát], C-363/12, 2014 (odmítnutí mateřské dovolené pro ženu, která se stala matkou na základě náhradního mateřství)

Pohlavní identita

ESLP

Hämäläinen proti Finsku [velký senát], č. 37359/09, 2014 (odmítnutí změnit stěžovatelčino mužské identifikační číslo po operativní změně pohlaví na ženské, ledaže by se její manželství změnilo na občanské partnerství).

Van Kück proti Německu, č. 35968/97, 2003 (náhrada nákladů na operativní změnu pohlaví a hormonální léčbu)

Y.Y. proti Turecku, č. 14793/08, 2015 (odmítnutí udělit povolení operativní změny pohlaví)

SDEU

K.B. proti National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health, C-117/01, 2004 (zákon vylučující transexuály z vdovského důchodu)

Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (chybějící právní uznání nového pohlaví po operativní změně pohlaví)

Sexuální orientace

ESLP

E.B. a další proti Rakousku, č. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 a 48779/07, 2013 (zachování záznamů z rejstříku trestů po zjištění, že ustanovení trestního zákona porušovalo Ústavu a Úmluvu)

E.B. proti Francii [velký senát], č. 43546/02, 2008 (diskriminace na základě sexuální orientace v souvislosti s osvojením)

Karner proti Rakousku, č. 40016/98, 2003 (diskriminace homosexuálních párů v souvislosti s nájemními právy)

O.M. proti Maďarsku, č. 9912/15, 2016 (zajištění gaye žádajícího o azyl)

S.L. proti Rakousku, č. 45330/99, 2003 (kriminalizace konsenzuálních sexuálních vztahů mezi muži)

Schalk a Kopf proti Rakousku, č. 30141/04, 2010 (právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví)

Taddeucci a McCall proti Itálii, č. 51362/09, 2016 (odmítnutí udělit povolení k pobytu osobám stejného pohlaví)

ECSR

International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Chorvatsku, hromadná stížnost č. 45/2007, 2009 (používání homofobního jazyka ve výukových materiálech)

SDEU

A a další proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie [velký senát], spojené věci C-148/13 až C-150/13, 2014 (sexuální orientace žadatelů o azyl)

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminační poznámky ze strany patrona fotbalového klubu)

Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes a Etablissement français du sang, C-528/13, 2015 (trvalý zákaz dárčovství krve pro homosexuální muže)

Minister voor Immigratie en Asiel proti X a Y a Z proti Minister voor Immigratie en Asiel, spojené věci C-199/12, C-200/12, C-201/12, 2013 (sexuální orientace žadatelů o azyl)

Zdravotní postižení

ESLP

Glor proti Švýcarsku, č. 13444/04, 2009 (stěžovatel byl odmítnut z hlediska výkonu vojenské služby z důvodu zdravotního postižení, ale byl povinen platit poplatky za nesplnění vojenské služby)

Guberina proti Chorvatsku, č. 23682/13, 2016 (odmítnutí udělit osvobození od daně při nákupu nové nemovitosti přizpůsobené potřebám stěžovatelova dítěte s těžkým zdravotním postižením)

Pretty proti Spojenému království, č. 2346/02, 2002 (právo zemřít)

Price proti Spojenému království, č. 33394/96, 2001 (zajištění osoby s tělesným postižením v cele, která nebyla přizpůsobena jejím potřebám)

ECSR

European Action of the Disabled (AEH) proti Francii, stížnost č. 81/2012, 2013 (vzdělávání dětí s autismem)

SDEU

Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL), C-354/13, 2014 (obezita jako zdravotní postižení)

HK Danmark, jednající jménem Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab DAB a HK Danmark, jednající jménem Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening jednající za Pro Display A/S, v úpadku, spojené věci C-335/11 a C-337/11, 2013 (propuštění z práce, pojem „zdravotní postižení“)

Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School [velký senát], C-363/12, 2014 (odmítnutí mateřské dovolené pro ženu, která se stala matkou na základě náhradního mateřství, pojem „zdravotní postižení“)

Věk

ESLP

Bouamar proti Belgii, č. 9106/80, 1988 (zajištění nezletilých osob)

D. G. proti Irsku, č. 39474/98, 2002 (zadržení nezletilých osob)

Schwizgebel proti Švýcarsku, č. 25762/07, 2010 (zamítnutí žádosti o osvojení dítěte na základě věku)

T. proti Spojenému království [velký senát], č. 24724/94, 1999 (trestní řízení proti nezletilým)

V. proti Spojenému království [velký senát], č. 24888/94, 1999 (trestní řízení proti nezletilým)

ECSR

Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku, stížnost č. 74/2011, 2013 (propuštění ze strany zaměstnavatele na základě dosažení určitého věku)

SDEU

Dansk Industri (DI), jednatelka za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi [velký senát], C-441/14, 2016 (odstupné pro pracovníky mající nárok na starobní důchod)

Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias [velký senát], C-258/15, 2016 (věková hranice pro přijetí policisty)

J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (právo odečíst od svého zdanitelného příjmu v plné výši náklady na odbornou přípravu pouze pro osoby mladší 30 let)

Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (věková hranice pro přijetí policisty)

Thomas Specht a další proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland, spojené věci C-501/12 až C-506/12, C-540/12 a C-541/12, 2014 (výše odměny úředníků stanovená na základě věku v době přijetí)

Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi [velký senát], C-144/04, 2005 (vnitrostátní právní předpisy povolující smlouvy na dobu určitou pro starší pracovníky)

Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině

ESLP

Biao proti Dánsku [velký senát], č. 38590/10, 2016 (odmítnutí umožnit ghanské manželce dánského státního příslušníka sloučení rodiny v Dánsku)

Boacă a další proti Rumunsku, č. 40355/11, 2016 (neprošetření stížnosti na diskriminaci)

Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině [velký senát], č. 27996/06 a 34836/06, 2009 (právo menšin kandidovat ve volbách)

ECSR

Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Irsku, stížnost č. 100/2013, 2015 (neposkytnutí dostatečného ubytování Travellerům)

SDEU

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminační veřejné prohlášení zaměstnavatele)

„ČEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisia za zashtita ot diskriminatsia [velký senát], C-83/14, 2015 (umístění elektroměrů do nepřístupné výšky ve čtvrti obydlené převážně Romy)

Státní občanství nebo národnostní původ

ESLP

Anakomba Yula proti Belgii, č. 45413/07, 2009 (omezení právní pomoci pro nelegální migranty)

Andrejeva proti Lotyšsku [velký senát], č. 55707/00, 2009 (zamítnutí žádosti stěžovatelky o starobní důchod za roky jejího zaměstnání v bývalém Sovětském svazu před rokem 1991 z toho důvodu, že nemá lotyšské občanství)

C. proti Belgii, č. 21794/93, 1996 (vyhoštění cizinců odsouzených za trestný čin)

Dhabbi proti Itálii, č. 17120/09, 2014 (státní příslušníci třetích zemí, s nimiž se zachází méně příznivě než s pracovníky EU v rámci italského systému rodinných přídatků)

Koua Poirrez proti Francii, č. 40892/98, 2003 (žádost o příspěvek v invaliditě zamítnuta z toho důvodu, že stěžovatel neměl francouzskou státní příslušnost ani státní příslušnost státu, který s Francií podepsal reciproční dohodu)

Moustaquim proti Belgii, č. 12313/86, 1991 (vyhoštění cizinců odsouzených za trestný čin)

Ponomaryovi proti Bulharsku, č. 5335/05, 2011 (právo na středoškolské vzdělání pro cizince)

Rangelov proti Německu, č. 5123/07, 2012 (zamítnutý přístup k léčebnému programu pro cizince)

Zeibek proti Řecku, č. 46368/06, 2009 (odmítnutí přiznat stěžovatelce důchod jako matce velké rodiny z důvodu státní příslušnosti jednoho z jejích dětí)

SDEU

Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado [velký senát], C-165/14, 2016 (stěžovatel, který byl státním příslušníkem třetí země, zatímco jeho dítě bylo občanem EU, bylo zamítnuto povolení k pobytu)

Evropská komise proti Maďarsku, C-392/15, 2017 (vyloučení státních příslušníků z jiných členských států z povolání notáře)

Evropská komise proti Nizozemskému království, C-508/10, 2012 (poplatky hrazené občany třetích zemí za vydání povolení k pobytu)

Ian William Cowan proti Trésor public, věc 186/87, 1989 (státní odškodnění pro oběti napadení)

Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department, C-200/02, 2004 (právo nezletilého občana EU pobývat v EU se svými rodiči, kteří jsou státními příslušníky třetí země)

Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 2000 (zaměstnavatel požadující, aby uchazeči účastníci se výběrového řízení získali osvědčení dvojjazyčnosti vydané místním orgánem)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším [velký senát], C-571/10, 2012 (zamítnutí příspěvků na bydlení státním příslušníkům třetích zemí)

Náboženské vyznání nebo přesvědčení

ESLP

Alujer Fernandez a Caballero García proti Španělsku (rozh.), č. 53072/99, 2001 (nemožnost členů baptistické církve vyhradit část své daně z příjmu přímo na finanční podporu své vlastní církve)

Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii [velký senát], č. 27417/95, 2000 (zamítnutí povolení k provádění rituálních porážek zvířat)

Ebrahimian proti Francii, č. 64846/11, 2015 (neprodloužení smlouvy z důvodu nošení muslimského šátku)

Eweida a další proti Spojenému království, č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, 2013 (diskriminace na základě náboženského vyznání v práci)

Izzettin Doğan a další proti Turecku [velký senát], č. 62649/10, 2016 (odmítnutí poskytnout veřejnou službu stoupencům alevitské víry)

Milanović proti Srbsku, č. 44614/07, 2010 (nedostatečné vyšetření pohnutek k trestnému činu ze strany orgánů)

O'Donoghue a další proti Spojenému království, č. 34848/07, 2010 (ustanovení vyžadující, aby cizinci, s výjimkou těch, kteří chtějí uzavřít sňatek v anglikánské církvi, zaplatili velké poplatky za získání povolení k uzavření sňatku)

S.A.S. proti Francii [velký senát], č. 43835/11, 2014 (ustanovení zakazující zahalování obličeje na veřejnosti)

Vojnity proti Maďarsku, č. 29617/07, 2013 (odebrání stěžovatelova práva na styk s dítětem z důvodu jeho pokusů přenést své náboženské přesvědčení na dítě)

SDEU

Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA [velký senát], C-188/15, 2017 (propuštění z důvodu nošení muslimského šátku)

Samira Achbita a Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV [velký senát], C-157/15, 2017 (propuštění za nošení muslimského šátku)

Jazyk

ESLP

Case „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii, č. 1474/62 a další, 1968 (dětem stěžovatelů byl odepřen přístup ke vzdělání ve francouzštině)

Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švýcarsku (rozh.), žádost č. 12209/10, 2015 (zamítnutí žádosti o změnu příjmení stěžovatelky z toho důvodu, že švýcarská výslovnost jména má v jejím mateřském jazyce urážlivý význam)

SDEU

Evropská komise proti Belgickému království, C-317/14, 2015 (jazykové požadavky na uchazeče o místa v místních službách ve francouzsky mluvících nebo německy mluvících regionech v Belgii)

Sociální původ, rod/narození a majetek

ESLP

Chassagnou a další proti Francii [velký senát], č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95, 1999 (povinnost převést veřejná lovecká práva na pozemcích pouze na drobnější vlastníky půdy)

Wolter a Sarfert proti Německu, č. 59752/13 66277/13, 23/03/2017, 2017 (diskriminace dětí narozených mimo manželství)

SDEU

Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon, C-149/10, 2010 (jedna rodičovská dovolená pro dvojčata)

Politické či jiné smýšlení

ESLP

Redfearn proti Spojenému království, č. 47335/06, 2012 (propuštění z důvodu politické angažovanosti stěžovatele)

Virabyan proti Arménii, č. 40094/05, 2012 (špatné zacházení z důvodu politického smýšlení)

Jiné postavení

ESLP

Varnas proti Litvě, č. 42615/06, 2013 ((odmítnutí udělit povolení intimních návštěv manželky v průběhu vyšetřovací vazby)

ECSR

Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii, stížnost č. 102/2013, 2016 (rozdíly v přístupu k systému sociálního zabezpečení u doživotně jmenovaných soudců a laických soudců)

SDEU

Peťa Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, 2017 (rozdíly v ochraně zaměstnanců a úředníků v případě propuštění)

Sdílení důkazního břemene

ESLP

Timishev proti Rusku, č. 55762/00 a 55974/00, 2005 (stěžovateli čečenského původu nebylo povoleno projít kontrolním stanovištěm)

Virabyan proti Arménii, č. 40094/05, 2012 (špatné zacházení z důvodu politického smýšlení)

SDEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminační poznámky ze strany patrona fotbalového klubu)

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminační veřejné prohlášení zaměstnavatele)

Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 2012 (přístup k informacím o závěru přijímacího řízení)

Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin), C-104/10, 2011 (přístup k informacím o kvalifikaci ostatních uchazečů z důvodu podezření na diskriminaci)

Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG, C-381/99, 2001 (nižší platy pracovníc)

Okolnosti, které nejsou podstatné pro zjištění diskriminace

ESLP

D. H. a další proti České republice [velký senát], č. 57325/00, 2007 (umístování romských dětí do zvláštních škol)

SDEU

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminační veřejné prohlášení zaměstnavatele)

Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG, C-423/15, 2016 (žadatel o zaměstnání nehledá práci, ale usiluje o postavení uchazeče, aby mohl žádat o náhradu)

Úloha statistických a jiných údajů

ESLP

Abdu proti Bulharsku, č. 26827/08, 2014 (absence účinného vyšetření rasově motivovaného násilí)

D. H. a další proti České republice [velký senát], č. 57325/00, 2007 (umístování romských dětí do zvláštních škol)

Di Trizio proti Švýcarsku, č. 7186/09, 2016 (dávky v invaliditě u znevýhodněných žen)

Opuz proti Turecku, č. 33401/02, 2009 (domácí násilí)

SDEU

Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen, spojené věci C-4/02 a C-5/02, 2003 (rozdíl ve vyplácených důchodech mezi pracovníky na částečný úvazek a pracovníky na plný úvazek)

Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) [velký senát], C-527/13, 2015 (invalidní důchod vypočítaný na základě období osmi let před vznikem události, jež vedla k invaliditě)

Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith a Laura Perez, C-167/97, 1999 (ochrana pracovníků, kteří jsou u konkrétního zaměstnavatele zaměstnáni nepřetržitě déle než dva roky, před propuštěním)

Vymáhání antidiskriminačního práva

ESLP

García Mateos proti Španělsku, č. 38285/09, 2013 (výkon rozhodnutí týkajícího se diskriminace na základě pohlaví)

Hulea proti Rumunsku, č. 33411/05, 2012 (žádná náhrada za diskriminaci)

Sidabras a další proti Litvě, č. 50421/08, 2015 (nevymáhání rozsudku ESLP, v němž byla potvrzena diskriminace)

SDEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminační poznámky ze strany patrona fotbalového klubu)

María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA, C-407/14, 2015 (příznání represivní náhrady škody stěžovatelce po jejím diskriminačním propuštění)

Rejstřík

Judikatura Evropského soudního dvora

<i>A a další proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [velký senát], spojené věci C-148/13 až C-150/13, 2. prosince 2014	156, 177
<i>Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antoninu Bordonarovi</i> , C-143/16, 19. července 2017	104
<i>Albert Ruckdeschel & Co. a Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. proti Hauptzollamt Hamburg-St. Annen; Diamalt AG proti Hauptzollamt Itzehoe</i> , spojené věci 117-76 a 16-77, 19. října 1977	34
<i>Alexei Petruhin proti Latvijskas Republikas Ģenerālprokuratūra</i> [velký senát], C-182/15, 6. září 2016	112, 153
<i>Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado</i> [velký senát], C-165/14, 13. září 2016	146, 158, 203
<i>Angela Maria Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence</i> , C-273/97, 26. října 1999	101
<i>Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français</i> , věc 32-75, 30. září 1975	110, 124
<i>Anita Groener proti Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee</i> , C-379/87, 28. listopadu 1989	218
<i>Annunziata Matteucci proti Communauté française de Belgique a Commissariat général aux relations internationales de la Communauté française de Belgique</i> , věc 235/87, 27. září 1988	125
<i>Anton Las proti PSA Antwerp NV</i> [velký senát], C-202/11, 16. dubna 2013	218
<i>Arthur Burton proti British Railways Board</i> , věc 19/81, 16. února 1982	116
<i>Asma Bougnaoui a Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA</i> [velký senát], C-188/15, 14. března 2017	92, 100, 159, 215

<i>Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării,</i> C-81/12, 25. dubna 2013	44, 109, 115, 156, 177, 227, 228, 236, 238, 247
<i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další proti Conseil des ministres</i> [velký senát], C-236/09, 1. března 2011.....	15, 35, 163
<i>B.S.M. Geraets-Smits proti Stichting Ziekenfonds VGZ a H.T.M. Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen,</i> C-157/99, 12. července 2001	134
<i>Bilka - Kaufhaus GmbH proti Karin Weber Von Hartz,</i> věc 170/84, 13. května 1986	95
<i>Birgit Bartsch proti Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH</i> [velký senát], C-427/06, 23. září 2008	36
<i>Blaise Baheten Metock a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> [velký senát], C-127/08, 25. července 2008.....	146
<i>C. D. proti S. T.</i> [velký senát], C-167/12, 18. března 2014.....	155, 165, 184
<i>C.,</i> C-122/15, 2. června 2016	109, 117
<i>Carina Skareby proti Evropské komisi,</i> F-42/10, Soud pro veřejnou službu, 16. května 2012	65
<i>Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.,</i> C-32/93, 14. července 1994	47, 165
<i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV,</i> C-54/07, 10. července 2008.....	44, 115, 158, 196, 227, 228, 229, 235, 238, 239, 247
<i>„ČEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisia za zashtita ot diskriminatsia</i> [velký senát], C-83/14, 16. července 2015	40, 58, 94, 111, 134, 158, 196, 197, 235
<i>Colin Wolf proti Stadt Frankfurt am Main</i> [velký senát], C-229/08, 12. ledna 2010	98
<i>CQ proti Evropskému parlamentu,</i> F-12/13, Soud pro veřejnou službu, 17. září 2014	65
<i>Daniel Unland proti Land Berlin,</i> C-20/13, 9. září 2015.....	194
<i>Dansk Industri (DI), jednající za Ajos A/S, proti Správci pozůstalosti po Karstenu Eigilu Rasmussenovi</i> [velký senát], C-441/14, 19. dubna 2016.....	157, 192
<i>David Hütter proti Technische Universität Graz,</i> C-88/08, 18. června 2009	105
<i>David L. Parris proti Trinity College Dublin a dalším,</i> C-443/15, 24. listopadu 2016	40, 63

<i>Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional a Secretary of State for Education and Employment</i> , C-256/01, 13. ledna 2004	39, 46
<i>Domnica Petersen proti Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe</i> [velký senát], C-341/08, 12. ledna 2010	97
<i>Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München</i> , věc 9-74, 3. července 1974	110, 130
<i>Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group</i> , C-262/88, 17. května 1990	117
<i>Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health</i> , C-127/92, 27. října 1993	241
<i>Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen</i> , C-450/93, 17. října 1995.....	41, 73
<i>Eileen Garland proti British Rail Engineering Limited</i> , věc 12/81, 9. února 1982	117
<i>Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus</i> , C-177/88, 8. listopadu 1990	47, 165
<i>Elodie Giersch a další proti Lucemburskému velkovévodství</i> , C-20/12, 20. června 2013.....	110, 124
<i>Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt</i> , věc 29-69, 12. listopadu 1969	20
<i>Evropská komise proti Spolkové republice Německo</i> [velký senát], C-54/08, 24. května 2011.....	204
<i>Evropská komise proti Spolkové republice Německo</i> , C-206/10, 5. května 2011	126
<i>Evropská komise proti Francouzské republice</i> [velký senát], C-50/08, 24. května 2011.....	204
<i>Evropská komise proti Lucemburskému velkovévodství</i> [velký senát], C-51/08, 24. května 2011	204
<i>Evropská komise proti Maďarsku</i> , C-286/12, 6. listopadu 2012.....	107
<i>Evropská komise proti Maďarsku</i> , C-392/15, 1. února 2017	158, 204
<i>Evropská komise proti Italské republice</i> , C-312/11, 4. července 2013	25, 77, 182
<i>Evropská komise proti Belgickému království</i> , C-317/14, 5. února 2015	114, 159, 218
<i>Evropská komise proti Nizozemskému království</i> , C-508/10, 26. dubna 2012.....	158, 205
<i>Evropská komise proti Rakouské republice</i> [velký senát], C-53/08, 24. května 2011.....	204
<i>Evropská komise proti Rakouské republice</i> , C-75/11, 4. října 2012.....	124

<i>Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL)</i> , C-354/13, 18. prosince 2014.....	157, 185
<i>Félix Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA</i> [velký senát], C-411/05, 16. října 2007.....	116
<i>Firma A. Racke proti Hauptzollamt Mainz</i> , 283/83, 13. listopadu 1984.....	34
<i>Francesco Reina a Letizia Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg</i> , věc 65/81, 14. ledna 1982.....	125
<i>Françoise Gravier proti Ville de Liège</i> , věc 293/83, 13. února 1985.....	118
<i>Franz Lesar proti Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt</i> , C-159/15, 16. června 2016.....	105
<i>Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux- Sèvres</i> , C-267/12, 12. prosince 2013.....	39, 45, 58, 109, 118, 178
<i>Gabriele Habermann-Beltermann proti Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.</i> , C-421/92, 5. května 1994.....	165
<i>Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , věc 149/77, 15. června 1978.....	20, 162
<i>Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , věc 43-75, 8. dubna 1976.....	155
<i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , C-415/10, 19. dubna 2012.....	114, 227, 233
<i>Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes a Etablissement français du sang</i> , C-528/13, 29. dubna 2015.....	156, 177
<i>Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur</i> , C-529/13, 21. ledna 2015.....	106, 161
<i>Gerhard Fuchs a Peter Köhler proti Land Hessen</i> , spojené věci C-159/10 a C-160/10, 21. července 2011.....	104
<i>Gisela Rosenblatt proti Oellerking Gebäudereinigungsges.mBH</i> [velký senát], C-45/09, 12. října 2010.....	107
<i>Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias</i> [velký senát], C-258/15, 15. listopadu 2016.....	98, 157, 195
<i>H. Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-476/99, 19. března 2002.....	116
<i>Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund I Danmark proti Dansk Arbejdsgiverforening</i> , C-179/88, 8. listopadu 1990.....	165
<i>Helga Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> , C-184/89, 7. února 1991.....	57, 240

<i>Hellen Gerster proti Freistaat Bayern</i> , C-1/95, 2. října 1997	242
<i>Hellmut Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen</i> , C-409/95, 11. listopadu 1997	41, 73, 75
<i>Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen</i> , spojené věci C-4/02 a C-5/02, 23. října 2003	95, 228, 241
<i>HK Danmark, jednající za Glennie Kristensen proti Experian A/S</i> , C-476/11, 26. září 2013.....	105
<i>HK Danmark, jednající jménem Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab DAB a HK Danmark, jednající jménem Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening jednající za Pro Display A/S</i> , v úpadku, spojené věci C-335/11 a C-337/11, 11. dubna 2013.....	26, 157, 182, 183
<i>Ian William Cowan proti Trésor public</i> , věc 186/87, 2. února 1989.....	153, 158, 202
<i>Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover</i> , C-317/93, 14. prosince 1995.....	57, 241
<i>Ingeniørforeningen i Danmark proti Region Syddanmark</i> [velký senát], C-499/08, 12. října 2010.....	192
<i>Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG</i> , C-171/88, 13. července 1989.....	57, 117, 240
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel</i> , věc 11-70, 17. prosince 1970.....	20
<i>Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)</i> , C-385/11, 22. listopadu 2012	40, 54
<i>Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) proti Tiziana Bruno a Massimo Pettini a Daniela Lotti a Clara Matteucci</i> , spojené věci C-395/08 a C-396/08, 10. června 2010.....	17
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisi Evropských společenství</i> , věc 4-73, 14. května 1974	20
<i>J.J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën</i> , C-548/15, 10. listopadu 2016	109, 119, 157, 193
<i>Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting</i> , C-236/98, 30. března 2000	116
<i>Jennifer Meyers proti Adjudication Officer</i> , C-116/94, 13. července 1995	109, 114, 115
<i>Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH</i> , C-152/11, 6. prosince 2012.....	40, 56
<i>Julia Schnorbus proti Land Hessen</i> , C-79/99, 7. prosince 2000	109, 114

<i>Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> [velký senát], C-147/08, 10. května 2011.....	109, 117
<i>K.B. proti National Health Service Pensions Agency a Secretary of State for Health</i> , C-117/01, 7. ledna 2004.....	156, 173
<i>Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist</i> , C-407/98, 6. července 2000	41, 73, 75
<i>Kathleen Hill a Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance</i> , C-243/95, 17. června 1998.....	155, 167
<i>Kjell Karlsson a další</i> , C-292/97, 13. dubna 2000	34
<i>Komise Evropských společenství proti Spolkové republice Německo</i> , věc 248/83, 21. května 1985	98
<i>Komise Evropských společenství proti Francouzské republice</i> , věc 318/86, 30. června 1988	99
<i>Komise Evropských společenství proti Francouzské republice</i> , C-35/97, 24. září 1998.....	125
<i>Komise Evropských společenství proti Rakouské republice</i> , C-147/03, 7. července 2005.....	110, 130
<i>Kone Oyj a další proti Evropské komisi</i> , C-510/11 P, 24. října 2013	17
<i>Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaïomaton</i> , C-222/14, 16. července 2015.....	116, 147, 155, 162
<i>Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 19. října 2004.....	158, 203
<i>Laurence Prinz proti Region Hannover a Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg</i> , spojené věci C-523/11 a C-585/11, 18. července 2013	110, 131
<i>Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres</i> [velký senát], C-530/13, 11. listopadu 2014.....	106
<i>Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) a Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)</i> [velký senát], C-527/13, 14. dubna 2015.....	228, 242
<i>Luisa Bertoni, provdaná za Serena Sabbatiniho, proti Evropskému parlamentu</i> , věc 20-71, 7. června 1972	117
<i>M. A. Roks, provdaná De Weerd, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším</i> , C-343/92, 24. února 1994.....	57, 166, 240

<i>Malgożata Runevič-Vardyn a Łukasz Paweł Wardyn proti Vilnius miesto savivaldybės administracija a dalším, C-391/09, 12. května 2011</i>	112, 147, 220
<i>Margaret Kenny a další proti Minister for Justice, Equality and Law Reform a dalším, C-427/11, 28. února 2013.....</i>	155, 163
<i>Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, věc 222/84, 15. května 1986.....</i>	92, 97, 99
<i>María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA, C-407/14, 17. prosince 2015.....</i>	228, 247
<i>Maria do Céu Bragança Linares Verruga a další proti Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche, C-238/15, 14. prosince 2016.....</i>	95
<i>Maria Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg, C-33/89, 27. června 1990.....</i>	57, 240
<i>Maria Luisa Jiménez Melgar proti Ayuntamiento de Los Barrios, C-438/99, 4. října 2001.....</i>	165
<i>Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 13. listopadu 2014</i>	92, 98, 114, 157, 195
<i>Maurice Leone a Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice a Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales, C-173/13, 17. července 2014.....</i>	41, 76, 95, 164
<i>Michael Efler a další proti Evropské komisi, Soud pro veřejnou službu, T-754/14, 10. května 2017</i>	148
<i>Minister voor Immigratie en Asiel proti X a Y a Z proti Minister voor Immigratie en Asiel, spojené věci C-199/12 až C-201/12, 7. listopadu 2013</i>	156, 178
<i>Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești proti Ștefan Agafitei a dalším, C-310/10, 7. července 2011</i>	62
<i>Mohamed Ali Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland, C-491/13, 10. září 2014.....</i>	110, 131
<i>Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL a dalším, C-395/15, 1. prosince 2016</i>	25, 182, 185
<i>Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff proti Standesamt der Stadt Karlsruhe a Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe, C-438/14, 2. června 2016</i>	147
<i>Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija a Lauku atbalsta dienests, C-7/12, 20. června 2013.....</i>	109, 116
<i>Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG, C-423/15, 28. července 2016</i>	228, 239

<i>North Western Health Board proti Margaret McKenna</i> , C-191/03, 8. září 2005	47
<i>O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen</i> , C-311/13, 5. listopadu 2014	204
<i>ÖBB Personenverkehr AG proti Gotthard Starjakob</i> , C-417/13, 28. ledna 2015	106
<i>Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten proti Wirtschaftskammer Österreich</i> [velký senát], C-220/02, 8. června 2004	117
<i>P proti S a Cornwall County Council</i> , C-13/94, 30. dubna 1996	39, 45, 172
<i>Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)</i> , C-104/10, 21. července 2011	227, 232
<i>Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA</i> , C-104/09, 30. září 2010	112, 147
<i>Peťa Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol</i> , C-406/15, 9. března 2017	25, 62, 160, 182, 226
<i>Philip Morris Brands SARL a další proti Secretary of State for Health</i> , C-547/14, 4. května 2016	149
<i>Q proti Komisi Evropských společností</i> , Soud pro veřejnou službu, F-52/05, 9. prosince 2008	65
<i>Řízení zahájené Mircea Florian Freitag</i> , C-541/15, 8. června 2017	147
<i>Řízení, jehož předmětem je výkon evropského zatýkacího rozkazu vydaného na João Pedra Lopese Da Silva Jorge</i> , [velký senát], C-42/11, 5. září 2012	112, 153
<i>Raymond Kohll proti Union des caisses de maladie</i> , C-158/96, 28. dubna 1998	134
<i>Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith a Laura Perez</i> , C-167/97, 9. února 1999	228, 242
<i>Reinhard Prigge a další proti Deutsche Lufthansa AG</i> [velký senát], C-447/09, 13. září 2011	97, 107
<i>Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA</i> , C-281/98, 6. června 2000	158, 202
<i>S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law</i> [velký senát], C-303/06, 17. července 2008	39, 51, 62, 65
<i>Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG</i> [velký senát], C-506/06, 26. února 2008	47

<i>Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen</i> , věc 14/83, 9. dubna 1984.....	246
<i>Samira Achbita a Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV</i> [velký senát], C-157/15, 14. března 2017.....	159, 215
<i>Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , C-423/04, 27. dubna 2006.....	39, 50, 156, 173
<i>Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG</i> [velký senát], C-555/07, 19. ledna 2010.....	16, 192
<i>Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) a dalším</i> [velký senát], C-571/10, 24. dubna 2012.....	15, 36, 111, 135, 158, 204
<i>Silke-Karin Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern</i> , C-207/98, 3. února 2000.....	92, 99
<i>Sonia Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA</i> [velký senát], C-13/05, 11. července 2006.....	62, 182, 226
<i>Španělské království proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku</i> [velký senát], C-145/04, 12. září 2006.....	149
<i>Státní zastupitelství proti Gilbertu Evenovi a Office national des pensions pour travailleurs salariés (ONPTS)</i> , věc 207/78, 31. května 1979.....	125
<i>Státní zastupitelství proti Robertu Heinrichu Maria Mutschovi</i> , věc 137/84, 11. května 1985.....	126
<i>Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , C-381/99, 26. června 2001.....	227, 232, 235
<i>Susanne Lewen proti Lotharu Dendovi</i> , C-333/97, 21. října 1999.....	117
<i>Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> [velký senát], C-267/06, 1. dubna 2008.....	39, 50, 54, 58, 178
<i>Tanja Kreil proti Bundesrepublik Deutschland</i> , C-285/98, 11. ledna 2000.....	92, 101
<i>The Queen, na žádost The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform</i> , C-388/07, 5. března 2009.....	104, 108
<i>Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde</i> [velký senát], C-650/13, 6. října 2015.....	149
<i>Thomas Specht a další proti Land Berlin a Bundesrepublik Deutschland</i> , spojené věci C-501/12 až C-506/12, C-540/12 a C-541/12, 19. června 2014.....	104, 157, 194
<i>Torsten Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB</i> , C-141/11, 5. července 2012.....	106

<i>Ulf Kazimierz Radziejewski proti Kronofogdemyndigheten i Stockholm,</i> C-461/11, 8. listopadu 2012	218
<i>Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH,</i> C-354/16, 13. července 2017	91, 104
<i>V.G. Müller-Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA a E.E.M. van Riet proti Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen,</i> C-385/99, 13. května 2003	134
<i>Vasil Ivanov Georgiev proti Tehniceski universitet - Sofia, filial Plovdiv,</i> spojené věci C-250/09 a C-268/09, 18. listopadu 2010	104
<i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanně García-Nieto a dalším,</i> C-299/14, 25. února 2016	110, 124
<i>Vincent Blaizot proti University of Liège a dalším,</i> věc 24/86, 2. února 1988	119
<i>Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi</i> [velký senát], C-144/04, 22. listopadu 2005	157, 192
<i>Wiebke Busch proti Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG,</i> C-320/01, 27. února 2003	165
<i>Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern,</i> C-356/12, 22. května 2014	25, 34, 35, 39, 45, 95, 182
<i>X,</i> C-318/13, 3. září 2014	110, 123
<i>Z. proti A Government department a The Board of Management of a Community School</i> [velký senát], C-363/12, 18. března 2014	25, 155, 157, 165, 182, 184
<i>Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon,</i> C-149/10, 16. září 2010	160, 216

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

<i>97 členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a čtyři další proti Gruzii,</i> č. 71156/01, 3. května 2007	85
<i>A.H. a další proti Rusku,</i> č. 6033/13 a 15 dalších stížností, 17. ledna 2017	30, 31, 112, 143
<i>Abdu proti Bulharsku,</i> č. 26827/08, 11. března 2014	82, 228, 244
<i>Al-Skeini a další proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 55721/07, 7. července 2011	26

<i>Alujer Fernandez a Caballero García proti Španělsku</i> (rozh.), č. 53072/99, 14. června 2001	159, 209
<i>Anakomba Yula proti Belgii</i> , č. 45413/07, 10. března 2009	111, 140, 158, 206
<i>Andrejeva proti Lotyšsku</i> [velký senát], č. 55707/00, 18. února 2009	31, 126, 158, 207
<i>Andrle proti České republice</i> , č. 6268/08, 17. února 2011.....	108, 110, 126, 155, 169
<i>B.S. proti Španělsku</i> , č. 47159/08, 24. července 2012	40, 61
<i>Bączkowski a další proti Polsku</i> , č. 1543/06, 3. května 2007.....	68, 150
<i>Bah proti Spojenému království</i> , č. 56328/07, 27. září 2011	110, 128
<i>Béláné Nagy proti Maďarsku</i> [velký senát], č. 53080/13, 13. prosince 2016.....	126
<i>Biao proti Dánsku</i> [velký senát], č. 38590/10, 24. května 2016	17, 43, 53, 158, 199, 224
<i>Bigaeva proti Řecku</i> , č. 26713/05, 28. května 2009	120
<i>Boacă a další proti Rumunsku</i> , č. 40355/11, 12. ledna 2016.....	151, 158, 198
<i>Bouamar proti Belgii</i> , č. 9106/80, 29. února 1988	112, 152, 157, 190
<i>Buckley proti Spojenému království</i> , č. 20348/92, 25. září 1996	136
<i>Bulgakov proti Ukrajině</i> , č. 59894/00, 11. září 2007	220
<i>Burden proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 13378/05, 29. dubna 2008	39, 43, 47, 93
<i>Çam proti Turecku</i> , č. 51500/08, 23. února 2016	41, 77, 110, 132, 183
<i>Campbell a Cosans proti Spojenému království</i> , č. 7511/76 a 7743/76, 25. února 1982	213
<i>Carson a další proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 42184/05, 16. března 2010.....	43, 48, 224
<i>Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku</i> , č. 17484/15, 25. července 2017	40, 61
<i>Case „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii</i> , č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64, 23. července 1968	159, 219
<i>Catan a další proti Moldavsku a Rusku</i> [velký senát], č. 43370/04, 18454/05 a 8252/05, 19. října 2012	40, 69, 220
<i>Chá'are Shalom Ve Tsedek proti Francii</i> [velký senát], č. 27417/95, 27. června 2000.....	159, 210
<i>Chassagnou a další proti Francii</i> [velký senát], č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95, 29. dubna 1999.....	160, 217

<i>Christine Goodwin proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 28957/95, 11. července 2002	173
<i>Cusan a Fazzo proti Itálii</i> , č. 77/07, 7. ledna 2014	141, 170
<i>D. G. proti Irsku</i> , č. 39474/98, 16. května 2002.....	112, 152, 157, 190
<i>D. H. a další proti České republice</i> [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007	40, 43, 53, 55, 57, 131, 228, 231, 235, 238, 243
<i>Danilenkov a další proti Rusku</i> , č. 67336/01, 30. července 2009	109, 121, 224
<i>Delfi AS proti Estonsku</i> [velký senát], č. 64569/09, 16. června 2015	41, 88
<i>Demir a Baykara proti Turecku</i> [velký senát], č. 34503/97, 12. listopadu 2008	121
<i>Dhahbi proti Itálii</i> , č. 17120/09, 8. dubna 2014.....	158, 206
<i>Di Trizio proti Švýcarsku</i> , č. 7186/09, 2. února 2016.....	57, 169, 228, 243
<i>Dordević proti Chorvatsku</i> , č. 41526/10, 24. července 2012	40, 68, 85
<i>Durisotto proti Itálii</i> , č. 62804/13, 6. května 2014.....	128
<i>E.B. a další proti Rakousku</i> , č. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 a 48779/07, 7. listopadu 2013.....	153, 156, 179
<i>E.B. proti Francii</i> [velký senát], č. 43546/02, 22. ledna 2008	141, 156, 179
<i>Ebrahimian proti Francii</i> , č. 64846/11, 26. listopadu 2015.....	159, 214
<i>Emel Boyraz proti Turecku</i> , č. 61960/08, 2. prosince 2014.....	155, 168
<i>Engel a další proti Nizozemsku</i> , č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8. června 1976.....	224
<i>Eremia proti Moldavsku</i> , č. 3564/11, 28. května 2013	84
<i>Eweida a další proti Spojenému království</i> , č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, 15. ledna 2013	159, 212
<i>Fábián proti Maďarsku</i> [velký senát], č. 78117/13, 5. září 2017	127, 224
<i>Fabris proti Francii</i> [velký senát], č. 16574/08, 7. února 2013.....	217
<i>Fawsie proti Řecku</i> , č. 40080/07, 28. října 2010.....	206
<i>Fretté proti Francii</i> , č. 36515/97, 26. února 2002.....	178
<i>García Mateos proti Španělsku</i> , č. 38285/09, 19. února 2013.....	228, 248
<i>Gas a Dubois proti Francii</i> , č. 25951/07, 15. března 2012	142
<i>Gaygusuz proti Rakousku</i> , č. 17371/90, 16. září 1996	31, 126
<i>Glor proti Švýcarsku</i> , č. 13444/04, 30. dubna 2009	157, 186
<i>Gouri proti Francii</i> (rozh.), č. 41069/11, 28. února 2017	110, 129

<i>Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Itálii (č. 2)</i> , č. 26740/02, 31. května 2007	224
<i>Guberina proti Chorvatsku</i> , č. 23682/13, 22. března 2016	39, 51, 93, 157, 186
<i>H. proti Belgii</i> , č. 21794/93, 7. srpna 1996.....	158, 207
<i>Halime Kiliç proti Turecku</i> , č. 63034/11, 28. června 2016	41, 85, 168
<i>Hämäläinen proti Finsku</i> [velký senát], č. 37359/09, 16. července 2014.....	156, 174
<i>Handyside proti Spojenému království</i> , č. 5493/72, 7. prosince 1976.....	222
<i>Harroudj proti Francii</i> , č. 43631/09, 4. října 2012.....	24
<i>Hasan a Chaush proti Bulharsku</i> [velký senát], č. 30985/96, 26. října 2000.....	212
<i>Herrmann proti Německu</i> [velký senát], č. 9300/07, 26. června 2012	217
<i>Hoogendijk proti Nizozemsku</i> (rozh.), č. 58641/00, 6. ledna 2005.....	240
<i>Horváth a Kiss proti Maďarsku</i> , č. 11146/11, 29. ledna 2013	41, 78, 131, 183
<i>Hulea proti Rumunsku</i> , č. 33411/05, 2. října 2012	228, 248
<i>Hunde proti Nizozemsku</i> (rozh.), č. 17931/16, 5. července 2016.....	111, 137
<i>I.B. proti Řecku</i> , č. 552/10, 3. října 2013	109, 121
<i>Identoba a další proti Gruzii</i> , č. 73235/12, 12. května 2015.....	41, 83, 150, 174
<i>İzzettin Doğan a další proti Turecku</i> [velký senát], č. 62649/10, 26. dubna 2016.....	159, 210, 212
<i>K.H. a další proti Slovensku</i> , č. 32881/04, 28. dubna 2009.....	127
<i>Kacper Nowakowski proti Polsku</i> , č. 32407/13, 10. ledna 2017	112, 145
<i>Karahmed proti Bulharsku</i> , č. 30587/13, 24. února 2015	87
<i>Karácsony a další proti Maďarsku</i> [velký senát], č. 42461/13 a 44357/13, 17. května 2016.....	151
<i>Karner proti Rakousku</i> , č. 40016/98, 24. července 2003.....	156, 180
<i>Kemal Taşkın a další proti Turecku</i> , č. 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 a 45609/05, 2. února 2010.....	220
<i>Khamtokhu a Aksenčik proti Rusku</i> [velký senát], č. 60367/08 a 961/11, 24. ledna 2017	15, 24, 30, 152, 170
<i>Konstantin Markin proti Rusku</i> [velký senát], č. 30078/06, 22. března 2012	155, 167, 168
<i>Koua Poirrez proti Francii</i> , č. 40892/98, 30. září 2003	31, 126, 158, 208
<i>Kurić a další proti Slovinsku</i> [velký senát], č. 26828/06, 26. června 2012	78
<i>Kurski proti Polsku</i> , č. 26115/10, 5. července 2016.....	222
<i>Kurtulmuş proti Turecku</i> (rozh.), č. 65500/01, 24. ledna 2006.....	214

<i>Lavida a další proti Řecku</i> , č. 7973/10, 30. května 2013	131
<i>Leyla Şahin proti Turecku</i> [velký senát], č. 44774/98, 10. listopadu 2005.....	214
<i>Loizidou proti Turecku</i> , č. 15318/89, 18. prosince 1996.....	26
<i>M.C. a A.C. proti Rumunsku</i> , č. 12060/12, 12. dubna 2016	82, 83, 151
<i>M.G. proti Turecku</i> , č. 646/10, 22. března 2016.....	84, 168
<i>M'Bala M'Bala proti Francii</i> (rozh.), č. 25239/13, 20. října 2015	41, 87
<i>Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švýcarsku</i> (rozh.), č. 12209/10, 15. září 2015	159, 220
<i>Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete a Index.hu Zrt proti Maďarsku</i> , č. 22947/13, 2. února 2016	88
<i>Martzaklis a další proti Řecku</i> , č. 20378/13, 9. července 2015	112, 152
<i>Mazurek proti Francii</i> , č. 34406/97, 1. února 2000	142, 216
<i>Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku</i> , č. 45701/99, 13. prosince 2001.....	212
<i>Milanović proti Srbsku</i> , č. 44614/07, 14. prosince 2010	159, 211
<i>Moldovan a další proti Rumunsku (č. 2)</i> , č. 41138/98 a 64320/01, 12. července 2005	111, 136, 140
<i>Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku</i> , č. 72881/01, 5. října 2006	212
<i>Moustaquim proti Belgii</i> , č. 12313/86, 18. února 1991	158, 207
<i>Mozer proti Moldavsku a Rusku</i> [velký senát], č. 11138/10, 23. února 2016.....	26
<i>Muñoz Díaz proti Španělsku</i> , č. 49151/07, 8. prosince 2009	144
<i>Murray proti Nizozemsku</i> [velký senát], č. 10511/10, 26. dubna 2016.....	127
<i>N.B. proti Slovensku</i> , č. 29518/10, 12. června 2012.....	60
<i>Nachova a další proti Bulharsku</i> [velký senát], č. 43577/98 a 43579/98, 6. července 2005	24, 83, 231, 234
<i>Novruk a další proti Rusku</i> , č. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 a 13817/14, 15. března 2016	224
<i>Nunez proti Norsku</i> , č. 55597/09, 28. června 2011	207
<i>O.M. proti Maďarsku</i> , č. 9912/15, 5. července 2016.....	156, 181
<i>O'Donoghue a další proti Spojenému království</i> , č. 34848/07, 14. prosince 2010.....	159, 211
<i>Oliari a další proti Itálii</i> , č. 18766/11 a 36030/11, 21. července 2015	145
<i>Opuz proti Turecku</i> , č. 33401/02, 9. června 2009	84, 151, 168, 228, 244
<i>Oran proti Turecku</i> , č. 28881/07 a 37920/07, 15. dubna 2014.....	222

<i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> [velký senát], č. 15766/03, 16. března 2010.....	78, 131, 245
<i>Pajić proti Chorvatsku</i> , č. 68453/13, 23. února 2016.....	112, 143
<i>Paraskeva Todorova proti Bulharsku</i> , č. 37193/07, 25. března 2010.....	111, 140
<i>Partei Die Friesen proti Německu</i> , č. 65480/10, 28. ledna 2016.....	112, 150
<i>Party for a Democratic Society (DTP) a další proti Turecku</i> , č. 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 a 37272/10, 12. ledna 2016.....	151
<i>Perinçek proti Švýcarsku</i> [velký senát], č. 27510/08, 15. října 2015.....	41, 88
<i>Petrov proti Bulharsku</i> , č. 15197/02, 22. května 2008.....	47, 224
<i>Pichkur proti Ukrajině</i> , č. 10441/06, 7. listopadu 2013.....	15, 31, 224
<i>Pilav proti Bosně a Hercegovině</i> , č. 41939/07, 9. června 2016.....	32, 112, 150
<i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i> , č. 5335/05, 21. června 2011.....	110, 131, 158, 208
<i>Pretty proti Spojenému království</i> , č. 2346/02, 29. dubna 2002.....	44, 157, 187
<i>Price proti Spojenému království</i> , č. 33394/96, 10. července 2001.....	157, 187
<i>R.B. proti Maďarsku</i> , č. 64602/12, 12. dubna 2016.....	82
<i>Rangelov proti Německu</i> , č. 5123/07, 22. března 2012.....	158, 209
<i>Rasmussen proti Dánsku</i> , č. 8777/79, 28. listopadu 1984.....	142, 146
<i>Redfearn proti Spojenému království</i> , č. 47335/06, 6. listopadu 2012.....	160, 223
<i>S.A.S. proti Francii</i> [velký senát], č. 43835/11, 1. července 2014.....	40, 61, 159, 212, 213
<i>S.L. proti Rakousku</i> , č. 45330/99, 9. ledna 2003.....	153, 156, 178
<i>Sahin proti Německu</i> [velký senát], č. 30943/96, 8. července 2003.....	224
<i>Saidoun proti Řecku</i> , č. 40083/07, 28. října 2010.....	206
<i>Savez crkava „Riječ života“ a další proti Chorvatsku</i> , č. 7798/08, 9. prosince 2010.....	15, 32
<i>Schalk a Kopf proti Rakousku</i> , č. 30141/04, 24. června 2010.....	156, 180
<i>Schwizgebel proti Švýcarsku</i> , č. 25762/07, 10. června 2010.....	157, 189
<i>Scientologická církev v Moskvě proti Rusku</i> , č. 18147/02, 5. dubna 2007.....	213
<i>Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině</i> [velký senát], č. 27996/06 a 34836/06, 22. prosince 2009.....	32, 158, 198
<i>Sidabras a Džiautas proti Litvě</i> , č. 55480/00 a 59330/00, 27. července 2004.....	120, 248

<i>Sidabras a další proti Litvě</i> , č. 50421/08 a 56213/08, 23. června 2015.....	224, 228, 248
<i>Škorjanec proti Chorvatsku</i> , č. 25536/14, 28. března 2017.....	41, 84, 198
<i>Sławomir Musiał proti Polsku</i> , č. 28300/06, 20. ledna 2009.....	127
<i>Smith a Grady proti Spojenému království</i> , č. 33985/96 a 33986/96, 27. září 1999.....	136
<i>Sommerfeld proti Německu</i> [velký senát], č. 31871/96, 8. července 2003.....	29, 142, 224
<i>Sousa Goucha proti Portugalsku</i> , č. 70434/12, 22. března 2016.....	89, 174
<i>Stasi proti Francii</i> , č. 25001/07, 20. října 2011.....	112, 152
<i>Stec a další proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 65731/01 a 65900/01, 12. dubna 2006.....	31
<i>Stummer proti Rakousku</i> [velký senát], č. 37452/02, 7. července 2011.....	110, 126, 128
<i>T. proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 24724/94, 16. prosince 1999.....	157, 190
<i>Taddeucci a McCall proti Itálii</i> , č. 51362/09, 30. června 2016.....	144, 156, 179
<i>Thlimmenos proti Řecku</i> [velký senát], č. 34369/97, 6. dubna 2000.....	44
<i>Timishev proti Rusku</i> , č. 55762/00 a 55974/00, 13. prosince 2005.....	198, 199, 227, 231, 232
<i>Trabelsi proti Belgii</i> , č. 140/10, 4. září 2014.....	207
<i>Turan Cakir proti Belgii</i> , č. 44256/06, 10. března 2009.....	249
<i>Ünal Tekeli proti Turecku</i> , č. 29865/96, 16. listopadu 2004.....	155, 170
<i>V. proti Spojenému království</i> [velký senát], č. 24888/94, 16. prosince 1999.....	157, 190
<i>V.C. proti Slovensku</i> , č. 18968/07, 8. listopadu 2011.....	60
<i>Vallianatos a další proti Řecku</i> [velký senát], č. 29381/09 a 32684/09, 7. listopadu 2013.....	112, 144
<i>Van Kück proti Německu</i> , č. 35968/97, 12. června 2003.....	156, 175
<i>Varnas proti Litvě</i> , č. 42615/06, 9. července 2013.....	47, 160, 224
<i>Vejdeland a další proti Švédsku</i> , č. 1813/07, 9. února 2012.....	87
<i>Virabyan proti Arménii</i> , č. 40094/05, 2. října 2012.....	41, 83, 160, 222, 227, 233
<i>Vojnity proti Maďarsku</i> , č. 29617/07, 12. února 2013.....	159, 210
<i>Vrontou proti Kypru</i> , č. 33631/06, 13. října 2015.....	111, 137

<i>Weller proti Maďarsku</i> , č. 44399/05, 31. března 2009	31, 52, 224
<i>Wolter a Sarfert proti Německu</i> , č. 59752/13 a 66277/13, 23. března 2017.....	160, 217
<i>X a další proti Rakousku</i> [velký senát], č. 19010/07, 19. února 2013.....	112, 143
<i>Y.Y. proti Turecku</i> , č. 14793/08, 10. března 2015	156, 175
<i>Zarb Adami proti Maltě</i> , č. 17209/02, 20. června 2006.....	30
<i>Zeibek proti Řecku</i> , č. 46368/06, 9. července 2009.....	158, 205

Judikatura Evropského výboru pro sociální práva

<i>Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Itálii</i> , stížnost č. 102/2013, 5. července 2016.....	49, 160, 225, 230
<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) proti Itálii</i> , stížnost č. 58/2009, 25. června 2010.....	200
<i>Confédération française démocratique du travail (CFDT) proti Francii</i> , stížnost č. 50/2008, 9. září 2009.....	53
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Itálii</i> , stížnost č. 91/2013, 12. října 2015.....	39, 48, 53, 79, 122, 130
<i>Conference of European Churches (CEC) proti Nizozemsku</i> , stížnost č. 90/2013, 1. července 2014.....	111, 138
<i>European Action of the Disabled (AEH) proti Francii</i> , stížnost č. 81/2012, 11. září 2013.....	40, 55, 157, 188
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Francii</i> , stížnost č. 39/2006, 5. prosince 2007.....	137
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Nizozemsku</i> , stížnost č. 86/2012, 2. července 2014.....	111, 138
<i>Evropské fórum Romů a Travellerů (ERTF) proti České republice</i> , stížnost č. 104/2014, 17. května 2016.....	200
<i>Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Francii</i> , stížnost č. 51/2008, 10. října 2010	137
<i>Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Irsku</i> , stížnost č. 100/2013, 1. prosince 2015	158, 200

<i>Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Portugalsku</i> , stížnost č. 61/2010, 30. června 2011	200
<i>Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norsku</i> , stížnost č. 74/2011, 2. července 2013.....	49, 121, 157, 191
<i>International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii</i> , stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003.....	19, 53, 79, 188
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Chorvatsku</i> , stížnost č. 45/2007, 30. března 2009.....	133, 156, 181
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Řecku</i> , stížnost č. 49/2008, 11. prosince 2009.....	137
<i>International Movement ATD Fourth World proti Francii</i> , stížnost č. 33/2006, 5. prosince 2007	137
<i>International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) proti Itálii</i> , stížnost č. 87/2012, 10. září 2013	129
<i>Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku</i> , stížnost č. 41/2007, 3. června 2008	132, 230
<i>SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE a SUD Collectivité Territoriales proti Francii</i> , stížnost č. 24/2004, 8. listopadu 2005	230
<i>The Central Association of Carers in Finland proti Finsku</i> , stížnost č. 71/2011, 4. prosince 2012	41, 80

Judikatura vnitrostátních soudů

Belgie, Státní rada, č. 228.752, 14. října 2014.....	214
Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Primární soud II Skopje, IRO č. 618/15, 3. března 2016.....	120
Dánsko, Nejvyšší dánský soud, věc č. 15/2014, 6. prosince 2016	193
Dánsko, Nejvyšší soud, věc č. 28/2015, 14. prosince 2015.....	241
Francie, Kasační soud, trestní senát, <i>Easyjet proti Gianmartini a dalším</i> , č. 13-81586, 15. prosince 2015.....	189
Francie, Kasační soud, trestní senát, č. M 08-88.017 a č. 2074, 7. dubna 2009.....	134

Francie, Kasační soud, Sociální komora, <i>M. Jean-François X... proti M. Serge Y... ; a dalším</i> , č. 14-19.702, 1. června 2016.....	66
Francie, Odvolací soud v Nîmes, Lenormand proti Balenci, č. 08/00907, 6. listopadu 2008.....	134
Francie, výnos Státní rady, č. 402742 a 402777, 26. srpna 2016	214
Maďarsko, Orgán pro rovné zacházení, <i>věc č. 72</i> , duben 2008	134
Maďarsko, Orgán pro rovné zacházení, rozhodnutí č. 654/2009, 20. prosince 2009	67
Německo, Spolkový pracovní soud, <i>2 AZR 579/12</i> , 25. dubna 2013.....	102
Německo, Spolkový pracovní soud, <i>8 AZR 638/14</i> , 18. února 2016	57
Německo, Pracovní soud v Kolíně nad Rýnem, <i>Az. 9 Ca 4843/15</i> , 10. února 2016.....	71
Německo, Ústavní soud, <i>1 BvR 471/10</i> , 1 BvR 1181/10, 27. ledna 2015	214
Polsko, Krajský soud ve Varšavě (soud druhého stupně), <i>V Ca 3611/14</i> , 18. listopadu 2015	52
Polsko, polský Nejvyšší soud, <i>III PK 11/16</i> , 7. listopadu 2016	120
Rakousko, Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23. ledna 2006	134
Rakousko, Nejvyšší rakouský soud, <i>9 ObA 117/15</i> , 25. května 2016.....	214
Rakousko, rakouský Ústavní soud, <i>V 54/2014-20</i> , 9. prosince 2014.....	100
Rakousko, Regionální správní soud v Tyrolsku, <i>LVwG-2013/23/3455-2</i> , 14. ledna 2014	220
Řecko, Aténský smírčí soud, rozhodnutí č. 418/2016, 23. září 2016	175
Rumunsko, Národní rada pro boj proti diskriminaci, <i>rozhodnutí 349</i> , 4. května 2016.....	139
Spojené království, Odvolací tribunál pro pracovní záležitosti, <i>Kelly proti Covance Laboratories Limited</i> , UKEAT/0186/15/LA, 20. října 2015.....	221
Spojené království, Odvolací tribunál pro pracovní záležitosti, <i>XC Trains Ltd proti CD & Ors</i> , UKEAT/0331/15/LA, 28. července 2016.....	55
Spojené království, Soud pro pracovní záležitosti v Bristolu, <i>McFarlane a další proti easyjet Airline Company</i> , ET/1401496/15 a ET/3401933/15, 29. září 2016.....	70

Spojené království, Vrchní soud Spojeného království, <i>Amicus MSF Section, R. (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry</i> , EWHC 860 (Admin), 26. dubna 2004.....	103
Švédsko, Nejvyšší soud, <i>Escape Bar and Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu</i> , T-2224-07, 1. října 2008.....	134, 239
Švédsko, Odvolací soud, <i>Ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace proti A.S.</i> , T-3562-06, 11. února 2008.....	134

Seznam právních textů

Nástroje RE

Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě, který se týká kriminalizace činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů (28. ledna 2003)

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (5. listopadu 1992)

Evropská sociální charta (18. října 1961)

Evropská sociální charta (revidovaná) (3. května 1996)

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (4. listopadu 1950)

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1. února 1995)

Evropská úmluva o státní příslušnosti (6. listopadu 1997)

Úmluva o lidských právech a biomedicině (4. dubna 1997)

Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi (16. května 2005)

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (11. května 2011)

Nástroje EU

Doporučení Komise č. 92/131/EHS o ochraně důstojnosti žen a mužů při práci
Lisabonská smlouva (1. prosince 2009)

Listina základních práv Evropské unie

Prohlášení Rady o provádění doporučení Komise o ochraně důstojnosti žen a mužů při práci (19. prosince 1991)

Směrnice 2000/43/ES o rovnosti v zaměstnání (29. června 2000)

Směrnice 2000/78/ES o rovnosti v zaměstnání (27. listopadu 2000)

Směrnice 2004/113/ES o zásadě rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (13. prosince 2004)

Směrnice 76/207/EHS o rovném zacházení (9. února 1976)

Směrnice Rady 79/7/EHS o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (19. prosince 1978)

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (25. března 1957)

Mezinárodní nástroje

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (16. prosince 1966)

Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (16. prosince 1966)

Úmluva Organizace spojených národů o odstranění všech forem diskriminace žen (18. prosince 1979)

Úmluva Organizace spojených národů o odstranění všech forem rasové diskriminace (4. ledna 1969)

Úmluva Organizace spojených národů o právech dítěte (20. listopadu 1989)

Úmluva Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením (13. prosince 2006)

Úmluva Organizace spojených národů proti mučení (9. prosince 1975)

Všeobecná deklarace lidských práv (10. prosince 1948)

Poznámka k citacím

Výše uvedená judikatura poskytuje čtenáři komplexní informace, které mu umožní vyhledat si úplně znění rozsudku v dané věci. To může být užitečné, pokud by čtenář chtěl hlouběji zkoumat odůvodnění a analýzu, které byly u příslušného soudu uplatněny předtím, než soud došel k dotčenému rozhodnutí.

Většina věcí uváděných v této publikaci jsou buď věci rozhodované u SDEU, nebo ESLP; další diskuse se tedy zaměřuje zejména na tyto věci. Podobné techniky však lze uplatnit i při použití databází vnitrostátní judikatury.

Pro vyhledání judikatury ESLP může čtenář navštívit [portál ESLP nazvaný HUDOC](#), který umožňuje bezplatný přístup k judikatuře ESLP: Portál HUDOC má uživatelsky jednoduchý vyhledávač, díky němuž je vyhledání požadované judikatury snadné. Nejjednodušším způsobem jak vyhledat požadovanou věc, je zadat číslo stížnosti do pole vyhledávání nazvaného „Application Number“ [číslo stížnosti].

Judikaturu SDEU lze nalézt pomocí [vyhledávače CURIA](#), který poskytuje bezplatný přístup k judikatuře SDEU. Vyhledávač CURIA má uživatelsky jednoduchý vyhledávací program, díky němuž je vyhledání požadované judikatury snadné. Nejjednodušším způsobem jak vyhledat požadovanou věc, je zadat číslo věci do pole vyhledávání nazvaného „Číslo věci“.

Alternativně oba navrhované vyhledávače (nebo jakýkoli jiný použitý vyhledávač) uživateli umožní procházet věci podle data. Nalezení požadované judikatury pomocí procházení dat rozsudků je usnadněno tím, že u všech věcí zařazených do této příručky je uvedeno datum.

Celá řada informací o Agentuře Evropské unie pro základní práva je k dispozici na internetu. Lze je získat prostřednictvím internetových stránek agentury FRA fra.europa.eu

Další informace o Evropském soudu pro lidská práva naleznete na internetových stránkách soudu na adrese echr.coe.int. Vyhledávací portál HUDOC poskytuje přístup k rozsudkům a rozhodnutím v angličtině a/nebo francouzštině, k překladům do dalších jazyků, právním souhrnům, tiskovým zprávám a dalším informacím týkajícím se práce soudu (<https://hudoc.echr.coe.int>).

Jak získat publikace Rady Evropy

Council of Europe Publishing publikuje práce ve všech oblastech působnosti organizace, včetně lidských práv, právní vědy, zdravotnictví, etiky, sociálních věcí, životního prostředí, školství, kultury, sportu, mládeže a architektonického dědictví. Knihy a elektronické publikace z rozsáhlého katalogu lze objednat on-line (<http://book.coe.int>).

Ve virtuální čítárně mají uživatelé možnost zdarma nahlížet do výňatků z hlavních prací, které byly právě zveřejněny, nebo celých textů některých oficiálních dokumentů.

Informace o úmluvách Rady Evropy i jejich úplné znění je k dispozici na internetových stránkách úřadu smluv na adrese: <http://conventions.coe.int>

Obraťte se na EU

Osobně

Po celé Evropské unii se nachází stovky informačních středisek Europe Direct. Adresu nejbližšího střediska naleznete na internetové stránce: https://europa.eu/european-union/contact_cs

Telefonicky nebo e-mailem

Europe Direct je služba, která odpoví na vaše dotazy o Evropské unii. Můžete se na ni obrátit:

- prostřednictvím bezplatné telefonní linky: 00 800 6 7 8 9 10 11 (někteří operátoři mohou tento hovor účtovat),
- na standardním telefonním čísle: +32 22999696 nebo
- e-mailem prostřednictvím internetové stránky: https://europa.eu/european-union/contact_cs

Vyhledávání informací o EU

On-line

Informace o Evropské unii ve všech úředních jazycích EU jsou dostupné na internetových stránkách Europa na adrese: https://europa.eu/european-union/index_cs

Publikace EU

Publikace EU, ať už bezplatné, nebo placené, si můžete stáhnout nebo objednat na adrese: <https://op.europa.eu/cs/publications>. Chcete-li obdržet více než jeden výtisk bezplatných publikací, obraťte se na službu Europe Direct nebo na místní informační střediska (viz https://europa.eu/european-union/contact_cs).

Právo EU a související dokumenty

Právní informace EU včetně všech právních předpisů EU od roku 1952 ve všech úředních jazycových verzích jsou dostupné na stránkách EUR-Lex na adrese: <http://eur-lex.europa.eu>

Veřejně přístupná data od EU

Portál veřejně přístupných dat EU (<http://data.europa.eu/euodp/cs>) umožňuje přístup k datovým souborům z EU. Data lze bezplatně stahovat a opakovaně použít pro komerční i nekomerční účely.

Evropské antidiskriminační právo, které tvoří směrnice EU o zákazu diskriminace a článek 14 a protokol č. 12 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zakazuje diskriminaci v celé řadě situací a z celé řady důvodů. Tato příručka zkoumá evropské antidiskriminační právo vycházející z uvedených dvou zdrojů jako vzájemně se doplňující systémy, využívá jejich vzájemné zaměnitelnosti v míře, v jaké se tyto systémy překrývají, a upozorňuje na jejich rozdíly, pokud existují. Obsahuje rovněž odkazy na jiné nástroje Rady Evropy, zejména na Evropskou sociální chartu, jakož i na příslušné nástroje Organizace spojených národů. S ohledem na působivý soubor judikatury, který je výsledkem práce Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie v oblasti zákazu diskriminace, se zdálo užitečné přístupnou formou představit příručku určenou právníkům, např. soudcům, státním zástupcům a právním odborníkům a pracovníkům donucovacích orgánů v členských státech Evropské unie a Rady Evropy a dalším uživatelům.

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

twitter.com/EURightsAgency

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA**RADA EVROPY**

67075 Štrasburk Cedex – Francie

Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30

echr.coe.int – publishing@echr.coe.int – twitter.com/ECHR_CEDH

ISBN 978-92-871-9813-6 (Rada Evropy)

ISBN 978-92-9474-783-9 (FRA)